

Lch. 10 july 1849 No 16.

BESCHOUWINGEN

OVER DE

KOLONIE SURINAME,

IN VERBAND MET EEN

ONTWERP TOT EMANCIPATIE DER SLAVEN,

EN BEDENKINGEN OVER DE BEIDE TER VERKRIJGING DAARVAN VOORGEDRAGENE STELSELS VAN

CENTRALISATIE EN QUASI-ONTEIGENING.

DOOR

Jc. van der Smissen,

vroeger Ingezeten en Lid van het Gemeente-Bestuur der Kolonie.

TWEEDE STUK.

TE AMSTERDAM, BIJ
C. WEDDEPOHL.
1849.

BESCHOUWINGEN OVER DE KOLONIE
SURINAME.

INLEIDING.

It is one of the effects of numbers that men shrink from speaking the truth, when they find themselves opposed by large majorities.

COOPER, *Chain bearer*, page 149.

En inderdaad, de behoefte om de waarheid omtrent de Sociale Kwestiën te doen kennen en luide te verkondigen, was nimmer zoo groot als thans; sedert eenigen tijd heeft men zich over deze gewigtige vraagstukken zulke zonderlinge illusiën gevormd, dat er groote moed toe noodig is om ze te verdrijven, en de eerste grondwaarheden op nieuw te doen gelden.

Rapport van den Heer BLANQUI, *Amsterd. Ct.*, 12 *Decemb.* 1848.

Wel is het eene hoogst gewigtige zaak, wel mag men terugbuiveren voor den schijn van aanmatiging, wanneer men de pen opneemt, om opentlijk te erkennen, dat men omtrent eene of andere zaak in gevoelen verschilt met de vrij algemeen aangenomene denkbeelden, ook van zeer vele menschen, aan wie men, omtrent een aantal hoogst belangrijke onderwerpen, waarvan men zich bewust is zelf geene kennis te hebben, eene diepe geleerdheid en ervaring toeschrijft. En toch zou ik mij kunnen be-

roepen op het gevoelen van een aantal schrijvers, die aan deze erkentenis geenszins den schijn van eigenwaan verbonden, maar die pligtmatig achtten, mits men voor zijne stellingen gronden kon aanvoeren (1).

Maar zou er ook wel ooit iets groots, iets algemeen nuttigs zijn tot stand gekomen, indien hij, die omtrent eene of andere zaak een gevoelen was toegedaan, verschillend van dat van de groote meerderheid zijner tijdgenooten, dat gevoelen terughield, uit vrees om van eigenwaan verdacht te worden? Zou niet de ontdekking van Amerika voor latere eeuwen zijn bewaard gebleven, indien niet Columbus, tegen het gevoelen zijner eeuw, het bestaan daarvan had blijven beweren, en zou hij daarom van eigenwaan zijn te beschuldigen geweest, ook dan zelfs, wanneer die vermoedens, welke hij voor waarheid hield, niet door de uitkomst waren bevestigd geworden? Ik mogt mij op zulk een luisterrijk voorbeeld beroepen, omdat juist dit eene mogelijkheid tot vergelijken moest uitsluiten; maar ik acht het pligt te zijn, zullen de lessen der geschiedenis voor den nakomeling eenige vrucht dragen, het voorbeeld van waarlijk groote mannen dáárin te volgen, dat men niet schroomt opentlijk voor zijn gevoelen uit te komen, ook dan, wanneer men daarin eene meerderheid tegen zich meent te hebben, mits men voor dat gevoelen redelijke gronden kan aanvoeren.

Het is met het oog daarop, dat ik het geoorloofd achtte, bij het wederleggen der stellingen van den schrijver over q. o., die mij onjuist en daarom gevaarlijk toeschenen,

---

(1) Behalve die, welke ik in mijn motto heb aangehaald, zou ik mij nog op de volgende uitspraken kunnen beroepen:

»Ik noem verwaand iemand, die slechts den neus optrekt, wanneer »anderen iets zeggen, maar niet iemand, die met gronden tegenspreekt. »Ik noem verwaand iemand, die zich verbeeldt alles te weten en die nooit »naar een' ander luistert, en daarvan ken ik mij vrij: ik hoor met belang- »stelling datgene, wat tegen mijne denkbeelden strijdt, mits het op gronden »steune; en voorts zijn er een aantal dingen waarvan ik niet weet, en — »daarover spreek en schrijf ik ook niet; en moet ik er iets van weten, »dan vraag ik het aan anderen, tot wier vak zulks behoort, en in die »gevallen schaam ik mij niet in het minst te bekennen, dat ik van de »zaak geen verstand heb, en op het kompas van een' ander af moet zeilen."

(Serrurier, Buitenman, Deel 3, bladz. 339.)

»Those who have the courage and steadiness to be themselves, and to »support what they feel and believe to be truth, must command respect."

(Miss Edgeworth, Tales of fashionable life. Vol. 2, Page 176.)

en waarin zijne beschouwingen over slavernij op den voorgrond staan, ook mijne gedachten daarover, en de gronden, waarop die rusten, aan het oordeel van mijne Landgenooten te onderwerpen; hoezeer het mij bewust is, dat mijne meeningen strijdig zijn met vroeger deswege bij zeer velen opgevatte begrippen.

Ik heb gemeend den inhoud dezer beschouwingen in de onderstaande rubrieken te moeten verdeelen, als:

Hst. 1. Oorzaken, die, naar mijn oordeel, tot het verval der kolonie Suriname hebben bijgedragen.

» 2. Gedachten over de slavernij.

» 3. Welke, mijns inziens, de vermoedelijke gevolgen moeten zijn van het afschaffen van den slavenhandel.

» 4. Over het koloniaal stelsel van administratie.

» 5. Over den arbeid.

§ 1. Arbeidsuren en arbeids-taak.

§ 2. Arbeidsbelooning.

§ 3. Stelsel van straf.

» 6. Wederlegging van de beschuldiging, dat zich de planter door woekerwinst, ten koste van den arbeider of slaaf, verrijkte.

» 7. Wederlegging van de tegen den kolonist ingebragte beschuldiging, dat hij niets deed, om den slaaf zedelijk en redelijk te beschaven.

» 8. Over de beschuldiging van zedeloosheid bij den slaaf en bij den kolonist.

» 9. Algemeene beschouwing over het stelsel van q. o., en waarom ik vermeen, dat het aannemen er van, den ondergang der kolonie ten gevolge zou hebben.

§ 1. Wat het pachtstelsel den eigenaar aanbiedt.

§ 2. Welke verpligtingen het daartegen overstelt, hetzij voor hem zelven of voor den pachter.

§ 3. Rekenkundige grondslagen, waarop de te verwachten voordeelen zijn gebaseerd.

» 10. Iets over het invoeren van den ploeg en bemesting, die de schrijver den kolonialen landbouwer tot pligt wil maken; *of* en in *hoe verre* dit voor de kolonie mogelijk en nuttig kan zijn.

» 11. Over de mogelijke middelen tot herstel van den bloei der kolonie.

§ 1. Mogelijkheid van het vermeerderen der ar-

beiders, door aanvoer uit Afrika op wederzijdsch billijke grondslagen.

§ 2. Europesche kolonisatie; in hoeverre die uitvoerbaar is, en op welke grondslagen die rusten moet, om er zich de gewenschte gevolgen van te kunnen voorspellen.

§ 3. Mogelijke verbeteringen in den landbouw in de kolonie.

Hoedanig ook het oordeel van mijne Landgenooten over dit Tweede Stuk mijner beschouwingen zijn moge, ik houd mij overtuigd, dat hij het doel niet zal miskennen, waarmede ik stellingen, aan welker onpartijdige beoordeeling niet slechts het welzijn van Suriname en van Nederland, maar het belang der menschheid in het algemeen mij voorkwam verbonden te zijn, aan zijn onderzoek onderwerp; ik deed dit, ik erken het, niet zonder te aarzelen, maar ik deed het tevens met vertrouwen: want ik wist, dat ik voor den Nederlander schreef.

Tweede Stuk.

WEDERLEGGING VAN EEN UITGEGEVEN GESCHRIFT,

TOT HET VERKRIJGEN DER

EMANCIPATIE, GEGROND OP EENE QUASI-ONTEIGENING

DER

KOLONIALE BEZITTINGEN;

VOORTS

GEDACHTEN VAN DEN SCHRIJVER DEZER BESCHOUWINGEN

OMTRENT

SLAVERNIJ EN SLAVENHANDEL;

DE UITKOMSTEN, WAARTOE DE AFSCHAFFING VAN DEN LAATSTE TOT DUS VERRE GELEID HEEFT, EN WELKE GEVOLGEN ZICH DAARVAN LATEN VOORUITZIEN;

EINDELIJK

EENE OPGAVE VAN EENIGE MIDDELEN DIE, NAAR HET OORDEEL DES SCHRIJVERS, TOT HERSTEL VAN DE WELVAART DER KOLONIE KUNNEN BIJDRAGEN.

HOOFDSTUK 1.

Oorzaken, die, naar mijn oordeel, tot het verval der kolonie hebben bijgedragen.

Ik beschouw als hoofdoorzaken daarvan:

1°. Het misbruik dat de kolonist, vooral echter in vroegere jaren (1), van zijne regten heeft gemaakt, door met wreedheid en onregtvaardigheid, in plaats van met gepaste strengheid te regeren, en daardoor tot slaven-opstanden en de daaruit voortspruitende heillooze gevolgen aanleiding te geven. Deze opstanden vonden echter plaats vóór de invoering van het Stelsel van Administratie.

2°. De maritime oorlogen, waarin het Vaderland gewikkeld werd, en in wier noodlottige gevolgen de kolonist deelde, hoezeer de oorzaken, waarom zij gevoerd werden, dikwijls aan zijne onmiddellijke belangen vreemd waren.

De gevolgen van een en ander waren een schuldbezwaar op de bezittingen, en dit, gepaard met het *toen* zeer ongezonde klimaat, leidde tot het verlaten der kolonie door de eigenaren, en tot de invoering van het administratief stelsel, dat dus een *gevolg*, niet eene *oorzaak* dier vroegere verachtering was.

3°. Het voortdurend hoezeer afnemend bestaan der insterving, ten gevolge van het miskennen der ware oorzaak daarvan.

4°. De ten gevolge der klimaatsverandering of andere oorzaken verminderde opbrengst der koffij, en het bezigen van een groot deel der arbeiders in niet productive kultuur.

---

(1) Het beweren toch van den schrijver, dien ik hier wederleg (zie zijn Stelsel, bladz. 75), dat de wijze, op welke de slavernij te Suriname is ingevoerd, onveranderd is gehandhaafd, zal wel eene van die beweringen zijn, welke de pen in de drift van het schrijven ontsnapt zijn, want er bestaat geen denkend mensch, die niet zal erkennen, hoe zeer meer redelijke beschaving bij den kolonist het lot van den slaaf trapsgewijze verzacht heeft.

5°. Het jaarlijksch afnemen der arbeidende magt, ondanks verminderde insterving, omdat alle aanvoer werd afgesneden.

6°. De onjuiste beoordeeling in Nederland, opzigtens de koloniale instellingen, en dientengevolge ook van den kolonist, veroorzaakt door oppervlakkige berigten, aangaande de kolonie.

Daar de 5 eerstopgegevene oorzaken deels van gebeurtenissen afhingen, op welke zich geen invloed liet uitoefenen, deels reeds in het vorige Stuk zijn behandeld, of in de volgende hoofdstukken zullen ten toets worden gebragt, zal ik er mij hier slechts bij bepalen met iets over de laatst aangewezene oorzaak te zeggen, uit welke bron, naar mijn gevoelen, meer nadeel voor Nederland en de kolonie is voortgevloeid, dan men wel gewoonlijk vooronderstelt.

Ongetwijfeld toch waren het die oppervlakkige berigten, en de daarop gegronde beoordeelingen, welke aanleiding gaven, dat het regt van den kolonist, om een werkzaam aandeel in het beheer der kolonie te hebben — een regt, dat, als voorwaarde van kolonisatie, aan de eerste kolonisten was verzekerd — in latere tijden van lieverlede werd ingekort, en eindelijk nagenoeg geheel werd opgeheven; die berigten toch hadden den kolonist bij de Regering in een ongunstig daglicht geplaatst, en dit gaf mede aanleiding, dat, op den duur, én het Gouvernement in de kolonie én het koloniaal beheer in Nederland meer eenzijdig werd ingelicht, dan anders het geval zou zijn geweest. Maar ook bij de Nederlandsche Natie werkten zij voor een groot gedeelte, ten nadeele én van de kolonie én van den kolonist; zij verminderden het vertrouwen en stemden de Nederlandsche Natie meer en meer tot een ongunstig oordeel over zaken, omtrent welke zij meende volkomen te zijn ingelicht, terwijl zij het slechts eenzijdig en oppervlakkig was. En zoo moest zich, gaande weg, het allerongerijmdst en voor de belangen van het Moederland en de kolonie allernoodlottigst gevoelen vormen, dit namelijk, dat de belangen van het Moederland en die der kolonie tegen elkander over stonden. Het Moederland hield den kolonist van onverzettelijke vooroordeelen verdacht, en deze beschuldigde wederkeerig het Moederland van eene stiefmoederlijke behandeling, gegrond op onvolledige kennis van het koloniaal belang.

De oorzaken op te sporen, die daartoe hebben geleid, zal dus wel niet onbelangrijk schijnen.

Van tijd tot tijd werd de kolonie door personen bezocht, die aldaar, om verschillende redenen, een tijdelijk verblijf hielden: sommigen bezochten haar als reizigers, met het doel om hunne weetgierigheid te bevredigen; anderen, met het doel gekomen, om aldaar hunne tijdelijke omstandigheden te verbeteren, verlieten haar na een korter of langer verblijf, sommigen met, door de eene of andere oorzaak, teleurgestelde verwachtingen, terwijl het niet te ontkennen is, dat, vooral in de latere tijden, de kolonie ook bezocht werd door personen, die een vooruit opgevat vooroordeel tegen den kolonist wilden bevestigd zien: allen, zonder onderscheid, vonden in de maatschappelijke kringen, waarin hunne opvoeding of hun gedrag hen rangschikten, eene gulhartige opname, en verre de meesten hebben dit even gulhartig erkend.

Het laat zich vooronderstellen, dat daaronder zeer velen hoogst gebrekkig met de koloniale belangen bekend waren. De zoodanigen onder hen, die eene hoogere vorming hadden, die met een wetenschappelijk doel de kolonie bezochten en werkelijk de waarheid wilden ontdekken, gelukte het meer of min hunne kennis daaraan te vermeerderen, naar gelang van de gelegenheid, waarin zij gesteld waren, en hun korter of langer verblijf aldaar; en dikwijls had, bij eene opregte bedoeling, het laatste het afleggen van vele vooruit opgevatte vooroordeelen ten gevolge.

Verre de meesten echter vielen niet in die kategorie. Zonder eenig denkbeeld te hebben van de betrekking tusschen de eigenaren en den slaaf, tusschen den verlichten en den onverlichten mensch, vergeleken zij den staat der maatschappij in Suriname, met die, welke zij in Europa verlaten hadden; zij bevroedden niet eens, dat er een merkbaar onderscheid bestond, om orde en wet te doen eerbiedigen, tusschen wezens, naauwelijks overgebragt uit een Land, waar zij in de wreedste slavernij geleefd hadden, terwijl een paar Europeanen honderd of meer van hen in toom moest houden en tot verpligten arbeid dwingen, en de meest ontwikkelde vrijzinnige maatschappijën in Europa, waar andere beweegredenen den mensch tot arbeid nopen; zij hadden niet het minste denkbeeld, dat hij, die niet slechts den arbeider, maar ook het niet arbeidend deel der maatschappij, met voeding en al wat tot onderhoud, zelfs tot veraangenaming van hun leven diende, verzorgde, hem evenzeer een arbeidsloon toelegt, alsof hij hem daarvoor geldelijke betaling verstrekte, veel minder in hoeverre dat loon in

billijke verhouding stond tot hetgeen den meester, als vrucht van hunnen arbeid, in billijkheid toekwam: over dat alles konden zij doorgaans evenzeer oordeelen, als een blinde over de kleuren. Zij oordeelden slechts naar hetgeen zij waanden te zien; dat is te zeggen: oppervlakkig en bevooroordeeld. Somwijlen opregt, maar ook al te dikwijls, wanneer zij in hunne bedoelingen waren teleurgesteld, of zich door ware of vermeende beleedigingen gekrenkt waanden, met wrevel, om nog niet van de zoodanigen onder hen te gewagen, die de kolonie met het bepaald doel bezochten, om de bestaande inrigtingen te misbillijken. Sommigen onder hen drukten hunne oordeelvellingen in geschriften, de groote meerderheid echter in gesprekken in verschillende kringen uit, en deze vonden te meer ingang, naar gelang de berigtgevers bekend stonden als personen, die der waarheid niet moedwillig zouden te kort doen, en zij van eenen anderen kant ook het goede, door hen in de kolonie ondervonden, dankbaar erkenden. Zoo moest zich van lieverlede in Nederland de grond vestigen tot eene zeer onjuiste beoordeeling van den kolonist en de koloniale belangen, omdat de mensch, in het algemeen, nog maar al te veel aan het gevoelen hecht, dat het genoeg zij een Land te hebben gezien en geene moedwillige onwaarheid ten doel te hebben, om een bevoegd beoordeelaar te zijn over de gewigtigste belangen van dat land.

De kolonist deed, hetgeen, in een gelijk geval, de landbouwer in Europa doet, wien men — somtijds billijk, maar ook meermalen ten onregte — onverstand, hoofdigheid en onverzettelijke vooroordeelen toeschrijft, hoezeer hij dikwijls zeer goede gronden voor zijn gevoelen heeft, al heeft hij niet evenzeer den tijd of de bekwaamheid, om die in geschrift te brengen. — Langen tijd werkten gelijke oorzaken bij den kolonist, die, vooral vroeger, ook niet algemeen tot de geletterden behoorde; ook hij zweeg dus, maar het maakte hem ongeneigd, om vreemde bezoekers op de plantaadjen toe te laten, althans om personen, die hij maar oppervlakkig kende, met landbouw en beheer bekend te maken, en ook dit is in zijn nadeel uitgelegd geworden. Huis en tafel bleven desniettemin steeds even gastvrij voor den bezoeker open.

Zoodanige oorzaken legden den grond tot de ongunstige en oppervlakkige beoordeeling van den kolonist en de koloniale belangen in Europa; als tweede oorzaak droeg daartoe bij, de

verwijdering, die er dikwijls bestond, tusschen het landbouwend gedeelte der kolonie en den ambtenaar.

Eene meerdere vordering in beschaving was veelal het deel van den laatste. De ambtenaren kwamen doorgaans op meer gevorderden leeftijd in de kolonie, en hadden daar meer tijd te hunner beschikking, om vroeger verworvene kunde te onderhouden en uit te breiden, dan het landbouwend deel der bevolking; dit was dan ook oorzaak, dat zij op de landbouwers wel eens wat uit de hoogte nederzagen, terwijl deze van hunne zijde, trotsch op door ervaring verworvene kennis van het vak, dat zij beoefenden, vooral, wanneer het dat tot onafhankelijkheid en welvaart had geleid, weinig gezind waren, zoodanige aanspraken te laten gelden. Daarbij voegde zich dan van de zijde van den ambtenaar dikwijls teleurstelling, en de overtuiging, dat de loopbaan, die hij omhelsd had, in de kolonie niet de voordeeligste was, en dat hij met meer algemeene kunde, meestal bezwaarlijk, het vooruitzigt had, tot die onafhankelijke welvaart te geraken, welke het vooruitzigt was van hen, die in den landbouw de eerste moeijelijkheden te boven kwamen.

Hoe meer echter de ambtenaar oud kolonist werd, en hoe minder hij zich door zijne positie in het geval bevond, den landbouwenden kolonist met afgunst aan te zien, hoe meer zich die afscheiding verzachtte.

Deze verwijdering — want meer was het niet, daar zij doorgaans het gezellig verkeer niet verhinderde, en alleen maar eene meer innige toenadering in den weg stond — is echter voor het belang der kolonie hoogst nadeelig geweest. Zij belette aan den eenen kant, dat, over het algemeen, het landbouwkundig deel der ingezetenen die voordeelen trok van de meerdere beschaving der ambtenaren, en die kennis verkreeg aan algemeene uitkomsten, welke de laatste aan hunne positie verschuldigd waren, als anders het geval had kunnen zijn; maar zij verhinderde evenzeer doorgaans den ambtenaren, zelven geene landbouwers zijnde, die grondige kennis van de belangen van den landbouw en de verhouding, waarin de meester of bestuurder tot den arbeider stond, te verwerven, welke uit een algemeen en oppervlakkig overzigt niet te verkrijgen is.

Intusschen werd het Gouvernement, zoo wel in de kolonie als in Nederland, voor een groot gedeelte alleen door den ambtenaar en dus eenzijdig ingelicht; lang toch volhardde de kolonist bij zijn stilzwijgen, en wanneer al zijn advijs werd ingenomen, of inbreuken

op hetgeen hij zijne regten of het belang der kolonie waande, hem noopten zijne stem te doen hooren, hetgeen niet altijd met den verschuldigden eerbied en matiging geschiedde, dan ondervond hij meermalen, dat het Gouvernement hem als regter in zijn eigene zaak aanmerkte, en meer vertrouwen stelde op de berigten van ambtenaren, van wier waarheidsliefde het zich overtuigd hield; die het, na een eenigzins langdurig verblijf in de kolonie, in staat oordeelde, om over zijne belangen uitspraak te doen; die hunne zaak beter wisten voor te dragen, en aan wie het, als daarin niet onmiddellijk betrokken, natuurlijk meer onpartijdigheid toeschreef.

Van partijdigheid of gebrek aan waarheidsliefde zal ik niemand, zonder genoegzame bewijzen, beschuldigen, en ik geloof dat men zich algemeen weinig daarover te beklagen heeft. Van oppervlakkige beoordeeling van zaken in woorden en geschriften, geloof ik, dat velen niet zijn vrij te pleiten; want was de landbouwende kolonist geen schrijver, de ambtenaren, die in woorden en geschriften hun gevoelen over de hoogste belangen der kolonie uitdrukten, waren doorgaans geene landbouwers: zij waren volkomen in staat geweest om de algemeene uitkomsten der kolonie, waarvan zij de staten opmaakten, te kennen, maar zij waren dikwijls oppervlakkige beoordeelaars over den landbouw en het beheer in de kolonie (1).

Ik noem oppervlakkige beoordeeling zoodanige beschuldigingen, welke niet door bewijzen gestaafd worden. Daardoor hebben in Nederland de denkbeelden vrij algemeen ingang gevonden: dat

---

(1) Ik zonder hier bepaaldelijk van uit den schrijver van het Stelsel van Centralisatie; want hoezeer ik niet geloof, dat hij vroeger een beoefenaar van den landbouw was, hoezeer ik in menige stelling van hem verschil en aan de wederlegging daarvan verscheidene Hoofdstukken, in het vorige Stuk dezer beschouwingen gewijd heb, is het blijkbaar, dat hij de gelegenheid gehad en zich ten nutte gemaakt heeft, om zich vooral met het fabrikaat zeer juist bekend te maken, en ook in andere opzigten goede bronnen te raadplegen, en heb ik zijne berekeningen, immers zoo verre ik die kon nagaan, dat is afgezonderd van het verbeterd fabrikaat, steeds naauwkeurig gevonden, want dat hij, gelijk ik vroeger aantoonde, eene vermeerdering van $70^{2}/_{5}$ pCt. op het vroeger koloniaal inkomen aanneemt, terwijl hij in cijfers maar 50 pCt. opgeeft, is geene misrekening, maar het gevolg, dat hij vroeger reeds $20^{2}/_{5}$ pCt. berekend had; dat echter voor het aannemen dier vroegere $20^{2}/_{5}$ pCt. billijke grond bestond, dat heb ik in het 7e Hst. van mijn vorig Stuk § 2 en 3 wedersproken.

de kolonist, om zijn voordeel te zoeken, voorheen vrijë menschen tot slavernij heeft gedoemd; zoo staat hij, bij het algemeen, aangeschreven als zich met woekerwinst te hebben verrijkt, ten koste van het zweet en bloed van zijnen natuurgenoot; als van den slaaf een' arbeid te vergen, boven zijne krachten, en welke oorzaak was van zijn' verkorten levensduur; als hem voor dien arbeid een ontoereikend loon te hebben toegelegd; als behagen te hebben geschept in de wreedaardigste strafoefeningen; vooral ook als niets te hebben gedaan om in den loop van eeuwen, den slaaf redelijk en zedelijk te verbeteren. Zoo wordt de administrateur afgeschilderd, als er slechts op uit geweest te zijn, om zich te verrijken; als het belang zijner lastgevers te hebben verwaarloosd, om uitsluitend het zijne te behartigen; zoo worden de Directeuren, afhankelijke wezens genoemd, die slechts den beul over de slaven moeten spelen.

Doorgaans berusten die opgaven op algemeene beschuldigingen, en de meesten onzer Landgenooten, die ter goeder trouw gelooven, dat de slaaf in onze kolonie het ongelukkigste wezen is, dat er bij mogelijkheid kan bestaan; dat hij tot eenen arbeid is veroordeeld, welke zijne krachten verre te boven gaat, zouden, dunkt mij, verwonderd opzien, wanneer zij, gelijk ik daarvan meer dan eenmaal getuige ben geweest, hen in den avond onder gezang en scherts van dien arbeid zagen terugkeeren, alvorens nog de zon was ondergegaan, dat regelmatig ten 6 ure des avonds is; maar vooral, zij zouden zich verlegen vinden de vraag te beantwoorden, waarin dan toch wel die overmatige arbeid had bestaan, omdat de beschuldigingen daaromtrent niet in bijzonderheden treden.

Sommigen dezer beschuldigingen heb ik in het vorige Stuk voor den onpartijdigen Lezer ten toets gebragt; andere zullen het onderwerp van de volgende Hoofdstukken uitmaken; hier wilde ik slechts aantoonen, welke, mijns inziens, de aanleidingen waren tot den verminderden bloei der kolonie, en hoe eene oppervlakkige beoordeeling van zijne ware belangen in Nederland was ontstaan, en van welke noodlottige gevolgen die was, zoo wel voor de kolonie als voor het Moederland zelf, door belangen, welke in principe dezelfde zijn, schijnbaar in eene vijandige houding tegen elkander over te stellen.

HOOFDSTUK 2.

Gedachten over de Slavernij.

Ik ben geboren in den tijd toen mijn Vaderland eene Republiek was, en mijne eerste opleiding heeft gestrekt, om mij hooge gedachten van vrijheid in te boezemen. Behalve de groote mannen der oudheid, die mij de geschiedenis leerde kennen, waren Tell en Washington, buiten mijn Vaderland, de helden, die ik bewonderde, terwijl ik in dat Vaderland mijn' eerbied wijdde aan den grondvester zijner onafhankelijkheid, Willem van Oranje, en *met* en *na* hem aan de vele waarlijk edele mannen, op welke zijne geschiedenis roem draagt, hetzij lange bekendheid hunner geslachten, hun den adeldom verzekerd had, of dat zich hier of dáár een hunner, wiens voorgeslachten de geschiedrol niet had opgeteekend, door adeldom van ziel, de achting der nakomelingschap had verworven.

Hoe zou ik met die denkbeelden, en zonder daarbij voor mij zelven eenig belang te hebben, een voorstander kunnen zijn der slavernij, dan voor zoo verre ik die achtte te zijn, een' eersten trap van overgang uit den natuurstaat tot den staat van de eerste ruwe maatschappij, en als zoodanig door de natuur zelve aangewezen.

Maar ik erken het, ik zou achten de lessen van geschiedenis en ondervinding geheel te hebben verwaarloosd, indien ik er niet uit geleerd had, dat vrijheid en regeringloosheid woorden zijn van eene geheel verschillende beteekenis; dat er geene eigenlijke regeringloosheid mogelijk is, zelfs niet in den natuurstaat, waar, bij min talrijke volkstammen, de vaderlijke magt despotiek wordt (1), en bij eene meerdere uitbreiding der gezinnen alras het meerdere verstand, of de meerdere

(1) Hoe uitgestrekt die vaderlijke of patriarchale magt was, en hoe lang die bij de volkeren stand houdt, blijkt wel daaruit, dat de Romeinen nog in zeer laten tijd over hunne kinderen wettig bij koop en verkoop konden beschikken. Ook bij andere minbeschaafde volkeren zal men dit regt terugvinden, en nog veel later in de strenge tucht der ouders, en het diep ontzag der kinderen, de sporen ontdekken, die het achterliet.

kracht, de veelheid der minderen slaafs aan zich onderwerpt (1); dat de regering meer despotiek is en zijn moet, naar gelang minder verstandelijke ontwikkeling aan regeerders en geregeerden is ten deel gevallen, en dat alléén die maatschappijën of volkeren voor de hoogste mate van vrijheid geschikt zijn, waar niet beschaving, maar verstandelijke ontwikkeling van den geest (2), het deel is van de grootere massaas der bevolking.

Het is op dezen grond, dat ik dien regeringsvorm voor een volk het geschiktste houd, welke het meest in overeenstemming is met den graad van verstandelijke ontwikkeling van de groote meerderheid der bevolking: de onredelijke mensch kan nog niet door de rede geleid worden.

(1) Die uitgestrekte patriarchale magt blijft bij de volkeren lang bestaan; zij belet echter niet, dat zich met en nevens haar, bij uitbreiding der familiën, eene tweede regeringsmagt ontwikkelt, waardoor het sterkste of meest verlichte dier hoofden van gezinnen, voor een' tijd, oppermagtig heerscher, dat is tiran, wordt. Eerst naar gelang het aantal sterke of betrekkelijk verstandigen, nevens hem aangroeit, ontaardt die tirannij van één', óf in eene tirannij van één' hoofdtiran, met van hem afhankelijke tirannen, óf van een aantal kleine tirannen, met gelijke magt, en dan ontwikkelt zich óf de alleen despotike regeringsvorm, zoo als men die bij de meeste volkeren in Afrika vond, toen men het eerst aan hen kennis kreeg, óf een meerhoofdig despotismus, zoo als bij de Kaffers. Waarschijnlijk leidde het sedentaire leven van landbouwende volkeren eer tot de eerste, het Nomaden-leven van herders of jagervolken eer tot de laatste dier tirannijën, maar in ieder geval bleef de groote meerderheid slaaf op de eene of andere wijze, hetzij dan van eene één- of van éénе veelhoofdige magt. Eerst dan, als de ontwikkeling der rede bij de meerderheid gelijken tred houdt, of zich bij de meerderheid uitbreidt, worden de regten van den tiran of der veelhoofdige tirannij beperkt, totdat eindelijk eene meerdere uitbreiding van verlichting, wetgevers te voorschijn roept, en al gaande weg eene meer algemeene verspreiding van verstands-ontwikkeling onder velen, tevens met de behoefte aan slavernij ook de slavernij zelve doet ophouden, en de meerderheid trapsgewijs voor zachter regeringsvormen geschikt maakt.

(2) Ik geloof dat er een groot onderscheid is tusschen beschaving en ontwikkeling van het verstand: de eerste betreft slechts uiterlijke hebbelijkheden, en is den Franschman meer dan onze natie ten deel gevallen, in de laatste deelt de Nederlander meer algemeen; dit dankt hij, in de latere tijden, vooral aan het beter en meer algemeen Volksonderwijs, vooral bevorderd door de edele pogingen der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, eene Maatschappij, die bij velen niet genoeg naar waarde geschat wordt; ook aan haar heeft men het dus te danken, dat de Nederlander zich niet liet wegslepen door den tuimelgeest, die andere volkeren in de laatst verloopene maanden bezielde.

Het is op dezen grond, dat ik steeds heb begrepen, dat de nagenoeg despotike regering van Rusland, evenzeer een zegen is voor den onderdaan van dat magtige Rijk, als de Republikeinsche of vrijzinnig constitutionele regering, dit voor den ingezeten van mijn Vaderland is (1); maar dat ik zou achten, dat het eerstgenoemde Rijk weldra in een' poel van grenzelooze verwarring zou gedompeld zijn, indien het ooit den theorist gelukken mogt zijne vrijzinnige instellingen aldaar vroeger ingang te doen vinden, dan ook dáár de massaas der bevolking er voor geschikt zijn.

Het is op grond van de overtuiging, dat hoe minder bij den mensch het denkvermogen ontwikkeld is, hoe meer een despotike regeringsvorm voor hem behoefte is, dat ik de slavernij, hetzij dan huiselijk of maatschappelijk, naar gelang der mindere of meerdere uitgebreidheid der stammen, voor den in den natuurstaat levenden mensch, de meest geschikte regeringsvorm acht, en dat, naar mijn gevoelen, meerdere verlichting evenzeer de behoefte doet ontstaan om dien regeringsvorm te wijzigen (2). Bij toenemende verstands-ontwikkeling behoeft de mensch niet slechts geene slavenboeijen meer, maar het zal voor eene minderheid onmogelijk worden, die door de meerderheid te doen dragen; alleen physike overmagt kon een' Cervantes tot slaaf van den Algerijn maken, of den gevangen Romein onder de zweepslagen van den Batavier den nek doen buigen.

Maar evenmin als men het kind door redelijke overtuiging

---

(1) Ik vermeet mij geenszins een oordeel over het meer of minder voordeel, dat de eene regeringsvorm boven een' anderen heeft: het is de zaak van den Wetgever daarover te beslissen, het is de pligt van den burger zich aan die beslissing te onderwerpen. Al wat ik heb meenen te zeggen is, dat ik dien regeringsvorm voor den mensch het geschiktst acht, die in overeenstemming is met zijne verstandelijke ontwikkeling, en dat om die reden, de meer verlichte mensch beter door de rede, de min verlichte beter door dwang wordt beheerscht.

(2) Immers, ook de slavernij is een regeringsvorm, waarbij in Afrika de onbepaalde, in onze koloniën de weinig begrensde magt, in handen van zeer velen was; het is de meest despotike van alle bestaande regeringsvormen, en zeker daarom de meest onvolmaakte, en slechts noodzakelijkheid kan die wettigen; éène regering echter is nog noodlottiger: ik bedoel de zoogenaamde anarchie of *regeringloosheid* (eigentlijk eene *wettelooze regering*, immers, zij vertegenwoordigt toch altijd eene zekere magt?) waar alleen de onbeteugelde drift van ieder individu tijdelijk heerscht.

leiden kan, alvorens zich het rede-vermogen heeft ontwikkeld, en tot daartoe de ouderlijke dwang voor hem een zegen is, omdat het zijne vrijheid, uit onkunde, tot eigen verderf zou aanwenden, evenmin acht ik het mogelijk, den natuurmensch, bij wien de rede nog op een' lagen trap van ontwikkeling staat, alleen door het vermogen der rede te beschaven, en evenzeer acht ik voor hem dwang noodzakelijk in de kindschheid der rede (1); en hoe laag de trap van redelijke en zedelijke beschaving ook zijn mogt, hoe diep ongelukkig ook het lot van den Afrikaan in zijn vaderland, onder de slavernij van willekeur en geweld: hij is onder dat despotismus een meer redelijk, en gevolgelijk een meer gelukkig wezen geworden, dan de in deősschen van Ceijlon omzwervende Vaddah, of de rampzalige bewoner van de beide zuidelijke uiteinden van het oostelijk en westelijk halfrond, de van Diemenslander en Pescheraïs (2).

Mijns inziens behoort men dus, om over de slavernij een oordeel uit te spreken, in de eerste plaats het oog te vestigen op den trap van verstandelijke vorming van den mensch, en op den maatschappelijken toestand, die zich in zijn eigen vaderland, als een natuurlijk gevolg daarvan, heeft ontwikkeld.

In zoo verre wij nu, door het eenparig getuigenis van reizigers, wien het eenigermate gelukt was zich tot Afrika's kust en binnenlanden een' toegang te openen, met dat werelddeel zijn bekend geworden, heeft men de bewoners, toen Europa in de 15de eeuw daaraan nog meer kennis verkreeg, hetzij in een' staat het naast grenzende aan den natuurstaat, hetzij onder het aller onbeperktst één- of veelhoofdig despotismus gevonden. Behalve de

(1) Ik hoop hier echter wèl begrepen te worden, namelijk dat, wanneer ik spreek van *dwang*, ik geenszins bedoel *wreedheid*. De slavernij laat wreedheid toe, en is daartoe misbruikt geworden; maar wreedheid is even min een noodzakelijk gevolg der slavernij, als alle andere misbruik van magt of hoedanigheid noodzakelijke gevolgen zijn van het bezit daarvan. Wil men alle magt, die misbruik toelaat, wegnemen, dan voert dit van trap tot trap, tot de ontknooping van alle maatschappelijke orde, en men keert eindelijk terug tot dien staat, welke meer dan eenige andere, meer dan slavernij zelfs, misbruik van magt toelaat: dien van den Natuurmensch.

(2) Eene welsprekende beschrijving en ware schildering van den mensch, zoo als men dien in den eersten natuurstaat in Nieuw-Holland heeft gevonden, en hoe weinig die aan de denkbeelden der Wijsgeeren van eene vroegere eeuw beantwoordt, vindt men in het meermalen aangehaalde Werk: Péron, Vol. II, page 458 — 472.

despotike magt van het hoofd des gezins, bestond aldaar die tweesoortige slavernij, welke men nagenoeg bij alle volkeren der oudheid, als zich uit den natuurstaat te hebben ontwikkeld, aantreft: een onbepaald één- of meerhoofdig despotismus, dat, onbeperkt, over het leven, den arbeid, de vrijheid en den eigendom der meerderheid beschikte, wees de onbeperkte slavernij aan van den inboorling of landgenoot. Van den tiran waren alle ingezetenen onvoorwaardelijk slaaf, hij beschikte naar willekeur over hun leven of hunnen eigendom, en schonk aan ondergeschikte dwingelanden gelijke magt. Maar behalve deze bestond er nog eene tweede soort van slavernij, die, namelijk, over den verwonnen vijand: zijn leven was een geschenk van den overwinnaar, dat deze hem had kunnen onthouden, en hij verkreeg daardoor het regt, om naar willekeur over zijnen persoon te beschikken, en reeds die slavernij was eene verzachting van den nog zuiveren natuurstaat, want vóór dat de natuurmensch, door medelijden of toeval, tot het sparen van den verwonnen vijand was gebragt, werd die in hunne oorlogen onmiddellijk gedood, en indien al de overwinnaar niet verder ging, en nood of gewoonte hem niet tot het verslindend dier deden afdalen, dan waren de bekkeneelen der verslagenen, de tropheën, die de hut van den overwinnaar versierden.

Dit was, volgens het algemeene getuigenis der reizigers, die ons Afrika's kust en binnenland leerden kennen, den maatschappelijken staat van dat werelddeel, althans van dat gedeelte, waar zich de Europesche slavenhandel vestigde, toen de zeevaart ons daarmede bekend maakte; en welke ook de ruwheid van zeden zij geweest, die den Europeaan in vroegere eeuwen, ook ten gevolge van zijne nog minder ontwikkelde rede, aankleefde, over het algemeen was, zelfs in die eeuwen, de toestand van den Afrikaan in onze Europesche bezittingen, ongetwijfeld voor de meesten eene lotsverbetering, vergeleken bij die, waaronder hij in zijn eigen vaderland het aanzijn had genoten. Welke gebreken toch de willekeurige heerschappij van velen in die min verlichte eeuwen aankleefden, reeds bestonden er wetsbepalingen, ook met betrekking tot den slaaf, die deze willekeur binnen engere grenzen beperkten, dan in zijn vaderland. Geen Europesche wetgeving heeft ooit het leven van den slaaf onbepaald ter beschikking van den eigenaar gesteld; en had die eigenaar ten naastenbij de vrijë beschikking over zijn' persoon, eigendom en arbeid, hij was daarentegen ook gelegd onder de verpligting, om hem van de

geboorte tot het graf een onderhoud te verschaffen, dat hem in Afrika niet ten deel viel (1).

Wanneer men aan de, mijns inziens, onbetwistbare waarheid — namelijk dat van elken staat, waarin de mensch op onzen aardbol is gevonden, *die* het rampzaligste was, waarin men hem op de laagste trappen van redelijke en zedelijke ontwikkeling aantrof,

(1) Omtrent den algemeenen toestand der bevolking in Afrika, en hun leven in veelsoortige slavernij of in den natuurstaat, kan men de werken van nagenoeg alle reizigers raadplegen, die, van wat kant ook, dat werelddeel zijn binnengedrongen. Hetzij men de bevolkingen der noordelijke kustlanden beschouwt, of de reizigers, die van dáár met de Moorsche kooplieden tot in de woestijnen doordrongen, volgt, of met Bruce Nubië bezocht, of den staat der stammen beoordeelt, die men aan de Oost- en Zuidkust leerde kennen, of wel met eenen Damberger, Park, Tuckey en latere reizigers de Westelijke kust en de binnenlanden, voor zoo ver die bekend zijn geworden, nagaat: 'overal vindt men die waarheid bevestigd, en hunne berigten zijn door de geachtste schrijvers van lateren tijd, een' Zimmerman, een' Stuart en anderen, als geloofwaardige bronnen aangehaald, en als ware het gestempeld geworden. Niet minder eenstemmig zijn die omtrent het ellendig lot van het meerendeel der bevolking. Overal halen die schrijvers, somtijds huns ondanks, voorbeelden aan van de wreedheden, aan welke de mensch dáár ten doel stond, of die onderling, in de oorlogen tusschen volk en volk, of stam en stam, plaats vonden. Maar niet slechts in oorlog, ook in vrede wordt het lot van den Afrikaan door de meesten dier schrijvers als ellendig voorgesteld; zij toch schilderen hem, als ten gevolge van gebrek aan verstandelijke ontwikkeling en daardoor veroorzaakten onwil tot arbeid, te midden der weligste Natuur, tijdelijk aan algemeene ellende en hongersnood ter prooi. Mungo Park, onder anderen, brengt een voorbeeld bij, dat tevens de uitgestrektheid der ouderlijke magt bewijst, van eene moeder, die, door den honger gedreven, haar kind voor eenig voedsel verkocht.

In de latere tijden is, ten gevolge van verminderde gemeenschap, de kennis aan Afrika's binnenland minder geworden, en toch geeft zelfs de Heer Buxton daarvan de volgende schildering: »De Afrikaansche bevolking »wordt gezegd te zijn woest en onwetend, lui en wreed, meer overgegeven »aan stroopende oorlogen, dan aan het genot der voorregten van den vrede, „en hare binnenlanden ongenaakbaar voor Europesche beschaving."

Hoe is het dan mogelijk, dat verlichte en edeldenkende menschen, die het lot van den Afrikaan in zijn vaderland kennen, indien zij naar waarheid omtrent zijn lot waren ingelicht, zoo als dat thans in onze koloniën bestaat, niet het oneindig onderscheid erkennen, dat er is tusschen die beiden, en dat er opregt menschlievende menschen gevonden worden, die de vrijheid van den slaaf wenschelijk achten, ook ten koste van zijn' terugkeer tot den vroegeren natuurstaat, althans zeker met teruggang van bereids verworvene beschaving!

en dat de slavernij deels is de uitbreiding der ouderlijke magt, die men zelfs bij sommige diersoorten, het hert b.v., heeft waargenomen, deels eene allereerste toenadering tot beschaving — de eerste stelling ten toetse brengt van onzen Schrijver, als hij zegt (1): »de slavernij is een tegennatuurlijke toestand, aandruischende tegen de heiligste regten der menschheid,” en, volgens de noot, ook in strijd met de Mozaïsche Wetgeving, dan geloof ik, dat men het ongegronde althans der eerste stelling zal erkennen.

De slavernij kan geen tegennatuurlijken toestand voor den nog ruwen natuurmensch zijn, daar de geschiedenis van nagenoeg alle volkeren, voor zoo verre hunne oudste overleveringen niet zijn verloren gegaan, leert, dat slavernij de eerste toestand was van den zich uit den natuurstaat ontwikkelenden mensch. Vrij algemeen wordt ook deze waarheid, door de berigten van latere ontdekkingen, bevestigd; en wat Europa betreft, zoo is dit althans onbetwistbaar, dat de staat van lijfeigenschap niet wel door eenen staat van hoogere maatschappelijke vrijheid kan zijn voorafgegaan. En de slavernij kan niet in strijd zijn met de regten van den mensch op de lagere trappen van beschaving, omdat tegen alle regten pligten overstaan. De mensch in den staat der natuur, kent nog geene andere pligten, dan het involgen van zijn' eigen' wil; hoe zou hij regten kunnen hebben, die alleen eene meerdere verlichting geven kan, maar die hij niet heeft kunnen verwerven, zonder zich aan geheel andere pligten te onderwerpen? Kan men nu verwachten, dat men den mensch, wiens pas ontwikkelde rede hem ter naauwernood met de meest redelijke dieren gelijk stelt, door overtuiging tot pligtsbetrachting, niet slechts ten opzigte van zijnen natuurgenoot, maar ook van zich zelven zal brengen; dat men den Afrikaan, die nog niet, door verkeering met den Europeaan, eene meerdere verlichting heeft verworven, door redenering tot arbeidspligt, tot het eerbiedigen der regten van anderen, brengen zal? Even goed kan men zich vleijen dien mensch door rede te overtuigen, wiens zinnen door den drank zijn beneveld; even goed het onnoozele wicht, dat geen gevaar kent, een snijdend wapentuig in de handen laten, en het, door redenering, zoeken te bewijzen, dat het zich daarmede schaden zal.

Daarop rust bij mij de overtuiging, dat de regten, evenzeer als de pligten van den mensch, in overeenstemming zijn met

(1) Stelsel van q. o., bladz. 90.

den trap zijner redelijke beschaving, en dat het in zijn eigen belang, even zeer als in het belang van allen onderling is, dat dwang de eerste ontwikkeling is uit den staat der natuur, en dat, naarmate meerdere verlichting hem voor het besef van hoogere pligten vatbaar maakt, die dwang verzacht wordt.

»Maar," zegt de Schrijver verder: »de slavernij is in strijd met de Mozaïsche Wetgeving," en beroept zich hierbij op Exod. 21 : 2.

De Schrijver doet hier, wat maar al te veel gebruikelijk is; hij zoekt bewijzen voor zijne stellingen, door enkele schriftuurteksten uit hun verband te rukken. Was hij maar eenigzins in den geest der Schriften van het Oude Verbond doorgedrongen, hij zou daarin de ontwijfelbaarste bewijzen gevonden hebben, dat niet slechts de slavernij bij den Israëliet bestond, en even zóó bestond, als die bevonden is, sedert onheugelijke tijden in Afrika te bestaan; dat is: dat er eene tweesoortige slavernij bestond, die van den land- en geloofsgenoot, en die van den overwonneling of den gekochte met geld; maar, dat omtrent die beiden zeer verschillende wetsbepalingen door den Wetgever zijn voorgeschreven.

Hetzelfde Hoofdstuk in de Schriften des Ouden Verbonds, waarop zich de Schrijver beroept, geeft reeds, ten opzigte zelfs van den land- en geloofsgenoot, eene geheel andere verklaring, dan die, welke door den Schrijver uit den door hem aangehaalden tekst wordt getrokken; aldaar blijkt, dat de Israëliet de magt had zich zelven en ook zijne kinderen afzonderlijk tot slaven of verpligte arbeiders te verkoopen; dat, indien aan den Israëliet, staande zijne slavernij, eene vrouw door den meester was gegeven, die vrouw en de bij haar verwekte kinderen, bij het eindigen van den diensttijd, het eigendom van den meester bleven; dan echter stond het den slaaf vrij, met het Sabbathsjaar, zich te verklaren, dat hij, ter liefde van zijnen meester of van zijne vrouw en kinderen, zijne vrijheid niet begeerde; alsdan bragt zijn' meester hem tot de Goden (oudsten des volks), en zijn oor werd aan den deurpost met een' priem doorboord, en hij bleef het eigendom van den meester, om hem eeuwiglijk te dienen (1).

Uit de aangehaalde plaatsen blijkt, mijns inziens, onwederlegbaar reeds het bestaan van de voortdurende slavernij, ook

(1) Exod. 21 : 2—11.

voor den geloofsgenoot, en dat toen bij den Israëliet de denkbeelden, omtrent de in slavernij geslotene huwelijken, al niet veel anders waren, dan zij nog heden ten dage zijn bij den Afrikaan, en bij volken op gelijken trap van verlichting steeds geweest zijn (1).

Zoo lang echter de Israëliet niet uit vrijë begeerte eeuwigdurend slaaf was geworden, was zijne slavernij eer aan te merken als een pandelingschap, en had hij, volgens de Wet, op eene zachtere behandeling aanspraak. Het was dat pandelingschap, hetwelk kon worden opgeheven, mits hij een' losser vond, en dat anders met het 7de of Sabbathsjaar een einde nam.

Het schijnt echter, dat ook de slavernij van den geloofsgenoot, die vrijwillig, of om vrouw en kinderen, de slavernij had verkozen boven de vrijheid, eene tijdelijke bepaling had, maar dat die niet met het 7de of Sabbathsjaar, maar met het 50ste of Jubeljaar een einde nam, en dat hij dan met zijne kinderen (maar niet de vrouw) aanspraak op vrijheid had (2).

Omtrent deze tweesoortige slavernij van den land- en geloofsgenoot geldt blijkbaar de stellige bepaling van eene zachtere tucht (3).

Dat er echter, behalve deze, nog eene andersoortige slavernij, die van den vreemdeling: dat is, van den gekochte met geld, of van den overwonneling, bestond, niet alleen, maar dat ook door denzelfden Wetgever daaromtrent bepalingen waren voorgeschreven, is buiten twijfel (4). Evenmin laat die Wetgeving ons grond tot twijfelen, aangaande den duur dier slavernij, of aangaande de daarbij bestaande tucht (5).

Bij de Israëlieten bestond dus, behalve de vrijwillige dienstbaarheid, een pandelingschap, en een tot het Jubeljaar, dat is,

---

(1) Zoo blijkt, bij voorbeeld, uit Exod. 21 : 7, 8, dat de vader het regt had zijne dochter te verkoopen, tot dienstmaagd, en dat de dochter niet het regt had met het Sabbathsjaar vrij uit te gaan, maar dat, wanneer ze niet aan den meester beviel, en hij ze niet in ondertrouw nam, dat is niet begeerde, haar duurzaam als erkend bijwijf te houden, hij verpligt was hare lossing toe te laten, maar niet het regt had haar aan een vreemd volk te verkoopen.

(2) Levit. 25: 39, 42.

(3) Levit. 25: 43: Gij zult geene heerschappij over hen hebben met wreedheid, maar gij zult vreezen voor uwen God.

(4) Levit. 25: 44: Aangaande uwen slaaf of uwe slavin, die gij zult hebben, die zullen van de volkeren zijn, die rondom u zijn, van die zult gij een' slaaf of eene slavin koopen. Zie ook vs. 45.

(5) Aldaar vs. 46: En gij zult u tot bezitters over hen stellen voor uwe kinderen na u, opdat ze de bezitting erven, gij zult ze in eeuwig-

50 jaren durende slavernij van den landgenoot, omtrent welke echter door den Wetgever eene zachtere tucht wordt bevolen. Maar er bestond daarenboven eene slavernij van gekochten door geld, hetzij van omgevende volkeren, hetzij van den onder hen verkeerenden vreemdeling; de aldus verworven slaven gingen, bij erfenis, aan de kinderen over; hun bezit stelde een eeuwigdurend regt daar, en over deze slaven voerden zij, in tegenstelling van het beheer over den geloofsgenoot, heerschappij met wreedheid.

Dat men onder die benaming alleen eene zeer strenge tucht, niet wat eigenlijk bij ons het woord *wreedheid* uitdrukt, dat is *mishandeling*, te verstaan hebbe, blijkt, dunkt mij, uit den aard der zaak zelf. Geen Wetgever, en vooral geen Wetgever, die zich op onmiddellijk Goddelijk gezag beroept, kon wreedheid voorschrijven, in dien zin, welken wij aan dat woord hechten; maar wel eene strenge tucht instellen, in overeenstemming met den trap van beschaving, op welken toen de volken stonden; en daar de strafwetten, met betrekking tot den Israëliet zelven, blijken van den trap van beschaving dier eeuw droegen, kan er geen redelijke twijfel bestaan, of de dwangmiddelen, door welke de slaaf tot zijnen verpligten arbeid werd genoodzaakt, hebben daaraan beantwoord.

De Wetgever spreekt niet van slaven door het lot van den krijg overwonnen, en dit is zeer natuurlijk, daar hun, met betrekking tot den vijand, dien zij gingen bestrijden, een verdelgings-oorlog werd voorgeschreven, uit vrees dat zij van het eenig waar geloof aan Jehovah, door het voorbeeld der afgodische volkeren, wier land zij in bezit moesten nemen, zouden worden afgeleid; maar even ontwijfelbaar is het, dat in hunne latere oorlogen, met volken, omtrent welke dit uitroeijings-bevel niet gold, de Israëliet even zeer slaven maakte, als hij, overwonnen zijnde, door deze in slavernij werd weggevoerd; en de waarheid hiervan blijkt uit iedere bladzijde hunner geschiedenis, daar zij zelfs het bevel van den Wetgever, ten opzigte van die volkeren overtraden, omtrent welke hun de uitroeijings-krijg was bevolen.

---

heid doen dienen; maar over uwe broeders, de kinderen Israëls, een iegelijk over zijnen broeder, gij zult over *hen* geene heerschappij hebben met wreedheid. De volgende verzen van hetzelfde Kapittel handelen over de losbaarheid van den Israëliet, die zich aan den vreemdeling zou verkocht hebben, en de wijze daarvan. En aan het slot van het 55e vers, zoo als meer in dit Kapittel, beroept zich de Wetgever op zijn' onmiddellijk Goddelijken last met de woorden: »Ik ben de Heer uw God!"

Zoo veel is dan wel onbetwistbaar, dat hetgeen de Schrijver uit de aangehaalde plaats zocht af te leiden, volstrekt onjuist is; dat de Wetgever van Israël althans niet in het denkbeeld verkeerde, dat voor den mensch, op den toenmaligen trap van beschaving, de slavernij een tegennatuurlijke toestand was, aandruischende tegen de heiligste regten van den mensch, en dat het zich niet wel laat begrijpen, hoe men de schijnbare tegenstrijdigheid oplost, om te gelijkertijd die stelling vol te houden en aan de Mozaïsche Wetgeving een Goddelijk gezag toe te kennen.

„Maar," zegt de Schrijver verder: »de slavernij strijdt tegen de beginselen van het Christendom."

Welligt zou men, in onze eeuw, de vraag mogen opwerpen, met wat regt men den Israëliet in onze koloniën van maatschappelijke regten berooven zal, alleen op grond, dat die tegen de beginselen, niet eens tegen de stellige bevelen„ van het Christendom strijden, in eene eeuw, waarin men zoo algemeen, immers onder al wat op hooge verlichting aanspraak maakt, het gronddenkbeeld huldigt, dat ook althans bijzonder dat van den Protestant is, dat het ieder mensch, die dit, op grond van oordeel en onderzoek, doen kan, vrij moet staan zelf over zijne hoogste en gewigtigste belangen te oordeelen, en, naar eigene overtuiging, het Opperwezen te dienen. Hoe zal men, op grond van verschil van Godsdienstige meening, in eene eeuw, die den Baron Rothschild candidaat zag voor het Britsch Parlement, den Israëliet van regten berooven, op grond van verpligtingen, die dan voor den Christen verbindend mogen zijn, maar die dit nimmer zijn kunnen voor den belijder der Mozaïsche Wet, zoo lang hij die Wet blijft volgen?

Welligt zou men geregtigd zijn te vragen, of de Schrijver het van de bemoeijing eener regering meent te zijn, om een aantal zaken te beletten, die evenzeer tegen den geest des Christendoms bestaan, zoo lang die niet de maatschappelijke orde verstoren? Of niet gierigheid, hoovaardij en een aantal andere menschelijke overtredingen en zwakheden, evenzeer tegen den geest des Christendoms zijn; maar of hij acht dat de bemoeijing daarmede, die is van de Regering van een land, of van de Leeraren der Godsdienst?

Vooral zou men kunnen vragen, of de Schrijver het mogelijk acht, dat eene Regering, die in hare Oost- en West-Indische bezittingen, den vereerder van Budha, den Mahomedaan, den Israëliet en een aantal andere niet Christelijk Godsdienstige over-

tuigingen onder hare onderdanen telt, aan die alle verpligtingen kan opleggen, gegrond op de voorschriften van het Christendom?

Maar ik wil al deze nevenvragen ter zijde stellen, en mij alleen bij de hoofdvraag bepalen: is inderdaad de slavernij strijdig met den geest des Christendoms?

Men gevoelt echter hoe bezwaarlijk de beantwoording wordt, daar de Schrijver niet bepaaldelijk opgeeft, wat hij door den geest des Christendoms wil verstaan hebben. Hij zal toch wel erkennen, dat die in elkander opvolgende eeuwen en bij personen, welke zich allen even zeer Christenen achtten, zeer verschillend is uitgelegd?

Men stelle zich maar eens voor, hoe in verschillende Kerkvergaderingen de meeningen der meest verlichte Christenen daaromtrent verschilden. Hoe de instellers der *auto da fé* ongetwijfeld even zeer geloofden in den geest van het Christendom te handelen, als de Hervormers der kerkleer; hoe nog in onze dagen, zelfs onder de meest verlichte onderwijzers en belijders van het Christendom, daaromtrent verschil van gevoelen wordt uitgedrukt (1).

Had de Schrijver zich op de bevelen van Christus of zijne Apostelen beroepen, dan bestond er een bepaalde grond van onderzoek; maar, hoezeer ik gaarne erken, dat ik hieromtrent dwalen kan, ik heb in het Nieuwe Testament niet ééne plaats gevonden, die de slavernij bepaaldelijk verbiedt, of waar het woord slaaf gebezigd is; maar wel een aantal plaatsen, waar Christus bepaaldelijk zegt, dat zijne Leer niet medebrengt eenige verandering te maken in de maatschappelijke instellingen.

Ik heb, zoo ik meen, bewezen, dat de slavernij bij de Mozaïsche Wet was ingesteld en geregeld, en Christus verklaart, dat Hij niet gekomen is om die te ontbinden (2). Wat sluit

---

(1) Ik doel hier op de definitie van den geest des Christendoms door de geachte Hoogleeraren A. Des Amorie van der Hoeven en Mr. C. W. Opzoomer, alsmede Ds. B. T. Lublink Weddink, onder den titel: Eenheid in het noodige, enz., wier hierop betrekkelijke stukken in de Vaderlandsche Letteroefeningen voor 1848, N. 7, beoordeeld werden: óf ik zou moeten dwalen door te vooronderstellen, dat datgene, wat beschouwd wordt als het eene noodige voor den Christen, ook te beschouwen is als de geest des Christendoms; óf ik meen regt te hebben in mijne stelling, dat de geachtste en kundigste geleerden het niet volkomen eens zijn omtrent hetgeen men thans als geest des Christendoms wil beschouwd hebben.

(2) Matth. 5: 17, 18.

het bevel, om den schatpenning aan den Keizer te betalen (1) en Gode te geven wat Godes is, anders in, dan gehoorzaamheid te bevelen aan de wettige overheid, hoedanig de maatschappelijke inrigtingen ook waren.

Dat de slavernij ten tijde van CHRISTUS bestond, daaraan valt wel niet te twijfelen: CHRISTUS zelf bezigt, in eene gelijkenis, wel niet den naam van slavernij, maar spreekt toch daarin over het verkoopen van vrouw en kinderen voor schuld (2). Bovendien bestond de slavernij toen bij nagenoeg alle volkeren, die met den Israëliet in aanraking waren, zoo wel bij den Oosterling als bij den Romein en Griek, en het is wel niet te vermoeden dat ze bij den Jood was afgeschaft.

Maar dit laat zich vooronderstellen, dat de 15 eeuwen, die er tusschen MOZES en CHRISTUS waren verloopen, even als zij een' merkbaren invloed op de beschaving des meesters gehad, en hunne zeden verzacht hadden, ook de slavernij minder streng hadden gemaakt, dan ten tijde van den eersten Wetgever van Israël; en dat ook bij den slaaf, in zekere mate in die beschaving deelende, eene minder strenge tucht kon bestaan, zonder dat de orde verbroken werd.

Hoe groot echter nog de afstand tusschen meesters en dienstbaren in de tijden der Apostelen was, blijkt uit hunne stellige bevelen omtrent de dienstbaarheid: overal herhaling van het bevel van onderworpenheid aan de over zich gestelde magten, en aan den dienstbare, van aan zijnen Heer te gehoorzamen met vreezen en beven (3).

Ik meen bewezen te hebben, dat, wat de stellige voorschriften van het Christendom betreft, deze niet in strijd zijn met het bestaan der slavernij, en zeer verwijderd van de afschaffing der toen bestaande dienstbaarheid te bevelen.

Maar de Schrijver beroept zich dan ook niet op de stellige *voorschriften*, maar op den *geest* des Christendoms: daartoe dus moeten wij ons onderzoek bepalen.

Is dan de slavernij werkelijk met den geest des Christendoms in strijd?

Gedurende ruim 17 eeuwen, die sedert het bestaan van het Christendom zijn verloopen, was het algemeen gevoelen anders. De

---

(1) Matth. 22 : 21.

(2) Matth. 18 : 25.

(3) Rom. 13 : 1, 7. Coloss. 3 : 22. 1 Petr. 2 : 13, 18. Eph. 6: 5.

eerste uitbreiders van het Christendom, de Apostelen, niettegenstaande overal rondom hen slavernij bestond, predikten die leer niet. Naauwelijks had zich het Christendom tot een gevestigd Kerkgenootschap uitgebreid, of de eerste Christelijke Kerken vestigden zich in oorden, waar, voor en na, naauwelijks andere dienstbaarheid dan slavernij is bekend geweest (1). De eerste Oostersche Keizers, die het Christendom omhelsden, werden door slaven gediend; reeds zeer vroeg hadden Christelijke kerken en kloosters het bezit van land-eigendom, waaraan slaven verbonden waren, die later lijfeigenen, of aan den grond verbonden eigendom werden; de hoogste waardigheidsbekleeders der Christelijke Kerk werden in die landen, waar slavernij bestond, door slaven bediend (2); nog in de 16de eeuw slaat een der edelaardigste Christelijke geestelijken, uit menschlievendheid, het overvoeren van den slaaf uit het eene naar het andere werelddeel voor; en nog in de eeuw, waarin wij leven, werden de Christen leeraars van alle gezindheden, in die landen, waar slavernij bestond, niet slechts door slaven bediend, maar huurden die van hunne meesters, of beschikten daarover door *koop en verkoop* of huur, evenzeer als de leden van hun Kerkgenootschap (3).

Ik meen dan als bewezen te mogen aannemen, dat, om waar te zijn, het zeggen van den Schrijver veel te algemeen is; dat zoo vele edeldenkende Christenen, als in vroegere eeuwen geleefd hebben, het bezit van slaven niet hebben geoordeeld in strijd te zijn met hetgeen, naar hun gevoelen, de beginselen waren van het Christendom, of dat zij anders niet zoo zeer in strijd met hun geweten zouden gehandeld hebben; dat zich dus hoogstens de bewering van den Schrijver daartoe laat terug brengen, dat de slavernij in strijd is met de stellingen, die in onze meer verlichte eeuw algemeen als geest van het Christendom erkend worden.

Algemeen is echter ook niet toepasselijk: hoe vele als opregt erkende Christenen toch, hebben nog in Oost en West slavenbezit, hoe velen in Noord-Amerika; zij zouden dit bezit zeker niet begeeren, zoo het, naar hunne overtuiging, met die beginselen in

(1) Te Antiochië in Syrië, en te Alexandrië in Egypte.

(2) Door de Mooren, onder anderen, in Spanje.

(3) Zoo wel uit de Oost- als West-Indische bezittingen van alle Catholijke en niet-Catholijke landen zijn daarvan bewijzen aan te halen.

strijd ware; en hoe velen onder hen, die heden het slavenbezit verfoeijen, zullen er morgen geen bezwaar in vinden eene erfenis te deelen, die de vrucht van slavenarbeid is; hoe weinigen onder hen zullen, indien hun slavenbezit ten deel valt, de slaven onvoorwaardelijk in vrijheid stellen, en er niet, zoo zij dat bezit niet met hun geweten kunnen overeenbrengen, bij verkoop over beschikken (1).

Dus niet eens *algemeen*, slechts bij eene zeer groote meerderheid, bij hen vooral, die bij de zaak zelve geen onmiddellijk belang hebben, heeft in onze eeuw het denkbeeld diep wortel geschoten, dat slavenbezit onvereenigbaar is met den geest van het Christendom, zoo als zij, namelijk, dien geest begrijpen.

De voorstanders van dit gevoelen gronden zich, indien ik mij niet bedrieg, hierop, dat de mensch, trapsgewijs in verlichting gevorderd zijnde, men in onze eeuw op de dwaling van vroegere eeuwen moet terugkomen. Dat die meerdere verlichting, bij al wie goed en edel denkt, de overtuiging doet geboren worden, dat slavernij ten stelligste in strijd is met den geest eener Leer, die vóór alles de Leer der liefde is, en die het tot eerste voorwaarde maakt in onzen naaste, van wat vorm of kleur, op wat trap ook van redelijk verstand, onzen broeder te zien: dit is, zoo ik mij niet bedrieg, hetgeen door den Schrijver met geest des Christendoms bedoeld is.

Ook ik houd dit niet slechts voor den geest van het Christendom, maar voor het stellig bevel van CHRISTUS; en zoo ver mij bewust is, heb ik, behoudens het onvolmaakte, dat den mensch steeds aan zeer vele tekortkomingen doet schuldig zijn, altijd gepoogd dat bevel na te leven; moedwillige, zonder nut gepleegde wreedheid, ten opzigte van mensch of dier, heb ik steeds verfoeid, hoezeer ik erken, dat ik dit beginsel niet tot die in mijn oog overdrevene ruimte heb uitgebreid, dat het mij beletten zou op den mensch die straf toe te passen, welke den graad zijner verstandelijke vorming, zoo wel in zijn eigen belang als in dat der maatschappij, vordert, of het dier, dat mij tot voedsel strekt, zelf te dooden, wanneer ik het niet verboden acht het te gebruiken, wanneer dit door anderen voor mij is gedaan.

Maar hoezeer ik liefde tot den naaste als grondslag van het Christendom erken, hoezeer ik toestem dat de geest en de leer des

(1) Men heeft beweerd, hoezeer ik voor de geschiedkundige waarheid van deze bewering niet insta, dat dit laatste het geval was met WILBERFORCE, die het eerst de afschaffing van den slavenhandel, als eene behoefte voor de menschheid, vorderde.

Christendoms gebieden in onzen natuurgenoot, van wat vorm of kleur, en op wat trap van redelijke beschaving ook, een' broeder te zien, zoo blijf ik toch, voor als nog, bij de overtuiging, dat het Christendom niet de slavernij verbiedt, maar dat letter en geest zich daarin vereenigen, om den mensch te bevelen — welk regt van heerschappij hij ook over zijnen naaste moge uitoefenen; hetzij de trap van redelijke beschaving, dien hij bereikt heeft, hem nog in slaafsche onderwerping houdt, en eene meer strenge tucht noodzakelijk maakt; hetzij eene meerdere verlichting van den dienstbare een zachter beheer toelaat — zijn aan hem onderworpen natuurgenoot met regtvaardigheid, maar met liefde te behandelen. Belet of verbiedt dit de slavernij, dan erken ik te hebben gedwaald, maar ik voor mij houd het tegenovergestelde voor bewezen. Geen stelsel van beheer over zijn' natuurgenoot laat welligt meer misbruik van magt toe, dan de slavernij, maar zij gebiedt die niet, zelfs laat geen stelsel van beheer meer de toepassing van de wet der liefde op eene uitgebreide schaal toe, en knoopt zelfs inniger band tusschen den meester en den dienstbare.

Zou men willen beweren, dat Abraham, die hoogst waarschijnlijk slavenbezit had, noodzakelijk een wreedaard is geweest; dat zoo vele edele menschen, van alle natiën en Godsdienst, zoo wel Joden als Heidenen, belijders van de leer van Mahomet of van Christus, omdat zij slaven bezaten, die noodzakelijk moesten mishandelen: hoe vele waarlijk edele menschen zou men dan te kort doen, en hoe zeer zou niet de geschiedenis van alle volken en tijden, ook die onzer West-Indische bezittingen, dit logenstraffen (1)!

(1) Ook de Schrijver, die ik hier wederleg, erkent in beginsel, bladz. 72, dat de slavernij zeer wel eene menschlievende behandeling van den slaaf toelaat; alleen monopoliseert hij eenigermate dit beginsel voor den bewoner van Curaçao of die der Engelsche koloniën, of, naar zijne meer algemeene stelling, van den eigenaar, boven den Administrateur. Ook hier vind ik mij echter genoodzaakt van hem in denkwijs te verschillen. Naar mijne overtuiging is, wel is waar, de eigenaar natuurlijk meer aan den slaaf gehecht dan de Administrateur, en laat dit, dientengevolge, meer liefde, maar ook, aan den anderen kant, het meer onmiddellijke der betrekking, meer botsing van belangen en gevolgelijk meer misbruik van magt toe. In het algemeen gesproken, was ontwijfelbaar de behandeling van den Administrateur minder belangstellend, maar ook meer regtvaardig. Onder vroegere eigenaren werd de slaaf meer overeenkomstig het Engelsch systema, dat is, aan den eenen kant, met meer liefde,

Heeft men niet, zelfs bij de vroegere slaven-opstanden van St. Domingo, voorbeelden van trouwe gehechtheid van den slaaf aan het gezin van den meester gezien, voorbeelden, welke duidelijk bewezen, dat er toen reeds edele uitzonderingen bestonden van menschen, die van het uitgebreide regt, dat hun over den natuurgenoot was geschonken, slechts hadden gebruik gemaakt, om hem wèl te doen?

Ik meen dan als bewezen te mogen aannemen, dat de slavernij een uitgebreid regt geeft, waarvan de mensch, ten nutte of ten nadeele van zijn' naaste, kan gebruik maken, maar dat zij geenszins de noodzakelijkheid in zich bevat, om dat regt tot ongeoorloofde einden te misbruiken; en dan acht ik ook bewezen te hebben, dat niet de slavernij zelve, maar het misbruik der slavernij, in strijd is met den geest der liefde, die door het Christendom gepredikt wordt.

Indien het geoorloofd is de bedoeling van het Opperwezen met den mensch na te sporen, uit de wijze, waarop het zijner Almagt behaagd heeft, zich aan den mensch te openbaren, dan heeft Hij hem pligten ter vervulling opgelegd, geëvenredigd aan de redelijke en zedelijke beschaving, die, overeenkomstig zijnen wil, dien mensch, staande zijn' berekenden levensduur, bestemd was te bereiken; maar dan was het tevens zijne begeerte, dat hij die pligten zou vervullen uit vrijën wil en niet door dwang, en om deze reden verbond Hij aan de deugd belooning en aan het kwaad straf, en in die leerschool moest zich de mensch vormen. Ook dit komt mij voor, indien het niet vermetel is, omtrent zulke hooge waarheden eene overtuiging uit te drukken, met den geest der Christelijke Leer in overeenstemming te zijn.

Daarom geeft CHRISTUS overal te kennen, dat zijne Leer geen' invloed heeft op vormen van regering of op vormen van dienstbaarheid — niettegenstaande die dienstbaarheid, toen vrij algemeen bij alle volkeren, en ook bij het volk, waaronder JEZUS leeraarde, nog kan geacht worden, voor een groot gedeelte slavernij te zijn geweest — omdat elke vorm van dienstbaarheid, hoe ook gewijzigd, al ware het slavernij, de betrachting niet uitsloot van de Leer der liefde, welke Hij verkondigde.

---

maar ook, aan den anderen kant, met meer partijdigheid behandeld dan onder het stelsel van administratie; waar echter werkelijke verbetering van slavenbehandeling bestaat, daar is dit toe te schrijven aan de meer verlichte denkbeelden van den bestuurder, hij zij dan eigenaar of Administrateur.

Op dien grond konden in dien tijd de eerste verkondigers van het Christendom zoo spreken, als ik vroeger heb aangehaald, en kon de Apostel PAULUS, de voor onzen tijd zoo opmerkelijke woorden, bezigen, waarvan hij zich bedient in zijn' brief aan de Gemeente te Rome gevestigd (1); op dien grond konden de Apostelen algemeen den onderdaan gehoorzaamheid bevelen aan de over hem gestelde magten, den dienstbaren gehoorzaamheid aan hunne meesters met vreezen en beven; want, tegenover dat bevel stond het gebod aan den meester, welk dan ook zijn regt op den dienstpligtige zijn mogt, zijn' dienaar te behandelen naar het voorschrift der Christelijke liefde (2).

Dientengevolge kon op de wijze, waarop wij in den gewonen loop der natuur, de hoogste Wijsheid steeds ter bereiking van haar doel, de eenvoudigste en meest doeltreffende middelen zien bezigen, de Leer van het Christendom zich onder de omgevende volkeren, ook bij het alom bestaan der slavernij, zoo snel uitbreiden, omdat zij noch op hunnen regeringsvorm, noch op de bijzondere belangen der menschen, inbreuk maakte. Zelfs de slaaf werd in het Christendom aangenomen, zonder dat dit het eigendomsregt van den meester verminderde, of de slaaf zelf daardoor van de aan hem verpligte slavernij ontheven werd. Ik houd het zelfs voor bewezen, dat in landen, waar geene andere dienstbaarheid dan de slavernij bestond, Christen meesters Christen slaven hadden, ongetwijfeld, bij voorbeeld, in het Christelijk Oostersch Keizerrijk, in Afrika, enz.; hoe anders hadden, bij de trapsgewijze verzachting der slavernij, Christen kerken Christen lijfeigenen kunnen hebben, of wel Christen dienstbaren, die met den grondeigendom verkoopbaar waren?

De slavernij liet dan wreedheid toe, maar de Leer van Christus beval den meester liefde — en die liefde uit te oefenen, belette hem het slavenbezit niet: de trap van beschaving,

(1) Rom. 13: 1: Alle ziele zij den magten, over haar gesteld, onderworpen; want daar is geene magt, dan van God, en de magten, die er zijn, zijn van God geordineerd.

Eph. 6: 5: Gij, Dienstknechten! zijt gehoorzaam uwen Heeren naar den vleesche met vreezen en beven.

(2) 1 Petr. 2: 18: Gij, Huisknechten! zijt met alle vreeze onderdanig den Heeren, niet alleen den goeden en bescheidenen, maar ook den harden.

Maar te gelijker tijd Eph. 6: 9: Gij, Heeren! doet hetzelfde bij hen, nalatende de dreigingen, als die wetet, dat ook uw zelfs Heere in den Hemel is, en dat geene aanneming des persoons bij Hem is.

op welken de slaaf stond, mogt strenge tucht vorderen, maar die tucht sloot geene liefde uit, en hij die een opregt Christen was, *kon* en *zou* die in toepassing brengen, welke ook den graad van dienstbaarheid ware, op welke beschaving den aan hem onderworpen natuurgenoot plaatste, hetzij als vrijë dienstbare, zoo als in Europa, hetzij als verbonden aan den grondeigendom, zoo als in Rusland, hetzij als slaaf, zoo als in de West-Indiën.

Daarom was het Christendom met elken regeringsvorm en met elken graad van dienstbaarheid vereenigbaar. Maar nimmer lag het, mijns erachtens, in den geest des Christendoms, den mensch tot het opvolgen zijner zedelijke verpligting te dwingen. Als vrijwerkend wezen en uit overtuiging moest hij zijn' pligt vervullen, en dat kon hij ook jegens den slaaf, terwijl misbruik van magt hem ook bij eene anders gewijzigde dienstbaarheid mogelijk is, en hij ook dáár onchristelijk handelen kan.

Zoo lang, staande het leven van Christus, zijne discipelen en volgelingen bepaald waren tot menschen meestal uit de lagere standen der maatschappij, in wier gezamentlijk onderhoud uit eene algemeene beurs werd voorzien; zoo lang de eerste Christenen alle goederen gemeen hadden en elkander dienden, kon er zeker onder hen geen onderscheid van rang, anders dan dat tusschen den onderwijzer en den leerling, maar ontwijfelbaar geene slaafsche dienstbaarheid bestaan; het is slechts de uitbreiding der leer, die de behoefte aan het onderscheid van maatschappelijke en kerkelijke bestuurderen deed gevoelen, en reeds bij de eerste vestiging der Kerk, waren kerkelijke bestuurderen eene behoefte, en droegen de bestaande Gemeenten tot hun onderhoud bij; en hoe spoedig zich, deels nog staande het leven der Apostelen, eene hierarchie, zelfs in het kerkelijke, vestigde, daarvan draagt de kerkelijke geschiedenis der eerste tijden blijken. Nimmer kan men dan aan de Apostelen de bedoeling toeschrijven van regeringloosheid te hebben willen bevorderen, of op de vormen van bestaande dienstbaarheid, anderen invloed te hebben willen uitoefenen dan die, welke zij zoo duidelijk uitspraken, door meester en dienaar de onderlinge verpligtingen voor te houden, welke op hen rustten, met die éénige uitzondering, ten opzigte van den laatste, dat hij dáár ophield gehoorzaamheid schuldig te zijn, waar de vordering van den meester hem bevelen opleide, in strijd met de door hem beledene Leer.

Wanneer men aan de schriftuurplaatsen, die hierop toepas-

selijk zijn (1), eene andere dan tijdelijke bedoeling, overeenkomstig met de toenmalige behoefte der bestaande Gemeente, toekent, en ze aanmerkt als wet voor het vervolg, dan zijn zij niet slechts letterlijk in strijd met de door mij aangehaalde woorden, door de Apostelen later gesproken, maar dan zou men op denzelfden grond, waarop men verklaren zou de slavernij niet te zijn in overeenstemming met den geest des Christendoms, ook allen anderen bestaanden staat van dienstbaarheid en wettige overheid, bestrijden, en men zou, naar mijn gevoelen, niet meer het Christendom, maar het Socialismus of het Communismus onzer eeuw prediken.

Op het hiervoren aangehaalde, grondt zich dus bij mij deze overtuiging:

Noch de letter, noch de geest des Christendoms, verbiedt de slavernij, evenmin als eenigen anderen vorm, hetzij van regering of dienstbaarheid, maar, welke die vormen ook zijn mogen, het Christendom gebiedt den dienstbare onderdanigheid jegens zijn' meester, den kwade zoo wel als den goede, en evenzeer den onderdaan gehoorzaamheid aan zijne regeerders, onder elken bestaanden regeringsvorm; maar het gebiedt gelijkelijk den meester en den regent, zijn' dienstbare, in welke betrekking ook, of zijn' onderdaan, als een' broeder te behandelen; en naar gelang de Christen aan die wet voldoet of te kort komt, zal hij ook in dit opzigt, naarmate van het licht, dat hem gegeven is, óf belooning óf straf vinden.

Maar de Schrijver, wiens stelling ik hier bestrijd, zegt niet slechts, dat de geest des Christendoms de slavernij verbiedt, hij beweert, dat de uitkomst heeft bewezen, dat op het bestaan der slavernij de vloek van het Opperwezen rust (2).

---

(1) Hand. 2: 41, 46; 3: 34, 35, en 5: 1, 10.

(2) Pag. 74. „In de West heeft de slavernij haren zetel gevestigd, »en met dezelve de vloek Gods; in Oost-Indië is de behandeling van de »Inlandsche bevolking steeds menschelijk geweest, en heeft de Voorzienig»heid die mildere beginselen met haren zegen bekroond." Hoe weinig komen de hier door den Schrijver uitgedrukte denkbeelden met de gedachte overeen, zoo heerlijk door Pope in zijn gebed, dat alle volkeren en talen hem kunnen nabidden, uitgedrukt:

Let not my weak unknowing hand,
Presume Thy bolts to throw,
Or deal damnation round the land,
On each I judge Thy foe.

Een onzer Vaderlandsche Dichters, Pieter van Winter, Nsz., heeft deze regelen aldus vertaald:

Hier zou ik bijna vragen, of de Schrijver ons naar vroegere eeuwen wilde terugvoeren, toen nog donder en aardbeving, die weldaden van het Opperwezen, als blijken zijner straffende hand werden beschouwd, en of het den mensch toekomt te oordeelen, waar de Voorzienigheid óf beloont óf straft?

Gaf niet Christus zelf, in het voorbeeld eener diep gevallene zondares, het bewijs, dat de mensch wel de zonde en misdaad haten moet, maar dat het oordeel, in hoe verre zijn naaste zedelijk overtreden heeft, alleen Hem toekomt, die de innigste beweegredenen van des menschen handelingen kent: de Joodsche Schriftgeleerden gevoelden de waarheid dier leer, en achtten zich onbevoegd om te veroordeelen.

En hoe talrijk zijn niet de bewijzen, hoe zeer het hier door den Schrijver uitgesproken oordeel ongegrond is.

Bestond in Oost-Indië geene slavernij, van waar dan nog in onze dagen de verzoekschriften van daar, dat de slavernij mogt worden opgeheven?

Was de behandeling van den slaaf in Oost-Indië steeds menschelijker, en heeft die niet, evenzeer als in de West-Indië, gelijken tred gehouden met de toenemende beschaving van den meester, van waar dan in vroegere eeuwen het zoo bekende »amok" roepen van den slaaf?

En, indien in Oost-Indië de slavernij niet algemeen onder de landelijke bevolking bestaat, is dat dan een gevolg van een meer menschlievend stelsel, of van de betrekking, waarin eene handeldrijvende maatschappij tot die bezittingen stond, en waardoor zij eerst laat landbezit verwierf, terwijl de staatkunde vorderde, het dáár bestaande regeringstelsel te behouden?

Zijn er geene andere verdrukkingen dan slavernij, en is het niet overbekend, hoe zeer die bij mindere verlichting, zoo wel in onze als in de Britsche O.-Ind. bezittingen, zijn toegepast (1)?

Nooit dreig mijne onbedreven hand,
Met uwe donderkracht;
Noch doeme alomme door het land,
Wien ik uw vijand acht.

Welke dier beide gevoelens, dat van den Schrijver of dat van den Engelschen Dichter, beantwoordt aan de les van Christus Joh. 8: 3—11?

(1) Behoef ik hier te wijzen op het gebeurde te Batavia, in 1740, of op de regering van een' Lord Hastings en anderen, in de Britsch O. I. bezittingen? Ook al waren de vermoedens, die tot het Chineesche bloedblad aanleiding gaven, niet zoo geheel ongegrond, of de beschuldigingen van onzen Haafner, en zelfs van zijn' eigen' landgenoot, Lord

Is de Oost werkelijk, en te allen tijde, zoo zeer boven de West gezegend geweest, en is die latere welvaart, die er genoten werd, alleen het gevolg van eene meer menschelijke behandeling van den inlander, of dankt men haar, onder den zegen van het Opperwezen, aan den helderen blik van een groot, doch door den tijdgenoot niet algemeen naar waarde beoordeeld Staatsman (1), benevens aan de doelmatige aanwending van kapitalen en de uitbreiding van kultuur?

Zou men niet regt hebben al deze vragen te doen?

Maar bovenal, heeft men niet regt te vragen, waaruit bewijst de Schrijver, dat de vloek der Voorzienigheid op de kolonie Suriname rust van wege de slavernij, wanneer het overbekend is, dat de kolonie haren hoogsten bloei genoot in tijden, toen slavernij en slavenhandel op de meest uitgebreide schaal werden gedreven, toen mindere verlichting, zoo wel van den meester als van den slaaf de slavernij oneindig strenger, ja wreeder maakte?

Van waar, bij gelijke behandeling, die vloek in de kolonie zelf zoo ongelijk toebedeeld, terwijl bezittingen in de eene kultuur te niet gaan, en in de andere nog bloeijen?

Van waar de vermeerdering van dien vloek juist bij het ophouden van de oorzaak, welke, volgens den Schrijver, daartoe aanleiding gaf? Van waar, dat Noord-Amerika, Brazilië en de Spaansch West-Indische bezittingen, in dien vloek niet deelen, hoezeer in het eerste de slavernij, even als in Suriname, bestaat, en die in de beide laatsten met den slavenhandel, onder de meest onmenschelijke vormen gepaard gaat?

Ik houd dan de door den Schrijver hier geuite stellingen, voor onjuist; ik geloof, dat slavernij noch is strijdig met de natuur en met de regten van den mensch, noch met de Mozaïsche Wet, noch met de bevelen of den geest des Christendoms.

Maar vooral houd ik het voor eene valsche stelling, dat het Opperwezen, hetwelk wij overal, waar Hij ons heeft toegelaten, een' blik in zijn werk, de natuur, te slaan, leeren kennen als zegen, nooit als vloek over zijne schepselen uit te storten, dat

---

Valentia, tegen Hastings ingebragt, niet geheel van overdrevenheid vrij te pleiten, zoo als zijne vrijspraak door het Engelsch Parlement in billijkheid moet doen vooronderstellen.

(1) De Gouverneur-Generaal Graaf van den Bosch, door vreemde natiën ons benijd, en wien, naar mijne overtuiging, de nakomelingschap regt zal doen wedervaren.

zijne zon doet schijnen over goeden en kwaden, en regent over regtvaardigen en onregtvaardigen, ooit om den wil der slavernij een land heeft willen vloeken, hoezeer ik het voor even onbetwistbaar waar houd, dat ieder, die van dat regt misbruik maakt, om zijnen natuurgenoot te onderdrukken, in evenredigheid, én van de grootte zijner overtreding, én van het licht, dat hem was geschonken, de straf voor zijn misdrijf zal dragen, wanneer hem die niet uit genade vergeven wordt.

Ik heb geacht, dat de hier, door den Schrijver in zoo weinige regelen geuite stellingen, van zoo hoog belang waren, dat zij wel verdienden, ook ten koste van meerdere wijdloopigheid, aandachtig te worden overwogen, en dat te meer, daar in die stellingen door velen schijnt gedeeld te worden. En wanneer dan wel is waar een ongenoemd, maar toch algemeen genoeg bekend schrijver, wiens maatschappelijke positie hem invloed verzekert, en die ik niet in staat acht iets te schrijven, dan hetgeen bij hem voor waarheid geldt, die stellingen aan het oordeel van het publiek onderwerpt, dan meen ik het niet slechts geoorloofd, maar zelfs pligt te zijn, wanneer men in zienswijze verschilt, en daarvoor gronden van redelijke overtuiging meent te kunnen aanvoeren, zijne stellingen te wederspreken.

Verre dan van te deelen in de overtuiging, die bij den Schrijver bestaat, acht ik de slavernij te zijn eene der eerste schreden, waartoe, bij de ontwikkeling van het denkvermogen, de mensch door de natuur zelve gebragt wordt; eene schrede, bestemd om den ruwen natuurmensch den eersten pligt welligt, onderwerping aan eene maatschappelijke orde, welke dan ook, te leeren; een eerste, maar hoogst onvolmaakte vorm van regering, die echter wordt verzacht en verbeterd, naar gelang de verstandelijke beschaving van den meester of regeerder, hooger ontwikkeld is, en die noodwendig wederkeerig leidt tot eene meer redelijke verstands-ontwikkeling, ook van den slaaf. Daardoor wordt ook deze voor hooger en meer redelijk onderwijs vatbaar, daardoor verkrijgt hij niet slechts aanspraak op hooger maatschappelijken rang, maar wordt ook de behoefte geboren, om een meer met zijne gevorderde beschaving overeenkomstig stelsel van beheer, over hem in te stellen, ja wordt, mijns inziens, het voortdurend bestaan der slavernij, in hare vroegere vormen, onmogelijk.

HOOFDSTUK 3.

Welke, mijns inziens, de vermoedelijke gevolgen moeten zijn van het afschaffen van den slavenhandel.

Dat de gruwelen, waarmede in vroegere eeuwen, ten gevolge van de nimmer te bevredigen eischen der hebzucht, de slavenhandel, en vooral het slavenvervoer, werd gedreven, reeds vroeg afkeuring opwekten bij al wat edel en redelijk dacht, strekt der menschelijke natuur tot eer, en het is evenzeer blijkbaar, waarom, bij het meer algemeen verspreiden van redelijke en zedelijke verstandsontwikkeling, ook die gevoelens meer algemeenen ingang moesten vinden. Die gevoelens hebben zich uitgebreid, en eindelijk die magtige Maatschappij in het aanzijn geroepen, welke, onder den naam van *Anti-Slavery-Society*, in de afschaffing van den aanvoer van slaven het middel meende te zien tot de geheele afschaffing der slavernij, en die niet zonder hevige worsteling, de Staatslieden van Groot-Brittanje, door overtuiging, heeft overgehaald, of voor den zedelijken dwang der meerderheid heeft doen zwichten; die zelfs op het stoffelijk belang van haar Land heeft gezegevierd, en het besluit van het Britsche Parlement, dat die afschaffing voor de Britsche koloniën beval, als zegeteeken heeft weggedragen.

Dwaasheid zou het zijn zich voor te stellen, dat in eene vereeniging van zoo vele waarlijk edele en kundige mannen, niet bij zeer velen, dat niet bij hen vooral, die zich als leiders aan het hoofd der onderneming stelden, waarlijk edele oogmerken de drijfveren hunner onderneming waren; dat niet onder hen, die in zoo vele verschillende Landen, ook in Nederland, tot dat Genootschap toetraden, zij vooral, die met den meesten ijver de beginselen dier vereeniging, door woord of daad, hebben zoeken te bevorderen, niet door de overtuiging van als mensch en Christen hunnen pligt te vervullen, gedreven werden: ongetwijfeld zullen zij in het goedkeurend oordeel van hun eigen geweten, in de achting van het algemeen, en in de zege-

ningen van den Alwetende, eene ruime belooning vinden voor het nut, dat zij hebben willen stichten. Dat onder het groote aantal van de zoodanigen, die in gelijken geest werkzaam waren, zoo als dit bij alle talrijke vereenigingen het geval is, het aantal niet gering was, van hen, die uit even goede beginselen, maar minder op grond van eigen onderzoek, slechts den stroom volgden, en op het kompas van bekende gesternten voortzeilden, daarvan moet ieder overtuigd zijn, die weet hoe dagelijksche beroepsbezigheden het overgroot aantal niet toelaat een ernstig en gezet onderzoek te wijden aan afgetrokkene denkbeelden, die op hunnen gewonen werkkring geene onmiddellijke betrekking hebben.

Laatstelijk — en ook dit kan voor hem, die de zwakheden, zoo wel als het edele der menschelijke natuur in aanmerking neemt, wel aan geen' twijfel onderhevig zijn — velen ook zullen, bij het terugzien op hunne bedoelingen, bij zich zelven de bewustheid ronddragen, van niet uitsluitend uit belanglooze beginselen gehandeld te hebben.

Dit echter kan evenmin aanleiding geven tot miskenning van het algemeen groot en edel doel, als het dit bij alle andere steeds onvolkomene menschelijke handelingen doet: wie weet niet dat zelfs het edelste metaal met eenige min reine deelen vermengd is.

Algemeen gesproken valt aan het groote en edele van het doel niet te twijfelen; en echter heeft de uitkomst bewezen, dat het doel niet is bereikt, niet is bereikt ondanks de ontzettende opofferingen die de poging om het te bereiken gekost heeft (1). Welk ander gevolg

---

(1) Of men op goeden grond de opofferingen, die het gevolg waren van de afschaffing van den slavenhandel en slavernij, *ontzettend* mag noemen, moge uit het volgende blijken; het is getrokken uit de aanspraak van Lord Bentinck, in het Britsch Parlement:

»Zij, die de slaven in de West-Indiën geëmancipeerd hadden, *voorspelden* »*toen dat de vrijë arbeid meer zou produceren, dan die van slaven. Deze* »*voorspelling kost ons* 115 *millioenen Lst.* De 20 millioenen *Lst.*, welke »men den West-Indischen planters gegeven had, toen men de slavernij »afschafte, zijn slechts eigenmagtig door het Parlement als vergoeding »bepaald geworden, en de planters hebben toch noch altijd schade genoeg »geleden." (*N. Rott. Courant*, 8 *Feb.* 1848.)

Om eenigermate een globaal en algemeen overzigt te hebben, welke ontzettende verliezen het gevolg dier maatregelen waren, zou men dienen te weten:

1. Welke de kosten waren door Groot-Brittanje, sedert den aanvang

kan men daaruit afleiden, dan dat men gedwaald heeft in het middel, hetwelk men daartoe dienstig oordeelde, en dat dit middel, wel verre van tot het weldadige einde te leiden, hetwelk men wilde bereiken, aandruischte tegen de eeuwige wetten, door de Voorzienigheid zelve aan de natuur ingeprent, en uit dien hoofde nimmer tot het doel kon brengen.

Te beweren dat zich dit *à priori* wel liet voorzien, zou, mijns achtens, zijn zich wijzer te schatten, dan zoo vele verstandige en edele menschen, die eene tegenovergestelde verwachting koesterden; het vorderde de lessen der ondervinding, om zich daarvan te overtuigen: die ondervinding is niet achter gebleven, en eene zeer treurige uitkomst is het geweest.

Het bewijs, dat het doel, hetwelk men zich voorstelde, niet bereikt is; dat dit door de daartoe gebezigde middelen onbereikbaar is, en dat die middelen dus tegennatuurlijk geweest zijn, ligt, mijns inziens, thans voor elken onpartijdigen en opmerkzamen beschouwer open (1).

---

van het verbod van den slavenhandel, besteed, zoo wel aan de uitrusting en bemanning als aan het onderhoud der oorlogsvaartuigen en de maatregelen in Afrika en de koloniën gevorderd, om dien handel te beletten.

2. Welke de daardoor veroorzaakte kapitaalsvermindering is geweest der koloniale waardijën, boven de voor afkoop betaalde 20 millioen £.

3. Welke de belastingen geweest zijn, die, door het verhoogen van den prijs der koloniale suikers, door Engelsche onderdanen zijn betaald.

4. Welke, te rekenen van den aanvang van den maatregel, de nadeelen zijn geweest, die, ten gevolge daarvan, den zeehandel en het binnenlandsch vertier hebben getroffen, en die men gerustelijk kan rekenen gelijk te staan met ²/₃ van het bruto-revenu der koloniën.

Wanneer men dit alles bijeen heeft gevoegd en vermeerderd met de nadeelen, die ook andere Landen daardoor hebben geleden, naar gelang zij in die maatregelen deelden, en dus ook hunne koloniale waardijën zijn ten gronde gerigt, koloniale productie en handel en vertier in gelijke mate hebben geleden, dan zou men tot zoodanige ontzettende resultaten komen, dat men zich die ter naauwernood als geloofwaardig kan voorstellen.

Is het dan hersenschimmig, te gelooven, dat de druk, die in de laatste jaren, voor de arbeidende standen in een groot gedeelte van Europa bestaan heeft, en die den Europeaan dwingt een ander Vaderland te zoeken, voor een niet gering gedeelte daaraan is toe te schrijven?

(1) Zelfs in Engeland schijnt men vrij algemeen van dit gevoelen, althans aan de mogelijkheid van het volhouden der dwangmiddelen tegen dien handel te wanhopen. Zie de vroeger aangehaalde opmerkingen omtrent den Afrikaanschen slavenhandel, geplaatst voor het Stelsel van q. o., bladz. 47.

Het middel, waarvan men in de eerste plaats de afschaffing der slavernij als een onfeilbaar gevolg verwachtte, was de meest gestrenge toepassing en uitbreiding, ook tot andere volken, van de reeds vroeger door Groot-Brittanje uitgevaardigde wet tot afschaffing van den slavenhandel, ten einde daardoor tevens een einde te maken aan de bij den overvoer gepleegde onmenschelijkheden. Of zich daarmede reeds bij de eerste ontwerpers het doel heeft verbonden tot geheele afschaffing der slavernij, of die als gevolg daaruit noodwendig moest voortvloeijen, dan wel uit latere uitbreiding van denkbeelden haren oorsprong nam, zal ik geenszins ondernemen te beslissen. Maar het middel heeft gefaald! Ondanks dat Groot-Brittanje de wet, op de afschaffing der slavernij uitgevaardigd, met de meeste krachtsinspanning heeft gehandhaafd; ondanks dat het, door overreding of overmagt, anderen volken het aannemen van gelijke beginselen heeft opgedrongen; ondanks dat eene magtige Maatschappij, door haren invloed, die afschaffing, als zedelijk beginsel, in een groot gedeelte van het beschaafde Europa heeft doen aannemen, is de slavenhandel niet algemeen afgeschaft geworden, zelfs niet met Amerika; maar blijft hij bestaan, gestijfd door Engelsche schatten, bijgedragen door de aanzienlijkste ingezetenen van dat Land, en blijft hij gedreven worden, met gruwelen gepaard, die de wreedheden, zelfs die, welke in minder verlichte eeuwen zijn gepleegd, niet slechts in het geheugen terugroepen, maar in de schaduw stellen (1), en dáár, waar die afschaffing iets heeft uitgewerkt, zijn de gevolgen heilloos geweest.

Met betrekking tot Afrika zijn daardoor de middelen ter vermeerdering der kennis van dat werelddeel, indien al niet afgesneden, toch merkelijk ingekrompen, en gevolgelijk voor dat gedeelte van den aardbol, de aanraking van meer tot min redelijke verlichting teruggezet, en datgene, wat men heeft willen bevorderen, de redelijke en zedelijke verlichting van den Afrikaan, is belet.

In de West-Indische koloniën heeft men zijn' landgenoot diepe wonden geslagen; waar die tot opheffing der slavernij geleid hebben, is dit geweest met opoffering van beschaving en volksgeluk; en bijaldien men op den eensgevolgden weg blijft voortgaan, zal men eindelijk eerst den bemiddelden, later ook den onbemiddelden Europeaan van dáár verbannen, vrucht-

(1) Opmerkingen over den slavenhandel, bladz. 13 — 16.

bare landen trapsgewijs tot den vroegeren staat der natuur doen terugkeeren, en de aanvankelijke beschaving, die aldaar, *als gevolg der slavernij*, heeft bestaan, indien al niet geheel uitroeijen, toch voor eeuwen doen teruggaan.

Eindelijk, met betrekking tot Europa zelf, heeft de maatregel tot algemeene vermindering van welvaart geleid, en de zware lasten der bevolkingen aanzienlijk vermeerderd, waarvan vooral Groot-Brittanje zelf de uitwerking ondervonden heeft.

Zie daar de gevolgen, waartoe het aangewende middel, tot dus verre, op vele plaatsen heeft geleid, en die zich daarvan, op grond van reeds bestaande uitkomsten, elders laten voorzien. Moet men dan niet daaruit afleiden, dat men zich in de keus van dat middel bedrogen heeft?

Voor ruim twee eeuwen slaat een edeldenkend Priester het overbrengen voor, van den Afrikaanschen slaaf naar Amerika (1);

---

(1) Een begaafd redenaar zegt in zijn betoog aan het toenmalig Fransch Gouvernement, over het regt van eigenaren op algeheele en billijke schadevergoeding, bij gedwonge onteigening voor de Fransche bezittingen: »L'esclavage est le malheur des peuples et non pas leur faute. La faute en est à la métropole, qui le commanda qui l'exita." (SCHOËLDER, *Colonies Françaises, Page* 280. *Overgenomen in la Presse,* 31 *Août* 1848.)

Hoe welsprekend deze aanhef ook zijn moge, zoo is die, mijns inziens, niet volkomen juist. Om waar te zijn had de redenaar moeten zeggen: *l'exportation des esclaves*, want nergens heeft, immers zoo verre mij bewust is, eene Europesche regering slavernij bevolen. Zij beval niet eens den uitvoer, maar veroorloofde dien, en moedigde hem aan; maar de bewoner van Afrika's kust en binnenland was slaaf, lang voor dat LAS CASAS den voorslag deed, hem naar Amerika over te planten. In dat werelddeel was de slavernij even oud als de overleveringen, en even zoo de handel in slaven, die er bestaan heeft van de hoogste oudheid, blijkens zelfs onze gewijde geschiedenis, en die in onze dagen nog bestaat; en de markten van Tunis, Marokko en Egypte, werden en worden nog heden met slaven uit Afrika's binnenland voorzien. Van het oogenblik der eerste vestiging van Europeanen, kochten ook de Portugezen de slaven voor hunne bezittingen dáár, op de kust; en volgens een Spaansch schrijver, werd reeds COLUMBUS door HENDRIK V opmerkzaam gemaakt op het nut, dat voor Amerika van hunnen overvoer kan getrokken worden, als kunnende één Afrikaan meer arbeid verrigten dan vier Indianen. (PÉRON, *Voyage aux Terres Australes, Tom. I, page* 472, *Citatie van Herrera.*) Ik acht deze bemerking daarom van belang, omdat in lateren tijd velen het denkbeeld schijnen aangenomen te hebben, dat SCHÖELDER uitdrukt, dat de Afrikaan in zijn Vaderland vrij was, en dat hij slaaf werd ten gevolge van den slavenhandel; daar het inderdaad slechts de vraag gold, of de Afrikaan zou zijn slaaf in Afrika, hetzij dan in zijn woonoord zelf, of van eenen

zijn voorslag vindt niet alleen ingang bij zijn hof, maar wordt door geheel Europa aangenomen, en het gevolg is: de uitbreiding der kennis van Afrika, eene aanvankelijke beschaving van den Afrikaan aan de kustbezittingen, zich van dáár, gaandeweg, meer naar het binnenland uitbreidende; de bebouwing van vroeger ongebruikte vruchtbare landstreken in het westelijke halfrond; zedelijke en redelijke vorming en beschaving van den aldaar aangevoerden Afrikaan; langs onmerkbare trappen, voor den staat van maatschappelijke vrijheid meer voorbereid, en die reeds gedeeltelijk genietende (1), en, eindelijk, uitbreiding van handel en wereldverkeer.

In onze eeuw komt eene vereeniging tot stand van de magtigste Gouvernementen van Europa; eene edele Maatschappij schraagt, door haren vermogenden invloed, hunne pogingen, en die vereeniging van magt is buiten staat, de afschaffing van den slavenhandel, die zij beveelt, tot stand te brengen, en al wat, tot dus verre, hare pogingen uitwerken, is het trapsgewijze verliezen van al de voordeelen, die de vroegere orde van zaken had geschonken.

Moet men dan niet tot het besluit komen, dat de eerste de met de natuur overeenkomstige loop van zaken was, waardoor men wel langzaam, maar zeker en met bestendige vordering, een groot doel zou hebben bereikt? en dat, hoe edel het doel ook ware, de tegenovergestelde weg, dien men gehouden heeft, een verkeerd, een met de natuur strijdig middel was, waardoor men dat doel nimmer bereiken, maar slechts de heilloosste uitkomsten zien zal (2)?

---

naburigen of verwijderden stam of natie, of wel slaaf van den Europeaan in de West-Indië. Het gold niet de vraag tusschen vrijheid en slavernij, maar tusschen slavernij onder meer of onder minder beschaafden. Dit plaatst de vraag op een verschillend standpunt, en daarom doet het ophouden van den slavenhandel met de W.-Ind. bezittingen niet de slavernij ophouden, maar bepaalt zij die, als vroeger, tot Afrika en een deel van Azië.

(1) Voor het bewijs verwijs ik den Lezer naar Hst. 7 hierna.

(2) Zou men niet, bij zoodanige uitkomsten, indien ik aan soortgelijke stellingen eenig geloof kon hechten, tot de vraag zijn geregtigd: of het niet uit de vruchtelooze pogingen tot afschaffing van den slavenhandel, ondanks de onmetelijke daaraan opgeofferde schatten en magt, onwederlegbaar bleek, dat het Opperwezen die pogingen niet met zijnen zegen had willen bekroonen? Veel meer grond zou daarvoor ongetwijfeld bestaan, dan voor de onhoudbare stelling van den Schrijver, door mij in het vorige Hst. wederlegd, dat dit gebleken was met betrekking tot

Had men, in plaats van den slavenhandel zelven af te schaffen, zich niet moeten bepalen bij het afschaffen der misbruiken, waarmede die handel gepaard ging?

De slavenhandel ging vroeger met onmenschelijke wreedheden gepaard, het doel van het verbod van den slavenhandel was die te voorkomen, en.... zij zijn toegenomen. Zouden die misbruiken niet van zelven verminderd zijn met de toenemende uitbreiding der verlichting in Europa? waren zij niet een gevolg van de ruwheid van zeden, van hen, die zich met dien handel afgaven? en zijn ze niet toegenomen sedert men dien handel als verachtelijk voorstelde, en daardoor al wat meer beschaafd was belette die opentlijk en wettig te drijven, al zijn dan ook een aantal rijke en aanzienlijke Engelsche familiën daarin nog heden geheime deelnemers (1)? Maar, bovenal: is het goed, is het oordeelkundig, eene zaak daarom te verwerpen, omdat zij den weg openstelt tot misbruiken, of behoort men die misbruiken te beletten? zal men ook den handel afschaffen, omdat hij woeker toelaat? de scheepvaart, omdat zij tot zeeroof is misbruikt geworden? of zal men de zaak laten bestaan en het misbruik te keer gaan? Men heeft zich beroepen op de aan onmogelijkheid grenzende bezwaren, om de misbruiken, bij den overvoer gepleegd, te beletten, omdat men de hebzucht niet kon uitroeijen; maar, indien men het ter goeder trouw gezocht had, ware het niet met aanwending van het honderdste gedeelte der kosten te doen geweest, die men der Maatschappij heeft opgelegd, om zich vruchteloos tegen de zaak zelve te verzetten? had men zich tegen het misbruik alleen verzet, en zich geene aanranding van eigendomsregt veroorloofd, er is geen twijfel aan, of zelfs onder

---

de slavernij. Dit echter is verre van mijne overtuiging te zijn. Ik houd mij ten volle verzekerd, dat de zegen van het Opperwezen op allen rust, die uit edele bedoelingen handelen, ook wanneer menschelijke kortzigtigheid hun belet heeft de heillooze gevolgen te voorzien, van middelen, die zij, ter bereiking van hun doel, dienstig oordeelden; maar ik ben evenzeer overtuigd, dat, waar die middelen blijken niet overeenkomstig te zijn, met de eeuwige en onveranderlijke wetten, door Hem aan de natuur voorgeschreven, wetten, die eene steeds voortgaande, maar alleen trapsgewijze ontwikkeling toelaten, zijne wijsheid de nadeelige gevolgen van menschelijke dwaalbegrippen zal afwenden, en langs den bij Hem bepaalden weg, tot het gewenschte doel zal leiden: en dit geloof ik dat het geval was met het afschaffen van den slavenhandel.

(1) Zie de hiervoren aangehaalde opmerkingen omtrent den Afrikaanschen slavenhandel, bladz. 3, 6.

de bezitters van eigendom in de koloniën, had men medewerking gevonden bij al wat edel en goed dacht, en er kan evenmin aan getwijfeld worden, dat weldra die invloed algemeen zou hebben gezegevierd. Bestonden die misbruiken, voor zoo verre zij zich tot de opeenhooping van menschen, bij den overvoer bepaalden, niet evenzeer nog onlangs, bij het transport van emigranten naar Noord-Amerika? en is daarin niet in zeer korten tijd, door de wijze maatregelen van de Amerikaansche Republiek, voorzien?

Maar behalve de bij den overvoer gepleegde gruwelen heeft men ook nog den Europeschen slavenhandel beschouwd, als oorzaak van het vermeerderen der oorlogen in Afrika, en ik zal niet ontkennen, dat, in het algemeen, die handel daartoe heeft bijgedragen; maar zij heeft toch ook vooral bijgedragen, om die te verzachten. De ruwe natuurmensch zal steeds met zijne gelijken in oorlog leven, om dezelfde reden, als het verscheurend dier der woestijn, en hoe nader aan den natuurstaat, hoe minder algemeen, maar ook hoe meer herhaald en hoe bloediger die gevechten zijn, en niets bewijst, dat het ophouden van den slavenhandel die zou doen afnemen (1). Dat geheel beletten van den handel in sla-

(1) Ook dáár, waar de slavernij niet als in Afrika bestond, was de mensch evenzeer steeds met zijnen nabuur in oorlog, getuigen de stammen in Noord-Amerika, om het bezit van jagtvelden; de Nieuw-Zeelander even als de Afrikaan, uit veete of behoefte, zelfs de bewoners der Zuidzee-eilanden, waren naauwelijks aan een slaafsch gezag onderworpen, en dus minder in staat zich onderling, op hun eigen eiland te beoorlogen, of zij zochten vijanden, niettegenstaande zij daartoe de zee moesten oversteken. Het is dus wel verre van bewezen, dat het ophouden van het slavenvervoer uit Afrika de oorlogen aldaar zou verminderen; het zou hoogstens tot het gevolg leiden, dat er andere aanleidingen voor gezocht werden; maar wel is het onbetwistbaar, dat de slavenhandel er toe heeft bijgedragen, om de wijze van oorlogen te verzachten en de oorlogen minder moorddadig te maken; want, wanneer beide partijën oorlogen, met het doel om slaven te maken, dan hebben zij eene oorzaak om zich onderling niet het leven te benemen. Er bestaat bij mij geene de minste reden, om aan de waarheidsliefde van den Heer Buxton te twijfelen; maar wanneer hij spreekt van 60,000 à 100,000 dooden, in één gevecht gevallen, dan vermoed ik, dat hij, al te ligtgeloovig, berigten aangenomen heeft, op Afrikaansche volksverhalen gegrond, en men weet welk begrip alle onbeschaafde volken van getallen hebben, die dat hunner vingeren te boven gaan. Wie zou, na een Afrikaansch gevecht, het getal der dooden geteld hebben? En op welke eenigzins echte berigten konden soortgelijke opgaven rusten?

ven met Europa kon, met betrekking tot Afrika, slechts tot twee gevolgen leiden: óf tot het uitbreiden van den binnenlandschen handel in slaven, die over geheel dat werelddeel bestaat, óf tot het terugbrengen van den mensch tot eene wreeder wijs van oorlogvoeren. Noch het eene, noch het andere was bevorderlijk aan menschelijkheid en redelijke en zedelijke beschaving.

Ik moet mijnen Lezers nogmaals verzoeken, altijd in het oog te houden, dat ik geen slavenbezitter ben, noch was, hoezeer ik in dat bezit niets ongeoorloofds zie, maar wel in het misbruiken er van; dat ik van niemand eenigen dank verwacht, met aldus opentlijk voor mijn gevoelen uit te komen, en dat, verre van daarbij eenig persoonlijk belang te kunnen beoogen, ik integendeel overtuigd ben, dat ik mij benadeel, in het oordeel van zeer velen, op wier goed gevoelen ik prijs stel, en dat ik dat gevoelen vóór mij zou hebben, indien het mij mogelijk ware datgene wat bij mij eene innige overtuiging van de waarheid is,aan de denkbeelden van eene overgroote meerderheid, anders dan op redelijke bewijsgronden, op te offeren; dat ik echter, evenmin als iemand, een voorstander ben van slavernij of dwang, dan alleen dáár, en in zóó verre, ik die voor den nog minder redelijken mensch, als noodzakelijk, ja onvermijdelijk beschouw, om langs den door de natuur zelve aangewezen' weg, dat is van schrede tot schrede, tot meer verstandelijke ontwikkeling te komen, omdat ik geloof, dat die op de beste wijze langs dien weg verkrijgbaar is; dat ik met andersdenkenden dus geenszins verschil in het doel, om langs den kortst mogelijken weg de redelijke en zedelijke beschaving van onzen medemensch te bevorderen; maar dat ik alleen van hen verschil in het oordeel, welke de meest geschikte middelen zijn, om dat doel te bereiken, en dat, naar mijn inzien, men dit het spoedigst en het best zal doen, door eene trapsgewijze opleiding, en door die opleiding uit te breiden, naar gelang van de toenemende redelijke beschaving van den natuurmensch, en, laatstelijk, dat het mijn gevoelen is, dat de afschaffing van den slavenhandel dit heeft belet en niet bevorderd.

Men stelle zich eens voor, dat de pogingen tot het geheel beletten van den slavenhandel — dat is van den uitvoer naar de West-Indische bezittingen en Amerika — geslaagd waren, welke alsdan de vermoedelijke uitkomst zijn moest, én met betrekking tot Afrika en den mensch aldaar, én met betrekking tot de West-Indische bezittingen en hare bevolking.

Door het geheel ophouden van den Europeschen slavenhandel zal eene der redenen wegvallen, die den Europeaan door den handel, tot het onderhouden der gemeenschap met dat wereld-deel en tot de vestiging van kustbezittingen noopte; het middel aan de vermeerderde kennis van Afrika's binnenland, en gevolgelijk het middel om den onbeschaafden mensch aldaar met de beschaving in aanraking te brengen, reeds, ten gevolge van het belemmeren van dien handel zoo zeer verachterd, zal geheel verloren gaan; de slavernij zal er niet door worden uitgeroeid maar dáár blijven bestaan, zoo als die dáár te allen tijde heeft bestaan, en de oorlogen zullen gevoerd worden, met steeds toenemende wreedheid, als een gevolg van teruggang van redelijke beschaving: en verre van het beoogde doel, het beschaven van den natuurmensch *dáár* te bereiken, zal men er de zedelijke en redelijke ontwikkeling van den mensch voor korteren of langeren tijd hebben teruggezet.

Met betrekking tot de West-Indische bezittingen moet gebrek aan arbeiders en arbeid, de waarde der koloniën voor den Europeaan hand over hand doen afnemen, dat is, door de beschaving doen verlaten; gewoonte mag dan nog een' korten tijd eenige handelsbetrekkingen doen bestaan, maar ook die zullen gaandeweg verminderen, naar gelang de productie steeds zal teruggaan; de Afrikaan aldaar, door dwang noch prikkel meer aan den arbeid verbonden, zal zich bepalen eerst tot den verbouw van eigen behoeften, maar ook dit zal gaandeweg afnemen, omdat de Europeër, die niets te ruilen vindt, ook ophouden zal hem werktuigen voor den landbouw, en andere hem aangename of onontbeerlijke levensbehoeften aan te voeren; bestaande wegen zullen vervallen; aangelegde woningen en steden verdwijnen, om voor hutten plaats te maken; poelen en moerassen zullen ophouden te worden afgeleid, en de benedenlanden, door overstroomingen geteisterd, even als voor eeuwen, ophouden een voor den mensch bewoonbaar oord te zijn, en tot hunnen eersten staat, als woonplaats van slang en kaaiman, worden teruggebragt, die er, bij het vermeerderen ook van ander gedierte, als voorheen, welig zullen tieren. De mensch alléén, van de zeekust en lage rivierboorden verwijderd, zal in het binnenland eene gezonder en veiliger woonplaats moeten zoeken. Met bekrompene middelen om zijn leven tegen de aanvallen van het verscheurend, en vooral zijn' geringen landbouw tegen die van het wild gedierte te beschermen, zal bij dien geheel op-

geven, en weder tot die onvoldoende hulpmiddelen zijne toevlugt moeten nemen, die het deel van den natuurmensch zijn. Jagt en oorlog onderling, tegen het wild en verscheurend gedierte, met ontoereikende wapenen gevoerd; onderlinge twist en doodslag van gezin tot gezin, van stam tot stam, om elkander ellendige en onzekere voedingmiddelen of jagtvelden te betwisten, zal den kommer vergrooten, in één woord, teruggang van reeds verkregene redelijke en zedelijke beschaving tot den natuurstaat (1) zal de uitkomst zijn. Of waant men eene beschrijving

(1) Hoezeer die trapsgewijze teruggang noodwendig volgen moet, blijkt reeds aanvankelijk bij den boschneger. — Of is niet deze reeds merkelijk in beschaving bij den slaaf teruggegaan? Is niet bereids zijn landbouw niet alleen merkelijk ingekrompen, maar ook zijne geschiktheid daartoe verminderd? Waar zal men bij den boschneger meer die kunde vinden, niet slechts voor het bedrijven, maar ook voor het fabrikaat van verschillende kulturen, als bij den slaaf? maar waar vooral, die in alle vrouwelijke en mannelijke handwerken en ambachten wèl onderwezen bevolking? en dankt hij niet, dat weinige, wat nog bestaan blijft, aan de beschaving? Zal hij zelf zijn jagtroer, kruid of lood bewerken, als die beschaving verdwijnt? Van waar zal hij tot het hakken van het hout zijne bijlen bekomen, die hij liefst uit Noord-Amerika heeft, en zijne andere gereedschappen ook voor den gebrekkigsten landbouw?

Maar, zegt men, het klimaat voorziet ruimschoots in zijne behoeften: jagt en vischvangst, en de vruchten van het land, zullen hem overvloedig voedsel geven, en woning en deksel behoeft hij ter naauwernood.

Dus wil men hem dan tot den staat der natuur terugbrengen, maar men vergeet hoe veel van dien overvloed een gevolg is van beschaving. — Waar zal de slaaf, vrij geworden, banannen-plantingen van naburige plantaadjen plunderen, als die niet meer bestaan? De wilde vruchten en wortelgewassen leveren een onzeker voedsel; de jagt geeft, het is waar, eene bron, maar hoogst onzeker bij het gemis van vuurwapenen, en schaarsch, wanneer, ten gevolge daarvan, het verscheurend gedierte aangroeit, en er zijn deel van neemt. De riveren, het is waar, wemelen van visch, maar ook de middelen, om zich die aan te schaffen worden beperkt: de vischhoeken en netten uit Europa blijven weg, en ook hier ziet zich de natuurmensch tot gebrekkige uitvindingen teruggebragt.

Ik zal weinig zeggen omtrent eenige zaken, die zijn leven veraangenamen: de bakkeljaauw, b. v., enz., dien hij zich thans nog verschaffen kan, en dien hij dan zal moeten ontberen.

Maar ik bepaal mij nog tot een artikel van onmiskenbare behoefte voor den mensch, waarop ook de Afrikaan een' zeer hoogen prijs stelt, namelijk: het zout. Wie zal, bij het ophouden der beschaving, in die behoefte voorzien? zal hij zelf aan de zeekusten zout vergaderen en bereiden? maar gebrek aan beschaving zal hem weldra daarvan afsnijden. Reeds heden is, hoezeer te Paramaribo het zout tot zeer billijke prijzen verkrijgbaar is, de behoefte daaraan, voor den in het binnenland

overdreven, waarvan men in vele opzigten reeds de waarheid zal moeten erkennen, door de ondervinding bevestigd te zijn? vooronderstelt men, dat de slavenbevolking, even als weleer de Europeaan — wien de meerdere beschaving en de handel van Europa ter dienste stond — wegen en polders zal onderhouden? en zullen dan niet, bij gebrek daarvan, hooge waterstanden de lage rivieroevers, even als voorheen, tijdelijk onder water zetten, het benedenland tot een ongezond moeras terugbrengen, en de bevolking naar het hooger gelegen binnenland doen terugtrekken: gevolgelijk ook dien onbeduidenden handel, welke nog zou kunnen blijven bestaan, geheel vernietigen?

Stilstand is met de natuur onbestaanbaar: alleen vordering of teruggang, dus ook van beschaving, zijn mogelijk. — Van den laatste kan men reeds het duidelijk blijk bij den boschneger zien. — Leert niet de geschiedenis de mogelijkheid, dat reeds bestaande verlichting bij de volkeren kan teruggaan, al blijft dan ook hier of dáár onder de asch nog eene kool gloeijen, waaraan de fakkel weder kan worden aangestoken, om met levendiger glans dan vroeger te schitteren?

Zeker, die teruggang in redelijke beschaving zal evenmin plotselijk zijn, zij zal trapsgewijs volgen, even als de vermeerdering niet dan trapsgewijze plaats heeft. Lang nog zal reeds verworvene gedeeltelijke beschaving, een' zweem daarvan doen ophouden. Opperhoofden zullen zich opwerpen, die door list of geweld, en door de menigte aan een harder slavenjuk, dan dat van den

levende boschneger zóó groot, dat zij, wegens gebrek, een' boom verbranden, waaraan zij den naam *Marsya* geven; zij koken de asch tot loog en bereiden daaruit zeker soort van zout, dat, zegt de berigtgever, ik zelf meermalen, bij gebrek aan beter, heb moeten gebruiken.

Deze berigtgever was de Heer Helderman, die langen tijd bij de Auka-Negers geleefd heeft (waarschijnlijk als posthouder van ons Gouvernement); zijn berigt omtrent de boschnegers, met nog een ander van den Heer Caddell, vindt men in het werk van den Baron von Sack, Deel 2, bladz. 118 en 151.

Ik meen de stelling bewezen te hebben, dat, welke ook de natuurlijke vruchtbaarheid van den grond zij, de mensch daarvan alleen nut trekt ten gevolge van arbeid, en dat die arbeid toeneemt, met de meerdere ontwikkeling der menschelijke rede, maar dat, met het terugtreden der beschaving, ook die arbeid zal verloren gaan, en de Afrikaan in het rijke en vruchtbare Guyana zal worden, wat hij was in het rijke en vruchtbare Afrika: een wezen, te midden der weligste natuur, aan honger, ellende en slavernij ter prooi, en — dat men in den tegenwoordigen staat van den boschneger bereids zien kan, een begin, van hetgeen men voor de toekomst zal doen geboren worden.

Europeaan, van dien der 19e eeuw vooral, te onderwerpen, een' zweem van orde een' tijd lang zullen bewaren; gaandeweg echter, zal de meerderheid, niet langer door den dwang van meerdere verlichting geboeid, alle banden van orde en tucht verbreken, om alleen teugelloos geweld als regt te erkennen. Hoe toch ware anders Afrika, zoo vele eeuwen lang, bij mogelijkheid onder het juk der onbeschaafdheid gebleven?

Zie daar, waartoe, met betrekking tot Afrika en de West-Indiën, de afschaffing van den slavenhandel met Amerika noodwendig zou leiden, indien het gelukte haar volkomen te maken. Beantwoordt dit in het een of het ander geval aan het doel, dat men zich heeft voorgesteld: *de uitbreiding van zedelijke en redelijke beschaving, en mitsdien van verhoogd menschengeluk bij onzen natuurgenoot*?

Zien wij nu, wat de uitkomst én voor Afrika én voor de West-Indiën zou geweest zijn, indien de slavenhandel ware behouden gebleven, maar behoudens die verbeteringen, welke de meer verlichte en menschelijke denkbeelden der eeuw mogelijk maakten en vorderden.

Ten gevolge van billijke bepalingen in de voor de gezondheid gevorderde scheepsruimte, had zich het verkeer met Afrika's zeekust en binnenland uitgebreid (1); Europesche kustbezittingen waren vermeerderd of vergroot; gaandeweg had de behoefte in Afrika, om zich met de kust in gemeenschap te stellen, de wegen uit het binnenland naar de kust verbeterd, en den toegang ook voor den Europeaan gemakkelijker gemaakt; al dieper en dieper was deze, en met hem de beschaving in Afrika binnen gedrongen; niet meer was de Europeaan — genoodzaakt alleen de rivierwegen te volgen — het slagtoffer van een moorddadig luchtgestel geweest, want men zou al ras hebben ontdekt, dat een klimaat, hetwelk dien aanwas van bevolking toeliet,

(1) Meer billijke bepalingen voor den overvoer van den mensch moesten meer scheepsruimte vorderen; de mogelijkheid van het aanwenden van den stoom had dien overvoer zóó bekort, dat bijna alle gevaar voor de gezondheid bij die transporten geheel was weggenomen, althans vrij wat minder was, dan bij de transporten van Europesche kolonisten naar de Kaap, de Oost-Indiën of Australië. — De reis is met minder gevaar gepaard, dan welligt eenige zeereis. Vroeger was die langwijlig, wegens de noodzakelijkheid, om de passaatwinden te vinden, en wegens op sommige breedte-graden heerschende stilten. Al deze zwarigheden vervallen, zoo ik meen, bij de stoomvaart, en ten gevolge van de uitbreiding der zeevaartkunde.

niet overal even moorddadig kan zijn, maar dat zich ook dáár, even als overal elders in de heete luchtstreek, de ongezondheid tot die moerassige rivieroevers bepaalde, wier boorden periodiek zoo noodlottig zijn (1); beschaving had hare voetstappen op dat werelddeel gedrukt; gaandeweg hadden opperhoofden en bevolking daarin wederzijds gedeeld, en juist die beschaving zou hebben geleid tot het doel, dat men zich voorstelde, de *eeuwigdurende* slavernij zou zich in eene *tijdelijke* hebben opgelost, en zoo waren van trap tot trap de zeden verzacht; de uitbreiding van Europesche kennis had de behoefte aan Europesche voorwerpen van nut en weelde vermeerderd; deze, wederkeerig, behoefte aan arbeid doen ontstaan, en zoo zou dat werelddeel aan den handel en de meerdere beschaving van Europa cijnsbaar geworden zijn.

In de West-Indiën hadden gelijke oorzaken tot gelijke gevolgen geleid: de vrijë toevoer van arbeiders had den landbouw steeds vermeerderd en uitgebreid; bij meer verlichting en welvaart van den kolonist had hij niet slechts den wil, maar ook het vermogen gehad, het lot van den slaaf te verbeteren en te verzachten; de reeds vroeger, toen er nog bij vrijën aanvoer meer welvaart heerschte, niet zeldzame vrijstellingen (2), zouden al meer en meer zijn toegenomen; de vrijë bevolking had zich opgehoopt; dit, gevoegd bij eene in de kolonie bestaande wet, die den vrijgelatene 10 jaren aan zijn vroeger beroep verbond, had gaandeweg aan den reeds bestaanden tus-

(1) Ook op Java heeft gelijke oorzaak gelijke uitwerking, de Javaan uit de bovenlanden, is, veel minder nog dan wij Europeanen, bestand tegen de gevaarlijke miasmen van de Javaansche Noordkust. Vooral is dit het geval in het drooge saizoen.

(Aanteek. gehouden op een reize in Oost-Ind. door Joh. Olivier, *bladz.* 143, in de vooraan geplaatste aanmerkingen.)

Ook dit is weder eene bevestiging van de oorzaak, waaraan ik ook in Suriname de insterving der slavenbevolking toeschrijf. De reden, waarom juist de Noordkust van Java daaraan meer dan de Zuidkust is onderworpen, lost zich terstond op uit de mineralogische kaart van Dr. Th. Horsfield, uit welke blijkt, dat de Zuidkust bergachtig of vulkanisch, de Noordkust daarentegen alluviale grond is. Windstilten, het verspreiden der miasmen belettende, kunnen dien invloed plaatselijk en tijdelijk verhoogen.

(2) In Suriname werden zij *manumissiën* genaamd, omdat er voorwaarden aan verbonden waren: de eigenaar moest borg stellen, dat de slaaf in zijn eigen onderhoud voorzien zou, en ook in gevorderden ouderdom der kolonie niet tot last kwam; de slaaf bleef voorts verpligt 10 jaren zijn vroeger bedrijf te volgen, en was dus slechts vrij onder handtasting.

schenstand van niet vrijë arbeiders, die toch geene slaven waren, eene meerdere uitbreiding gegeven, en daaruit had zich, even natuurlijk, een vrijë landbouwende arbeidstand ontwikkeld, eerst overgegeven aan luiheid en werkeloosheid, maar, daar de arbeidersgebruiker niet genoodzaakt was, zich van hen te bedienen, zoo lang de toevoer van arbeiders vrij bleef, gaandeweg door aanwas, behoefte en zucht tot lotsverbetering, tot arbeid tegen billijke prijzen gedwongen; eenig onderrigt en hulp (1) had het overige gedaan, en zoodra de Europeaan, al ware het tegen eenigzins verhoogd loon, over den arbeid eener inlandsche, aan het luchtgestel gewone en met den arbeid reeds bekende bevolking beschikken kon, was ook dáár de slavernij, langs een' natuurlijken weg, opgeheven.

Welke de gevolgen voor de Europesche regeringen zouden zijn geweest, behoef ik niet te schetsen: in plaats van het verminderen, het uitbreiden en toenemen der waardijën van hunne onderdanen in de kolonie; in plaats van verminderde welvaart en toenemende lasten voor het moederland, uitbreiding van handel, welvaart en bloei.

De onpartijdige Lezer beslisse, of de afschaffing van den slavenhandel ooit tot het beoogde doel kon leiden; of zij de afschaffing der slavernij heeft bevorderd, dan wel of zij de slavernij in Afrika duurzaam heeft gemaakt, en in de koloniën de wording eener Afrikaanschen slavernij heeft voorbereid; of zij zedelijke en redelijke beschaving heeft vermeerderd, of teruggezet, en of zij, eindelijk, het middel is geweest, om bloei en welvaart alom te vermeerderen, dan wel om die den bodem in te slaan, althans voor een onbepaalden tijd te verachteren.

»Dus," zal men vragen: »is dan de schrijver een voorstander van de wederinvoering van den afschuwelijksten handel, die ooit heeft bestaan: den verfoeijelijken handel in menschen?"

---

(1) In 1828 begon, onder de vrijë negerbevolking te Paramaribo, de rijstbouw eene niet onaardige uitbreiding te krijgen, en die rijst was uitmuntend van kwaliteit, en niet uit moerasgrond, ten koste van de gezondheid der arbeiders, zoo als in Noord-Amerika, gewonnen. Wat nog gevorderd werd, was eenig onderrigt van den Europeaan bij het ontbolsteren; want daar wist de arbeider geen weg mede, en de rijst werd, even als de koffij, gestampt en daardoor veel gebroken. Daar ik in 1830 de kolonie verliet, weet ik niet wat er van dien verbouw sedert geworden is, en of die eenvoudige rijst-handmolens, van welke de Javaan zoo veel dienst heeft, ook dáár ingevoerd zijn.

Ik beken het, Lezer! na al de rampzalige gevolgen, tot welke niet de afschaffing van den slavenhandel, want die bestaat niet, maar de poging er toe, geleid heeft, en welke gevolgen, door de dagelijksche ondervinding, zoo buiten alle tegenspraak zijn aan den dag gebragt, zou ik, indien men het gebeurde kon ongebeurd maken, wenschen, dat men zich had vergenoegd, met dáár te verbeteren, waar men heeft afgebroken.

Waar men dwaling erkennen moet, daar acht ik het niet alleen raadzaam, maar pligt, en waar zoo groote belangen er aan verbonden zijn, zelfs hooge en heilige pligt, om dit met openhartigheid te doen, en van begane misslagen, zoo veel mogelijk, terug te komen: maar dat is niet altijd even gemakkelijk.

Ik vergelijk den slavenhandel, zoo als die vroeger heeft bestaan, bij een oud gebouw, dat, wegens bestaande gebreken, verbouw behoefde en groote verbeteringen noodig had, omdat de oude bouworde niet meer voor de latere eeuw paste. Men had met niet al te groote kosten, dat gebouw kunnen uitleggen en moderniseren; maar men heeft verkozen het onder den voet te halen, in de vooronderstelling, dat het gemist kon worden. Leert nu echter al de ondervinding het tegendeel, bewijst die dat men het gebouw niet wel op den duur zal kunnen ontberen, dan zou het toch wel dwaas gehandeld zijn, ook al ware het mogelijk, om het met de vorige gebreken weder op te trekken, om die daarna te verbeteren; maar zal het ongetwijfeld raadzaam worden geoordeeld, in de plaats daarvan een ander hecht en stevig gebouw op te rigten, in overeenstemming met de behoefte eener latere eeuw, en duurzaam — ja, zoo lang menschelijke instellingen duurzaam kunnen zijn — dat is tot veranderde tijden en veranderde omstandigheden, op nieuw de noodzakelijkheid van verbeteringen zullen aanwijzen, of het bewijs geven, dat men voor het vervolg het gebouw ontberen kan.

Zie daar, Lezer! U den grond geschetst, op welken ik, ten gevolge van hetgeen door de ondervinding is bewezen, erken, dat ik het afschaffen van het vervoer van slaven uit Afrika naar de West-Indiën en Zuid-Amerika, in plaats van dat vervoer beter te regelen, voor een' hoogst noodlottigen maatregel houd; maar, zonder met mij zelven in tegenspraak te zijn, meen ik daar te kunnen bijvoegen, dat ik dáár, waar die afgeschaft is, het wederinvoeren daarvan, als even ondoelmatig beschouw, maar het invoeren van een ander stelsel, dat aan het doel van het vroegere beantwoordt,

doch niet dezelfde gebreken heeft, het middel van redding acht te zijn, dat door de noodzakelijkheid wordt aangewezen. Over deze mogelijkheid zal ik in het laatste Hoofdstuk dezer Afdeeling spreken, waarin ik ten doel heb eenige mogelijke verbeteringen, die, in mijn oog, met vrucht voor Suriname, en voor de West-Indische bezittingen in het algemeen, zijn aan te wenden, ten toetse te brengen. Hier zij het genoeg, te dien opzigte aan te merken, dat het een middel is, dat, als door den drang der noodzakelijkheid aangewezen, en in de Britsche koloniën is beproefd, de overvoer namelijk van *zoogenaamde* vrijë Afrikanen; naar mijn ontwerp echter, den aankoop van slaven in Afrika, met het erkende doel, om hen in onze koloniën te beschaven, en die na den aankoop, zoodra zij op den Nederlandschen scheepsbodem den Nederlandschen grond drukken, voorwaardelijk vrij zullen zijn, dat is, behoudens te zijn alleen onderworpen aan de tucht, die hun graad van beschaving, ter behoud van orde, onvermijdelijk maakt, en verpligt om den voor hunnen losprijs betaalden koopschat, benevens de kosten van overvoer, alsmede die voor hun onderhoud en beheer, met eene billijke rente van dat alles, door arbeid in te verdienen, blijvende zij tot zoo lang, voor een' bepaalden termijn, afhangende van hunnen arbeid, gedwongen arbeiders of pandelingen; terwijl de Regering van Nederland zorgt, dat, aan den eenen kant, de behandeling, staande den overvoer, menschelijk zij, en daarbij alle maatregelen van gezondheid genomen worden, die de Amerikanen, bij het vervoeren van emigranten, zoo met regt gevorderd hebben; en dat, in onze kolonie aangekomen, de pandeling eene zoo veel mogelijk gelijke behandeling ondervindt als voor de aldaar bereids aanwezige arbeidsbevolking, terstond bij de Emancipatie, onder beheer van het Nederlandsche Gouvernement, is ingevoerd; maar, aan den anderen kant, dat ook hij gedwongen worde aan de op hem berustende pligten te voldoen. Op deze wijze, komt het mij voor, dat het nog mogelijk is de wonden te heelen, die de ondoelmatige pogingen tot afschaffen, in plaats van wijzigen van den slavenhandel, geslagen hebben, en, zonder het oude gebouw weder op te halen, een nieuw op te trekken, dat nog, staande duur van jaren, eene veilige woonplaats zal aanbieden, totdat van zelf de behoefte daaraan vervallen zal; en dan geloof ik mij te mogen overtuigd houden, dat ook andere volken, die nu nog het oude gebouw bewonen, weldra aan het meer moderne de voorkeur zullen geven, en dat men al zeer spoedig de ontzettende kosten, om tegen den

slavenhandel te waken, zal kunnen besparen, want dat dan die handel van zelf zal ophouden te bestaan, terwijl de betrekking met Afrika zal hersteld, en daardoor de mogelijkheid geboren worden, om ook dat werelddeel te beschaven; dat mede, ten gevolge daarvan, ook in Afrika de slavernij weldra in een' gewijzigden maatschappelijken staat van dienstbaarheid zal overgaan, en ook dat uitgestrekte werelddeel geene andere onderwerping meer kennen zal, dan die, welke met de natuur van den mensch overeenstemt: de onderwerping aan meer zedelijke en redelijke ontwikkeling, of aan Europesche beschaving en Europesche kunstvlijt.

In dit en het vorige Hoofdstuk, meen ik te hebben voldaan aan hetgeen ik vroeger beloofde, door, zonder eenige terughouding, mijn gevoelen over slavernij en slavenhandel, aan het oordeel van den Lezer te onderwerpen.

HOOFDSTUK 4.

Over het koloniaal stelsel van administratie.

De Schrijver, wiens stellingen ik hier wederleg, acht, dat voor de kolonie niets verderfelijker is geweest, dan het stelsel van administratief beheer; daaraan alleen wijt hij den teruggang der kolonie, die, zijns inziens, behoudens dat beheer niet zou kunnen bestaan blijven. Ik, daarentegen, hoezeer erkennende, dat de kolonie meer bloei zou genieten, dat er meer geldsomloop, meer weelde zou geweest zijn, als *bemiddelde* eigenaren dáár gevestigd waren, en dáár hun geld verteerden, ben van gevoelen, dat daartegenover staat, dat zij dit maar op ééne plaats konden doen, en dat er dan in die steden van Nederland, waar zij zich gevestigd hebben, zoo veel minder zou verteerd zijn, en gevolgelijk zoo veel minder welvaart zijn geweest. Maar verre van daarenboven te gelooven, dat aan het stelsel van administratie al die nadeelen verbonden waren, die de Schrijver daaraan toeschrijft, meen ik dat het bewezen is, dat het een stelsel van bezuiniging was, hetwelk door de behoefte der tijden werd voorgeschreven.

Ik zou scherp kunnen antwoorden op de zeer scherpe uitdrukkingen, die de Schrijver zich hier en dáár omtrent tegenwoordige of vroegere administrateuren veroorlooft (1); maar

---

(1) De Schrijver zegt omtrent de administratie onder anderen:

Dat al wat den slaaf nuttig kan zijn, schromelijk door den administrateur wordt verwaarloosd, die alléén acht geeft op het maken van producten, waarvan hij zijn ruim aandeel geniet (bladz. 79).

Dat alléén de administrateuren rijk worden en naar Nederland, met hunne overwinst, terugkeeren, aan anderen overlatende zich *op dezelfde wijs* een vermogen te verwerven (bladz. 82).

Dat hij niets ten nadeele van de administrateuren wil zeggen; dat zij slechts volgen, wat zij van hunne voorgangers gezien hebben, en *mogelijk* ter goeder trouw handelen (bladz. 82).

Dat zij hooge pCt. gewijze belooningen genieten, en, daar zij geen dadelijk belang hebben, bij de instandhouding van het goed, zich alleen toeleggen, om de productie te vermeerderen, ten koste van de arbeiders (bladz. 83). Enz.

vooreerst ben ik zelf geen administrateur geweest, alleen heb ik die betrekking een jaar voor een' uitlandigen administrateur waargenomen; daarenboven, scherp of personeel begeer ik niet te zijn, maar alleen wáár: slechts de stellingen wil ik wederleggen, die ik met den Schrijver niet deel; het onderzoek der waarheid alléén kan den Lezer belang inboezemen, niet of dit onderzoek op eene bitsche wijze wordt voorgedragen; en ik acht mij daartoe te meer verpligt, omdat ik mij overtuigd houd, dat den Schrijver, in de drift van het argument, menig bitter woord ontsnapt is, dat hij zou teruggenomen hebben, als de omstandigheden hem meer tijd tot een bedaard herzien gegund hadden.

De Schrijver zelf zegt (bladz. 82): »Het is ons te doen »om waarheid; deze verkondigen wij, zonder aanzien van »persoon."

Dat de Schrijver verkondigt, niet *wat waarheid is*, maar wat hij *voor waarheid hield*, daarvan houd ook ik mij, onbewimpeld erken ik dit, overtuigd; maar ik mag ook vorderen, dat hij hetzelfde van mij geloove, en ook ik zal dat doen, zonder aanzien van persoon: de onpartijdige Lezer beslisse wie van ons beiden heeft gedwaald.

Reeds vroeger (1) heb ik beweerd, dat het administratief stelsel wel het *gevolg* was van den teruggang der bezittingen, maar niet de *oorzaak* daarvan, en heb aangewezen, wat ik onder die oorzaken vooral telde. »Dat het in de oude kolonie »den planters wèl ging, toen zij zuinig leefden, en de over»winst van den landbouw tot uitbreiding hunner etablissemen»ten bezigden (2)," dit zal niemand tegenspreken; maar volgt nu daaruit, dat het was toe te schrijven aan slechte administratie, als dit in het vervolg ophield? Het was zeer natuurlijk, dat, toen de bezittingen met belangrijke hypotheken, tegen 5 à 6 pCt. bezwaard werden, en de administrateur ook in billijkheid 1 pCt. als belooning trok (3), terwijl er nog 1 pCt. verloren ging, door voordeelen, die, voor een gedeelte, ongebruikt bleven (woning, b. v., bediening, enz., enz.), goederen, die vroeger hunnen bezitters 12 à 13 pCt. opleverden

(1) Zie: Tweede Stuk, 1 Hst. blz. 9.

(2) Woorden van den Schrijver, blz. 81.

(3) 1 pCt. 's jaars, wel te verstaan van het kapitaal in de onderneming of van de rente, die dat kapitaal afwierp, die rente was 10 à 12 pCt., en daarvan genoot de administrateur 1/10.

(eene billijke rente in een' tijd, toen in Europa de geldrente 3 à $3\frac{1}{2}$ pCt. was), nu, voor de eigenaren, niet meer, zoo als vroeger, 12 à 13 pCt., maar slechts 5 à 6 pCt. konden afwerpen. Hieruit volgt dus, dat, indien de eigenaren niet verkozen hunne uitgaven dienovereenkomstig te regelen, en vooral bij deeling van bezit in volgende geslachten, die bezittingen eerst gaandeweg hooger bezwaard werden, en later door cumulatie van renten, aan de hypotheekhouders vervielen, zonder dat er eenige oorzaak bestond, dit aan slechte administratie te wijten (1).

Ik meen ook bewezen te hebben, dat de administratie niet de oorzaak was der insterving, aangezien die sedert, hoezeer niet ten gevolge daarvan, is afgenomen (2).

Wanneer wij ook de overige beschuldigingen, tegen het stelsel van administratie ingebragt, aan een onpartijdig onderzoek ten toetse brengen, zullen wij die evenzeer ongegrond vinden (3).

---

(1) Ik ben daarom verre van te beweren, dat de eigenaren zelven daaraan algemeen en uitsluitend schuld hadden. Nederlandsche bedaarde welberadenheid en goede trouw waren toen nog spreekwoordelijk, en nog heden zijn die woorden bij ons volk geenszins zonder beteekenis. Wel had welvaart die eigenaren reeds in onze koloniën aan eene ruime, vooral, als gevolg van het klimaat, aan eene gemak-zoekende leefwijs gewend; wel werd het, bij gedeeltelijk bezwaard vermogen, moeijelijk in het Vaderland dien staat vol te houden, welke zij in de West-Indiën met veel minder kosten hadden kunnen voeren; wel kon, bij splitsing der vermogens, een in die weelde opgegroeid geslacht, de vorige leefwijs niet volgen, zonder zich nieuwe bronnen van bestaan te openen: maar nog zouden al deze redenen te zamen genomen, geene oorzaak zijn geweest, dat zich de schulden op Surinaamsche eigendommen zoo zeer ophoopten, hadden niet vooral daartoe mede gewerkt, de zeeoorlogen, waarin het Vaderland gewikkeld werd, en welke aan handel en nijverheid zulke noodlottige slagen toebragten, en ook den eerlijksten bezitter van Surinaamsche grondeigendom, buiten de mogelijkheid stelden, om niet slechts de daarop gevestigde schuld te lossen, maar zelfs de interessen te voldoen; dien ten gevolge ging de eigendom aan den Hypotheekhouder over, maar ook dit was geenszins het gevolg eener slechte of ontrouwe administratie.

(2) Zie: Eerste Stuk, blz. 111 en 112.

(3) Het zijn alleen des Schrijvers denkbeelden tegen het stelsel van administratie en tegen administrateuren in het algemeen ingebragt, die ik wederleg, zonder die in bijzonderheden te willen toepassen. Ik heb, tijdens mijn verblijf in Suriname, verscheidene toen fungerende, administrateuren, en ook vele directeuren, die later als administrateuren zijn opgetreden, gekend, en onder hen personen van zeer verschillende denk-

Wat, b. v., het verwijt betreft, dat de administrateuren geen dadelijk belang hebben bij de instandhouding van het goed, en zich alleen, ten koste der arbeiders, op de vermeerdering der productie toeleggen, zoo vooronderstelt dit, in de eerste plaats, dat de administrateur zijn eigen belang weinig genoeg kent, om de kip te slagten, ten einde zich van het gouden ei meester te maken; maar, behalve dat, heeft de administrateur voor alles belang, bij het vestigen en het staande houden van het crediet, dat men in Europa aan zijne handelingen hecht, en achteruitgang van aan zijne zorg toevertrouwde belangen, door zijne schuld, kan niet nalaten dit crediet te benadeelen. Wil men beweren, dat zijne committenten tevreden zijn, als er maar veel product gemaakt wordt, onverschillig op welke wijze dit verkregen wordt, dan ligt de schuld bij den committent, niet bij den administrateur.

Is het inderdaad niet in vele gevallen onbillijk, den administrateur te beschuldigen, dat op een aantal plantaadjen alleen levensbehoeften, maar niet die slavenverzorging in kleeding en versnapering, zoo volledig wordt uitgereikt, als waarop de arbeider billijke aanspraak heeft, daar het bekend is, dat de meerderheid der bezittingen, buiten schuld van den administrateur, maar ten gevolge van niet winstgevende kulturen, of andere oorzaken buiten hem, geene voordeelen afwerpen? Kan men van den administrateur, die dit weet, en in vele gevallen

---

en handelwijze; maar niet één onder hen, op wien ik de beschuldiging van den Schrijver, dat zij de goede behandeling van de slavenmagten schromelijk verwaarloosden, om alleen acht te geven op het maken van producten, waarvan zij een ruim aandeel trokken, ooit van toepassing rekende. Dit echter is, ik erken het, een bijzonder gevoelen en geen bewijs, en ik ben noch geroepen, noch genoeg in staat, om over hunne handelingen en beweegredenen uitspraak te doen, om daarover te oordeelen, veel minder, om te beweren, dat er ook niet wel administrateuren zijn geweest, die van hunne betrekking misbruik maakten; maar dit bewijst op zich zelven niets tegen het stelsel, alleen tegen zoodanige personen. Zijn er niet evenzeer in de kolonie voorbeelden van ambtenaren bekend, die óf voor hunne betrekking niet berekend waren, óf die misbruikten? en moet men daaruit het gevolg afleiden, dat het een nadeelig stelsel is, dat een gouvernement ambtenaren heeft? Zij, die in het eene of andere geval zich aan nalatigheid of pligtverzuim hebben schuldig gemaakt, zullen hoogst waarschijnlijk daarvoor, door het verlies van het vertrouwen hunner lastgevers, gestraft zijn; of althans die straf niet ontgaan, welke hun geweten over hen uitspreekt.

het onvermogen van den eigenaar of beheerder in Europa kent, om daarin te voorzien, in billijkheid meer vorderen, dan dat hij hen op de behoefte der slavenmagten opmerkzaam maakt: en geschiedt dit niet, en wordt er dan ook, zoo veel mogelijk, niet in voorzien?

Even ongegrond is het zeggen — want daar het eene vrijwillige daad van den eigenaar is, kan het niet wel voor eene beschuldiging gelden — dat de administrateuren hooge belooningen genieten.

De administrateur geniet 10 pCt. van het bruto-revenu der plantaadje; voorondersteld dan, dat de eigenaar *f* 100,000 in zijne bezitting gevestigd heeft, en dat die hem jaarlijks *f* 10,000 afwerpt, dan geniet de administrateur daarvan *f* 1,000, of, met andere woorden, de eigenaar trekt, in plaats van 10 of 11 pCt., jaarlijks slechts 9 pCt. rente van zijn kapitaal. Daarvoor koopt hij de vrijheid, om zich in Europa te vestigen, en eigen kunde en vlijt op andere winstgevende bedrijven aan te wenden: is die opoffering nu te groot, zou het nu zoo zeer in zijn belang zijn, dat hij, om die *f* 1,000 's jaars uit te winnen, zelf naar de kolonie overkwam en aldaar eerst eene moeijelijke loopbaan doorliep? Ik heb aangenomen, dat dit, ten gevolge van bijkomende, thans ongenoten voordeelen, het dubbel, en dus 2 pCt. of *f* 2,000 per jaar bedroeg (1): zouden nog velen het ook dan in hun belang achten, daarvoor hunne Europesche

(1) Wanneer zelfs, bij eigene administratie, de bezitting 2½ of 3 pCt. meer van het daarin gevestigde kapitaal kon afwerpen, dan onder administratie; iets, dat ik al de hoogst mogelijke vooronderstelling reken te zijn, die men in billijkheid kan aannemen; dat dus de eigenaar, die nu van een goed effect, waarin *f* 100,000.— kapitaal is gevestigd, onder administratie *f* 10,000.— rente maakt, daarvan, bij eigen beheer, *f* 13,000.— genieten kon, hetgeen dan ook echter vorderen zou, dat hij, door eene opleiding in den kolonialen landbouw, de daartoe gevorderde kunde verkregen had: zouden er dan nog heden ten dage vele eigenaren gevonden worden, die, onder die voorwaarden en op dat vooruitzigt, het in hun belang achtten, hunne betrekkingen alhier daaraan op te offeren? Maar, zegt men, die eigenaren hebben zonen of bloedverwanten, en voor die is een zoodanig vooruitzigt niet onverschillig. Welnu, dat zij dan die zonen of bloedverwanten in den kolonialen landbouw opleiden, en dan zullen zich daaruit toekomstige administrateuren vormen; want aan het alléén beheeren van hunne eigene bezitting, hebben zij noch voldoende bezigheid, noch een voldoend inkomen, tot aanmoediging, en andere eigenaren, die het in hun belang achten in Europa te blijven, zullen hun liever een deel van hunne inkomsten daarvoor afstaan.

leefwijze en betrekkingen te laten varen? Zoo ja, zou men dan niet thans reeds meer eigenaren in de kolonie zien?

Het is juist omdat die toelage aan administrateuren niet voldoende was, om den beziter tot eigen beheer uit te lokken, dat er zoo weinige eigenaren in de kolonie zijn; de administratie zou inderdaad te laag betaald zijn, en er zouden zich niet vele bekwame en eerlijke personen daarvoor aanbieden, indien er geene cumulatie van administratiën op een' zelfden persoon bestond.

Vooronderseld, dat eene suiker-plantaadje, in plaats van 150, jaarlijks 300 vaten suiker afwierp, en de administrateur daarvan 30 vaten geniet, van 600 Ned. ℔, dus 18,000 Ned. ℔, dan trekt hij tegen *f* 15 de 100 Ned. ℔ Netto . . *f* 2700.—
het revenu in dram en melasse, berekend op p. m. 1/5 » 540.—
f 3240.—
nemen wij eens voor ronde som *f* 3300.— aan, is dan die belooning werkelijk zoo onevenredig hoog, dat men voor dien prijs vele bekwame lieden vinden zou, niet die ze in Europa zouden willen verdienen, maar die zich in de kolonie zouden willen vestigen, met geen ander vooruitzigt, dan, om het eenmaal zóo verre te brengen.

Maar, wáár is het, de administratie van een effect vordert niet al den tijd van den administrateur, en er zijn er, die 10, 20 ja 30, en welligt meer plantaadjen, gedeeltelijk administreren, en dan geeft het zeer veel.

»Immers," zegt de Schrijver: »alléén administrateuren wor»den rijk."

Volkomen juist is dit niet, om volkomen overeenkomstig de waarheid te zijn, had er behooren te staan: »alléén zeer enkele »administrateuren worden rijk:" en welke zijn dat dan?

Zijn het niet juist de zoodanigen, die vele administratiën in hunnen persoon vereenigen, en bewijst dat niet het vertrouwen, dat hunne committenten in Europa in hen stellen, en zijn niet hunne lastgevers de personen, die in de eerste plaats bevoegd zijn om te beoordeelen of zij verdiensten bezitten, die hen dat vertrouwen waardig maken?

Is het niet eene even vreemde beschuldiging, den administrateur in Suriname te hooren verwijten, dat hij, ten gevolge van het in hem gestelde vertrouwen zijner committenten, rijk is geworden, als het zijn zou, den koopman in Europa, die, ten gevolge van kunde en goede trouw in zijnen handel, een

uitgestrekt crediet geniet, te hooren verwijten, dat hij dien ten gevolge rijk wordt?

Maar men zou zich daarbij eene geheel valsche voorstelling van de zaak maken, door zich te verbeelden, dat van alle plantaadjen de administrateur *f* 3300 's jaars genoot: er zijn maar zeer weinige, die een zoodanig inkomen afwerpen, dat de administrateur op die som rekenen kan, en dan zijn er nog doorgaans in plantaadjen van dat belang twee, zoo al geene drie administrateuren, die dan dat inkomen deelen. Zeer vele andere geven niet de helft dier som, en een nog veel grooter aantal zeer weinig, ja, bij den achteruitgang van sommige kulturen, zijn er thans welligt velen, van welke het inkomen van den administrateur, niet gelijk staat met de jaarwedde van den blankofficier, en hem niet eens zijne kantoor-onkosten en kosten van tijdelijke plantaadje-bezoeken — waarvan hij toch het beheer niet weigeren mag, omdat hij daardoor ook meer voordeel gevende betrekkingen verliezen zou — terugbetaalt.

Of zou men van oordeel zijn, dat men (algemeen) die bezittingen van minder belang, even goed aan den directeur, of, des noods, aan den blankofficier kon overlaten? Ik twijfel zeer, of men er zich in den regel wèl bij bevinden zou. Vooreerst is reeds de afstand van Paramaribo, wegens afscheping van producten, correspondentie, enz., een groote hinderpaal, maar daarbij aarzel ik geenszins te beweren, dat, immers zoo als ik de kolonie gekend heb, het landbouwend personeel daartoe ongeschikt was. Er waren ongetwijfeld directeuren en blankofficieren, die eene hoogere wetenschappelijke vorming genoten hadden, en die ook, wanneer zij tijd van leven hadden en zich wel gedroegen, noodwendig tot toekomstige administrateuren zouden opgroeijen, en dus kans hadden, indien zij in Europa vertrouwen inboezemden, eenmaal *groote* administrateuren te worden, en langs *denzelfden eervollen weg*, *als anderen vóór hen*, tot welvaart te komen; maar een aantal hunner, toen welligt de groote meerderheid, bezat die opleiding niet, en velen, in den landbouw zeer bedrevene directeuren, zouden gul weg erkend hebben, dat zij voor het voeren van correspondentie, het houden van rekening, enz., dus voor datgene, wat evenzeer van den administrateur gevorderd wordt, niet berekend waren. Men kan ook in Europa goed landbouwer of tuinier zijn, zonder daaraan juist administrative bekwaamheden te paren (1).

---

(1) En zou men dat in het belang van den arbeider waarlijk nuttig

Ondertusschen blijft de hoofdzwarigheid van den Schrijver nog onbeantwoord, die namelijk, dat het der kolonie niet wèl zou kunnen gaan, zonder het eigen beheer door dadelijk belanghebbenden in den landbouw; dat het stelsel van beheer door derden, verderfelijk is, en dat men daarvan een bewijs kan zien in Ierland. — Dat voorbeeld is méér bijgebragt en verdient eene wederlegging.

Mijns inziens, verwart men ook hier twee zaken: het eigen *beheer* en het eigen *bewonen* van het land. Ierland is niet arm, omdat de groote landeigenaars het beheer hunner goederen aan derden opdragen, maar, omdat de groote landeigenaars in Engeland wonen; omdat zij dáár groote verteringen maken, waartoe de renten, die zij uit het landbezit trekken, ten deele eene bijdrage leent, en de kapitalen, waarover zij beschikken kunnen, in industriële ondernemingen, in speculatiën in fondsen, enz., beleggen en die aan den landbouw onttrekken, en *omdat land alleen rente geeft, in rede tot het kapitaal, dat er in gevestigd wordt.* Indien de landheer, in Engeland woonachtig, maar die zijn grondbezit in Ierland heeft, zijne kapitalen in den landbouw in Ierland, als voorheen, bleef gevestigd houden, dan zou

---

achten? Zijn het niet juist de administrateuren, die men zoo dikwerf van mishandelingen beschuldigd heeft, terwijl zij, naar hunne overtuiging, alléén die strenge tucht toepasten, welke zij in het belang der orde, hetwelk ook dat van den arbeider was, onmisbaar achtten, zijn zij het niet, die het juist belet hebben, dat bij lieden van minder beschaving, of bij nog jeugdige en driftvolle menschen, strengheid in wreedheid en onregtvaardigheid ontaardde? Heeft men ooit voorbeelden bijgebragt, dat de administrateur den directeur tot straf aanspoorde, of heeft hij steeds gestraft op aanzoek van den directeur? steeds die straf eer verminderd dan verzwaard, en in den regel steeds dien moeijelijken pligt vervuld, welke den regter tegenover den schuldige is opgelegd? Dit deed hij met meer toegevendheid, naar gelang hij zelf meer beschaving bezat, en naar gelang ook de meerdere gewendheid van den arbeider aan orde en ondergeschiktheid, meer toegevendheid toeliet; en ik aarzel geenszins het te zeggen: het is aan het standvastig karakter van den administrateur en kolonist, in het algemeen gesproken, het is aan hunne kennis van het karakter van den arbeider, en aan hunne dienovereenkomstige handelwijs, die zich van schrede tot schrede naar de vorderingen der tijden voegde, dat Nederland en de slaaf zelf het te danken hebben, dat nog orde en wet in de kolonie zijn behouden gebleven; en dit deed de kolonist, terwijl oorzaken, die ik in het 1 Hst. van dit Tweede Stuk heb aangeven, zoo vele aanleidingen waren, dat én bij het koloniaal bestuur in Nederland, én bij zijn' landgenoot, zijn karakter miskend werd.

de welvaart aldaar algemeen toenemen, al werden ook zijne bezittingen door derden geadministreerd, en dan was er door alle tot werken geschikte handen een eerlijk stuk brood te verdienen; maar het laat zich niet verwachten, dat hij te gelijker tijd rente trekt én van een kapitaal in fondsen of industriële ondernemingen, in Engeland of Schotland belegd, én van een kapitaal, dat in Ierland in den landbouw — niet belegd is; want niet het *bezit* van land is alleen genoeg, om er rente van te trekken.

Dat het tot den bloei van Ierland zou bijdragen, als daarenboven de eigenaar er zich vestigde, ook dan, wanneer zijne bezittingen door derden beheerd werden, spreekt van zelf; in gelijke mate zou echter die van Engeland en Londen afnemen. Voor Ierland heeft dit dus zeker invloed, voor Groot-Brittanje, als geheel beschouwd, niet; hetzelfde is toepasselijk op Nederland en de kolonie.

Men kan, met gelijk regt, zeggen: het platte land in Nederland is armer dan de steden, omdat vele bezitters van grondeigendom in de steden wonen. Dit is eene waarheid, die niet te ontkennen valt; maar kan men daarom de orde van zaken omkeeren, en de eigenaars noodzaken ten platten lande te gaan wonen?

Waar de eigenaars, onder het beheer van kundige en eerlijke agenten, niet schromen gelden in den landbouw te beleggen, daar zullen ook die gelden de renten geven, die zich, in billijkheid, van solide ondernemingen laten te gemoet zien; zeker niet die ruime interessen, welke meer onzekere speculatiën somwijlen afwerpen, en nog veelvuldiger beloven; maar ook zonder aan de daartegen overstaande verliezen te zijn blootgesteld. En niet anders is het met den pachter gelegen. Niet door zijn land te verpachten, zal de eigenaar meer renten daarvan maken, dan door beheer van derden, voor eigen rekening; maar, wanneer hij zelf zijne gelden tot andere ondermingen bezigen wil, dan zal hij meer voordeel vinden, door zijn land te verpachten aan *gegoede* pachters, omdat die er dan, door aanwending van hun kapitaal, meer renten van maken. Verpacht hij daarentegen aan *armoedige* pachters, die niet in staat zijn, geld in zijne landerijën te beleggen, dan zal hij zich evenzeer bedrogen vinden, als dat hij die liet beheeren, zonder er zelf gelden toe te willen aanwenden; hij zal niet slechts ophouden renten te trekken, maar ook zijn land zal

verwaarloosd worden, en dus zijn kapitaal verachteren (1).

Ik ben het met den Schrijver niet volkomen eens, dat in den regel geen commissionair de zuinigheid betracht; ik zou gezegd hebben, geen *slecht* commissionair; want, mijns inziens, brengt het welbegrepen belang van ieder commissionair mede, het belang van zijnen principaal als zijn eigen te betrachten, en de administrateur, die in Suriname van dien regel afweek, zal bezwaarlijk een groot administrateur zijn geworden; maar vooral heb ik vreemd opgezien van de stelling van den Schrijver, dat zuinigheid een hoofdvereischte is van alle landbouw-ondernemingen, en dat het geheel anders is gesteld met fabrijk-ondernemingen, waarbij de zuinigheid wel aan te prijzen is, doch in sommige gevallen hinderlijk kan zijn, aan de uitvoering van een uitgestrekt plan, zoo als het bedoelde (dat van centralisatie), want dat het door de ondervinding bewezen is, dat fabrijk-ondernemingen zeer wèl bestuurd kunnen worden door groote associatiën.

In de eerste plaats heb ik mij altijd verbeeld, en dat wel op het getuigenis van schrijvers, die ik bevoegd achtte daarover te oordeelen, dat de landbouw ook eene fabrijk, en wel eene zeer groote fabrijk, en de landbouwer, zelfs al verbouwde hij geene suiker, zoo als in Suriname, tevens fabrikant was (2).

---

(1) Men moet hierbij niet uit het oog verliezen, dat in den landbouw de arbeid het kapitaal is; dat derhalve een kundig en ijverig arbeider, die niet meer land in huur heeft, dan hij met zijn gezin bewerken kan, daarin een kapitaal vestigt; vordert echter zijn grond de aanwending van bemesting, van trekdieren, vee of werktuigen, en kan hij die niet bekostigen, dan is teruggang, althans minder vooruitgang, onvermijdelijk.

(2) Serrurier, *Boeren-Goudmijn*, bladz. 155. De landbouw is eene fabrijk in den eigenlijken zin des woords. Zie ook: *Buitenman*, Deel 1, bladz. 159 en 160. Vroeger oordeelde men ook bij ons te Lande zeer ongunstig over schrijvers, die den landbouw tot onderwerp kozen. Wat daartoe aanleiding gaf, heeft de hier aangehaalde schrijver, in de voorrede voor zijne *Boeren-Goudmijn* duidelijk genoeg uiteen gezet; maar ook hij zelf is van dit ongunstig oordeel bij velen niet vrij gebleven; en daar ik zijn gezag inroep, vermeen ik eene der oorzaken te moeten aanhalen, die ook over zijne werken wel eens ongunstig deden oordeelen; zij is deze: dat dikwijls de uitkomsten faalden, daar, waar men meende zijne voorschriften letterlijk gevolgd te hebben. Het schijnt een nog te veel bij ons bestaand vooroordeel te zijn, dat wel een theologant, jurist, of doctor in de medicijnen, zelfs een kleêrmaker of schoenmaker, een voor-

Voorts kan ik volstrekt niet toestemmen, dat zuinigheid een hoofdvereischte zou zijn in alle ondernemingen van den landbouw, in een' anderen zin, dan zij dit in fabrijk- en alle mogelijke ondernemingen is; in dien zin, namelijk, van noodelooze en overtollige uitgaven te mijden; maar anders is zuinigheid de dood van den landbouw, want hoe grooter kapitaal men in eene landbouw-onderneming, op goeden grond, vestigen kan, hoe meer rente men daaruit zal trekken, en hoe oordeelkundiger dat kapitaal belegd is, hoe hooger de rente, percentsgewijze, zal zijn.

Hoe ware het toch anders mogelijk, dat een kundig warmoezier, van 1 à 2 morgen grond, dikwijls ruimer met zijn gezin kan bestaan, dan een evenzeer kundig landbouwer, van 30 à 50, en ziet men niet overal, dat het dáár den landbouwer het meest wèl gaat, waar hij bemiddeld genoeg is, om gelden in zijne onderneming te vestigen? — Als de landeigenaar, bij eigen beheer, 10 à 12 pCt. rente van zijn kapitaal uit zijn' grond maakt, zal hij dan niet te meer welvaart genieten, naar gelang de gelegenheid toelaat, dat hij meer kapitaal, op gelijke voorwaarden, in de onderneming vestigt? en is het niet daarom, dat de pachter minder wèl vaart, omdat een deel van het kapitaal in de onderneming (de landswaarde) niet zijn eigendom is, en hij dus, in evenredigheid, daarvan rente moet uitkeeren (1)? Die

---

loopig onderwijs in zijnen stand behoeft, maar dat dit met den landbouw het geval niet is, en dat, b. v., een ambtenaar of militair, die de dienst verlaat, volkomen in staat is om den landbouw uit te oefenen, en vooral als hij den eenen of anderen schrijver over den landbouw, onverschillig binnen- of buitenlandsche, grondig of oppervlakkig, als receptenboek gebruikt. De militair heeft daarbij, in allen gevalle, dit voor, dat hij, zoo al geen' landbouw, toch beheer van ondergeschikten geleerd heeft, en door ondervinding verkrijgt hij dan ook, door den tijd, wel de gevorderde kunde; maar het is algemeen aan gebrek aan kennis bij hem, die de lessen van landbouwkundige schrijvers verkeerdelijk toepast, dat zeer dikwijls onvoordeelige uitkomsten zijn te wijten geweest; en naar die uitkomsten worden de schrijvers over den landbouw algemeen beoordeeld, en is dit ook bij velen met die van den *Buitenman* en de *Boeren-goudmijn* het geval geweest.

(1) Daarom zegt ook Loudon, *Encyclopedia of Agriculture*, § 4823: »Een onkundig, vreesachtig en bekrompen landman, ligt zoo weinig »geld uit, als hij bij mogelijkheid kan, en maakt gevolgelijk het minste »product of voordeel van zijn land. Maar het voordeel zal steeds toene»men in evenredigheid van het bestede kapitaal, mits het met oordeel »belegd zij. Desniettemin moet dit gepaard gaan met acht te geven op

zuinigheid, welke LOUDON voor den landbouw aanbeveelt, is ongetwijfeld een hoofdvereischte, om daarin te slagen, maar zij is evenzeer toepasselijk op het fabrijkwezen, op handel, wetenschappen en maatschappelijke inrigtingen: bezuiniging, namelijk, op het overtollige, onbekrompenheid in het noodige (1).

Ik kan dus geenszins toestemmen, dat bezuiniging in den landbouw op eene andere wijze, dan ook bij het fabrijkwezen het geval is, nuttig zij; integendeel, hoe meer geld men doelmatig in eene zelfde landuitgestrektheid kan beleggen, over hoe grooter kapitaal men gelijke voordeelen zal trekken. In welk opzigt de Schrijver den administrateur uitgaven voor weelde zou te last leggen, begrijp ik niet. In het onderhoud der slaven beschuldigt hij hem, niet genoegzaam te voorzien, behalve, dat dit nog slechts eene uitgave voor eerste behoefte zou zijn. Doorgaans bewoont de administrateur de plantaadje niet, en heeft hij dus weinig belang bij eene prachtvolle inrigting van de gebouwen, die dan ook algemeen, ter naauwernood de tot instandhouding onmisbare reparatiën krijgen; en wat kantooruitgaven en huishouding betreft, die zijn voor eigen rekening; zoodat ik bezwaarlijk zie, waarin die onzuinigheid van den administrateur den committent zou benadeelen, te meer, daar de meeste benoodigdheden voor de plantaadjen, uit Europa worden

»de zaak en met het betrachten van zuinigheid. Men doet verkeerd een »paard te koopen van 40 guinies, als een van 30 het werk even goed kan »doen, of onnoodig gelden te besteden aan kostbare tuigen, beladen »met nuttelooze versierselen."

(1) De man, die zich in zijne affaire weelde-uitgaven veroorlooft, moet die uitgaven aan zijn genoegen of goeden smaak opofferen, maar heeft geen regt te verwachten, dat die hem renten of voordeel zullen geven; maar de man, die bezuinigt op uitgaven, welke tot instandhouding of uitbreiding van zijn middel van bestaan gevorderd worden, hij zij landbouwer of koopman, geleerde of staatsman, die geloof ik, dat in eigen ingewanden wroet; en geschiedt het uit onvermogen, dan is het te betreuren, maar het gevolg blijft hetzelfde. — De koopman, die een' goed boekhouder, als hij dien behoeft, wegzendt, om uit zuinigheid een' gebrekkig klerk op minder salaris te nemen, handelt, naar mijn inzien, evenzeer tegen zijn eigen wèl begrepen belang, als de arbeider, die met slecht gereedschap werkt, om op de meerdere kosten van het goede te bezuinigen; en doet óf de eene óf de andere het uit volstrekt onvermogen, dan is het wel te betreuren, dat hij óf het crediet, óf het medegevoel van anderen, tot zijne hulp mist, maar én in het eene én in het andere geval zal het gevolg hetzelfde blijven: vermindering van inkomsten en dien ten gevolge vermeerdering van armoede.

verstrekt. Waarlijk, die onzuinigheid, waarvan zoo hoog wordt opgegeven, moet zich al tot zeer enkele uitgaaf-artikelen bepalen, en het is niet moeijelijk te berekenen, dat, al kon de eigenaar daardoor ook al iets uitwinnen, dit geenszins van dat belang kan zijn, dat het een gewigtig bezwaar tegen het administratief stelsel oplevert.

Maar wat mij de vreemdste van alle stellingen was, is deze dat fabrijkinrigtingen wel, maar landbouw-inrigtingen niet of althans minder door groote associatiën kunnen bestuurd worden.

Hadden onze voorouders zoo gedacht, dan was ons Land oningedijkt, dan waren een aantal aan de zee ontwoekerde buitenlanden onvruchtbare schorren gebleven. Beemster, Purmer, Schermer, Zijp, en wat polders niet al meer, waren, als vroeger, meren of moeras, veenderijën waren niet ondernomen, kanalen niet gegraven, wegen niet aangelegd, en geringen dank zou dan het Vaderland, dien waarlijk landbouwkundigen mannen schuldig zijn, die nog in onze eeuw Hollands duinvalleijen deden kennen, of den weerwolf, die het in het hart tastte, hebben durven bestrijden, en, zoo God wil, zullen ten onder brengen.

Of meent de Schrijver, dat dit alle geene landbouwondernemingen zijn? dat het aanleggen van zeeweringen, het droogmaken van schorren en moerassen, het aanleggen van vaarten en wegen, het leiden van stroomen en rivieren, en een aantal zaken meer, niet tot het gebied van den landbouw behooren? dan heeft hij van den landbouw, als wetenschap, al een zeer beperkt begrip (1).

---

(1) Ik beroep mij, ten bewijze van hetgeen ik hier gezegd heb, op alle werken, die over den landbouw, in zijnen omvang als wetenschap handelen, en onder deze op het meermalen aangehaalde werk van London. Daarom is de landbouw eene zoo rijke wetenschap, als maar weinige anderen. — Het spreekt ook van zelf, dat, evenmin als andere wetenschappen, de geneeskunde b. v., haren beoefenaren toelaat van al hare onderdeelen gelijke kennis te hebben, maar die kennis verschillende personen en verschillende studiën vordert, dit ook met den landbouw het geval is, en dat de hoogste volmaking, die men daarin bereiken kan, nog maar eene zeer onvolkomene kennis blijft van het een of ander onderdeel, waaraan men meer bijzonder zijne studiën gewijd heeft; maar geen wetenschappelijk beoefenaar van den landbouw, of hij behoort ten minste te weten wat tot die wetenschap gerekend wordt te behooren, en ook van die onderwerpen, waarvan hij juist geene bijzondere studie heeft kunnen maken, ten minste eene oppervlakkige belezenheid te bezitten.

Maar ik zal den Schrijver op zijn eigen terrein terugbrengen, en het bewijs leveren, dat niet slechts gemeenschappelijke ondernemingen in den landbouw, ook in den Surinaamschen, mogelijk zijn, maar dat zij tot veel voordeeliger uitkomsten moeten brengen, dan partikuliere ondernemingen ooit doen kunnen, welke dan ook de bezuiniging zij, die men bij de laatsten mogelijk acht.

Is niet in de benedenlanden in Suriname iedere plantaadje op zich zelve een ingedijkte polder?

Moet dus niet ieder eigenaar reeds meer dan gewoon landbouwer zijn? werd niet kunde van bedijking en inpoldering gevorderd? en was die partikuliere inpoldering niet oorzaak, dat men in de meest bevolkte gedeelten van Suriname geen' anderen communicatie-weg dan de rivieren heeft?

Zou niet de Schrijver met mij van gevoelen zijn, dat, indien geheele laaggelegene districten op eens voor gezamentlijke rekening in polder waren gelegd, dit én veel gezonder, én veel doelmatiger, én veel goedkooper, voor ieder individu zou geweest zijn, dan nu ieder het voor eigene rekening heeft ondernomen?

Zou men dan niet bij één, naar algemeen bestek ontworpen plan, goede gemeenschapswegen hebben verkregen? Zouden verlaten plantaadjen, tusschen de overige ingelegen, zoo als nu tot ongezonde poelen terugkeeren, en oorzaak van miasmen en sterfte blijven, en zou het niet met minder kosten individueel geweest zijn? Ieder bijzonder eigenaar weet toch, dat, hoe grooter het stuk land is, dat hij te gelijk in polder brengt, hoe minder zijne kosten, met betrekking tot het geheel, zijn; en hoe kostbaar thans het watertransport, van de eene bezitting naar eene andere niet ver afgelegene, is, waar men doorgaans een vaartuig voor bemannen moet, is even algemeen bekend, immers alle transport per as, is nagenoeg onmogelijk, niet slechts voor goederen, maar ook voor personen; en zou die mogelijkheid niet bestaan, indien men, naar een algemeen vooraf beraamd plan, had gehandeld, en de onkosten gelijkmatig waren omgeslagen (1)?

---

(1) Het is mij niet onbekend, hoe, ook in onzen tijd, over de polderbesturen geklaagd wordt, maar het ligt buiten mijn ontwerp, en buiten mijne kunde, om te beoordeelen, in hoe verre dusdanige klagten, al dan niet, gegrond zijn. Maar men houde wèl in het oog, dat de klagenden een ander beheer verlangen, naar hunnen wensch, maar geenszins het gemis van beheer, want, als dan maar één der ingelanden in eenen polder

Ik meen dan te hebben bewezen, dat die groote nadeelen, welke de Schrijver aan het administratief stelsel toeschrijft, zeer overdreven zijn; dat de algemeene beschuldigingen, tegen administrateuren ingebragt, voor een groot gedeelte ongegrond zijn; dat, hoezeer het voor de kolonie plaatselijk voordeelig zou zijn, als rijke eigenaren zich daar vestigden, dit zelfs de mogelijkheid van administratie door anderen, niet uitsluit, mits zij slechts hunne gelden in den kolonialen landbouw, en niet in buitenlandsche fondsen of buitenlandsche industriële ondernemingen belegden; dat niet het administratief stelsel, zoo als het bestond, maar het niet plaatsen van kapitalen in kolonialen landbouw, mede oorzaak is van de mindere opbrengst van koloniale bezittingen; dat het niet een gevolg is van het stelsel van administratie, dat menschen, volkomen met de kolonie bekend, en, op hun voorbeeld, ook anderen, belet heeft kapitalen aan de uitbreiding van koloniale kultuur te wijden, maar dat dit een gevolg is van den onzekeren bezitstoestand en van gebrek aan arbeiders, om die kapitalen te doen vrucht geven, en laatstelijk, dat ook landbouw-ondernemingen zeer wel, en met voordeel, door gemeenschappelijke bijdragen, onder algemeen beheer, ook in Suriname, zijn te ondernemen, en dat, gelijk ik vroeger, in de noot op bladz. 94 van het Eerste Stuk, heb aangehaald, partikuliere ondernemingen niet altijd meer voordeel afwerpen dan gemeenschappelijke.

---

goed vond zijn deel te verwaarloozen, dan werd hiervan het gevolg, dat ieder individu, even als in Suriname, zijn' eigen' grond moest in polder houden, en dit zou, niet minder dan dáár, tot meer gebrekkige inrigtingen voeren, alléén verkrijgbaar tot oneindig verhoogde individuële kosten.

HOOFDSTUK 5.

Over den arbeid.

Onder de vele onjuiste voorstellingen, die in Europa betreffende de kolonie bestaan, behoort, naar mijn inzien, vooral deze, dat gedurende het bestaan der slavernij, algemeen en wettig van den slaaf een arbeid kon gevorderd worden en gevorderd is, die zijne krachten verre te boven ging; dat hij voor dien arbeid nagenoeg niet werd betaald, en dat die arbeid evenzeer algemeen, en in overeenkomst met de Wet, door de wreedaardigste strafoefeningen kon worden afgevergd.

Ook de Schrijver van het stelsel van q. o. drukt zich doorgaans in dien geest uit, schrijvende hij aan de slechte behandeling, en vooral aan oververging van arbeid van den slaaf al die onheilen toe, welke onze W.-Ind. bezittingen getroffen hebben (1). Het is de wederlegging van deze, niet door eenig bewijs gestaafde, en, mijns inziens, jegens den kolonist hoogst onbillijke en deels zeer overdrevene beschuldiging, welke ik mij thans ten doel stel.

Mijn voornemen is dan: op te geven, welke de arbeid van den slaaf is, en het aan den Lezer zelven over te laten, om te beoordeelen, of die boven de krachten van den welgespierden arbeider is, en op zijne gezondheid eenen nadeeligen invloed hebben kan; wat het loon is, dat hem voor dien arbeid is toegelegd, en ook iets te zeggen over de straf, en dan vertrouw ik, dat

---

(1) »Er bestaat geene zoo dringende oorzaak van hervorming op de »eilanden, als op Suriname, alwaar én *de slechte behandeling der slaven*, én »hunne snelle insterving zich dreigend voordoen." (*Stelsel van q.o. bladz.* 72.)

»Hetgeen wij beweren is, dat de wijze, waarop de slavernij te Suriname »is ingevoerd en *onveranderd* is gehandhaafd," — kan men dit in waarheid zeggen, dat de slavernij onveranderd gehandhaafd is? — »onafhankelijk van »het klimaat, de insterving heeft te weeg gebragt." (*Aldaar, bladz.* 75.)

»De slaven worden tot het uiterste aangedreven om producten te ma»ken," enz. (*Aldaar, bladz.* 78 en op meer plaatsen.)

daaruit de waarheid zal blijken van wat ik vroeger beweerde: de slaaf werkt minder dan de arbeider in Europa, en die arbeid wordt beter betaald, en minder wreed, en vooral minder onregtvaardig, wordt pligtverzuim gestraft.

§ 1.

Arbeidsuren en arbeidstaak.

Een onpartijdig onderzoek zal het meest onmiskenbaar bewijs opleveren, dat algemeen van den slaaf in Suriname, eer minder dan meer arbeid werd gevorderd, dan van den arbeider in Europa.

De gelijkheid van dag en nacht in Suriname, met een verschil van nagenoeg 20 minuten tusschen den langsten en kortsten dag, is bekend. Langer dan 12 uren daags, kan geen veldarbeid duren, en behalve de vroegere, nu voor het grootste gedeelte afgeschafte nachtelijke arbeid bij de suikermalingen, bepaalde zich de arbeid van den slaaf tot de daguren. Hiervan had hij, nu eens meer dan eens minder, maar in den regel, door elkander, noodig: één half uur om zich naar en van de arbeidsplaats te begeven; dan was hem één half uur voor het ochtend- en anderhalf uur voor het middagmaal, dat in het open veld genoten werd, toegestaan (1). In den regel had hij dus 9½ arbeidsuren, tegen 14½ rusturen in de 24 uren. In Europa is die verhouding nagenoeg omgekeerd (2).

---

(1) Zoo luiden mijne berigten van planters. Zie ook: von Sack, Deel I, bladz. 135.

(2) In Engeland is de vast bepaalde tijd voor den arbeid 10 uren daags, in het voorjaar, den zomer en den herfst. De indeeling van den tijd echter verschilt bij verschillende landlieden: sommigen beginnen ten 5 ure, geven in de hitte van den dag 3 uren rust, beginnen dan weder ten 1 ure en eindigen des avonds ten 6 ure; anderen beginnen des morgens ten 6 ure en eindigen ten 6 ure, gevende een half uur rust voor het ontbijt en een uur middagrust; maar hoezeer dit de gebruikelijke uren zijn, zoo wel voor inwonende arbeiders, als voor hen, die in daghuur werken, geen van hen zal weigeren vroeger en later te arbeiden, in tijden wanneer de omstandigheden dit vorderen. In de wintermaanden begint de arbeid met het aanbreken van den dag, tot donker, met een half uur rust voor den maaltijd. Loudon, *Enc. of Agric.*, § 4904.

Hieruit blijkt dus wel, dat, hoezeer de bepaalde arbeidstijd voor inwo-

Maar de slaaf werkte taakwerk, soms op zich zelven, soms gemeenschappelijk met anderen; in het laatste geval werd het in Suriname compagnie-werk genoemd. Had de vlijtige arbeider zijne taak een half uur of één uur vóór zonsondergang verrigt, dan keerde hij uit het veld huiswaarts; en dat die voorbeelden niet zoo geheel zeldzaam waren, weet ieder, die zich een' tijd lang op eene plantaadje onthouden heeft: hoe ware dit nu mogelijk, indien de opgelegde taakwerken zoo zeer de kracht van den vrijën arbeid te boven gingen?

Er bestaat echter een nog geldiger bewijs, om te doen blijken, dat die taak verre was van de kracht des arbeiders te boven te gaan: het is de vergelijking van die werktaken, welke daarvoor vatbaar zijn, met hetgeen de arbeider in Europa moet verrigten, om in zijn onderhoud, en dat van zijn gezin, te voorzien.

Vroeger deelde ik, naar de opgave van een' oud kolonist, eenige bestaande werktaken mede (1); niet allen zijn echter

---

nende bedienden 10 uren daags zij, in tijden van drukte, dat is in den ploegtijd, den hooibouw en de inzameling van veldvruchten, dus nagenoeg het geheele jaar door, geen vast arbeider weigeren zal langer te arbeiden, deed hij dit, hij zou niet ligt eene andere dienst vinden; den arbeider in daghuur zal natuurlijk in den druksten tijd eene kleine verhooging van loon daarvoor worden toegelegd. Even zoo is het bij ons. Wie, die bij ons met den landbouw bekend is, kan onkundig zijn dat de boer en dus ook zijne inwonende, of tijdelijk gehuurde knechts, in den zomer, met den dag in het hooiland is, dat is, somtijds ten 4 ure, en bij het binnenrijden wel al vroeger in den morgen, en dan werkt tot donker, dat is, 8 à 9 uren des avonds, makende dus, in dien tijd, dagen van 16 à 17 uren, waarin dan 2 of 3 tusschen-rusturen vergund worden; dat hij in andere drukke tijden des jaars 12 à 14 uren daags arbeidt, immers zoo lang het de dag toelaat, met een à twee tusschen-rusturen, en dat zelfs in den winter, voor mannelijke en vrouwelijke dienstboden, de huisarbeid, zoo wel in de melkerij en den stal, als op den dorschvloer, bij lamplicht begint en tot 8 ure des avonds duurt, met hoogstens één of anderhalf tusschenuur voor de maaltijden.

De in daghuur werkende landarbeider werkt, in den regel, in Holland in gewonen tijd, van 6 tot 6 ure, met anderhalf rustuur, in drukte voor 2 stuivers meer, van 6 tot 7 ure des avonds, en in hooi- en zaadbouw ook vroeger en later; waar hij echter slechts van 6 tot 6 ure in daghuur werkt, moet hij, zal hij met zijn gezin bestaan, vroeger en later in eigen gehuurd land of tuin arbeiden, en zoo kan men den vlijtigen arbeider overal, zelfs in het voor- en najaar, nog bij maanlicht zien werken.

(1) In het Eerste Stuk in de Noot op bladz. 48 en 49.

voor vergelijking met den arbeid in Europa vatbaar, daar verschillende kultuur, verschillenden arbeid vordert; enkelen echter, laten die eenigermate toe, en deze zal ik hier ten voorbeelde bijbrengen:

Bij het delven, dat op 9 duim diepte geschiedt, is het werk bepaald op 600 à 700 □ voet oppervlakte gronds, dat is nagenoeg gelijk met 4 à 4½ Rijnl. roeden (1).

Bij het omslaan van den grond met het houweel of de hak, die bezwaarlijk 9 duim diep zal werken, is het werk 24 man per akker, dus hoofdelijk nagenoeg 12 roeden (2).

Vroeger werd, gelijk ik voorheen gezegd heb, ook de vrouw in Suriname tot dien arbeid gebezigd; voor haar echter was dan het werk minder. Verschillende eigenaren evenwel, hebben de vrouw van dien arbeid ontheven, uit vrees, dat de dreuning hare gezondheid kon benadeelen.

Voor het vellen van een' akker kappewierie of heestergewas, is het merk voor zes- tot achtjarigen groei 8; voor twaalfjarigen groei, 12 man per akker, dus in het eerste geval 33, in het laatste 24 □ roeden, hoofdelijk (3).

---

(1) In de provincie Noord-Holland werkt de arbeider, in ligte gronden, met de graaf, en als hij den grond spit en, zoo als men het noemt, de mest onderschuimt, dat is eerst de gemeste oppervlakte ter dikte van 3 duim onderin brengt, en er dan eene spade vol op werpt, dan bewerkt hij in den tijd van den daghuur gemakkelijk 12 à 14 roeden, ter diepte van 11 à 12 duim; werkt hij in het voorjaar, van het aanbreken van den dag tot laat, in aangenomen werk, dan spit hij zeker 18, ja, ik heb voorbeelden gezien van 20 roeden.

Het land in Suriname is echter geen ligte grond, maar doorgaans vrij zware klei- ook wel veengrond, en daarmede ben ik minder bekend, en ik heb te vergeefs bij landbouwkundige schrijvers deswege opheldering gezocht, zelfs in het schoolboek van Pome, waar men soortgelijke opgaven mist; maar ik ben overtuigd, dat geen Europeesch landman, ook op kleigronden, die arbeidstaak zwaar zal oordeelen. Zijn de door mij ingewonnen opgaven dienaangaande juist, dan bewerkt in Europa de arbeider, in kleigrond, in de korte dagen van het najaar, van 8 ure des morgens, tot circa half 5 des namiddags, dus in nagenoeg 7½ werkuur 6 à 7, somtijds 7 □ Rijnl. roeden, en hij bewerkt die op iets meerder diepte.

(2) Dit werktuig wordt bij ons meer in de landprovinciën gebruikt, dan in Noord-Holland, waar de spade of graaf die algemeen vervangen heeft. Ik ben met dien arbeid minder bekend, en kan er niet wel de werkverhouding van opgeven, maar ben overtuigd, dat ook hier de arbeider in Gelderland of Overijssel meer land daags moet bearbeiden, om er eene daghuur te verdienen, dan de slaaf in Suriname.

(3) In de Provincie Holland velt een goed werkman, in winterdagen,

Dit zijn zoo ongeveer de werkzaamheden, die het best eene vergelijking toelaten; anderen, als het ontblooten van het land van den opgroei, zijn daarvoor minder vatbaar. Er is toch, in dit opzigt, te veel onderscheid tusschen het suikerriet en het graan; het laatste is dikker en langer, en moet in drie lengten gekapt worden; daarentegen staat het stroo onzer granen zoo veel zwaarder te veld, maar voor het afmaaijen van een' morgen land, het aan schoven binden, ophokken, zetten en opladen, zal men, hoogstens, 5 arbeiders een' dag behoeven, en die arbeid wordt door mannen en vrouwen, door elkander, verrigt. In Suriname is het werk 40 arbeiders op den akker, nog geen half morgen, ook mannen en vrouwen dooreen.

Men stelle zich niet voor, dat het menschenras, blijkbaar voor het heete klimaat verordend, aldaar tot mindere krachtsinspanning, staande de uren, die door de Voorzienigheid voor den mensch tot arbeid bestemd schijnen, bekwaam zij, dan de bewoner van meer noordelijke landen onder zijn klimaat en staande zijnen werktijd. — De Kaffer, in het heete Kafferland, is evenzeer een krachtvol menschenras, als de Europeaan, en hij, die van de inspanning getuige is geweest, welke de Neger, niet uit dwang, maar uit vrijën wil, als zijne eerzucht is opgewekt, kan ontwikkelen, zal deze stelling niet betwijfelen. — Men heeft slechts te zien, tot welke krachtsaanwending hij bij het roeijen eener tentboot, in staat is, als hij een ander soortgelijk vaartuig wil voorbij streven, en hoe lang hij onder de brandendste zonnestralen, zonder eenige bovenkleeding of hoofddeksel — want dikwijls ontdoet hij zich, uit verkiezing van beiden — het roeijen van een zwaar vaartuig, met geringe verpoozing, kan volhouden, niet slechts blijkbaar zonder eenigen hinder, maar zelfs onder gezang, scherts en vrolijkheid. Diezelfde hitte, welke den Europeaan allen lust tot arbeid ontneemt, is voor hem eene behoefte om zich regt genoegelijk te gevoelen, en zoodra in den avond de lucht eenigermate afkoelt en de Europeaan begint adem te scheppen, dan ziet men den Neger, als hij in de buitenlucht komt, in zijn' duffel gewikkeld, of om een vuur nedergehurkt.

---

20 à 25 roeden acht- à tienjarig elsen- of esschen-, of 15 à 18 roeden eikenhout; maar bij den weligen houtgroei in Suriname, is zulk jong hout nog zeer voos, terwijl, daarenboven, een aantal houtsoorten, zoo als de palmen, papaga en andere, óf hol óf zeer zacht zijn. Alleen het timmerhout en sommige vruchtboomen krijgen, maar niet voor dat zij tot vollen wasdom komen, zeer hard hout.

Ik bepaal mij hier, in de vergelijking tusschen den arbeid van den slaaf en dien van den vrijën arbeider in Europa, nog maar alleen tot zoodanigen arbeid, welke voor beiden gelijkelijk strekt tot ontwikkeling van ligchaamskracht en bevordering van gezondheid, dat is: landbouw-arbeid, in de opene lucht, onder het klimaat, waaraan de wederzijdsche arbeiders gewend waren, of fabrijkarbeid, die volstrekt niets ongezonds heeft, vooral niet, wanneer die, gelijk in Suriname, wordt uitgeoefend, in ruime open werkplaatsen, onder een' hemel, waar, zelfs in den nacht, de thermometer van Fahrenheit, zelden veel lager dan 60 graden teekent.

Ik spreek nog niet eens van dien ongelijk zwaarderen, van dien de gezondheid verwoestenden en het leven verkortenden arbeid, welke van den arbeider in Europa gevorderd wordt.

Waar toch ziet men in de Nederlandsche West-Indiën den slaaf, voor zijn leven, grootstendeels van het genot van den vrijën hemel en de frissche lucht uitgesloten, in onderaardsche bergwerken van metaal of bruinkool werkzaam. Waar tot arbeid gebruikt, die den arbeider noodwendig, niet slechts een' verkorten levensduur verzekert, maar hem zelfs veroordeelt, dat leven ziekelijk te slijten, zoo als, maar al te vaak, vele Europesche kunstbereidingen dit vorderen? Men herinnere zich hierbij alleen onze verfstof- en arsenicumfabrijken, en zoo vele anderen meer, allen in meer of mindere mate voor de gezondheid verpestend. Hoe talrijk zijn niet in Europa de fabrijkwerkzaamheden, waar de arbeiders, in spijt van de meest welwillende voorzorgen, in aanzienlijke getallen in besloten werkplaatsen opeen gehoopt, zedelijk en ligchamelijk bedorven worden (1).

Van dit alles bestaat in de West-Indiën niets; zelfs het vroeger nachtwerk, van hetwelk men thans meestal is terug gekomen, heeft men geheel anders in Europa begrepen en voorgesteld, dan het werkelijk bestond. Zoo lang het gebruik van den stoom niet was inge-

---

(1) Ware het niet te algemeen erkend, het rapport van den Heer Blanqui, in de Vergadering der Fransche Akademie van Wetenschappen, omtrent den toestand der arbeidende klassen (Amst. Cour. 12 Dec. 1848), zou genoegzaam zijn om dit voor Frankrijk te bewijzen; en wie kent niet de ellende in de Engelsche fabrijksteden? Die uitersten van ellende zijn, wel is waar, aan het in vergelijking gelukkig Nederland nog vreemd gebleven; maar toch zijn ook dáár, vooral in de steden, de arbeidende standen zóódanig gedrukt, dat geen slaaf in de West-Indiën, indien hij het kon beoordeelen, zijn' arbeid met den hunne zou willen verwisselen.

voerd, was het een onvermijdelijk gevolg en bezwaar van het suikerfabrikaat, overal, waar het kostbaarder beestenwerk door het min kostbaar waterwerk vervangen, en de suikerrietmolens niet meer, zoo als vroeger, door aangevoerde muildieren, maar door water, in beweging werden gebragt. Dit kon alles plaats hebben in die gedeelten der kolonie, waar eb en vloed, vooral bij de hoogwatergetijden, een aanzienlijk verschil in den waterstand opleverden; dan werd, bij den vloed, het zoutwater ingenomen in de trens of vaart, achter den molen, die van het beplante deel, door een' dam was afgescheiden, en waarin het door sluizen werd tegengehouden, die men bij den val van het rivierwater openstelde. Daardoor kreeg men dan een verval van water van 4 tot 6 voet achter den molen, waardoor men zóó lang werken kon, als het verschil van waterstand gedoogde. Die gelegenheid bood zich slechts bij hoogen vloed en springtijden aan, zoo ik meen, ongeveer 12 à 14 dagen in iedere maand, en dan konden de molens in de 24 uren twee malen, eens staande den dag en eens gedurende den nacht, werken; somtijds viel alsdan de nachtmaling geheel, somtijds gedeeltelijk in de nachturen, en gevolgelijk ook het met die maling verbonden suikerkoken.

In den regel hadden die malingen plaats 4, of hoogstens 6 maanden in het jaar, en duurden dan circa 14 dagen; gedurende dien tijd moest dan een deel der magt, somwijlen een' geheelen, somwijlen een gedeelte van den nacht, fabrijk-arbeid doen.

Bij wèl geregelde en zwaar bevolkte suikerplantaadjen, had men dan de daartoe noodige arbeiders, in drie spel — bij ons zou men ploegen zeggen — verdeeld, die alsdan, om den derden nacht, een' geheelen of gedeeltelijken nacht, in den molen of de fabrijk arbeidden, en dit zoo dikwijls herhalen moesten, als hunne beurt in die 14 dagen terugkeerde, dus doorgaans in 14 dagen vier of vijf, deels geheele, deels gedeeltelijke nachten.

Op min volkrijke plantaadjen echter, bestonden maar twee ploegen arbeiders, en daar was dus de arbeid om den anderen nacht, en zelfs geloof ik, dat er voorbeelden bestonden van verachterde bezittingen, waar twee gedeeltelijke nachten in drie gevorderd zijn geworden; dan zeker werd de arbeid, vooral voor den Afrikaan, voor wien de slaap zoo zeer eene behoefte was, om de krachten, die de dagarbeid had gevorderd, te herstellen, zwaar, en kon op zijne gezondheid een' nadeeligen invloed uitoefenen; maar ook was veelal, op zoodanige plantaadjen, het

product minder, en keerde daarom die nachtelijke arbeid minder dikwijls terug. In beide gevallen werden eenige rusturen vergund.

Ik geloof, naar waarheid geschetst te hebben, waarin die nachtarbeid bestaan heeft, over welker verregaande wreedheid en ongezondheid voor den slaaf, maar één kreet opging, niettegenstaande toen in de kolonie, vrij algemeen, het gevoelen bestond, dat de magten doorgaans, staande dien arbeid, een zeer gezond voorkomen hadden, iets, waarvoor men in het vrijë genot van het zeer versterkend suikerriet de oorzaak zocht. Dat deze arbeid een bezwaar opleverde, zal ik geenszins ontkennen; maar, ik heb de oorzaak aangewezen, waarom dit, bij het toenmalig fabrijk-stelsel onvermijdelijk was, en ik durf, met gerustheid, aan onbevooroordeelde menschen, de vraag voorstellen, of zij van gevoelen zijn, dat een zoodanige arbeid, dáár, waar behoefte geene oververging had doen ontstaan, uitgevoerd in opene, maar overdekte gebouwen, onder dien zachten hemel, dien schadelijken invloed op de gezondheid van den arbeider hebben kon, dat men dezen arbeid, als oorzaak van insterving, kon aanmerken, en, of er niet in Europa honderden beroepen bestaan, die even veel, zoo niet meer opoffering van nachtelijke rusturen van den vrijwilligen arbeider vorderen (1)?

Toch heeft men in dien arbeid een groot bezwaar voor den slaaf gezien, enkele toevallige ongelukken zelfs, waardoor een arbeider een arm, of zelfs het leven verloren heeft; deze ongelukken — waartegen met den meesten ijver en zorg werd gewaakt, en die dan ook zóó hoogst zeldzaam waren, dat, waar er een plaats vond, de geheele bevolking der kolonie er van sprak — zijn breed uitgemeten geworden, zonder in het oog te houden, dat soort-

(1) Hoe zuinig is niet in Europa de koopman in het uitrusten van koopvaardijschepen; hoe wordt niet op het naauwst uitgerekend, met hoe geringe bemanning een schip kan varen, zonder na te gaan aan welke opoffering van nachtrust dit, in tijden van storm, den zeeman blootstelt! Daarin schijnt men echter niets onbillijks te vinden; maar wanneer in Suriname een eigenaar in de onmogelijkheid werd gebragt zich werklieden aan te schaffen, en hij daardoor den arbeid der overblijvenden moest verzwaren, zou hij in staat blijven hen te voeden en te onderhouden, zonder dat dit geheel te zijnen koste geschiedde, dan was er maar één kreet van algemeene verontwaardiging. Welk een aantal andere beroepen en bezigheden in Europa, vorderen niet meerderen of minderen nachtelijken arbeid, zonder dat daarom de arbeider op den dag rust kan nemen. Men zegt dan: dat is vrijë wil — neen, het is omdat anders het gezin van den arbeider niet kan bestaan: en is dit minder dwang dan in Suriname?

gelijke onheilen aan verschillende bedrijven in Europa evenzeer, ja, in oneindig hoogere mate, verbonden zijn. Hoe vele dergelijke ongelukken kan men niet in iedere stad, alleen onder ambachtslieden, jaarlijks optellen, zonder dat men ooit op het denkbeeld is gekomen, die handwerken daarom als wreed en onmenschelijk te beschouwen (1).

Even zoo is over den arbeid der vrouw geoordeeld geworden. In Suriname werkt de vrouw in huiselijke dienst, ook in landbouw of fabrijkwerk, in de beide laatsten, even als de man, taakwerk; maar in evenredigheid van krachten, altijd, zoo wel zij als de kinderen, alleen in ligter arbeid en minder dan de man. Tot zwaren of moeijelijken landbouw- of fabrijkarbeid wordt slechts de man gebruikt; tot het delven van slooten en vaarten, ook tot het ontginnen van nieuw boschland, worden alleen de sterkste mannelijke negers gekozen, die dan ook onder den naam van *delvers* bekend zijn.

Maar werkt dan de vrouw in Europa in de arbeidende standen niet? Het tegendeel is waar: zij werkt er even algemeen en haar arbeid is er altijd langduriger, en dikwijls zwaarder.

---

(1) Wat toch waren die onheilen, hoe betreurenswaardig ook op zich zelven, in vergelijking met de talrijke offers, die in Europa zoo dagelijks zijn, dat men die niet meer telt? wat, in vergelijking met die van den kolenmijnarbeid, waarvan nog onlangs de nieuwspapieren meldden, hoe meer dan honderd arbeiders op éénmaal de slagtoffers werden van eene gaz-ontploffing, en hunne gezinnen van vaders en zonen beroofd? en hoe menigvuldig zijn niet die voorbeelden? En worden de overlevenden dan ook ten koste van den eigenaar, hun geheel leven door, gevoed en onderhouden, zoo als dit in Suriname het geval is, als toevallige verminking éen arbeider tot het werk onbekwaam maakt? Geniet die minder zijn bestemd deel als anderen? Dáár, intusschen, was het aantal dier ongelukken hoogst zeldzaam op eene arbeidsbevolking van 20000 hoofden; in de suikerkultuur geloof ik niet, dat men, zelfs vóór dat de stoom meer algemeen was ingevoerd, tien zoodanige gevallen, dooreen gerekend, per jaar te betreuren had. In Manchester alleen wordt gezegd, dat, ten gevolge van den gevaarlijken arbeid in de stoomfabrijken, jaarlijks 4000 gewonden (zeker niet allen voor hun leven verminkt) behandeld worden. Overigens is door de verbeterde werktuigen het bezwaar van den nachtelijken arbeid op de suikerplantaadjen, bijna geheel weggenomen, en voer ik het alleen als bewijs aan, met hoe weinig onpartijdigheid men in Europa de koloniale inrigtingen beoordeelde. Ik aarzel geenszins te beweren, dat, in verhouding van het aantal arbeiders, het getal toevallige ongelukken, ten gevolge van het ambacht, grooter was in Amsterdam, dan ooit in Suriname bij het fabrijkwerk of de malingen.

In de huiselijke dienst heeft dit geene de minste gelijkenis. In hoe vele Europesche gezinnen heeft de huiselijke dienstbode van des morgens 6 tot des avonds 11 ure, naauwlijks rust om te eten; hoe dikwijls wordt er niet, om eene of andere reden, op zijne nachtrust inbreuk gemaakt? In de huiselijke dienst in Suriname verrigt zeker eene slavin niet het derde of vierde gedeelte van den arbeid van eene dienstbode in Europa. Ook hiervan heeft men weder den kolonist van vroegere dagen een verwijt gemaakt; hij had (zoo schreef Stedman) te veel slaven, die alléén zijne weelde dienden, en dit verzwaarde den druk der landbouw-bevolking. Maar hij verloor uit het oog, dat die weeldebediening dáár grootstendeels behoefte was, dat men die niet kon verminderen, zonder den arbeid der overblijvende huisbedienden te verzwaren, en dat de landbouw-arbeider daarom niet later kon werken. Op de plantaadjen en thans ook om Paramaribo bepaalt zich de huisbediening algemeen tot het volstrekt noodzakelijke voor dat klimaat, omdat men dáár niet van den bediende 15 uren daags arbeid vordert, en vorderen kan, gelijk men dit in Europa doet. Maakt de meester zijne dagen van 16 of 17 uren, even als in Europa, dat hij, bij mindere krachtsinspanning, doen kan, dan rust ook hij veelal een paar uren, gedurende de hitte van den dag, en de huisbediende slaapt dan ook, en slaapt gedurende bijna ieder uur van den dag, dat hij niet noodzakelijk aan den arbeid verbonden is, althans na zonsondergang en op den middag.

Maar de vrouw arbeidt in Suriname in den landbouw; zij bewerkt er nog hier en dáár, hoezeer niet overal, den grond met het houweel, op de wijze als in Gelderland gebruikelijk is, en in den oogst kapt of verzamelt zij het riet, bindt het bijeen, en plukt en bewerkt de koffij of de katoen; voorts is haar meeste werk, in land- of fabrijkarbeid, draagwerk; zij draagt op het hoofd, even als de Keulsche pottenvrouwen, en dit heeft bij haar het zelfde voordeel als bij de Duitsche, eene goede houding. De lasten, die zij op deze wijze torscht, zijn zeker minder zwaar dan die, welke men de Duitsche vrouw, dagelijks in onze steden ziet rondventen, niettegenstaande de slavin de laatste in ligchaamskracht ten volle evenaart, zoo niet overtreft.

Zie daar dan den arbeid der vrouw in Suriname in landbouw en fabrijken: waar nu in Europa werkt de vrouw *niet* in den landbouw? — Waar kan men haar niet ten platte lande zien, hetzij spitwerk verrigtende, hetzij den aardappel opgravende,

of uitrooijende, of in den hooibouw of bij de inzameling van den oogst werkzaam zijnde? Hoe vele boeren dienstmeiden zijn niet des morgens ten 5 ure in het veld om te melken, en hebben niet voor des avonds 8 ure rust? Hoe zwaar zijn de vrachten melk, die zij dikwijls vrij groote afstanden dragen, en dit, even als de slavin, zingende verrigten?

Maar evenmin als in Europa ten platte lande, of in den landbouw, de vrouw van den arbeid is vrij gesteld, evenmin is zij het in de steden, en zelfs van zwaren arbeid. Ziet men niet dagelijks in onze handelsteden de vrouw in werk gebezigd, dat voor hare kunne en krachten te zwaar is? Ziet men haar niet vrachten kruijen of dragen, die oneindig zwaarder zijn dan ooit van de slavin gevergd is (1)?

Maar hetgeen vooral den arbeid van vrouwen en kinderen, in Suriname van de Europesche voordeelig onderscheidt is, dat hij steeds in de vrijë natuur of in opene werkplaatsen verrigt wordt, en wie den slavenarbeid onpartijdig beoordeelt zal

(1) Als bewijs van het werken der vrouw in Europa, vestig ik de aandacht op die koopvrouwen, welke in het voorjaar, bij Amsterdam, de radijs van de tuiniers naar de stad dragen, om die rond te venten. Ik zag haar buiten de Utrechtschepoort meer dan eens voorbij komen, 20 of 30 achter elkander, met lasten, die zij geene minuut ver droegen, zonder genoodzaakt te zijn ademloos te rusten, en toch moesten zij die een half uur ver torschen, eer zij eenige verligting kregen: en hoe wordt dan nog die arbeid betaald? Daarbij behoort Nederland nog onder die landen, waar de arbeid van de vrouw het minst oververgd wordt, en, wat landarbeid betreft, het minst algemeen is. In de landprovinciën echter neemt dit bij ons reeds toe, maar hoe veel meer algemeen is dit niet aan den Rijn, en in andere landen van oostelijk Europa? In het land, dat zich beroemt de zetel der beschaving te zijn, in Frankrijk, in Normandijën, en welligt in andere provinciën, trok, nog geene 30 jaren geleden, en ik weet niet of het thans veranderd is, de vrouw, even als een trekdier, de ploeg, en tot mijne hoogste verwondering zag ik zelfs daarvan eens een voorbeeld bij ons te lande, en wel op een dorp niet verre van de residentie; de dorpeling aldaar scheen er echter niets vreemds in te vinden. Ook in Engeland werkt de vrouw evenzeer in den landbouw, zoo wel de vaste vrouwelijke dienstbode bij den landbouwer, als in gehuurden arbeid in hooi- of oogstbouw (Loud., *Encycl. of Agriculture*, § 1878); en moge de arbeid thans in het meest beschaafde gedeelte van Groot-Brittanje minder krachtvorderend zijn dan voorheen, in de fabrijken benadeelt die meer én de zeden én de gezondheid, en ik ben overtuigd, dat in Wallis, Noord-Schotland en Ierland, de vrouw nog heden ten dage, in het algemeen, én langer én zwaarder veldarbeid verrigt, dan de slavin.

erkennen, dat vrolijkheid en scherts staande, maar vooral na afloop van den dagarbeid, geenszins zeldzaam zijn.

Beweert men, dat ook de vrouw daar te lande, zoo veel minder werken kan om de hitte van het klimaat: dan vraag ik, of de Voorzienigheid niet onder elke luchtstreek den mensch tot arbeid bestemde, en hem niet krachten in evenredigheid zou geschonken hebben? en of de door het klimaat voor den veldarbeid zelf bepaalden arbeid, die maar een' werktijd van tien uren daags toelaat, de billijke verhouding niet van zelven aanwijst? 10 uren arbeid tegen 14 uren rust in 24 staat toch niet gelijk met 14 à 15 uren arbeid, in denzelfden tijd, tegen maar 10 of 9 rusturen, en hoe vele Europesche arbeiders, van welk geslacht ook, kunnen in hunne behoeften voorzien en in 24 uren meer dan 9 rusturen genieten.

Gelijk men het den bezitter van slaven verweten heeft, dat hij van de vrouw, dien gematigden landarbeid vergde, welke echter overal elders bestond, heeft men het hem evenzeer ten verwijt doen strekken, dat hij van zijne slaven des Zondags eenigen arbeid vorderde; maar kent men ook algemeen dien arbeid zoo als die in de kolonie bestond?

In den regel was in de kolonie de Zondag een vrijë dag voor de slavenbevolking, met de volgende uitzonderingen:

De slaaf, die des Zaturdags zijne werktaak over de week niet geëindigd had, en niet wegens achterlijkheid in zijn werk gestraft was, kon die des Zondags nog inwerken. Deze bepaling was blijkbaar een middel van aanmoediging tot arbeid, en tevens om de noodzakelijkheid van te straffen te verminderen.

Op vele plantaadjen bestond daarbij het gebruik, om des Zondags van een deel der slaven nog eenig werk te vorderen, bij sommigen tot 9 ure, bij anderen tot 10 of 11. Dat was dan ligte arbeid, als: het schoonhouden en opknappen der paden rondom het huis, het opknappen van hunne negerhuizen, enz.; dáár echter, waar die gebouwen, zoo als op de houtgronden, door den slaaf zelven van boschhout gebouwd en met tas of troelies gedekt werden (1), werd voor het onderhoud een afzonderlijke dag gegeven. Deze arbeid had dezelfde strekking als die van den scheepsbevelhebber, die, wanneer hij bij schoon weder geen scheepswerk voor de be-

(1) De *tas* is eene rottingsoort en behoort tot het geslacht *calamus*; de *troelie* zou kunnen zijn de Engelsche *anchovy pear* (*Grias cauliflora*). (Loud., *Encycl. of Bot.*, page 466.)

manning heeft, er werk voor zoekt, omdat hij bij ondervinding weet, dat werkeloosheid, den onbeschaafden mensch vooral, tot alle kwaad voert, hetgeen de maatschappij moet trachten te weren; overigens is die arbeid, noch in het eene noch in het andere geval geheel doelloos. Die op de plantaadjen wàs onmisbaar, en zou dus anders bijzondere arbeiders, of dezelfde arbeiders in de weekdagen gevorderd hebben, hetwelk een en ander gelijkelijk weder minder tijd voor den landbouw-arbeid overliet. Zelden echter werd die arbeid anders dan van de aankomende kinderen gevergd; en het grootste deel der magt had den Zondag, althans zeker van des morgens 9 tot des avonds 6 ure, vrij.

De slaaf kon dien dan besteden, hetzij door zich eene uitspanning te verschaffen, of door het zoeken van krabben, visschen, strikken van wild, als anderzins, zijnen weekvoorraad te vermeerderen, bezoeken af te leggen op naburige plantaadjen, enz. Van een en ander werd hier of dáár gebruik gemaakt. Waar den Neger een stukje grond tot eigen verbouw, eenige vruchtboomen, ook vrijheid tot het houden van eenig gevogelte gegeven was, werd ook wel eens gevorderd, dat hij daarin tot 11 ure arbeidde, en die vordering, hoezeer zoo blijkbaar in zijn eigen belang, verwekte vaak onwil. Want dan was de slaaf meester over zijn' tijd, en het liefst waaraan hij dan den Zondag wijdde, was aan datgene, waarin zijn hoogste genot bestond — ledigheid. Behalve dat de vrouw voor het bereiden van het maal zorgde, werd door de volwassene, en vooral door de eenigzins bejaarde magt, die dag zonder iets te doen, en ten deele slapende doorgebragt.

Behalve dien arbeid op Zondag, welken ik geschetst heb, was de slaaf verpligt, dien geheelen dag te werken in tijden, dat de oogst dit gebiedend vorderde; op suikerplantaadjen, op die Zondagen, welke in den tijd der maling vielen, op anderen, zoo als van koffij, katoen, enz., in den tijd der inzameling, die op beiden tweemaal 's jaars invalt, en, eer die ontbolsterd en gedroogd op zolder is, nagenoeg 8 à 10 weken aanhoudt. Het sprak wel van zelf, dat men het suikerriet, dat, zoodra het gekapt is, gemalen moet worden, zal het niet verzuren, evenmin kon laten bederven, als men den tijd der maling ongebruikt kon laten voorbijgaan; evenmin kon men de rijpe koffij of het rijpe katoen, één dag ongeplukt laten, of de eerste, als men die moest droogen, in de schuur laten, of verzuimen, die, bij opkomende regens, te dekken of te bergen.

In die gevallen dus, en staande dien tijd, werd van den slaaf dezelfde arbeid gevorderd, als op de werkdagen; maar op alle wèl ingerigte plantaadjen werd van die Zondagen (en de slaaf vergat ze zelf niet) naauwkeurige aanteekening gehouden, en werden hem die rustdagen door een gelijk getal weekdagen vergoed.

Verre zij het van mij te willen beweren, dat dit altijd en op alle plantaadjen in billijkheid geschied is. Het spreekt wel van zelf, dat dáár, waar reeds het product ontoereikend was, om de kosten van het onderhoud der plantaadjen en arbeiders goed te maken, al het mogelijke werd aangewend, om het te verhoogen, en ieder dag arbeidsverlies, is evenredige vermindering van productie. Bijzondere eerzucht van de opzigters, om hunne gronden in goede orde te houden, en veel product te maken, werkte insgelijks daartoe mede, en zoo heeft er onbetwistbaar menige onregtvaardigheid bestaan. En dat die bestaan kon, dat willekeur in dit en andere opzigten mogelijk was, dat was, naar mijn inzien, het kenmerk, en tevens de hatelijke zijde der slavernij, ook voor den nog niet redelijk verlichten mensch.

Ik heb nu den arbeid geschetst, die van den slaaf op den Zondag werd gevorderd, en die den Surinaamschen slavenbezitter verweten wordt. Heeft de Europeaan daartoe het regt?

Kon in Europa de maatschappij bestaan, wanneer men op den Zondag *allen* arbeid wilde doen stil staan? — Vordert van hooggeplaatste ambtenaren, in dringende gevallen, hun ambtspligt zelf niet dikwijls een gedeelte van den rustdag aan arbeid te wijden? Staat de zee- en riviervaart op Zondag stil? Wordt de loop der posterijën afgebroken? Houdt het binnenlandsch verkeer op? Waarom den Surinaamschen planter verweten, dat hij dien dag tot negen of tien ure eenigen ligten, maar noodzakelijken en doelmatigen arbeid van zijne arbeiders vordert, terwijl men het hem niet zou verwijten, indien hij, vermaakshalve, dien dag eene of andere plantaadje bezocht, en daartoe den veel zwaarderen arbeid van 10 of 12 slaven als roeijers en stuurlieden behoefde? En met wat regt zou hem de Europeaan dit laatste verwijten, daar deze evenzeer daartoe des Zondags zijn rij- of vaartuig bezigt, of zich van algemeene gelegenheden bedient, die in Suriname niet bestaan, en allen een eigen personeel vorderen? Hoe menig beroep ontslaat op den Zondag volstrekt niet van den gewonen arbeid? Men denke slechts aan al dat-

gene, wat in beschaafde maatschappijën gerekend wordt, tot de vervulling van de onvermijdelijke behoeften van den mensch te behooren; of zijn alle bedrijven, welke tot de voeding, huisvesting, bediening, ja zelfs tot het vermaak van den mensch bijdragen, op den Zondag van allen arbeid vrij? Hij, die met eenige opmerkzaamheid op die behoeften let, zal erkennen, dat de dienende klassen op dien dag van allen arbeid vrij te stellen, in een aantal gevallen, alleen het gevolg kan hebben, van den meester of de meesteres te verpligten, den arbeid zelven te verrigten, en dat er dus maar eene werkverplaatsing, geen wegnemen der werkzaamheid, bestaan kan. Zou men daartoe in Europa óf den meester, óf den dienende zelf verpligten, al zeer spoedig zou er zich de arbeidsbetaling naar regelen, omdat men algemeen in Europa niet betaalt voor diensten, welke men niet geniet. Maar met wat billijkheid dan meer van den kolonist gevorderd, die toch, zoo lang de slaaf niet geheel vrij kan zijn, hem altijd gelijk loon betalen moet?

Zelfs in Noord-Amerika, in die Staten, waar eene streng puriteinsche sekte haren hoofdzetel gevestigd had, in Connecticut en Rhode-Island, heeft meerdere uitbreiding van het maatschappelijk verkeer, de noodzakelijkheid van vele wijzigingen in dit opzigt doen inzien.

Maar het minst van allen is die gestrenge werkonthouding mogelijk in den landbouw, en vooral in dien van Suriname; en wordt niet ook in Europa bij den landman, hoe opregt Godsdienstig ook, op den Zondag gearbeid? Vordert niet op elken boerderij de zorg voor het vee, twee malen daags, op Zondag gelijken arbeid als in de week, en wordt ook voor de dagelijksche producten daarvan niet gelijke zorg gevorderd?

De oogst vordert in Europa niet die onmiddellijke inzameling als in de West-Indiën; hooi en graangewassen moeten dagen, en kunnen soms een paar weken, zonder groot nadeel, buiten staan; de meeste der West-Indische producten, kunnen dit echter niet: koffij, katoen en kakao moeten, onvermijdelijk, den dag der rijpheid van den oogst geplukt, en vorderen dan — vooral de eerste — dagelijksche blootstelling aan de zon, en berging bij opkomende regens, of de oogst bederft. Zal de Europesche landbouwer in zeer ongunstige jaren zich niet den Zondag ten nutte maken, om den oogst in te zamelen, als die daardoor alleen tegen bederf te bewaren is? Met wat regt dan den kolonist verweten, wat ook in Europa geschiedt, voor zoo verre daaraan behoefte is?

Zelfs de Israeliët in de kolonie heeft zich, ondanks de streng Mozaïsche bepalingen, niet verpligt geacht, die op de landbouwarbeiders, geene Israëliten zijnde, toe te passen, en ik kan in de les van CHRISTUS (Matth. 12 : 10 tot 12) althans geen bewijs vinden, dat het Christendom tot de volstrekt Mozaïsche toepassing der Sabbatswet zou willen terugvoeren (1).

Ik meen omtrent den arbeid te hebben bewezen, dat die, met betrekking tot de tijdsbepaling, niet de krachten van den arbeider te boven ging, dat de arbeid van beide kunnen algemeen, en eer minder dan zwaarder was, dan die der Europesche bevolking, en dat zelfs omtrent den op den Zondag gevorderden arbeid — zoo als die vroeger vrij algemeen bestond, thans echter op de meeste plantaadjen, voor zoo verre mogelijk, is afgeschaft — niets heeft bestaan, hetgeen de Nederlander, of eenig ander volk in Europa, geregtigd zou zijn, in den Nederlandschen kolonist te misbillijken.

Ik heb vroeger erkend, dat misbruik mogelijk was, niet alleen, maar dat het menigvuldig had bestaan, terwijl ik daarvan tevens de oorzaken heb aangewezen. Waar echter bestaan in Europa werkbepalingen, die bij geene mogelijkheid misbruik toelaten, en bestaan dan daarvoor nog gelijke verontschuldigingen? Ik beroep mij hier slechts, op die, welke in de Engelsche fabrijk-in-

(1) Ik vertrouw dat de Lezer aan mijne woorden geene verdere uitbreiding zal hechten dan ik bedoelde, die, namelijk, van de streng Mozaïsche viering van den Sabbat — die door de Puriteinsche sekten in Noord-Amerika en elders, met nagenoeg gelijk rigorismus werd in acht genomen — als voor den Christen, niet verbindend te beschouwen; dat hij mij geenszins eene gedachte zal toeschrijven, die niet de mijne is, die, namelijk, van den door het Opperwezen tot rustdag geheiligden dag, met de gewone werkdagen te willen hebben gelijk gesteld, zoo als wij dit gekend hebben toen Nederland, een' korten tijd, had opgehouden onafhankelijk te bestaan. Maar ik beweer, dat men ook in dit opzigt van den inwoner van Suriname, ondanks zijne geheel verschillende betrekking tot den arbeider, datgene gevorderd heeft, wat in Europa niet bestond, en ik beweer daarenboven, dat het onmenschkundig gehandeld is, voor den mensch, wiens denkvermogen nog op zoo lagen trap van zedelijke beschaving staat, dus voor den nog grof zinnelijken mensch, te vorderen, dat hij dien dag geheel aan Godsdienstige en hoogere bespiegelingen wijden zal, waarvoor zijne rede nog niet gevormd is. Zoo hoogst onontbeerlijk ik voor hem een met zijne bevattelijkheid overeenkomstig algemeen mondeling Godsdienstig en zedelijk onderrigt beschouw, zoo doelmatig acht ik het, dat dit onderrigt kort zij en zijne bevatting niet te boven ga.

rigtingen niet alleen mogelijk, maar erkend, en zóó der menschheid onteerend zijn, dat de beschrijving daarvan ongeloofelijk moet voorkomen (1).

Welke echter die onbillijkheden en onregtvaardigheden, met betrekking tot den arbeid, zijn geweest, zóó veel is ontwijfelbaar, dat er eene volstrekte onmogelijkheid bestond, om algemeen— zoo als dit, zonder het aanvoeren van eenigen bewijsgrond, is beweerd en geloof heeft gevonden — van den slaaf een' arbeid te vergen, die zijne krachten zóó verre te boven ging, dat, gelijk almede beweerd is, daarin de hoofdgrond der insterving zou te zoeken zijn. Onmogelijk toch kon de slaaf in een' dag van maar twaalf uren, 14 uren arbeiden, en langer dan 10 arbeidde hij niet, wel minder, en, met uitzondering van het werken bij nacht (2), thans grootstendeels onnoodig, genoot hij dus regelmatig elke 24 uren zijne 14 rusturen. — Zie daar, Lezer! den arbeid, zoo als die te Suriname bestaan heeft; uw eigen oordeel beslisse of de bezwaren, daartegen ingebragt, gegrond zijn en of de slaaf, wat de hoeveelheid van zijn' arbeid betreft, reden heeft, het lot van den arbeider in Europa te benijden.

§ 2.

Arbeidsbelooning.

Op meer dan ééne plaats, in het Eerste Stuk van deze Beschouwingen, is door mij beweerd geworden, dat de arbeid van den slaaf beter dan die van den arbeider in Europa werd betaald, en dat er van oudsher vaste grondslagen bestonden, waarop zich in alle landen der wereld de arbeidsbetaling had geregeld.

Bedrieg ik mij niet, dan zal geene mijner stellingen aan velen mijner Landgenooten minder waarschijnlijk voorkomen dan deze, omdat men, vrij algemeen, de overtuiging koestert, dat de slaaf

(1) Aan welke mishandelingen de arbeiders in de Fabrijk-districten in Engeland, van de zijde van gewetenlooze opzigters, zijn blootgesteld, getuigen Engelsche schrijvers zelven, en dit onderwerp is ook meermalen in onze Tijdschriften behandeld. Moet men aan die opgaven geloof slaan, dan werd geen slaaf in Suriname ooit zóó mishandeld; het is echter te wenschen, dat men, tot eer der menschheid, gelooven mag, dat die opgaven vergroot zijn, althans dat die mishandelingen slechts als zeldzame uitzonderingen bestaan.

(2) En dit zelfs heeft nooit dan in zeer kleine proportie bestaan, want het bestond maar bij ééne kultuur, en dan nog niet *algemeen*, maar *tijdelijk*, en werd slechts bij afwisseling gevorderd.

alleen werkte, om den onverzadigbaren gouddorst van den meester te voldoen; immers, zoo is het doorgaans voorgesteld geworden, zonder dat men ooit in een bepaald onderzoek is getreden, wat dan wel aan den slaaf voor arbeidsloon werd toegelegd, en vooral welke de hoofdgrondslag was, waarop de arbeidsbetaling zich in alle landen van Europa geregeld heeft; en toch komt het mij voor, dat een eenigermate oplettend onderzoek de vraag buiten allen twijfel moet stellen; zelfs een algemeen overzigt der zaak moest, mijns inziens, genoegzaam zijn, om dit te bewijzen.

De Schrijver over Centralisatie geeft het bruto inkomen der kolonie op als te bedragen 3½ millioen ruim; ik heb het, om bij mij opgegevene redenen, op circa 4½ millioen geschat: welk is nu het deel, dat de niet vrijë arbeider daarin, als loon voor zijn' arbeid genoten heeft?

Is dit niet de som, die door den eigenaar en planter aan het onderhoud van de arbeiders wordt ten koste gelegd, en die som is, zoo als dit later zal blijken, ruim ƒ 1,800,000.

In het bruto bedrag van het door zijn' arbeid verkregen product deelde dus de arbeider voor ²/₅.

Maar die arbeider was daarenboven gekochte arbeider, en het sprak dus van zelf, dat de eigenaar hem niet een gelijk loon kon toeleggen, als aan den vrijën arbeider, dien hij niet bekostigde, maar dat hij eerst aanspraak had op terugbetaling der rente van zijn uitgeschoten kapitaal (1), en die rente, insgelijks berekend over het geheel der slavenbevolking, bedroeg circa een derde van het geheele bruto revenu, of ruim anderhalf millioen.

Vindt nu de slaaf een' losser, die zijn' koopprijs betaalt, of wel,

(1) Dit is, dunkt mij, zóó onbetwistbaar, dat het voor ieder blijkbaar moet zijn; en evenzeer, dat eene rente van 10 pCt. van dat kapitaal — zijnde de rente, die in de kolonie algemeen is, en, zoo als ik vroeger heb aangetoond, algemeen moet zijn bij verwijderde en gewaagde ondernemingen, zal men daarvoor ondernemers vinden — allezins billijk is, en zij is dit te meer, wanneer men in aanmerking neemt, dat het een steeds verachterend kapitaal was. Er zijn menschen, die beweren, dat een lang genot dier renten, het kapitaal reeds lang heeft terug betaald en gevolgelijk vernietigd: hun zal ik alleen vragen, of zij diezelfde aanmerking ook geldig zullen achten, toegepast op andere ondernemingen van industrie, of geldbelegging in Europa, op handel of fabrijk-ondernemingen, b. v., of wel op de rente der Nationale Schuld, en deze waren nog slechts aan de wisselvalligheden der tijden, maar niet aan eene onveranderlijke kapitaalvermindering onderhevig, zoo als tot dusverre het geval was met de in slavenbezit uitgelegde gelden.

lost hij zich op de wijs als voorgesteld is, ten gevolge van de vrijgevigheid en ten koste van den meester, in 12 jaren, door eigen' arbeid, dan eerst staat hij met den vrijën arbeider in Europa gelijk, dan heeft ook niet meer de meester, maar dan heeft hij zelf op dat andere $^{2}/_{5}$ in de productie der kolonie aanspraak, en naar gelang hij zelf grondbezitter wordt, zal dat aandeel vermeerderen.

Hij zal dan, als vrij arbeider, genieten circa $^{2}/_{3}$ in het tegenwoordig bruto product, of $^{1}/_{2}$ in dat, wat zich laat vooruitzien.

Wat geniet nu de landbouwarbeider elders (1)?

Ik meen dus dat hieruit bereids onwedersprekelijk blijken moest, dat de arbeidsbetaling, die de slaaf, zelfs staande de slavernij, genoot, over het geheel geenszins minder bedroeg dan in andere landen, maar ik ben bereid dit ook in bijzonderheden te onderzoeken, en aan erkende grondregelen ten toetse te brengen.

Alvorens echter in dit onderzoek te treden, ben ik voor diegenen mijner Lezers, welke niet op de hoogte der West-Indische inrigtingen zijn, tot een kort voorloopig onderzoek verpligt.

---

(1) Waar in Europa, althans in Nederland, zoo als ik meen, dat dit nog in landprovinciën hier of dáár bestaat, de landhuur niet in geld, maar in product van den grond betaald wordt, is, indien ik wèl onderrigt ben, de verhouding, dat de huurder geniet $^{2}/_{3}$, de landeigenaar $\frac{1}{3}$ van het gewas; de vrijë arbeider deelt dus daarin slechts in eene min voordeelige verhouding dan de slaaf in de kolonie. In de aardappelkultuur bij ons te lande, is het niets ongewoons, dat de arbeider het werk doet voor de helft, en ook wel, in goed land, voor $^{1}/_{3}$ van het ruwe product.

Maar daar komt nog bij, dat deze berekening alleen loopt over het ruwe product, terwijl in Suriname de arbeider geniet nu $^{2}/_{5}$, en, vrij zijnde, zou genieten circa $^{4}/_{5}$ van het reeds gefabriceerd hoofdproduct, zoo als thans de bruto opbrengst is.

De Javaan, en de Oosterling in het algemeen, betaalde voorheen, als landrente, aan den Vorst of algemeenen grondeigenaar, in welke hoedanigheid later het Nederlandsch Gouvernement over een groot gedeelte van Java is opgetreden, $^{1}/_{5}$ van het ruwe product zijner landerijën, en $^{2}/_{5}$ aan de beheerders der kultuur, latende dus maar $^{2}/_{5}$ daarvan voor den arbeider.

Maar de Javaan had daarbij nog, én onder zijnen Vorst én onder het opgevolgd bestuur, lasten, die de slaaf niet kent, belastingen op marktgelden en op onontbeerlijke behoeften des levens, waaronder ik alleen de zware belasting op het zout zal noemen, en andere; men vergelijke slechts het Werk van den Heer HOGENDORP over Java.

Wat de slaaf, als arbeider, aan voeding en onderhoud genoot, was zuiver inkomen, zelfs zijn hoofdgeld aan de regering, betaalde de meester.

De algemeene landbouwende bevolking wordt *magt* genoemd, en kan gevoegelijk in drie verschillende benamingen onderscheiden worden; als:

1. *Generale magt;* hieronder wordt verstaan de geheele landbouwende slavenbevolking, van beide kunnen, oud of jong, al dan niet tot werken geschikt.

2. *Arbeidende magt;* dat is: alles wat zich in eenige betrekking, welke dan ook, nuttig maakt; ook hoezeer dat nut in sommige gevallen voor den eigenaar niet direct productief zij, zoo als, bij voorbeeld, de opzigters der magt, de chirurgijns leerling, enz., in één woord: al wat werkzaam is veel of weinig: de ambachtsneger, van wat ambacht ook; de huisbediende, van welk geslacht of jaren; de tuinier, vee-, kost- en sluiswachters, postjes, die meest aan slaven, welke te oud of door gebreken voor den veldarbeid ongeschikt zijn, worden opgedragen; de oude vrouw, die met de zorg voor de jonge kinderen belast is; in het kort: al wat eenigzins tot nut bijdraagt, is, zoo wel als de te veld trekkende arbeiders, hetzij die vol, of, wegens gevorderde jaren, maar het halve merk of werktaak verrigten, onder deze rubriek begrepen; maar, gelijk van zelf spreekt, ook slechts in verhouding van de dienst, die men van hen trekt, dat is: dat de halfwerkende maar voor half werk berekend is, het werk van een kind niet gelijk met dat van den volwassen en krachtvollen arbeider. Dit is hetgeen men door de benaming arbeidende magt, waar die voorkomt, verstaan moet: op deze magt vooral zijn de volgende berekeningen gegrond.

3. *Veldmagt;* hiermede wordt alleen bedoeld de te veld trekkende magt van beide kunne en iederen leeftijd, maar, even als vroeger, in verhouding van vol merk berekend; deze magt komt echter meer bepaald bij de vergelijking van den arbeid, niet van de arbeidsbetaling in aanmerking; in buitengewone werken wordt zij wel in veld- of fabrijk-arbeid door de ambachtsslaven versterkt.

Waar het op aankomt is eene zoo na mogelijk naauwkeurige bepaling van de verhouding, hier vooral der tweede of werkende magt tot de eerste of algemeene magt, en deze bedraagt nagenoeg 60 pCt.

De derde of de te veld trekkende magt, in landbouw- of fabrijkarbeid werkzaam, kan op 40 pCt. worden geschat, vol merk werkende; somwijlen, op sommige min bevolkte plantaadjen, proportioneel iets meer, op andere ook wel minder, omdat daar dikwijls de ambachtsnegers en bedienden een grooter ge-

tal uitmaken, al naar dat, in verhouding, de magt meer volwassenen en minder bejaarden telt; vroeger rekende men het vrij algemeen, als de over het geheel bestaande verhouding, en zoo daarin thans iets veranderd is, zal het eer ten na-, dan ten voordeele dier verhouding algemeen zijn (1).

---

(1) Ik heb gemeend de werkende magt der plantaadjen, dooreen gerekend, te moeten begrooten op 60 pCt., daaronder zijn dan nog wel begrepen zij, die geen' dadelijk productiven, hoezeer onmisbaren arbeid verrigten, b. v. de negeropzieners en aide-chirurgijn:

Generale magt.		Werkende magt.
2	Negerofficieren of Baas-jans, bij verbastering Bastiaans .	2
10	Ambachtsnegers, timmerlieden, metselaars, molenmakers, smeden, kuipers, aide-chirurgijn of dres-neger (van het Eng. *to dress a wound*), enz., berekend op het vol getal, niettegenstaande er wel eens een enkele onder loopt, die, al bejaard zijnde, geen vol merk levert.	10
40	Veldmagt, uit aanmerking echter, dat deze lang niet allen vol merk leveren, vooral niet vrouwen en meer bejaarden.	35
8	Verschillende bejaarden in mannelijke en vrouwelijke bedieningen, vee-, kost- en sluiswachters, creolenmoeders, die belast zijn met de zorg der gespeende kinderen, enz. naar gelang van jaren en arbeid.	2
8	Huisbedienden, daaronder gerekend tuinier, kok, visscher of jager, lijfbediening en vrouwelijke bedieningen, van verschillende jaren en kunne, 4 volwassenen en 4 kinderen, van verschillenden leeftijd; daarom de laatste op halven arbeid begroot	6
6	Ambachtsleerlingen, ook meisjes, besteed, om in verschillende handwerken onderrigt te krijgen, bij bazen of vrouwen, waar zij in de leer zijn, en die, in den aanvang, den kost genieten, zoo niet eenige buitengewone toelage, tot dat zij later een eigen kostgeld, en eindelijk, indien de meester hen niet terug neemt, een inkomen voor den meester verdienen, staande den leertijd	0
14	Aankomende jeugd van 7 tot 14 jaren, ook veld- en fabrijk-arbeid verrigtende, in overeenstemming met jaren en krachten	6
12	Jonge kinderen, nog geen werk doende	0
100		61
	af $1\frac{1}{2}$ pCt., tijdelijk buiten arbeid, door ziekte of zwangerschap	1
		60 pCt.

Naar denzelfden algemeenen regel laat zich de veldmagt dus begrooten: op 100 arbeiders 40 te veld trekkende arbeiders, gevende, als voren, vol

De eigenaar onderhoudt dus in den regel 100 hoofden, waarvan hij den arbeid geniet van 60.

Onder dit onderhoud reken ik, in de eerste plaats, te zijn, de zedelijke en redelijke vorming van den slaaf, en de regering.

Dat de planter daarvoor niets deed is beweerd geworden, en aan de wederlegging dier stelling, heb ik een afzonderlijk hoofdstuk gewijd. Reeds uit het in de leer geven der jeugd als ambachtslieden, dienstboden, naaisters, enz., terwijl de eigenaar, voor zoo verre daartoe behoefte is, in hun onderhoud voorziet, ook nadat zij bekwaamheid verkregen hebben, en hen nog een' tijd onvergolden in de leer laat, om hun leergeld te betalen, blijkt ten duidelijkste, dat er redelijk onderrigt, en dat wel op kosten van den eigenaar, plaats had, ook al geschiedde dat niet door boeken, en dat de slaaf ook zedelijk verbeterd is, zal hij niet ontkennen, die een onderscheid weet te maken, tusschen den aan orde en bestuur onderworpen slaaf en den woesten natuurmensch, die nog geen' anderen pligt kent dan de involging van de drift van het oogenblik.

Zoo veel althans is onbetwistbaar: behoefde de Europeaan opzigt en administratie, dan was dit, omdat hij arbeiders had,

---

merk voor	35
14 aankomende kinderen	6
	41
Af, voor tijdelijk ongestelden, door ziekte of zwangerschap	1
blijft van de 100	40

vol merk werkende, die in buitengewonen veldarbeid, ook bij fabrijkarbeid, eenige hulp genieten van de ambachtsnegers der plantaadje.

Men kan deze opgave vergelijken met die, welke voorkomt in het 3de deel van den Baron von Sack, als opgegeven door den Heer Bruinsma, toen directeur of administrateur in Suriname, waaruit ik die met eenige wijzigingen, waarvan ik in de tabellen in deze zelfde noot reden heb gegeven, heb overgenomen. Zij heeft met alle statistike opgaven dit gemeen, dat zij over het algemeen waar zal worden bevonden, terwijl men die, op bijzondere gevallen toegepast, in het een of ander opzigt, óf te hoog óf te laag zal achten. Zoo, b. v., is het geen regel, dat, wanneer men op 100 man 2 officieren heeft, men er op 300 zes heeft, dikwijls maar vier; daarentegen wederom hebben staten beneden de 50 man, zelden minder dan twee Bastiaans; even zoo is ook de proportie van 12 niet werkende kinderen op 100 hoofden bevolking, nu eens boven dan beneden dat getal, en zeer dikwijls zal men het getal der aankomende jeugd *beneden*, dat der afgaande, of geen vol merk leverende magt, daarentegen, *boven* mijne opgaaf vinden.

en die kosten waren dus zoo wel in het belang van den arbeider als in het zijne. Behalve dat draagt in ieder land het individu tot de kosten der regering bij, en bij den vrijën Brit of Nederlander moet tot den armsten bedelaar, zoo wel voor de kosten van het bestuur als van den regter, die hem bij wets-overtreding straft, zijn' penning bijdragen: en dit is billijk, omdat hij daarvoor die bescherming geniet, welke de maatschappelijke instellingen medebrengen. Heeft hij ook niets dan het leven te verliezen, zoo als de slaaf, dat leven wordt door de Wet tegen alle wederregtelijke beleediging gewaarborgd.

Het is dus regt, dat ieder individu tot het behoud der algemeene orde iets bijdraagt, want in het behoud daarvan heeft ook hij belang; waar toch deze ophoudt te bestaan keert de maatschappij tot den chaos van den natuurstaat terug.

Naast de beide eerste verzorgingen voor den slaaf, die in het woord *onderhoud* zijn opgesloten, sluiten zich aan de behoeften voor ligchaamsonderhoud van de jeugd tot het graf, en wel:

In de eerste plaats, *huisvesting*. Deze is, ik erken het, eenvoudig en onkostbaar, zoo als dit het klimaat en zijne nog geringe behoeften medebrengen. Ik heb de begrooting gemaakt naar de berekening, die ik vermoed billijk te zijn, om aan den eigenaar zijne kosten te vergoeden van aanbouw van negerhuizen — dat om de 15 of 20 jaren een gezonken kapitaal is — met eene billijke rente van dat kapitaal; onder de gebouwen heb ik het hospitaal medegerekend. Zeker zijn die gebouwen min kostbaar, dan die van den daghuurder bij ons, in de landprovinciën; maar wanneer men in aanmerking neemt, dat zij niet tegen winterkoude behoeven te beschutten, zijn zij, hoezeer eenvoudig, op vele plaatsen voldoende; ontwijfelbaar zijn zij meer dan gelijk aan zijne hut in Afrika. Ik heb *f* 3 per hoofd, met inberekening van het hospitaalgebouw, geene te hooge begrooting geacht, en geloof niet, dat een planter zijne negergebouwen, met rente en onderhoud, daaruit goed maakt.

Vervolgens, de *voeding*. Hoe men over het al of niet voldoende daarvan in Europa denkt, zij is volkomen in overeenstemming met den wensch en den smaak van de bevolking, en het is algemeen bekend, hoe deze, als men de Bananne, uit gebrek, tijdelijk door andere voedingmiddelen vervangen moest, steeds verlangde daartoe terug te keeren.

Ten derde, de *kleeding*. Ook deze is hoogst eenvoudig overeenkomstig zijne behoeften en het klimaat. Is echter de Javaan bij den arbeid

wel veel meer gekleed? Behalve Osnabrugsch linnen, Friesch bont, siamois, katoenen stoffen, enz., behoorden er toe: hoeden, duffels en waakrokken; zelfs wollen dekens waren, zoo al geene volstrekte behoefte, toch een genot voor den onder het heete klimaat geboren Afrikaan, en werden op plantaadjen, waar nog welvaart bestond, veelal uitgedeeld; ook de keus der goederen, vooral voor de nuttigste slaven, als: officieren, ambachtsnegers, enz., gaf wel blijk, dat dáár, waar het de inkomsten gedoogden, de uitdeelingen zich niet bij het volstrekt noodige bepaalden, maar ook het begeerlijke insloten.

Ten vierde, *geneeskundige dienst.* Vergeleken bij die in ons Vaderland, liet deze ongetwijfeld veel te wenschen over. De geringe bevolking der kolonie liet het bekostigen van professoren in de geneeskunde, zelfs niet te Paramaribo, toe, hoezeer dáár den medicus, die praktijk had, zoo wel als den administrateur en den regtsgeleerde een zekere weg tot eene in vrij korten tijd verkregene onafhankelijke welvaart open stond, waarvan het niet aan bewijzen ontbreekt. Vooral echter was op de plantaadjen, wegens hare uiteen verspreide ligging, bijzonder door het afnemen van het aantal veroorzaakt, de geneeskundige hulp niet volmaakt, en niet altijd oogenblikkelijk verkrijgbaar; in mijn' tijd echter had iedere divisie zijn' chirurgijn of plattelandsheelmeester, en mij zijn voorbeelden van eigenaren bekend, die gepoogd hebben er op hunne plantaadjen te vestigen, tegen genot van vrijë woning en kost en eene vrij hooge toelage, met vergunning, om op naburige staten praktijk uit te oefenen, maar die dit moesten opgeven, omdat de geneeskundige zich weldra betere vooruitzigten geopend zag.

Maar wordt nu in Europa de armoedige bewoner, van ons afgelegen heideveld, altijd onmiddellijk, of zelfs zoo spoedig als de slaaf, waar de behoefte dringend is, geholpen? en dan zijn bovendien in Europa de middelen van communicatie sneller en min kostbaar; veel kan er de geneeskundige te voet of te paard doen, dat in Suriname op vele plaatsen niet mogelijk is, daar het transport van den geneesheer meestal te water plaats heeft, en dan minstens drie personen vordert.

Zeker heeft in de laatste 30 jaren ook het geneeskundig personeel, ondanks de verachtering der kolonie, verbetering ondergaan, en niemand zal het betwijfelen, dat, wat althans én het personeel én de gebouwen én de toegebragte hulp betreft, de verzorging in dit opzigt, oneindig doelmatiger

en algemeen beter dan voorheen, en niet te vergelijken was, met die, welke de slaaf in Afrika, waar hij aan de magtelooze bezweringen zijner Fetischen was overgelaten, kon genieten, welke dan overigens het nog onvolmaakte zijn mogt, dat in deze dienst niet wel te voorkomen was.

Zie daar dan wat de slaaf onder het woord *onderhoud* aan volstrekte behoefte genoot; meer echter, dan het voorzien in volstrekte behoefte, was voor hem in het woord onderhoud begrepen; ook veel was er bij, dat voor den mensch op zijn' trap van beschaving lekkernij of opschik was.

Zoo, b. v., behoorde tot zijn onderhoud eene uitdeeling in gezouten visch of bakkeljaauw, haring, makreel voor de vrouw; voorts voor de mannen eene matige uitdeeling van sterken drank, eene soort van slappe rum — voor vrouwen en kinderen de melasse of suikerstroop — tabak en negerpijpen; ijzeren potten voor de spijsbereiding, en een aantal kleine noodwendigheden des levens of artikelen van opschik, zoo als voor de mannen: zak- en scheermessen, tondeldoozen, vuursteenen en vischhoeken, voor de vrouwen: naalden, garen, spiegeltjes, enz., alle op zich zelven vrij onkostbare kleinigheden, maar te zamen, en voor eene geheele plantaadjebevolking, nog al artikelen van uitgaven uitmakende; gezwegen nog van die eenvoudige landbouw-gereedschappen, zonder welke hij toch voor zich zelven geen' landbouw kan uitoefenen dan hoogst gebrekkig.

Maar vooral behoorde daaronder die onmisbare behoeften voor den mensch in alle hemelstreken, maar die weelde, naar het schijnt, voor den bewoner der heete gewesten: het zout, dat in de binnenlanden van Afrika, alleen voor den zeer gegoeden verkrijgbaar is, dat bij den Javaan zoo zwaar is belast (1), en

---

(1) Welke die belasting op het zout bij den Javaan is, kan men vinden in het werk van den resident C. S. W. Graaf van Hoogendorp, over de Oost-Indiën, en het laat zich berekenen, dat zij minstens de helft, zoo niet meer, voor iederen arbeider bedraagt, als waarop wij de geheele bijdrage van den slaaf voor kosten van regering en onderhoud berekend hebben.

In de 5e Afdeeling van zijn werk, bladz. 150, onder het hoofd: *Opbrengsten uit Belastingen of Verpachtingen*, wordt, in Noot 73, de groote behoefte van den Javaan daaraan geschetst, zoo wel wegens onzuinig verbruik, als wegens de behoefte tot het zouten van buffelvleesch of dingding, visch, eijeren, enz., en geschat op circa 15 ℔ oud gewigt, per hoofd.

Het beste, zegt die Schrijver, wordt gewonnen aan de Noordkust van Java: het was vroeger onder de Compagnie een verpacht middel; de in-

dat ook de minste arbeider in Nederland niet dan tegen vrij hooge belasting genieten kan, genoot hij zonder betaling.

Zoo sloot dan dit woord *onderhoud* voor den slaaf een aantal behoeften in, die de arbeider in Europa uit zijne daghuur moet bekostigen, wil hij bestaan, en daarbij nog andere, die de slaaf niet met hem deelt, of waarin, voor zoo verre daaraan behoefte is, almede kosteloos wordt voorzien, b. v. brandstoffen.

Dit onderhoud was tot dus verre hetgeen de niet vrijë, maar gekochte arbeider verdiende, voor 100 menschen oud of jong, werkende of niet werkende, door den arbeid van 60.

Dit heb ik gemeend voor den niet met de Surinaamsche inrigtingen bekenden Lezer te moeten laten voorafgaan, om daaraan de nu volgende berekeningen te kunnen toetsen. Deze zijn gegrond op hetgeen daarvan, in den regel, van ouds werd verstrekt, en zoo als dit in het stelsel van Centralisatie voorkomt.

Wij vonden dan onder de uitgaven in het stelsel van Centralisatie uitgetrokken, blz. 16, in de eerste plaats voor administratie *f* 300,000. De administrateur vervangt den afwezigen eigenaar;

---

zamelaars leverden het den pachter tegen den prijs van *f* 6 à 12 de koyang van 30 Pikols, dus gelijk 3750 halve Ned. ℔.

De pachter was verpligt het benoodigde voor Vloot en Marine, aan de Comp. te leveren tegen *f* 12 de koyang, en in al de districten des eilands tot een' prijs van niet boven *f* 40.

In 1813	nam het Gouvernement de zoutketen over, en bragt den prijs op	*f* 44	de koyang.
	Later werd die verhoogd op	„ 50	—
In 1821,	wegens ongunstig saizoen, gebragt op . .	„ 90	—
In 1822,	bij gelijke inzameling als in vorige jaren, werd die prijs teruggebragt op	„ 75	—
In 1827,	onder den Burggraaf Debus de Guisignies, gebragt op	„ 90	—
	Later, hetzelfde jaar, op	„ 120	—
In 1828,	onder denzelfden Gouverneur, op . . .	„ 180	—
	Later, hetzelfde jaar, op	„ 240	—

Men kan hieruit opmaken, wat, bij den uitverkoop in het klein, de belasting is, die alléén op dit artikel, door de arbeidsbevolking van Java gedragen wordt.

Ik heb hier alleen ten doel, te bewijzen, dat de slaaf van zijne werkverdienste minder aan belasting betaalde dan de Javaan, maar niet om die belasting ten opzigte van den Javaan te misbillijken, want daartoe acht ik mij geen bevoegd beoordeelaar. De Javaan was vrij, hij had dus hoogere regten dan de slaaf, en om hem die te verzekeren, waren er inrigtingen noodig, ten gevolge van welke hij ook weder, in billijkheid, een hooger aandeel in de belastingen moest dragen. En om te beoordeelen, *of* en *hoe* die meer billijk en doelmatig omgeslagen konden worden, daartoe behoort niet slechts kennis aan Oost-Indische belangen, maar ook aan Oost-Indische regering.

hij is dáár in zijn belang, maar hij is er niet minder in het belang van den arbeider, die, hetzij door den meester zelven, hetzij door zijn' vertegenwoordiger, toch bestuurd moest worden; zoodra hij vrij zal zijn zal de slaaf tot een maatschappelijk bestuur, onder den eenen of anderen naam, moeten bijdragen. In den eigentlijken zin zou het dus welligt niet onbillijk zijn ook met dezen post, als ten behoeve van den arbeider geïncurreerd, de hem in rekening gebragte uitgaven te verhoogen; daar ik echter geenszins de rekening van het onderhoud van den slaaf wil schijnen te bezwaren, heb ik dezen post niet uitgetrokken.

De tweede post heeft, voor plantaadje-bedienden en huishouding, *f* 400,000. Dit is een zamengestelde post; hij bevat niet slechts het loon aan den directeur en blankofficieren betaald, maar ook de hun verstrekte uitzendingen of toelagen van kaarsen, zeep, huisraad, vischwant, geweer, enz., enz., en hun onmisbaar personeel voor bediening, dat daardoor voor de plantaadje in den veldarbeid verloren is. Ook dezen mogt men dus welligt geheel onder het hoofd *onderhoud* uittrekken; ik heb mij echter, om reden als boven opgegeven, bepaald, tot het dadelijk loon voor directeur en blankofficieren, als onmisbaar voor het behoud der orde, en daarvoor gerekend, door elkander, *f* 600, voor iedere 100 hoofden der bevolking, begrijpende nog onder dezen post de hoofdgelden, door den eigenaar voor den slaaf betaald, zoodat voor alle lasten van beheer zijn uitgetrokken, à *f* 6 per hoofd, over 39,000 hoofden slavenbevolking (1), *f* 234,000.—

Voor uitdeeling van kleeding en andere kleinigheden is berekend	» 350,000.—
Visch, zout en tabak	» 350,000.—
Dram en melasse	» 70,000.—
Geneeskundige behandeling	» 70,000.—
Voeding (2).	» 624,000.—
Huisvesting, enz. (wegens nog zeer jonge kinderen is die slechts over 36,000 berekend), à *f* 3 per hoofd.	» 108,000.—
Zoo wijst dan de som van	*f* 1,806,000.—

(1) Ik heb mijne berekening hier omgeslagen over de generale slavenbevolking, zoo als die door den Schrijver over Centralisatie is begroot op 39,000 hoofden. Het is echter geheel onverschillig, of men die op de door mij vooronderstelde arbeidsbevolking van 31,000 man, proportioneel toepast, omdat de uitkomst hoofdelijk dezelfde blijft, en hoofdelijk heb ik, zoo als later blijken zal, mijn' omslag gemaakt.

(2) Voor voeding is door den Schrijver over Centr. slechts uitgetrokken 12,000 rantsoenen banannen per week, het rantsoen à 2 bos en de bos

het totale bedrag aan van hetgeen, in vergoeding van arbeid door de gezamentlijke slavenmagt, wel is waar niet in geld, maar toch in waardijën genoten wordt; deze som bedraagt hoofdelijk berekend over:

De generale magt 39,000, dus per hoofd . . . ƒ 46.30.
Over de werkende magt, 60 pCt. der generale magt,
dus 23,400 . . . . » 77.18.

Daar nu de 60 pCt. alleen tot den arbeid contribueren, zijn het ook deze alleen wier verdiensten betaling vordert.

In de berekening op de vorige bladz. is de 2[de] post laag gesteld; dit is echter alleen geschied, omdat, ten gevolge van achteruitgang, die uitdeeling verre is van overal geregeld verstrekt te worden, waarschijnlijk zelfs is die thans beneden de daarvoor uitgetrokken som. De Schrijver over Centralisatie zegt, dat die som veel hooger zou zijn, als men de best bedeelde plantaadjen tot grondslag nam (1), en later, dat die op wèl bedeelde plantaadjen ƒ 10 per hoofd bedraagt (2), en het zou niet bezwaarlijk zijn bewijzen aan te voeren, dat er plantaadjen zijn, die hoofdelijk meer uitdeelen.

Er is echter nog eene andere verhouding, die de aandacht

à 40 centen, dus ƒ 250,000 (Stelsel van Centr. bl. 16). Het is echter blijkbaar, dat hier alleen berekend is de eigen verbouw, iets hooger is de verkoop berekend op ƒ 400,000, dus gezamentlijk ƒ 650,000; een gedeelte echter wordt niet door de arbeidsbevolking verbruikt, maar gaat er af voor Paramaribo, de scheepvaart, enz.; daarentegen genieten weder de houtgronden, en welligt eenige andere plantaadjen, andere, doorgaans nagenoeg gelijkwaardige voedingmiddelen, hetzij *tayers* (soorten van *arums* en *caladium*), yams (*diöscorea sativa*), cassave (*jatropha manihot*), enz. Het geschiktst is mij voorgekomen, om als algemeene behoefte, de gewone uitdeeling van 2 bos per week voor de arbeidsbevolking, en, met den Schrijver, het getal rations voor 39,000 man, wegens mindere uitdeeling aan jeugd en ouderdom, op 30,000 rations per week aan te nemen (Stelsel van Centr., blz. 59), en niets voor andere voeding in rekening te brengen.

Dit vooronderstelt dan eene uitdeeling van 30,000 rantsoenen, ieder à 2 bos, of 60,000 bos per week voor de geheele bevolking, hetzij die *al*, gelijk meestal het geval is, dan *niet* met dit voedsel wordt gevoed; makende dus per jaar 3,120,000 bos, welke tot den niet hoogen prijs van 20 centen dooreen, het artikel, voeding voor 39,000 man, wat inlandsche voeding betreft, per jaar brengen, op de bij mij daarvoor uitgetrokken som van ƒ 624,000; door elkander wordt dus de geheele bevolking hoofdelijk met het hoofdvoedingmiddel gevoed voor ƒ 16 per jaar, of 4,4 centen daags, en zal de arbeidende 60 pCt. der bevolking, om in die behoeften voor allen te voorzien, daags moeten verdienen 7,3 centen.

(1) Stelsel van Centralisatie, blz. 16.

(2) Stelsel van Centralisatie, blz. 59.

vordert; dat is, in hoe verre die betaling alleen verstrekt werd als voeding of als bijdragen tot de overige behoeften, zelfs genietingen van het leven (1); die verhouding is als volgt:

A. *Voeding.*

	berekend over 39,000 hoofden.	per hoofd generale magt $^{1}/_{39000}$.	per hoofd werkbare magt $^{1}/_{23400}$.
Visch en zout	*f* 300,000.	*f* 7.69.	*f* 12.82.
Bananen	» 624,000.	» 16.—	» 26.66^{5}.
	f 924,000.	*f* 23.69.	*f* 39.48^{5}.

B. *Verdere behoeften, deels bijdragen tot levensgenot, als boven omgeslagen:*

Regering en bestuur . . .	*f* 234,000.	*f* 6.—	*f* 10.—
Kleeding en snuisterij . . .	» 350,000.	» 8.97.	» 14.95^{5}.
Tabak	» 50,000.	» 1.28.	» 2.13^{5}.
Dram en melasse	» 70,000.	» 1.79^{5}.	» 2.99^{5}.
Geneeskund. dienst en medic.	» 70,000.	» 1.79^{5}.	» 2.99^{5}.
Huisvesting en hospitaal . .	» 108,000.	» 2.77.	» 4.61^{5}.
	f 882,000.	*f* 22.61.	*f* 37.69^{5}.

Het blijkt dus, dat, staande de slavernij, de arbeider verdiende per jaar, als boven, *f* 77.18, en dat hij daarvan behoefde voor voeding *f* 39.48^{5}, en voor verder onderhoud *f* 37.69^{5}.

Is nu dat arbeidsloon billijk, maar vooral staat het gelijk, ja is het, gelijk ik vroeger beweerde, meer dan de wèl betaalde arbeider in Europa ontving, in tijden toen nog algemeen de arbeider met de arbeidsbetaling volkomen tevreden was, en toen hij ten minste, als loon voor zijn' arbeid, een voldoend onderhoud voor zich en zijn gezin genoot (2)?

(1) Het onderzoek van deze verhouding was noodig, omdat ik mij, in volgende berekeningen, daarop beroepen zal.

(2) Dat, zoo als de schrijver over *q. o.* blz. 32, beweert, het als regel mag worden aangenomen, dat de mensch door handenarbeid, onder alle hemelstreken een eerlijk stuk brood kan vinden, mits hij eenig praktisch werk kent, naarstig is, en zich zedelijk en maatschappelijk goed gedraagt, is eene hoogst onbepaalde en, mijns inziens, niet slechts onbewezene, maar, in den zin waarin die waar behoorde te zijn, eene bewezen onjuiste stelling. De armoede in Ierland, de algemeene ontevredenheid en woeling onder de tot werken bestemde standen in Europa, bewijzen maar al te zeer, dat de tot werken geschikte mensch, ook bij goed gedrag, niet overal in de levensbehoeften, niet van zich individuëel, maar van een gezin, voorzien kan — en dit toch is, of behoorde de bedoeling te zijn — en dan nog wordt alléén van het tot werken geschikte en bereidwillige deel der arbeiders gesproken, en wie voorziet dan in de behoeften van bejaarden en gebrekkigen, van zieken, van min bereidwillige arbeiders zelfs? In Suriname

Omgeslagen over 310 arbeidsdagen bedroeg de arbeidsbetaling, à ƒ 77.18 per jaar, door elkander gerekend, per dag 24.9 centen, dus nog niet ten volle 5 stuivers (1).

Hij, die gewoon is alles uitsluitend te beoordeelen naar de plaatselijke omstandigheden, onder wier invloed hij zelf leeft, zal ongetwijfeld meenen, dat 5 stuivers per dag geene redelijke belooning voor den arbeider is, en dat vooral hetgeen ik daaromtrent beweerde van allen grond ontbloot is. »Immers," zal hij zeggen: »in Amsterdam geniet de arbeider ƒ 1, ƒ 1.20, ja somtijds ƒ 1.40 per dag, en zelfs in onze landprovinciën is de daghuur toch minstens 10, en in de korte winterdagen zelfs nog 8 stuivers per dag?"

Ik erken, dat het waar is, dat ƒ 1.40 wel eens in lange werkdagen betaald wordt in de steden, als het drok is en de baas werk voor den arbeider heeft. Ik erken, dat in de landprovinciën, zelfs in de korte winterdagen, 8 ook wel 10 stuivers in daghuur betaald wordt; maar tot die prijzen vindt daar niet de helft, zelfs niet een derde der bevolking, het geheele jaar, vasten arbeid, en ik heb er meer dan één voorbeeld gezien, dat, bij aangenomen arbeid, de werkman met 10 uren harden arbeid daags — en langer werkt de slaaf het jaar door niet — naauwelijks 5, hoogstens 6 stuivers verdienen kan; maar vaste arbeid, tegen ƒ 3 per week, het geheele jaar door, is daar een voorregt, dat slechts enkelen genieten, en die willen er daarvoor dan ook wel gaarne des Zondags eenige noodige diensten bij waarnemen.

Maar indien het nu waar is, dat de arbeider in Amsterdam ƒ 1 à ƒ 1.20, de arbeider in onze Provinciën ƒ 0.50 of zelfs ƒ 0.60 verdient of verdienen moet, om te kunnen bestaan, bewijst dit dan niet op zich zelf, dat de arbeidsbetaling niet overal gelijk is of zijn kan, en dat er eene zekere schaal moet zijn, waarnaar zich die regelt. Leeft niet de arbeider in onze landprovinciën, die geregeld het dáár gewone daggeld geniet, met zijn gezin even vergenoegd en even goed bij eene arbeidsbetaling

---

wordt door den arbeid van de tot werken geschikte magt, in de behoefte van die allen voorzien, mits deze magt dien arbeid verrigte, waartoe hare krachten volkomen berekend zijn.

(1) Meer dan 310 dagen in het jaar arbeidde, in den regel, de slaaf in Suriname niet; de weinige arbeid, die hier en dáár op Zondag werd gevergd, was, zoo als in de vorige § breeder is aangetoond, niet meer dan in geheel Europa bij verschillende standen, maar zal vooral van den landbouw-, den tuin- en huisbediende, onmisbaar moeten gevorderd worden, indien niet de meester of de meesteres dien arbeid zelf verrigt.

van 10 à 12 stuivers daags, als die in de Provincie Holland bij 16 à 18 stuivers daags, het dáár gewone daggeld, of die in Amsterdam bij eene betaling van ƒ 1 à ƒ 1.20.

In Engeland, vooral in en bij de hoofdsteden, is de arbeidsbetaling nog hooger dan bij ons, zelfs in Amsterdam, en daarentegen in Westphalen en aan den Rijn nog lager dan zelfs in onze landprovinciën.

Naar die schaal zal dus overal, en gevolgelijk ook in de kolonie, de arbeidsbetaling moeten berekend worden, om in verhouding te zijn met de behoefte der arbeidsbevolking. Want ware het onbillijk, dat in Suriname de dagarbeid slechts met 25 centen betaald werd, terwijl men in onze landprovinciën 50 verdiende, dan ware het blijkbaar even onbillijk dat in onze landprovinciën de arbeider slechts 50 centen daags verdiende, terwijl die in de provincie Holland 80, en die te Amsterdam 100 centen verdient; dat de stevige Westphalinger, in zijn land, naauwlijks 30 centen daags kan verdienen, terwijl de Engelsche daglooner nagenoeg ƒ1.60 verdienen zal (1).

Maar er bestond eene schaal, naar welke zich het dagloon in ieder land en in elke provincie van dat land eens had geregeld, en in alle landen behoorde te regelen, en daarom was het onbillijk en onjuist de arbeidsbetaling in de West-Indiën anders dan naar dezelfde schaal te beoordeelen, en die met de geldelijke betaling voor den arbeid, hetzij dan te Londen, te Amsterdam of in onze landprovinciën te vergelijken — men vergeleek ongelijksoortige grootheden.

Die schaal was: *dat overal de daghuur zich grootstendeels regelen moet naar den prijs van het hoofdvoedingmiddel der bevolking.*

Daarom berekende men in Engeland, waar het hoofdvoedingmiddel der bevolking de tarwe is, den prijs der daghuur naar den prijs van dat graan. In Schotland, daarentegen, waar de havergort, het hoofd-voedingmiddel is of was, regelde zich die naar den prijs der minder dure haver en was dus lager; en op gelijken grond behoort zich daarom die prijs in Suriname te regelen naar denzelfden maatstaf, gevolgelijk naar dien der banannen.

Deze regel is sedert lang door landbouwkundige schrijvers,

---

(1) Het verschil van het dagloon tusschen Engeland en onze Nederlandsche provinciën, waar het hoogste loon betaald werd, was nimmer zóó groot, als de verhouding tusschen uitgaven van weelde, in dat land en bij ons, wel zou doen vermoeden.

als zoodanig bestaande aangegeven (1), zonder dat, mijns wetens, opgegeven is wie die heeft uitgevonden. Bedrieg ik mij niet, dan is die uit den aard der zaak zelve op de natuurlijkste wijze voortgevloeid. De daghuur toch verving de betaling in product, zoo als deze vroeger het onderhoud van den arbeider had vervangen, en regelde zich dus natuurlijk naar de waarde die dat product plaatselijk had.

Het verdient opmerking, dat het aangehaalde in de noot geschreven is in een' tijd toen de verhouding tusschen voeding en loon, zoo wel in Engeland als overal elders in Europa, nog zóó-

---

(1) »Taux des salaires. C'est un principe général que le taux des sa»laires doit dépendre en grande partie du prix des grains. On a regardé »pendant long-temps la valeur d'un peck (9 litres) de froment pour l'An»gleterre, et pour l'Ecosse celle d'un peck de gruau d'avoine, comme »l'équivalent du prix de la journée d'un manoeuvrier, ces deux denrées »étant l'article principal de la nourriture du peuple de ces deux pays. »Cependant, depuis quelque temps, le prix des pommes de terre a eu »une influence considérable sur le taux de la main d'oeuvre dans un »royaume et dans l'autre (1), et en Angleterre, les loix sur la taxe du »pauvre ont eu pour effet de maintenir le taux des salaires, au-dessous »de celui qui devrait être fixé par le prix des denrées, et ont ainsi dé»rangé les progrès de l'économie rurale. *On s'est assuré qu'un homme »et sa femme et deux ou trois enfants, lorsque le froment est leur nour»riture habituelle, en consument* 10 *gallons* (44 *litres*) *par semaine*, etc.

»En Ecosse le prix de la main d'oeuvre s'est élevé en plus haute pro»portion que le prix des denrées; avant 1792, le prix moyen d'un peck »de gruau d'avoine (9 litres) était de 1 sh. 1 den., et le prix d'une »journée de travail en été était de 1 sh. $1^1/_{10}$ den. (65,2 Ned. cent), »ce qui correspond presque au principe que nous avons établi ci-dessus. »Mais en 1810 le prix d'un peck de gruau était de 1 sh. $3^3/_4$ den. (78^5 »Ned. cent) tandis que le prix moyen d'une journée de travail s'est élevé »à 1 sh. 10½ den. (*f* $1,12^5$ Ned. cent), ce qui montre de la manière la »plus satisfaisante la grande demande de bras destinés à l'agriculture, dans »cette partie du Royaume uni."

(JOHN SAINCLAIR, *Agriculture pratique et raisonnée* (Fr. vert.). *Paris* 1825, *Tome I, page* 163 *et* 164.)

Men kan ook vergelijken, LOUDON, *Ecyclop. of agric.* page 539, § 5324, die het billijk arbeidsloon bepaalt op de waarde van een peck tarwe (het peck is ¼ bushel en het bushel = 2,837 Ned. mud). Zie ook § 4905, waar de Schrijver echter blijkbaar Sir JOHN SAINCLAIR gevolgd heeft.

---

(1) On croit que sous le rapport alimentaire 1 peck (9 litres) de gruau d'avoine pesant 8¾ livres (avoir de poids), fait le même usage pour nourrir une famille que 4 pecks 35,26 litres de pommes de terre, pesant 56 livres (av. de poids), le peck de gruau d'avoine, ne coute pas la moitié du peck de froment.

danig was, dat de arbeider met zijn gezin bestaan kon, en tevreden was.

Behalve aan het te veel verhaasten der Emancipatie, is het, naar het mij voorkomt, aan het uit het oog verliezen van dezen regel vooral, dat de geheele mislukking der Emancipatie in de Engelsch-West-Indische bezittingen moet worden toegeschreven.

Want naar die arbeidsbelooning, verhoogd door verdere kosten, heeft zich in Europa de prijs der koloniale producten geregeld, en daar nu die arbeidsbelooning, zonder bepaalden grondslag, onevenredig verhoogd was, en men het niet gelijkelijk in zijne magt had, ook den prijs van het koloniaal product algemeen te verhoogen, moesten ook die koloniën wel ophouden te kunnen concurreren met de zoodanigen, waar die misslag niet begaan was.

Hoe zeer het inachtnemen van dien regel met alle maatschappelijke betrekkingen in verband staat, kan onder anderen ook het volgende voorbeeld ophelderen: aan den Rijn, in Polen en andere landen, die geacht worden de korenschuren van Europa te zijn, is, ten gevolge van dien overvloed, de waarde van het product of het voedingmiddel zeer gering, diensvolgens de prijs van den arbeid, die dáár de betaling in het ruwe product vervangen heeft, laag. Ware dáár de prijs van den arbeid even hoog als in Engeland of bij ons, dan moest ook, als gevolg daarvan, het product in gelijke verhouding plaatselijk duurder worden. Wat prijs zou dan de overproductie bij uitvoer moeten gelden, en aan welke markten zou men daarvoor debiet vinden?

Is nu die maatstaf op billijkheid gegrond, en geldig in alle landen, en zelfs, zoo als bij ons en in Engeland, in de verschillende gedeelten van een land, dan is het ook onwedersprekelijk daarnaar, dat men de arbeidsbetaling in Suriname moet beoordeelen, en dan zal het wel terstond iederen onpartijdige in het oog moeten vallen, dat dáár, waar de bevolking zich voor 45½ centen in de week hoofdelijk voedt (1), eene betaling van 25 centen daags als arbeidsloon meer dan gelijk staat met eene betaling van 50 centen, wanneer het hoofdvoedingmiddel het dubbel, of van *f* 1, wanneer het viermaal zoo veel kost, omdat het zoo veel meer over-

(1) Zoo als blijkt uit de berekening, bladz. 100 hiervoren, kost de geheele voeding, over de generale slavenmagt, dat is *al* dan *niet* arbeidende, omgeslagen, *f* 23,69, per jaar, en daaronder zijn begrepen niet slechts de inlandsche voedingmiddelen, maar ook de bijvoeding aan visch, en het zout.

laat, om in de overige benoodigdheden des levens op eene aan de behoefte van den arbeider overeenkomstige wijze te voorzien.

Uit het in de noot op bladz. 104 aangehaalde voorbeeld blijkt, dat men het in een' tijd, toen het de arbeidende standen in Engeland nog wèl ging, eene voldoende belooning voor den arbeid achtte te zijn, wanneer de arbeider per week de waarde van 54 litres tarwe voor zijn dagloon verdiende, waarvan hij 44, of de waarde daarvan, tot voeding van zich en zijn gezin behoefde; dit liet hem dus voor zijne overige behoeften, slechts de waarde van 10 litres over.

In iedere 100 deelen verdienste, behoefde dus de arbeider voor voeding voor zich en zijn gezin, op vrouw en twee kinderen berekend . . . . $81^{13}/_{27}$

En bleef hem voor verdere levensbehoeften en levensgenot . . . . $18^{14}/_{27}$

100.

In Suriname, daarentegen, ook gedurende het bestaan der slavernij, was de verdienste der arbeidsbevolking voor het geheel der niet arbeidende bevolking aldus ingedeeld (1), dat in het gezamentlijk bedrag van *f* 77.18 tot voeding, benoodigd was *f* 39.48½, latende voor overige behoeften en genot des levens *f* 37.69½; gevolgelijk behoefde dáár de arbeider in iedere 100 deelen verdiensten, aan voeding . . . . $51^{3}/_{20}$

En bleef hem voor verdere behoeften en levensgenot . . . . $48^{17}/_{20}$

100.

Anders gezegd, van elken gulden, dien de Engelsche dagarbeider in den tijd van zijne dagtaak, die 10 uren was, verdiende, behoefde hij circa 81½ centen voor kostgeld, en hield 18½ centen over voor belasting, huishuur, drank, geneeskundige hulp, kleeding en de menigvuldige andere behoeften des levens; terwijl de slaaf in elken verdienden gulden, aan voeding, slechts behoefde ruim 51 centen, en dit dus voor het overige zijner behoeften circa 49 centen overliet.

Het is immers volstrekt onverschillig, of die voeding duur of goedkoop wordt aangekocht, mits zij voldoende in de behoeften van den arbeider voorziet, en overeenkomstig zijnen smaak en zijne begeerte is.

(1) Zie de berekening bladz. 100.

Of zou het den Europeschen arbeider niet volstrekt onverschillig moeten zijn, of hij te Amsterdam *f* 1.50 daags, en in Gelderland *f* 0.50 daags verdiende, als hij te Amsterdam *f* 1.50 aan onderhoud behoeft, en in Gelderland slechts *f* 0.50.

Maar niet onverschillig kan het hem zijn, of hij in iederen gulden, dien hij verdient, 80 of 50 centen tot voeding alléén behoeft, omdat hij, in het laatste geval, zoo veel te ruimer zijne overige behoeften bestrijden en vermenigvuldigen kan; niet onverschillig, of hij ook iets overhoudt voor een glas bier en eene pijp tabak, of voor een' zondagsuitgang; niet onverschillig of hij iets kan overleggen voor den ouden dag, ja, voor zijne teraardebestelling, en dat alles moet toch gevonden worden uit hetgeen van zijne behoefte aan voeding overschiet.

Men zegt dan: »de Europesche arbeider woonde zoo veel beter, was zoo veel beter gekleed, bestreed ook uit het overschot zijne brandstoffen," enz.

Maar de slaaf behoeft noch verlangt de warmer woning van den Europeaan; hij behoeft, noch verlangt brandstof, noch zwaarder kleeding, dan hij heeft, om zich te verwarmen; wat geneeskundige hulp betreft, staat hij bij den verwijderden daglooner in Europa, ten platten lande, niet achter. Zijne woning zou wat ruimer en luchtiger kunnen zijn, en dat welligt, zonder groote verhooging van kosten; voorts behoeft hij waarlijk niets meer, dan wat zondagsuitspanning en opschik, en eene menschelijke behandeling, om zich vrij wat gelukkiger te gevoelen, dan den met zorg en kommer gekwelden daghuurder bij ons.

Ik heb de arbeidsbetaling van den slaaf vergeleken met die van den arbeider in Europa in gunstige tijden. Ik zal geene vergelijking maken, met hetgeen die in Europa in jaren van misgewas en daardoor verhoogde prijzen van levensmiddelen, zonder gelijke evenredige verhooging van het dagloon, geweest is, noch met hetgeen zij geworden is ten gevolge van vermeerderde concurrentie voor arbeid, bij minder gebruik: de vergelijking zou al te zeer in het nadeel van den Europeschen arbeider zijn. Het is niet onwaar te zeggen, dat er onder het opgroeijend geslacht in Europa talrijke gezinnen opwassen, die geen' arbeid leeren, omdat reeds de vader des gezins, geen' arbeidsgebruiker vindende, voor zijne kinderen geen voorbeeld van orde, huishoudelijkheid en naarstigheid zijn kan.

Liever dan dit zal ik eene aanmerking te gemoet komen, die

een in de zaak belangstellend Lezer met grond op mijne rekening maken kan; zij is deze :

Ik heb voor Suriname aangenomen :

De uitkomst van den arbeid, zoo als die is verkregen door 60 pCt. van de generale bevolking, waaronder dus ook de arbeid van vrouwen en kinderen, natuurlijk in proportie van jaren en kracht, mede is berekend; in het daarmede in vergelijking gebragte geval, aan den landbouw in Engeland ontleend, is alleen de arbeid van het hoofd des gezins berekend, en dit kon dus maar gelijk staan met de verdienste der veldmagt, of van 40 pCt. der Surinaamsche bevolking.

Dat in Engeland de overige leden van de gezinnen, mede tot het geheel der productie kunnen bijdragen.

Dat dit, in gelijke proportie als te Suriname, geeft eene verhooging van $^1/_2$ of van 20 arbeiders op de 40, en dus eene vermeerdering van 50 pCt. op de arbeidsverdienste.

Dat, gevolgelijk, indien 40 arbeidende magt verdienen in 6 werkdagen de waardij van	54	litres.
deze 20 meerdere arbeiders nog zullen verdienen .	27	»
Te zamen	81	litres.

En dat dus de geheele som der arbeidsproductie in Engeland zou bedragen, niet de waarde van 54, maar van 81 litres in de week.

Dat de voeding, voor het geheel des gezins, berekend zijnde te bedragen 44 litres en onveranderd blijvende, deze meerdere productie geheel besteed kan worden, aan de overige behoeften des levens, en dat dus daarvoor blijft, niet, gelijk in het gestelde voorbeeld berekend was, de waarde van 10, maar de waarde van 37 litres.

Dat, gevolgelijk, in 100 deelen verdiensten, door den arbeid de behoefte aan voeding zou worden uitgedrukt door	$54^{26}/_{81}$ pCt.
en voor andere behoeften bleef.	$45^{55}/_{81}$ »
	100 pCt.

of, met andere woorden, dat van elken verdienden gulden de Engelschman behoefde, niet als hiervoren gezegd 81½, maar slechts 54⅓ centen voor voeding, en hem dus voor zijne verdere behoeften bleef, niet zoo als dáár gesteld is, slechts 18½, maar inderdaad 45⅔ centen. .

Ik zou het juiste dezer aanmerking, werd die gemaakt, ten volle erkennen, onder deze bepaling echter: dat men gelijke-

lijk toestemme, dat, opdat het gezin voeding en onderhoud in die proportie kunne genieten, ook vrouw en kinderen daartoe in gelijke evenredigheid als te Suriname, door hunnen arbeid moeten bijdragen, op wat wijze dan ook die arbeid, ten nutte des gezins, besteed worde.

Ook dan nog blijft die verhouding iets in het voordeel van den slaaf, die van elken gulden arbeidverdienste slechts 51 centen voor zijne voeding behoeft, en 49 tot ander gebruik overhoudt.

Ik meen dus bewezen te hebben, dat, staande de slavernij, de slaaf, in betaling van zijnen arbeid, een loon genoot voor hem in waarde volkomen gelijk staande, ja zelfs iets hooger zijnde, dan dat van den arbeider in dagloon in Engeland: dat, om de opgegevene gronden (bladz. 103) dat loon dus evenzeer gelijk stond met de arbeidsbetaling, zoo als zich die overal in Europa, ter vervanging der betaling in ruw product, geregeld heeft, en dat ook overal, om die arbeidsbetaling te kunnen verdienen, vrouw en kinderen in gelijke proportie als in de West-Indiën tot dien arbeid moeten bijdragen.

Maar was dit de betaling, die de arbeider staande de slavernij genoot, den meester kostte hij veel meer; want die moest eerst uit zijn' arbeid terug ontvangen de renten van den voor den arbeider betaalden koopschat.

Aannemende dat de inkoopsprijs van iederen arbeider, dooreen gerekend, was *f* 400, dan kostte hem ieder arbeider, waarvan hij voordeel genoot (1), *f* 660.

(1) Ik heb hier den doorgaanden koopprijs bij het bestaan van den vrijën aanvoer in de latere tijden als waarde aangenomen. Wat de eigenlijke waarde van den arbeider thans is valt moeijelijk te bepalen. Zij toch, die tot allen arbeid onbekwaam zijn, of door den arbeid niet hun onderhoud betalen kunnen, zijn minder dan niets waard, want zij zijn voor den eigenaar een steeds voortdurend bezwaar. Diegenen, daarentegen, welke tot veld- en fabrijkarbeid bekwaam zijn, hebben eene veel hoogere waarde, dan de pas aangevoerde Afrikaan, én omdat zij aan het klimaat gewend zijn, én omdat zij den arbeid kundig zijn, die de andere nog eerst, op kosten van den gebruiker, leeren moet. Slaven, in de kolonie geboren, zij vooral, die in nuttige ambachten, ook op kosten van den gebruiker, onderwezen zijn, hebben, wegens orde, arbeidsgewoonheid en kunde, eene ongelijk hoogere waarde, en de kundige planter zal de hoogste waarde hechten aan den neger-opzigter, die met de arbeiders bevriend is en voor het behoud der orde waakt, niettegenstaande diens arbeid voor hem onmiddellijk, volstrekt niet productief is, en hij hem, door verleende begunstigingen, meer dan anderen aan jaarlijksch onderhoud kost.

En de renten à 10 pCt., waarop hij in billijkheid aanspraak had, was dus over ieder arbeider *f* 66 per jaar.

Het arbeidsloon, dat dus de planter, gedurende het bestaan der slavernij, voor iederen vol werk leverenden arbeider, of den arbeid van ieder individu der 60 pCt. van zijne geheele magt, betaalde, was:

		's jaars.		daags.
1°.	Wat de arbeider genoot . . .	*f* 77.18	=	*f* 0.24,9
2°.	De rente van den eigenaar . .	» 66.—	=	» 0.21,2
	te zamen	*f* 143.18	=	*f* 0.46,1,

of omgeslagen, over 310 arbeidsdagen, per dag 46,1 centen; staande dus nagenoeg gelijk met hetgeen thans in onze landprovinciën voor den arbeid betaald wordt, niettegenstaande de arbeider er maar ruim de helft van genoot, en bij dat halve genot nog ruimer in zijne behoeften voorzien kon.

En zoo lang de Emancipatie naar het voorgestelde plan mogt duren, zou die arbeids-betaling nog hooger zijn, omdat zij zou insluiten 1/11 van de vooronderstelde koopwaarde, dus 1/11 per jaar . . . . *f* 55.—
hetwelk, gevoegd bij de boven uitgetrokken . . . » 143.18,

maakt voor geheele betaling van arbeidsloon aan 60 pCt. der magt . . . . *f* 198,18,
dus aan 23,400 arbeiders *f* 4,637,412, nagenoeg het tegenwoordig geheele bruto-revenu der kolonie, en voor den arbeider wordt, staande dien tijd, betaald 13 stuivers daags of 64 centen.

Uit deze berekeningen volgt, dat het loon, hetwelk den arbeider, gedurende den twaalfjarigen duur der Emancipatie zal worden toegelegd, niet zou kunnen betaald worden, zonder alle waardij van den eigendom tot niets te reduceren, dan alleen ten gevolge van eene merkelijk verhoogde productie.

Dat het door ons vooronderstelde arbeidsloon bij vrijën arbeid, 40 à 45 centen daags (1), voor den arbeider een in allen

(1) Het loon, waarop de arbeider, bij vrijën arbeid, in billijkheid aanspraak behoort te hebben, is iets meer dan hij tot onderhoud — niet voeding alleen — van zich en zijn gezin behoeft, dat onderhoud gebaseerd op den prijs van het hoofdvoedingmiddel der bevolking. Daar hij nu, gelijk is aangetoond, reeds staande de slavernij dat loon in gelijke verhouding genoot als de arbeider in Europa, zou het eene aanzienlijke vermeerdering zijn, die som te verhoogen met het geheele bedrag, waarop hij anders in billijkheid aanspraak had, de som namelijk, die zijn meester als rente van het kapitaal van aankoop genoot, zijnde 21,2 centen daags.

opzigte niet slechts hoogst billijk, maar een ruim loon zou zijn, waarbij hij spoedig tot eenen onafhankelijken eigendom geraakt in een land, waar het arbeidend deel der bevolking, om in de behoeften van het geheel te voorzien, slechts eene verdienste noodig heeft, voor voldoende voeding 12,7 centen, en voor geheel voldoend onderhoud nog geene 25 centen daags, latende hem dus, na volledige voorziening in zijne behoeften, een overschot van minstens 15 centen per dag.

Welk arbeider in Europa kan dat van zijne daghuur overleggen (1)?

Dat ook tegen dien daghuur de arbeidsbetaling voor ieder werkelijk arbeider vordert *f* 124 per jaar, en gevolgelijk over de 60 pCt., of 23,400 vol werk doende arbeiders, *f* 2,891,600, nagenoeg $^{2}/_{3}$ van het tegenwoordig bruto product.

Dat dus ook die arbeidsbetaling volstrekt onevenredig zou zijn, zonder verhooging van het bruto product, omdat het hier niet alleen betreft, het ruwe product van den grond, maar het bereids gefabriceerde product.

Dat, dientengevolge, eene arbeidsverdienste van circa 3 millioen,

---

Ik heb daarom — en ook omdat men de arbeidsbetaling niet zóó hoog moet stellen, dat hij, die den arbeider gebruikt, ophoudt daarbij ook een billijk voordeel te vinden, omdat in dit geval de arbeid niet meer gevraagd wordt — gemeend in de West-Indiën 40 centen als billijke daghuur, voor den vrijën arbeid, te mogen aannemen.

(1) Dat loon, gepaard aan die voeding en aan de behoeften van den mensch onder dat klimaat, maakt het allezins mogelijk, dat de arbeider weldra grondeigenaar wordt in een land, waar de grond alleen waarde heeft door wat er op groeit; aanwas van bevolking zal weldra, even als in Noord-Amerika, aan dien, nu nietswaardigen grond eene reële waarde geven, tot groot voordeel voor Nederland, en voor de arbeiders, die daardoor van zelven gegoede grondeigenaars worden, welke, op hunne beurt, den arbeid slechts beheeren. Bij dat loon kan ook dat plaats hebben, wat, tot dus verre, nergens in Europa, maar alleen in Noord-Amerika, bestaan heeft, dat gaandeweg de vrouw van landarbeid ontheven wordt. Voorts spreekt het van zelf, dat, even als zich dit overal elders geregeld heeft, in die 40 centen daags, zoodra de arbeid vrij zal zijn, niet allen gelijkelijk zullen deelen; dat hij, die een ambacht verstaat, iets hooger zal betaald worden dan hij, die alleen grondwerk verrigt; hij, die maar het halve grondwerk daags kan leveren, minder verdienen zal dan hij, die het volle werk levert; die proportie zal bij den vrijën arbeid door de behoefte worden aangewezen; de eene zal welligt 60 à 80, de andere maar 25 à 30 centen verdienen; de dooreen gerekende betaling echter, kan hoofdelijk 40 centen zijn, mits de inkomsten ook, ingevolge de raming, toenemen.

in tegenoverstelling van een bruto product van ruim 6½ millioen, als voorondersteld bij het stelsel van Centralisatie, en gevolgelijk voor den arbeider aanwijzende een aandeel van ruim $^{1}/_{5}$ in dat bruto product, ook in dit opzigt hoogst billijk is, omdat dit bruto product niet is, dat van den landbouw alléén, maar van landbouw in vereeniging met fabrikaat.

Dat dus, uit welk beredeneerd oogpunt men het beschouwen wil, de arbeid, zoo van den slaaf als van den vrijën arbeider, beter betaald was en zijn zal, dan die van den arbeider in Europa.

Ik herhaal hier nu nog alleen ten slotte een paar omstandigheden, die den arbeid in de kolonie gunstig van dien van Europa onderscheiden; als:

Dat die steeds wordt uitgeoefend in de opene lucht onder een' milden hemel, zonder den arbeider noodzakelijk bloot te stellen, aan dien verpestenden invloed op leven en gezondheid, welke van velen Europeschen arbeid onafscheidelijk is, en die aan den arbeid in de koloniën, alleen als een gevolg van onbekendheid met de ware oorzaken, ook vroeger was verknocht, maar die zich laat wegnemen; dat tegen ruim gelijk staande arbeidsbetaling, de arbeider in de kolonie altijd werk vond, hetgeen in Europa verre was van overal het geval te zijn, en dat bij die arbeidsbetaling ook het niet arbeidende deel der bevolking volkomen onderhoud genoot.

En hiermede laat ik de beslissing, of het door mij beweerde, dat de arbeid in de West-Ind. koloniën beter dan in Europa betaald werd, al dan niet gegrond zij, aan het gezonde verstand van den Lezer over.

§ 3.

Stelsel van straf (1).

Welke de staat van beschaving ook zijn moge, waarin de mensch leeft, hetzij in den natuurstaat, in dien van slavernij, of wel

(1) *Ik moet vooral de aandacht van den in de zaak belangstellenden Lezer vestigen op de, in dit Hoofdstuk, op bladz. 129, voorkomende noot 2, die eigentlijk met het hier behandelde onderwerp in geen verband staat, maar een antwoord is aan die Lezers, welke blijkbaar mijn' voorslag tot eene Emancipatie — die alleen onmiddellijk is wat de misbruiken der slavernij betreft, maar eerst na 30 jaren van allen verpligten arbeid ontheft — gehouden*

in eene beschaafde maatschappij : arbeid is de voorwaarde, zoo wel als de zegen van zijn bestaan ; alleen dan, wanneer geslachten, welke hem zijn vooraf gegaan, te zijnen behoeve geärbeid hebben, en hij de vruchten daarvan geniet, die hem in elke beschaafde zamenleving door de maatschappelijke inrigtingen zijn gewaarborgd, kan hij zich — maar ook dan nog slechts tot eigen nadeel — meer dan anderen, aan nuttigen arbeid onttrekken.

Volstrekte ledigheid is niet slechts met de gezondheid, maar zelfs met het leven van den zinnelijken mensch, zoo wel als met zijn geluk, onbestaanbaar. Naar gelang echter die mensch op eenen lagen trap van redelijke beschaving staat, naar die mate is dikwijls zijn arbeid zwaarder, zonder gelijkelijk toe te brengen tot algemeen nut. De in den natuurstaat levenden mensch moet niet slechts arbeiden, maar dikwijls moeijelijken en gevaarvollen arbeid verrigten, om, zich, met ontoereikende hulpmiddelen, een sober onderhoud te verschaffen, of zijn leven tegen de aanvallen van het wild gedierte te beveiligen. De uitbreiding van het gezin leert het eerst het nut der zamenleving kennen, zoo wel als dat van heerschappij en orde; en naarmate die band wijder wordt en de mensch meer redelijk en zedelijk beschaafd is, wordt zijn arbeid meer die van het denkende wezen, dat in hem sluimerde, en heeft die ook een meer uitgebreid nut voor anderen; van dáár, zoo wel als wegens de behoeften aan meerdere voorbereiding, dat in welgeordende maatschappijën de arbeid van het denkvermogen hooger geschat en deswege beter betaald wordt, dan die der louter physieke kracht.

Iedere maatschappij heeft er belang bij, dat elk van hare leden, naar de mate van zijne vermogens, door zijnen arbeid het meest mogelijk nut, niet slechts voor zich zelven, maar ook voor de maatschappij stichte, en die maatschappijën genieten den hoogsten bloei, waar de arbeid der individus, het meest algemeene nut aanbrengt.

Arbeid is dan voor den mensch onvermijdelijke behoefte en pligt. Op het niet vervullen van dien pligt volgt, op wat trap van

---

hebben voor dezelfde zaak, als de Emancipatie in andere koloniën, welke het onmiddellijk aan den wil van den arbeider laat, of hij al dan niet verkiest te arbeiden. Ik zou mij in het Eerste Stuk dezer Beschouwingen zeer tegen mijne bedoeling hebben uitgedrukt, indien niet het wezentlijke verschil tusschen die beiden daarin duidelijk was aangetoond.

(Men vergelijke hetgeen ik daaromtrent vroeger heb gezegd : Eerste Stuk, bladz. 22 en 23; alsook bladz. 79 tot 81.)

redelijke vorming hij geplaatst zij, onvermijdelijk straf. In den natuurstaat is die straf ontbering en honger, en evenzeer is zij dit in den maatschappelijken toestand. In den staat van slaafsche dienstbaarheid, zoo als die in onze West-Indiën bestaat, kon die straf niet van toepassing zijn, de arbeider hetzij hij arbeidde of niet, moest de volle voeding en het geheele onderhoud genieten, zoo wel voor zich zelven als voor de niet arbeidende dienstbare bevolking; en dat voor hem die arbeidsbelooning niet onbillijk was, dat vooral de gebruiker zijn' arbeid duurder betaalde, dan in Europa, meen ik in de vorige § van dit Hoofdstuk bewezen te hebben.

Dat beide strafstelsels hunne voor- en nadeelen hebben is, naar het mij voorkomt, onbetwistbaar. De maatschappelijke straf, gebrek en honger, treft veeltijds den schuldige het minst; maar al te vaak lijden daardoor, in de eerste plaats, de dikwijls niet schuldige leden van het gezin, en later de werkzame leden der maatschappij, die met het onderhoud belast worden, zoo wel van hen, die niet tot arbeiden in staat zijn, als van de zoodanigen, die wel konden maar niet wilden arbeiden: de persoonlijke straf voorkwam, gelijk ik vroeger gezegd heb, het pauperismus.

Dat aan het persoonlijk strafstelsel ook nadeelen verbonden waren is onbetwistbaar; meer echter waren deze gevolgen der slavernij, dan van het stelsel zelf. De slavernij liet wreedheid toe, en terwijl zij aan den eenen kant in al de behoeften der arbeidsbevolking voorzag, liet zij geene lotsverbetering voor den arbeider toe; maar noch het eene noch het andere was een noodzakelijk gevolg van het daaraan verbonden stelsel van tucht; ware die tucht van den aanvang af door billijke wetten geregeld, ware die altijd met onpartijdigheid en regtvaardigheid toegepast, dan zou zich de arbeider noch de menschheid te beklagen hebben gehad.

Was het niet in het belang, zoo wel van den arbeider zelven als van den mensch in het algemeen, dat hij zijn' natuurgenoot, wiens rede hem nog niet leerde dat arbeid pligt was, door dwang aan orde onderwierp en hem tot arbeid noodzaakte? Had men hem tot die overtuiging kunnen brengen, door dit aan zijne eigene ongevormde rede over te laten? en zou daarvan dan niet het gevolg zijn geweest, dat hij, even als vroeger in zijn vaderland, zelfs bij zwaarder, maar minder algemeen nuttigen arbeid, onder den druk van een nog ondragelijker slavenjuk, honger leed, of op eene veel onvolkomener wijs in zijne behoeften voorzien kon?

Leert niet daarbij de geschiedenis van alle volkeren, dat verzachting van tucht alleen het gevolg *kan*, maar ook *moet* zijn van meer algemeene verspreiding van redelijke verlichting? Hebben zich niet, dientengevolge, de strafwetten bij alle volkeren trapsgewijs, en niet eensklaps, verzacht? en zouden de tegenwoordige strafwetboeken van Europa ook voor vroegere eeuwen evenzeer van toepassing zijn geweest?

Maar vooral: acht men het mogelijk den volwassen mensch, maar wiens rede nog op een' lagen trap van beschaving staat, door redenering, dat is door een middel, dat bij hem nog geene kracht kan hebben, tot de overtuiging van zijne pligten, zelfs van die jegens zich zelven, te brengen? Waar kan men nog in zoo korten tijd, op zulke algemeene uitkomsten wijzen, waar de niet redelijk verlichte mensch die beschaving is deelachtig geworden, als de slaaf in de West-Indiën, onder het dáár bestaan hebbend stelsel van tucht, ontving?

Men moet niet uit het oog verliezen, dat hier gevorderd werd, dat maar zeer enkele Europeanen, afgescheiden levende onder eene talrijke bevolking van een niet verlicht menscheuras, niet slechts orde en onderwerping daarbij bewaarden, maar hen tot eenen hun ongewonen arbeid dwongen (1). Kon dit anders geschieden dan door het inachtnemen van de strengste tucht, en was het niet zoo wel in het belang van het algemeen der arbeiders zelven, als in dat der maatschappij, dat die tucht werd gehandhaafd?

Overal waar in Europa groote menschen-massaas door weinige regeerders moeten worden in toom gehouden, vooral dáár, waar die nog op lager trappen van beschaving stonden (2), heeft

(1) Welligt was het alleen onderworpenheid aan vroegere slavernij — gevoegd bij het ingeschapen ontzag van den natuurmensch voor den mensch van hoogere redelijke vorming, zoodra hij een duister gevoel krijgt van het vermogen dier beschaving, wier uitwerkselen voor hem aan het wonderdadige grenzen — die het mogelijk maakte, dat een zoo gering getal Europeanen, een zoo overmagtig aantal Afrikanen tot onderwerping niet alleen, maar ook tot arbeid dwong. De Nomadische Amerikaansche stammen althans, waar de slavernij nog maar alleen die van de zwakkere tegenover de sterkere kunne, en in den krijg onbepaalde gehoorzaamheid aan het opperhoofd was, gevoelden ook wel den invloed der hoogere beschaving, doch waren daardoor nimmer tot onderwerping, zelfs niet aan huiselijke dienstbaarheid te brengen.

(2) Hetzelfde Groot-Brittanje, dat in zijne West-Indische koloniën de slavernij afschafte, veroordeelde zijn' eigen' onderdaan, wegens overtre-

men evenzeer een meer gestreng strafwetboek, dan dat van onze burgerlijke maatschappij, onvermijdelijk geacht. Ook is dit nog het geval bij het leger en de vloot, zelfs eenigermate op onze koopvaardij-schepen, en is de verzachting, die latere jaren in deze strafwetten mogelijk maakten, niet een gevolg van de meer algemeen verspreide verlichting onder onze mindere standen?

Overal dan is de mensch tot arbeid verpligt, en heeft het niet volbrengen van dien pligt voor hem straf ten gevolge, en zoo lang hij niet door behoefte en door de overtuiging zijner eigene rede,

---

ding der wet, in eene andere kolonie, tot korteren of langeren, somwijlen tot altijddurenden dwangarbeid; en dat stelsel heeft, in een betrekkelijk kort getal jaren, van het minst verlichte en meest misdadige deel der maatschappij, welvarende goedbezitters en eene bloeijende kolonie gevormd.

Een algemeen geacht, verlicht en menschlievend reiziger zegt omtrent de Britsche kolonisatie in Nieuw-Holland het volgende:

»Tandis que les lois bienfaisantes garantissent ainsi les avantages des »propriétaires, le même esprit de sagesse et de justice se fait sentir à l'é»gard des criminels. De ces derniers les uns sont condamnés à l'*esclavage* »pour le reste de leur jours; c'est le plus petit nombre...........

»Deux moyens puissants ont été mis en usage, pour contenir cette »population bizarre et pour l'améliorer: la crainte et l'espérance. D'un »côté des troupes nombreuses, sans cesse armées, des potences, des »prisons, des cachots, établis sur plusieurs points de la colonie, des fers »et des chaînes, une police active, des châtimens terribles pour les »fautes les plus légères, enfin la mort pour celles qui sont plus graves; »de l'autre côté l'espérance de la liberté......................

»Les exemples de la sévérité la plus effrayante se succédèrent, la terreur »des lois pénétra, pour la première fois peut-être, dans ces coeurs endurcis. »Dès cet instant une révolution heureuse commença pour eux, et tel en »a été le résultat, que pendant le séjour de cinq mois que nous avons »fait au port de Jackson, nous n'avons pas entendu parler d'un seul »meurtre, ou même d'un vol, et qu'il y avait plus de deux ans, qu'on »n'avait condamné personne à mort." (PÉRON, *Voyage aux Terres Australes, tableau des colonies Anglaises*, *Vol.* 2, *page* 399, 400.)

Ik ben zeer verwijderd van den slaaf met den misdadiger gelijk te stellen, of een zoodanig strafstelsel voor onze kolonie wenschelijk te achten; maar waar vindt men dan ook dáár die overal opgerigte galgen, die onophoudelijke doodstraffen, die gevangenissen zelfs? Is het niet overbekend, dat doodstraf in de West-Indiën tot de hoogste zeldzaamheden behoorde, en dat honger, gevangenisstraf, geldboeten en een aantal andere strafbepalingen, door welke men in Europa de bevolkingen tot arbeid of wetsbetrachting dwingt, er gelijkelijk algemeen onbekend, en, bij het stelsel van verpligten arbeid en verzekerd onderhoud, ook niet toe te passen zijn?

de noodzakelijkheid gevoelt om dien pligt te vervullen, is een dwang, die hem daartoe noodzaakt, heilzaam, daar deze hem meer verpligt zijnen arbeid, zoo voor zich zelven als voor anderen, nuttig te maken; maar bij het bestaan van een gedwongen stelsel van arbeid, tegenover de verpligting van voorziening in zijne behoeften, moeten een aantal straffen, die den meer redelijk verlichten mensch tot arbeid nopen, wegvallen, en het eenige, wat dus overblijft, is corporele straf, zoo als die in de West-Indiën bestond.

In de tweede plaats meen ik als bewezen te mogen aannemen, dat, naar gelang de mensch op lageren trap staat van redelijke en zedelijke ontwikkeling, en vooral naar gelang de magt, die hem daartoe moet noodzaken, betrekkelijk gering is, ook het toe te passen strafstelsel strenger zal moeten zijn. Daarop heeft zich het Surinaamsche strafstelsel moeten gronden; zeer zou men zich bedriegen met te vooronderstellen, dat de meester of beheerder die het met de meeste strengheid heeft toegepast, noodzakelijk een wreedaard was: hij slechts was wreed, die het met onregtvaardigheid toepaste.

Er bestond dus in onze koloniën — en, ten gevolge van omstandigheden, moest dit noodwendig zoo zijn — een hoogst gestreng stelsel van straf, geheel verschillend met dat, hetwelk in Europa bestond, maar dat, even als in Europa en elders, ten gevolge van de verzachting der zeden, én bij den meester én bij den slaaf, gaandeweg verzacht werd. Dat dit stelsel van straffen, zoo weinig overeenkomstig met dat der maatschappij, waarin hij zich bewoog, door den meer redelijken Europeaan misbillijkt werd, was natuurlijk; dat zij, die onze koloniën tijdelijk bezochten, er hevig door geschokt werden, was evenmin te verwonderen, en die afkeuring werd met levendige kleuren in Europa afgeschilderd, en zeker het sterkst door hen, die alleen naar uiterlijkheden oordeelden, en het minst in staat waren het bestaande, aan het voorbeeld van vroegere ondervinding en verworvene kennis te toetsen: de jeugd, namelijk, of de bereids vooringenomen bezoekers. Ware het echter niet billijker geweest, bij het beoordeelen der Surinaamsche strafinstellingen, in de eerste plaats te onderzoeken, of zich met een stelsel van verpligt onderhoud en verpligten arbeid een ander stelsel van straf liet vereenigen? of het bestaande stelsel van straf niet overgenomen was van de voorgeslachten, even als dat in Europa? of men eene zaak, waarmede de geheele maatschappelijke inrigting in ver-

band stond, willekeurig, door eene magtspreuk, in ééns kon vervormen? of zich op die wijs de strafwetten, welke in vroegere eeuwen in Europa hebben bestaan, zonder een' van schrede tot schrede daartoe voerenden overgang, in overeenstemming met de trapsgewijs toenemende redelijke verlichting der bevolking, op éénmaal in het strafwetboek der 19e eeuw hadden laten omscheppen? of niet ook in de kolonie, die steeds in verhouding tot de redelijke beschaving toenemende verzachting, even als vroeger in Nederland, plaats vond? of, eindelijk, inderdaad de toepassing van die corporele straf, welke was blijven bestaan, en zoo als die was blijven bestaan, voor den mensch op dien trap van beschaving, als de slaaf staande, wel eene zoo zware straf was, als voor den Europeaan de straffen, welke een ander stelsel hem oplegde, om hem tot arbeid en wetsbetrachting te noodzaken?

Toen ik in de kolonie kwam, had ik een' dertigjarigen leeftijd bereikt; meer dan dit velen anderen mogt te beurt vallen, had eene vrijë beschikking over mijnen tijd, mij in de gelegenheid gesteld, mij, door lectuur, eenigermate bekend te maken, met hetgeen ik dáár zou vinden, zoo wel wat de kultuur, als wat het dáár bestaande stelsel van beheer betrof; brieven van en gesprekken met kolonisten, hadden mij mede daarop voorbereid, en ik wist, dat personen, sedert lang in de kolonie woonachtig, menschen, aan wie ik edelaardige gevoelens toekende, en met welke ik bevriend was, de koloniale inrigtingen uit een geheel ander oogpunt beschouwden, dan met de toen reeds bij velen in Europa daaromtrent aangenomene gevoelens overeenkwam. Dit alles was mij vooruit bekend, en ik geloof dus, dat ik minder dan velen met eene zekere ingenomenheid, tegen de koloniale instellingen in de kolonie kwam. En toch wekte het strafstelsel bij mij dezelfde verontwaardiging als bij andere Europeänen; toch ontweek ik het, zoo veel ik kon, er getuige van strafoefeningen te zijn; toch erken ik ronduit, dat ook ik mij voorstelde, dat alléén gewoonte den anders weldenkenden mensch tot dusdanige barbaarschheid had kunnen verharden; en had ik de kolonie weder spoedig en voor altijd verlaten, waarschijnlijk zou mijn gevoelen dat van een aantal tijdelijke bezoekers gebleven zijn.

Eerst toen ik, bij een langer verblijf, meer én met het karakter van den kolonist, én met dat der arbeidende bevolking bekend werd, eerst toen wijzigden zich daaromtrent mijne denkbeelden. Van de zijde van den administrateur zag ik, hoe dezelfde strenge reg-

ter, dikwijls de meest deelnemende mensch was; hoe, waar ellende of gebrek, toen in onze kolonie een zeldzaam verschijnsel, hulp vorderden, hart en beurs steeds voor de noodlijdenden open waren. Ik hoorde gesprekken met directeuren, waarbij zij, ja, tot de strengste handhaving der orde werden aangemaand, maar hun ook naauwlettende zorg voor een doelmatig onderhoud en eene behoorlijke verpleging der aan hun beheer toevertrouwde magten, vooral van de kinderen en vrouwen, aanbevolen en strenge onpartijdigheid ten pligt gemaakt werd (1); terwijl hun tevens werd te kennen gegeven, dat zij te zorgen hadden, niet ten gevolge van onbillijk verzwaarde werktaken, onregtvaardige inhouding of misleiding omtrent verschuldigde vrijstelling van arbeid, of

---

(1) Ik roep hier weder het getuigenis in van een' reeds meermalen aangehaalden schrijver, die in het lot gedeeld heeft, dat den deskundigen en waarheidlievenden, en daarom onpartijdigen schrijver, veelal te beurt valt, namelijk, miskenning van beide partijën. Sprekende over het belang, dat de planter in de creolen, dat is in de in de kolonie geborenen, ook Neger-kinderen, stelt, zegt de schrijver:

„Een Neger krijgt voor ieder kind, als het nog geen jaar oud is, even „zoo veel levensmiddelen en andere toelagen, als voor zijn' eigen' per„soon......"

„De Negerin behoeft, zoodra zij in hare zwangerheid gevorderd is, „minder te werken, en als zij verlost is, mag zij 14 dagen te huis blijven."

„De eigenaars, die in de stad wonen, hebben opgemerkt, dat de Ne„gerinnen, staande hunne afwezigheid, dikwerf miskramen hebben, hetzij „door onachtzaamheid, of omdat men hen niet in het werken ontziet; „daarom laten velen hunne slavinnen, als deze hoog zwanger zijn, „naar de stad komen en in hunne huizen goed verzorgen, totdat zij „bevallen zijn."

„Op verscheidene plantaadjen heb ik een groot aantal Neger-kinderen ge„zien, die vaak de woning van hunnen heer gaan bezoeken en alzoo „zeer gehecht worden aan deszelfs familie. Men heeft meermalen voor„beelden gehad, dat zij, wanneer zij, bij den dood van hunnen heer, de „vrijheid bekomen konden, die weigerden," enz. (von Sack, Deel I, bladz. 144 en 145.)

Of het toeval of voornemen is, dat de schrijver hier het woord *eigenaren*, en niet *administrateuren* bezigt, durf ik niet bepalen; maar dit is eene algemeen bekende waarheid, dat er reeds toen maar weinige eigenaren waren, en dat de zorg omtrent de zwangere vrouw, aan Paramaribo, althans staande mijn verblijf aldaar, zoo ver de middelen het toelieten, aan de voorname administrateuren gemeen was. En wat de kinderen betreft, zoo zag ik er meer dan één voorbeeld van gehechtheid, niet slechts aan den administrateur, maar ook aan den op de plantaadje wonenden directeur.

andere mogelijke onregtvaardigheden, aanleiding tot misnoegen te geven, of oorzaak te zijn, dat de administrateur zelf, meer dan tot behoud der orde gevorderd werd, genoodzaakt zou wezen zijn gezag te doen gelden, en dat de directeur evenzeer voor de onder hem dienstbaren in dit opzigt verantwoordelijk werd gesteld. Ik was getuige van meer dan ééne hoogst ernstige vermaning, in dit opzigt, van den administrateur aan den directeur, zoo wel mondeling als in geschrifte, somtijds van eene demissie op dusdanigen grond gegeven, en hoe dan de directeur als dit meer dan ééns plaats vond, steeds minder in aanzien kwam, en eindelijk bezwaarlijk weder eene goede betrekking kon vinden, en het uitzigt op bevordering meer en meer verloor. Van toen af hield de administrateur, in mijn oog, in het algemeen, op de man te zijn, die, door het uitoefenen van harde kastijdingen, voor de inspraak van menschelijk gevoel doof bleef, maar was hij slechts de strenge regter, die uit pligtgevoel eene tot behoud der orde, onmisbare tucht moest toepassen, en voor wien dit gedeelte der op hem rustende verpligtingen, het moeijelijkste van zijne taak was.

Van een' anderen kant ontdekte ik bij den arbeider ook bewijzen, dat de straf dikwijls wèl verdiend, en voor hem niet zoo hard was, als de Europaan zich die voorstelt; meermalen toch, zag ik den slaaf, één of twee uren na het voltrekken der straf, even onbezorgd als te voren, lagchend en zingend over straat gaan; dikwijls kon men uitdrukkingen hooren, die getuigden, dat, zoo hij al niet eigenwillig zich de straf had op den hals gehaald, hij die lang zoo veel niet telde, als de Europeaan zich die voor hem aantrok (1).

Het meest echter grondde zich mijne overtuiging van het niet onbillijke van het strafstelsel onder die verhoudingen, en dáár, waar het regtvaardig werd toegepast, op de algemeene gedachte, die bij den slaaf zelven daaromtrent onmiskenbaar bestond. De meest strenge, mits regtvaardige, administrateur genoot bij het algemeen der slavenbevolking niet slechts de meeste achting, maar ook de meeste gehechtheid; gaarne was de slaaf onder zijne administratie, gaarne zag hij het, dat zoodanige administrateur,

(1) Uitdrukkingen als deze, b.v. *à troe mi kisie fon fon, ma mi sie fotto* (het is waar, ik heb slaag gehad, maar ik ben toch aan het fort (1) geweest), waren niet vreemd. De slaaf, namelijk, achtte die correctie niet zoo zwaar: hij had toch daarvoor een of meer dagen zonder arbeid doorgebragt, en was er voor te Paramaribo geweest.

(1) *Paramaribo.*

door aankoop, eigenaar werd eener plantaadje, aan welke hij zelf verbonden was: hij gevoelde, dat, waar de orde beter bewaard werd, de noodzakelijkheid aan toepassing van straf minder, en, door het behoud van den arbeid, ook zijne toelage meer geregeld en beter was; de arbeider zelf droeg er roem op, dat hij slaaf was op eene geregelde en bloeijende bezitting; hij dacht wel niet diep daarover na, maar desniettegenstaande had hij een zeker gevoel van de voordeelen, welke ook voor hem daarmede gepaard gingen (1).

Dat de ondervinding, op die wijze verkregen, mijn oordeel omtrent het Surinaamsche stelsel van regering merkelijk heeft gewijzigd, erken ik, en begrijp volkomen, dat zij, die niet in de gelegenheid waren er zich zóó in bijzonderheden mede bekend te

(1) Zeer algemeen werd dit, te mijnen tijde, door hen, die het konden beoordeelen, in onze kolonie erkend, en was het niet natuurlijk? Dáár waar de slaaf wist, dat ook de ongegrondste aanklagt tegen den directeur door den administrateur werd aangenomen, waren die klagten, en te gelijk het dientengevolge veroorzaakt werkverlies, onophoudelijk. De directeur werd er nalatig in het aanzetten tot den arbeidspligt, en van daar verachtering van het effect; en omdat hij misnoegd was over de gedurige, niet altijd verdiende verwijtingen, zochten sommigen die op den arbeider te vergelden door vexatiën, waartoe zij de magt hadden, en eene gezochte aanleiding ligt te vinden was. Van daar op zoodanige plantaadjen ordeloosheid, onregtvaardigheid, veelvuldige afwisseling in de directie en verachtering van het effect, gepaard met onophoudelijke, veeltijds onbillijke strafoefening; terwijl onder den meer strengen administrateur tucht en orde beter bewaard bleven, de aanleiding tot straf minder was, bij geregelden arbeid de bezitting vooruitging, en gevolgelijk de uitdeelingen naar behooren werden verstrekt, en er nu en dan aan slaven, die zich onderscheiden hadden, een buitengewoon bewijs van goedkeuring werd toebedeeld; daar in het tegenovergesteld geval die uitdeelingen óf minder geregeld werden óf geheel ophielden. Heeft ook hetzelfde niet plaats bij ons leger en bij onze marine? En zijn het ook dáár niet de bevelhebbers, die het minst verslapping der tucht toelaten, onder wier bevel het volk het meeste welvaart, waar het minst noodzakelijkheid aan tucht bestaat, en die zich het meest in de achting en liefde van hunne ondergeschikten verheugen mogen, en, waar de nood het vordert, op hen kunnen staat maken? — Het spreekt echter van zelf, dat én in het eene én in het andere geval alleen gesproken wordt van wel gestrenge, maar toch regtvaardige toepassing van straf; want evenzeer als de slaaf den regtvaardigen administrateur achtte, evenzeer verfoeide hij den onregtvaardigen, en algemeen door de slaven geacht te zijn, was doorgaans een bewijs, aan hetwelk men den wel strengen, maar toch regtvaardigen en zaakkundigen administrateur kon kennen.

maken, anders oordeelen, maar daarom juist meen ik regt te hebben veler oordeel, ook in dit opzigt, oppervlakkig te noemen.

Heeft men niet, zoo als ik reeds vroeger gezegd heb, bij het beoordeelen der in de kolonie bestaande strafwetten, die alleen beoordeeld naar de Europesche verhoudingen, en de koloniale betrekkingen geheel uit het oog verloren? Heeft men daarbij acht gegeven op den, in evenredigheid van onze arbeiders, nog lagen trap van beschaving van den slaaf, op de weinige gezagvoerders, die dáár, even als in Europa bij het leger of de vloot, ja in nog veel hooger mate, de menigte moeten in toom houden? Heeft men gelet op het niet bestaan in de West-Indiën van een aantal straffen, die in Europa het gezag voor de Wet doen eerbiedigen, en ook den nalatigen arbeider treffen? en dat die straffen, welker wreedheid in Europa met zulke afzigtelijke kleuren zijn afgeschilderd, en die dan ook met regt wreed mogten genoemd worden, wilde men die op eene bevolking toepassen, welke met den Europeaan op gelijken trap van beschaving staat, bijna geheel het civiel en crimineel Europeesch strafwetboek vervangen? dat er voor den slaaf noch geldboeten, noch gevangenisstraf, noch verpligting tot ongezonden arbeid om te bestaan, noch andere strafbepalingen, aanwezig zijn? dat de zwaardere straffen, die hem kunnen worden opgelegd, de criminele straffen in Europa vervangen, en de misdrijven, op welke deze worden toegepast, voorkomen hebben? Heeft hij er vooral op gelet, dat het bestaande stelsel van onderhoud en de verspreide ligging der bezittingen ieder ander strafstelsel onmogelijk maakten (1)? en dat voor den slaaf eene straf van 25 of 50 zweepslagen — bij moedwillige nalatigheid in den arbeid de gebruikelijke tuchtiging — inderdaad eene veel mindere straf is, dan voor den arbeider in Europa de woorden: »Er is van »daag, of van deze week, geen werk voor u!" woorden, die zelfs niet overal alléén den onwilligen arbeider treffen, maar die dikwijls ook den bekwamen en vlijtigen hopeloos wegzenden, zonder vooruitzigt, om niet slechts zich zelven, maar ook zijn gezin, voedsel en onderhoud te verschaffen? Berooft niet eene zoogenaamd ligte gevangenisstraf in Europa, waarmede kleine wetsovertredingen moeten gestraft worden, dáár waar die den vader des gezins

(1) Men vergelijke hiermede én wat ik reeds in het Eerste Stuk deswege heb aangevoerd, én de Noot 1 op bladz. 123.

treffen, dat gezin evenzeer van zijn' arbeid gedurende korten of langen tijd, zonder nog de daaraan voor hem verbondene schande, het dalen in de achting van zijne gebruikers, en andere noodlottige en blijvende gevolgen, in aanmerking te nemen? En is dat alles niet, én voor hem én voor zijn onschuldig gezin, een voor het zedelijk gevoel oneindig zwaarder straf, dan de personele en zeer ras vergeten kastijding, voor een' mensch, die noch slechts op dien trap van redelijke ontwikkeling als den slaaf staat, bij wien de straf noch op het gezin drukt, noch hem diep in de achting van zijne gelijken doet dalen, noch andere blijvende noodlottige gevolgen voor hem heeft?

Ik geloof dan, dat, zelfs met betrekking tot de dáár bestaande straf, het daarover in Europa geveld oordeel heeft gedwaald, omdat men daarbij noch het in de kolonie bestaande en onvermijdelijke stelsel van verpligten arbeid, noch het verschil tusschen de beschaving van den West-Indischen en Europeschen arbeider in aanmerking genomen, maar ook die straf slechts naar den maatstaf van Europesche zeden beoordeeld heeft (1).

---

(1) Wat meer dan eenige andere oorzaak tot het verkeerd beoordeelen van het koloniaal strafstelsel in de Nederlandsche bezittingen, in vergelijking met andere koloniën, heeft geleid, was juist het stelsel van administratie. Onder dat stelsel toch werd alle straf, die de directeur niet de bevoegdheid had toe te passen, alle straf ook, die zich de slaaf bij onvoldoende aanklagt op den hals haalde, wanneer hij zich eenige dagen aan den arbeid onttrokken had, te Paramaribo, en natuurlijk het meest door die administrateuren toegepast, welke over het uitgebreidst getal plantaadjen de regtsmagt uitoefenden; alle ernstige strafoefeningen over de geheele werkbevolking der kolonie troffen dus steeds het oor, en schokten het menschelijk gevoel van iederen tijdelijken bezoeker, aan andere zeden gewoon. Niet zoo bestond dit in die koloniën, waar de eigenaar op zijne plantaadje woonde; dáár werden die strafoefeningen niet minder uitgevoerd, maar zij troffen het oor van den vreemdeling alléén dan, wanneer hij zoodanige bezitting bezocht, en dan nog waren er een aantal middelen, om te voorkomen, dat hij daarvan getuige was. Zoo moest zich wel daaromtrent een geheel eenzijdig oordeel vestigen. Hoe menig vreemdeling ging de woning van den voornamen administrateur dikwijls voorbij met de gedachte: »Daar woont een wreedaard, want bijna dagelijks hoort »men er strafoefening!" en hield den bijzonderen inwoner, waar hij die zeldzaam hoorde, voor menschlievend, zonder daarbij te bedenken, dat proportioneel over het aantal geadministreerden de administrateur veel minder strafte; dat in zeer vele gevallen deze alleen regter was, terwijl bij den particulier gekwetste eigenliefde en andere menschelijke zwakhe-

Het is mijne innige overtuiging, dat, zoo lang er verpligte arbeid bestaat, ook lijfstraf onvermijdelijk daaraan verbonden moet zijn, en dat die, tot zóó lang, door geen ander strafstelsel kan vervangen worden (1). Ik houd mij gelijkelijk overtuigd, dat, tot zekere mate en onder zijne verantwoordelijkheid, die straf moet kunnen worden toegepast door hem, die op de plaats zelve én voor het behoud der orde moet waken én den arbeid regelen (2); en dat, hoezeer ongetwijfeld de meerdere beschaving

den en driften, maar al te dikwijls tot onregtvaardige straftoepassing aanleiding gaven. — Men heeft het den administrateur of het administratief stelsel verweten, dat hij alleen maar zocht het meest uit de opbrengst der bezittingen te maken; dit moest dus natuurlijk ook het bewijs ten gevolge hebben, dat, behalve waar het behoud van orde en werkpligt daardoor verachtering leden, elke persoonlijke bestraffing onmiddellijk in het nadeel was, zoo wel van den administrateur zelf als van den eigenaar, en dat het dit te meer moest zijn, naar gelang de straf meer gestreng was; want dat altijd eene kortere of langere vermindering van arbeid, en dientengevolge van productie, hiervan het gevolg was. Zelfs von Sack verloor dit uit het oog; zeer naar waarheid was, hetgeen hij schreef, en dat hem in de kolonie ten kwade geduid is, dat hij op zijne wandelingen sommige negers zeer hard had zien behandelen, en dat hij nog meer daarvan vernomen had (Deel I, blz. 146); maar hij verloor de door mij boven opgegevene oorzaak uit het oog.

(1) Hoe zal men den verpligten arbeider met gevangenis straffen, of met ballingschap, zonder den arbeid te verliezen? Ik heb ergens, ik weet niet waar, een' voorslag tot nachtelijke opsluiting gelezen. Hij, die eenige menschenkennis bezit, en den inboorling der heete luchtstreek, vooral den Afrikaan, kent, zal begrijpen hoe nadeelig eene zoodanige strafwet op de bevolking en op het moreel van den arbeider zou werken, en dat men tevens geen geschikter middel zou kunnen ter hand nemen om opstanden te bevorderen.

(2) Wil men den directeur — of welken naam in het vervolg de opzigter op de plaats zelve voeren zal — die den arbeid moet opleggen, het middel geheel benemen om pligtverzuim te straffen, men zal hem eensdeels alle ontzag uit de handen nemen, anderdeels zal men ligte straffen onophoudelijk én dagelijks moeten toepassen; en daar men te dien einde den arbeider te water naar Paramaribo moet zenden, zou men voor elk werkverzuim van één' halven dag — ik toonde dit reeds vroeger aan — twee of drie dagen den arbeid van den schuldige en nog dien van een paar roeijers daarenboven missen. Aan den eenen kant leidt dit van zelf tot straffeloosheid, want wie, die bij den arbeid belang had, zou de straf aanvragen? Ten anderen zal de arbeider eer eene ligte straf zoeken, dan vreezen, als hem die drie dagen van werken vrijstelt.

Dat de plantaadje-directeuren afhankelijke wezens waren, slechts eene geringe jaarwedde genietende, om den beul over de slaven te spelen, is eene beschuldiging even als die tegen administrateuren ingebragt, veel te

van den arbeider verzachting daarvan toelaat, en die ook algemeen in de latere jaren heeft plaats gevonden, het in het belang der orde, dat is in dat van den arbeider zelven, voorzigtig is, die mate van strengheid in het oog te houden, welke hem ontzag voor de Wet inboezemt, en minder tot gedurige herhaling en tot zwaardere straffen noodzaakt (1), en te zorgen dat

algemeen, om, in dien zin, waar te zijn. Afhankelijk waren zij, even als in elke maatschappij de ondergeschikte standen van de over hen gestelde afhankelijk zijn, maar, zoo als ik later hoop te bewijzen, oneindig minder dan die pachters, welke zich de Schrijver voorstelt in hen te vinden.

Dat zij echter wel gehuurd waren, om de orde te handhaven en toe te zien, dat de verpligte arbeid werd verrigt, maar niet alleen, om den beul over de slaven te spelen, blijkt uit demissiën, die een gevolg waren van het misbruiken hunner magt, en de plantaadje-correspondentiën zouden daarvan talrijke bewijzen kunnen leveren; ook zou het velen onder hen onregt doen, te gelooven, dat zij zich daartoe zouden laten huren; en wat de geringe jaarwedde betreft, zoo genoten zij hetzelfde, wat de administrateur vóór hen had genoten, en de kundige en bekwame onder hen had een gelijk vooruitzigt.

(1) Vooral welmeenende menschenvrienden in Europa, hebben zich geërgerd aan de meer gestrenge straftoepassingen in Suriname, onder den naam van Spaanschen Bok algemeen bekend en verfoeid. Die straf stond gelijk met hetgeen men in Europa noemde eene strenge geeseling, zonder met het voor altijd fletrisserend brandmerk gepaard te gaan. Zij werd in latere jaren alleen op aanvrage van den administrateur, op regterlijke autoriteit vergund, en door regtsbeambten toegepast, en bij zeer belangrijke gevallen, door Heemraden op de plantaadjen zelven bevolen, en onder hun oppertoezigt ten uitvoer gelegd. Diep betreurenswaardig is het, dat de mindere beschaving en de maatschappelijke toestand, in sommige gevallen, zeer strenge tucht gebiedend vorderen; maar had men niet in billijkheid moeten in aanmerking nemen, én dat een nog min beschaafde toestand van de maatschappij, ook in Europa, strenger strafwetten gevorderd had dan in onze eeuw, en dat het juist het verslappen der mindere tucht was, die tot de vermenigvuldiging der zwaardere straffen aanleiding gaf? Waar toch deze straf werd toegepast, daar bestond moedwillig verzet tegen wettelijke Overheden (dit was, ten opzigte van den slaaf, zoo wel de directeur als de administrateur). Wordt niet in onze armée en bij onze marine, die wetsovertreding ten minste even zwaar gestraft, zoo al niet met verlies van het leven geboet? ook dáár zelfs, waar het verzet tegen den subalternen gebieder gerigt is? en kon zonder dat, dáár de orde worden gehandhaafd? Kon zij dit beter worden bij den min verlichten slaaf in onze West-Indische bezittingen, die nog niet uit gelijke beginselen van eerzucht handelen kan als die zijn, welke een goed militair moeten besturen? en is niet in beide gevallen, maar vooral bij den slaaf, het verbreken der orde eene veel zwaardere straf, zoo wel voor

de straf, zonder oogluiking, maar ook zonder onregtvaardigheid, worde toegepast (1).

---

den wetsovertreder zelven, als voor het niet strafschuldige deel der maatschappij, dan de op den overtreder toegepaste straf zelve? Leidt niet dat verbreken der orde tot het ontbinden der maatschappij? en in de West-Indiën tot de onveiligheid voor personen en goederen van de rustige bevolking, tot de noodzakelijkheid van het ontwikkelen van militaire magt, tot algemeene fusilladen en doodstraffen? en, mogt de woeste kracht zegevieren, tot de zegepraal van onbeschaafdheid over beschaving, en tot den terugkeer van den slaaf tot den meer dierlijken natuurstaat?

(1) Hoe zeer, zelfs naar het gevoelen van erkende philantropisten, ook dáár waar de maatschappelijke toestand nog lijfstraf onvermijdelijk maakt, het behoud der maatschappelijke instellingen, nog de onpartijdige toepassing vordert van aan de misdaad geëvenredigde straffen, kan de onderstaande aanhaling staven, die aan een' schrijver uit Noord-Amerika ontleend is.

»Wij beginnen," dus zegt deze: »onder ons te krijgen een aantal zich »noemende philantropisten, die, in hun groot verlangen om schurken te »troetelen (*to coddle*) en te bekeeren, met rassche schreden voortspoeden, »om de straf voor het misdrijf over te brengen op het eerlijk deel der »maatschappij, ten bijzondere voordeele van hunne élèves. Sommigen van »hen zijn er reeds in geslaagd, al onze zweepstraffen en daardoor de beste »en goedkoopste wijs af te schaffen, die ooit was uitgevonden of in het »werk gesteld, om eene bijzondere soort van misdrijven te straffen; »een geslacht later zullen onze kinderen de gevolgen van deze kwalijk begrepene philantropie ondervinden; laten dan zij, die eigenaars »zijn van menageriën, duiventillen, boomgaarden, rookerijën en andere »verzoekingen voor kleine diefstallen wèl toezien, want het zou mij zeer »verwonderen, indien niet de onveiligheid van hun roerend eigendom de »meest onwederlegbare bevestiging gâf van het gewigtige van dezen mis»slag. Één strafpaal, met billijkheid gebruikt, zal meer afdoen om eene »buurtschap te hervormen, dan honderd kerkers met hunne 20 en 30 da»gen gevangenisstraf. Ik ben, indien ik mij zelven ken, zoo zeer ge»neigd om te zorgen voor de verbetering van misdadigers, als zich met »het gezond verstand laat overeenbrengen; maar het groote doel van »alle maatschappijën, dat is: hunne eigene veiligheid, moet nimmer aan deze »bedenking, die daaraan ondergeschikt behoort te zijn, worden opge»offerd. Maak den goeden naam, den persoon en den eigendom van elk »individu, in de eerste plaats, zoo onschendbaar als mogelijk is, en be»proef daarna zoo vele philantropische stellingen als gij wilt."

De uitgever maakt er in de noot de aanmerking bij, dat zich die voorspelling in Amerika reeds ten volle heeft vervuld; dat kleine diefstallen van dien aard iets zoo gewoons zijn geworden, dat er maar weinigen zijn, die hunne toevlugt tot de wet nemen, om daaromtrent regt te krijgen, want dat, in plaats van de onmiddellijke en nuttige straftoepassing, bij een vroeger geslacht in gebruik, de wet evenzeer verfraaid

Vraagt men, of staande den duur der slavernij, de onbegrensde magt van lijfstraffelijk regt niet wel is misbruikt geworden, dan

---

is met uitvlugten en oponthoud in zaken van gering belang, als in die, welke van het uiterst gewigt zijn, en dat het dikwijls jaren aanhoudt, alvorens men den persoon, die zich aan eenen kleinen diefstal heeft schuldig gemaakt, kan doen teregt staan, indien hij maar geld heeft om den regtsgeleerde te betalen. (S. Fenimore Cooper, *The chainbearer. Beaudry's edition.* Bladz. 184 en noot.)

Dit is het gevoelen van een' schrijver, die zich meermalen uitgelaten heeft de bestrijder te zijn der slavernij, met betrekking tot het onvermijdelijke der toepasing van ligchamelijke straf, zelfs op den mensch, wel is waar op een' nog lagen trap van beschaving, maar veel meer redelijk toch, dan nog de slaaf in de West-Indiën, en daarbij in den vrijën maatschappelijken staat.

Ook ik deel, in dit opzigt, in het gevoelen van dien schrijver, en hoezeer ik het wenschelijk acht, dat in iedere maatschappij de strafwet zoo zacht zij als de redelijke beschaving der bevolking kan toelaten, en steeds in evenredigheid met de overtreding, zoo vordert, mijns inziens, evenzeer het belang der maatschappij, dat de straf, zoo veel mogelijk, den overtreder zelven treffe, en ook dat die van onmiddellijke toepassing en werking zij; en indien ergens zoo wordt dit vooral dáár gevorderd, waar de maatschappelijke inrigtingen gelijke subordinatie vorderen als bij de armée of de vloot, en een burgerlijk wetboek de orde niet evenzeer verzekeren kan; en meer nog dan voor anderen wordt dit, mijns inziens, in die gevallen gevorderd, in het belang van de wetsovertreders zelven.

En wie kan het voorbij zien, hoe talrijk ook in Europa de groote gevolgen zijn, die althans gedeeltelijk zijn voortgevloeid uit de straffeloosheid, waarmede ook dáár kleine wets-overtredingen werden gepleegd, en de dien ten gevolge steeds toenemende bandeloosheid der overtreders; en hoe zeer die veroorzaakt werd, alléén omdat de straf, óf onevenredig was aan het misdrijf, óf omdat die in plaats van den overtreder óf het gezin óf de maatschappij trof, en de regter daarom huiverde haar toe te passen, óf wel omdat die niet zonder zoo veel bezwaar en langwijligheid kon worden opgelegd, dat de beleedigde partij, liever van alle regtsvervolging afzag. Wie kan het voorbij zien, dat de barricades in de voornaamste hoofdsteden van Europa, en het bloed der edelste burgers, bij de verdediging der maatschappelijke orde, door moordaanslagen gevallen, daarvan de bittere vruchten waren, en hoe die in fusilladen en deportatie gesmoord, den veroorzakers eene veel strengere strafoefening hebben op den hals gehaald, dan de voorkoming der overtreding door doelmatige wetten zou gevorderd hebben? En bestaan daarvan niet ook in Nederland, indien nog niet die uitersten, dan toch de voorboden?

Wien is het niet bekend, hoe weinig onze buitencigendommen, op afgelegene plaatsen beveiligd zijn? Hoe hier en dáár de houtteelt er door benadeeld wordt, en de onbeschaamdheid, waarmede vernielingen in de hakbosschen, zelfs onder bedreiging van gewapend verzet tegen den eigenaar

erken ik ten volle, dat het dit is, dat het dit in zeer hooge

---

of zijn' ondergeschikte, zelfs op den dag bedreven worden? Hoe sommige veldvruchten niet meer verbouwd worden, alléén omdat zij op den helderen dag door scharen ledigloopers worden geplunderd, die nog meer bederven dan zij wegrooven? Hoe het, in dit opzigt, gelegen is met de zoo kostbare tijdelijke beveiligingen onzer weilanden, vooral in de nabijheid van steden, en op het afgelegen deel van het platte land? Wie kent niet de moeijelijkheid om kostbare boomvruchten, tegen nachtelijken roof te vrijwaren, zonder nog te spreken van de gedurige overtredingen van jagt- en andere politie-wetten, die ten platte lande den eigendomsbezitter van zijne duur betaalde genoegens berooft, en in onze steden den burger, die het meest tot de lasten der maatschappij bijdraagt, zijne echtgenoot of dochters zelfs, aan de moedwilligheid van onze Nederlandsche *gamins* blootstelt?

Dit alles zijn zaken van algemeene bekendheid, kleine oorzaken, zoo men wil, maar die tot groote en algemeene gevolgen geleid hebben.

Zij toch waren, lang vóór het bestaan van andere medewerkende redenen, de oorzaken, die de algemeene zucht onzer natie voor het buitenleven deden afnemen. Van dáár aanvankelijk het sloopen van buitenverblijven. Iedere gesloopte plaats verminderde de aangenaamheden van het gezellig verkeer, bijgevolg de zucht van andere goedbezitters voor het behoud van hunnen eigendom en mitsdien de waarde bij verkoop. Zoo zijn van tijd tot tijd gemeenten, vroeger de lustoorden van Nederland, in oorden herschapen, waar men noch slechts hier en dáár een buitenverblijf aantreft, als eene *oäse* in eene woestijn, en velen daarvan nog alleen bestaan, omdat de kostbare bezittingen bij verkoop geene hooger waarde hebben, dan de grondswaarde en hetgeen de ruwe bouwstoffen voor afbraak kunnen gelden.

Maar was dit het noodlottig gevolg voor den goedbezitter, niet minder werkte het op de wetsovertreders terug. Daardoor toch werd ten platte lande alle vraag naar werklieden voor behoeften van weelde meer en meer ingekrompen; bezwaarlijker vond er de nijvere arbeider een bestaan, meer en meer groeide het getal aan van hen, die, om in de behoeften van hun gezin te voorzien, tot ongeoorloofde bijhulpmiddelen hunne toevlugt namen, en ten slotte moesten hen ook deze begeven, daar met het bestaan der buitenverblijven ook de mogelijkheid der depredatiën verviel.

Nog zwaarder drukte dit op hèt welgezind en nuttig deel der zamenleving; niet genoeg dat het hun belette op eene hun aangename wijze, door het verschaffen van werkverdienste, voor het algemeen nuttig te zijn en kennis en verlichting te bevorderen, zagen zij zich nu nog daarenboven genoodzaakt hen het onderhoud te geven in kostbare gevangenissen en, sedert kort, wordt eene marechaussée gevorderd, om nu ook den landman te beveiligen, en te voorkomen, dat kleine depredatiën, niet in openbaren roof en brandstichting eindigden. Dit alles, ik erken het, was niet uitsluitend aan de opgenoemde oorzaken te wijten, andere omstandigheden droegen later daartoe bij, maar de verslapping der tucht en der onmiddellijke straftoepassing op geringe wetsovertredingen, opende die onafzienbare reeks van gevolgen.

mate geweest is, veel meer echter in vroegere jaren, toen nog de redelijke beschaving van den Europeaan zelven op lageren trap stond, en, algemeen gesproken, meer onder den eigenaar zelven dan onder het stelsel van administratie, omdat — huisslaven uitgezonderd — de algemeene slavenbevolking minder in onmiddellijk contact is met den administrateur, omdat er minder oorzaken bestaan van gekwetste eigenliefde en andere aanleidingen tot menschelijke onregtvaardigheid bij den administrateur, dan bij den eigenaar en diens gezin zelven.

Van dáár, hoogstwaarschijnlijk, de vrij algemeene beschuldiging over de meer harde behandeling van den slaaf door den Israëliet, die meest zelf op zijn' grondeigendom woonde (1); van dáár welligt de mede vrij algemeene openie in Suriname, te mijnen tijde, over het ongelijkmatige der behandeling van Engelsche goedbezitters, omdat ook de weinigen, die er toen waren, meestal zelven de bezittingen bewoonden; van dáár bij goedbezitters, door jaren verblijf door en door met de kolonie bekend, de overtuiging, dat het nuttig was, dat, hetzij de eigenaar of de administrateur, aan Paramaribo woonde, omdat dit dan den slaaf de overtuiging gaf, van zich, bij verongelijking, op hooger regter te kunnen beroepen.

Nergens echter was de slaaf, niet aan strenge en regtvaardige straftoepassing, maar aan onregtvaardige behandelingen, gevolgelijk aan mishandeling en wreedheid, meer blootgesteld, dan onder het min verlichte deel der bevolking, en de huisslaaf was dit, evenzeer bij de eilandbevolking, ook op Curaçao, als te Suriname; daarvan liet zich meer dan één bewijs aanvoeren. De zwaarste bedreiging, die men te Suriname den onverbeterlijken, den zich aan gestadige straf schuldig makenden slaaf eener plantaadje doen kon, was: hem aan een' vrijën neger te zullen verkoopen (2).

Hij, die hetgeen door mij in dit Hoofdstuk omtrent het Surinaamsch strafstelsel, de gelegenheid, die het, bij het bestaan van de slavernij, tot misbruiken toeliet, en de misbruiken,

(1) »Men verwijt den Joden in deze kolonie, dat zij hunne negers zeer »wreed straffen; ook zijn de negers zeer bang, dat men hen, om hun »slecht gedrag, aan eenen Jood zal verkoopen." (von Sack, Deel I, bladz. 146.)

(2) »De vrijë negers zijn weinig beschaafd, hetgeen men daaruit kan »opmaken, dat een Europeaan zijn' neger door niets meer bevreesd kan ma»ken, dan door de bedreiging, hem aan een' vrijën zwarte te zullen ver»koopen." (*Als boven*, Deel I, bladz. 140.)

die werkelijk hebben bestaan, met onpartijdigheid wil beoordeelen, geloof ik, dat de waarheid zal moeten erkennen van hetgeen daaromtrent, reeds in 1812, door een' kolonist geschreven is (1).

Zoo uitte zich de kolonist in 1812, en zoo heeft hij zich bij meer dan ééne gelegenheid geuit; de oorzaak, waarom zijne woorden in Nederland geen' ingang, zijne betuigingen geen geloof vonden meen ik in § 1 van dit Stuk te hebben ontwikkeld. Welk dan ook het strafstelsel zij, dat men bij het invoeren der Emancipatie zou meenen te kunnen toepassen, men zal, vertrouw ik, toestemmen, dat het voldoende moet zijn, om de orde te handhaven en den geëmancipeerde tot zijn' arbeidspligt te noodzaken. Niet slechts toch wordt dit gevorderd in het belang der maatschappij in het algemeen, maar in de allereerste plaats in dat van den arbeider zelven. Gerustelijk kan de regering deze magt vertrouwen in handen van die met den arbeid bekende bestuurders, welke dien vroeger regelden. Zij zullen zich evenzeer beijveren, om aan de bevelen hunner nieuwe lastgevers te voldoen, als zij er vroeger naar gestreefd hebben, de belangen te behartigen van hunne committenten in Europa, en in het algemeen zou de regering nimmer reden hebben zich te beklagen, dan men niet aan hare meest menschlievende bedoelingen ten opzigte van den slaaf had beantwoord.

Na hetgeen ik met betrekking tot de tucht gezegd heb, is het voor het menschelijk gevoel aangenaam er te kunnen bijvoegen, dat bij eene eventuële Emancipatie zoo als die, welke door mij is voorgeslagen (2), de redelijke ontwikkeling, welke van jaar tot

(1) »Dat men onder alle klassen der maatschappij, en zoo ook onder »opzieners en directeuren van plantaadjen, goeden en slechten vindt; dat »echter, wat de wreedheden betreft, waarmede de slaaf in onze kolonie zou »behandeld worden, en waarover kwalijk onderrigte en onkundige reizigers »dikwijls zoo breed uitweiden en valsche geruchten verspreiden, die grootstendeels aan gebrek aan onderzoek zijn toe te schrijven; dat intusschen »de toegevendheid en zachtheid, waarmede de slaven behandeld worden, »met den dag toenamen, maar blijkbaar tot nadeel der goede orde in de »kolonie; dat goede tucht, gelijk geregelde orde met doelmatige »strafoefeningen, voor den slaaf even noodzakelijk waren als eten en »drinken; dat alle pas aankomende Europeanen er anders over oordeel»den, maar dat het een lang verblijf in de kolonie vorderde om te oor»deelen hoe de slaaf op de doelmatigste wijze te behandelen."
(*Brief van den Surinaamschen administrateur* Beirma, *geplaatst achter de reis van den Baron* von Sack, 3e Deel, bladz. 153.)

(2) Ik heb vernomen dat enkele Lezers, door de elders bestaande uitkomsten, tegen alle denkbeeld van Emancipatie ingenomen, mijn daar-

bezit der kolonie door den Europeaan te beseffen, en daarin ligt voor onze kolonie de grootste grond van zekerheid.

Daaraan is het dan ook toe te schrijven, dat, naar mijn gevoelen, de mogelijkheid bestaat om op die wijs de Emancipatie in te voeren, zeker met behoud van persoonlijke tucht, en discretionaire magt binnen door de wet bepaalde grenzen, aan hen, die den arbeid moeten regelen, en met strenge en zonder zwakheid, maar niet onregtvaardig toegepaste strafbepalingen, ten opzigte van hen, die zich aan insubordinatie schuldig maken, maar dan ook tevens gepaard met wetten, die er in voorzien, dat die discretionaire magt, welke mij van den verpligten arbeid onafscheidelijk voorkomt, niet straffeloos kan worden misbruikt.

Zoo zou men, b. v., onder bepaling van eene gelimiteerde correctionele straf, door de opzieners toe te passen, alle zwaardere correctionele straffen algemeen kunnen opheffen, en doen vervangen, even als de Engelschen in Nieuw-Holland, of wij zelven in onze strafkoloniën deden, door verbanning naar een dwangoord, waar alléén die zwaardere correctionele straffen toepasselijk zouden zijn.

Dat dwangoord zou in de nabijheid van een' welbezetten militairen post, en zóó moeten gelegen zijn, dat ontkoming moeijelijk was. Ik meen mij te mogen overtuigd houden, dat, terwijl van de eene zijde alle behoeften van den arbeider en ook zijn arbeidstaak door niet te overschrijden bepalingen geregeld zijn, en de slaaf het vooruitzigt heeft, na twaalfjarigen arbeid zijne voorwaardelijke vrijheid te erlangen, dat dwangoord zoodanige vrees zou inboezemen, en de daartegenoverstaande voordeelen door den slaaf zoo zeer zouden gevoeld worden, dat, mits men met de eerste voorkomende gevallen van wetsovertreding geene oogluiking gebruikte, het zeer schaars zou bevolkt zijn.

De nieuw aangevoerde arbeider tijdelijk tot arbeid, ter kwijting zijner schuld verpligt, langer dan de reeds beschaafde be-

termijn, tot de algeheele burgerlijke vrijheid van den slaaf, aan welke laatste men gewoon is geworden den naam Emancipatie te geven, hoezeer men in de burgerlijke maatschappij, aan de van voogdij ontheven geëmancipeerde, nog geene volstrekte gelijkheid met den meerderjarige toekent. Mijns inziens, had de voorbereidende termijn zelf, de naast mogelijke overeenkomst met den staat van den pupil, die van onder de voogdij van velen ontheven, toch niet van het toezigt van den curator ontslagen is; en zoo wel om die oorzaak, als omdat, zoo als ik boven zeide, de voorbereidings-termijn de slavernij onmiddellijk deed ophouden, zonder nog in de eerste 20 jaren van den arbeids-pligt te ontslaan, meende ik dien termijn eene zeer wezenlijke Emancipatie te zijn, en heb ik dien daarom alzoo genoemd.

volking, maar minder lang dan zelfs de Israëliet onder de Mozaïsche wetgeving onder zijn' land- en geloofsgenoot, zou, mits behoorlijk en in geene te groote evenredigheid onder de bereids aanwezige slavenbevolking ingedeeld, geene strengere tucht behoeven dan deze; het voorbeeld der anderen en zijne eigene lotsverbetering, in vergelijking met wat dat lot in zijn vaderland was, hetgeen bij hem nog versch in herinnering zou wezen, zou volkomen toereikend zijn, om hem in toom te houden, en tot vervulling van zijn' arbeidspligt te dwingen.

Ik meen dan grond te hebben deze § over de straf en daarmede tevens mijn Hoofdstuk over den arbeid te besluiten met de vraag: of, toegepast op den slaaf, op zijn' graad van redelijke beschaving, een stelsel van tucht onmenschlievend te noemen zij, dat alléén de strekking heeft hem tot een' arbeid te noodzaken, die, evenzeer in zijn eigen belang is, als in dat der maatschappij in het algemeen; en dat zeker *voor hem* minder streng en drukkend is dan dat, hetwelk algemeen in Europa de bevolkingen tot dien onvermijdelijken arbeid noodzaakt, zonder welke niet slechts de maatschappij, maar de mensch zelf niet kon bestaan? en of het niet dubbel billijk is, indien, gelijk ik meen in dit Hoofdstuk te hebben bewezen, die arbeid, in evenredigheid zijner kracht voor den onder dat klimaat geboren mensch niet zwaarder is, dan die, welke ieder arbeider in Europa moet volbrengen en die arbeid nog daarenboven in evenredigheid tot de behoeften van den arbeider hooger wordt betaald?

HOOFDSTUK 6.

Wederlegging der beschuldiging, dat zich de planter door woekerwinst, ten koste van den arbeider of slaaf, verrijkte.

Ook dit is weder eene dier volstrekt onbepaalde beschuldigingen, welke men zoo dikwerf hoorde voordragen, en die, juist omdat zij zoo onbepaald zijn, en gevolgelijk niet de moeite van een gezet onderzoek vorderen, zoo gemakkelijk ingang vinden en zoo algemeen worden geloofd: billijker jegens den naaste zou het zeker toch wel geweest zijn, indien men ook had opgegeven, waarin dan eigentlijk die woeker bestaan had.

Wel is waar, mogt ook al datgene, waarvan men den kolonist heeft beschuldigd, waarheid zijn, dan gaf dit wel in billijkheid het regt om het misbruik te beletten, dat hij van die magt maken kon, maar niet om hem van die regten, waarop hij of vroegere bezitters, bij het aanvaarden hunner onderneming, wettige aanspraak hadden gekregen, anders dan tegen volkomen schadevergoeding te ontzetten; maar het kan echter den bezitter van kolonialen eigendom vooral in een' tijd, waarop het gevoelen van de meerderheid zijner landgenooten, hetzij die al dan niet met kennis van zaken over zijne dierbaarste belangen oordeelt, zoo veel invloed op die belangen kan uitoefenen, geenszins onverschillig zijn, hoedanig hij als bezitter van kolonialen eigendom in hun oordeel staat aangeschreven.

Ik ben er verre af van te willen beweren, dat de kolonist bij zijne onderneming niet eigen voordeel beoogd, ja op den voorgrond gesteld heeft; eigen voordeel was steeds voor den mensch den prikkel tot arbeid, en voor zoo ver hij dat behartigen kan, zonder de belangen der maatschappij of van zijn' evenmensch — en ook de slaaf is dit — te kwetsen, vervult hij eene wet van den Schepper, die voor iederen mensch niet slechts behoefte, maar zelfs pligt is (1).

(1) Meer dan één voorbeeld van schrijvers zou men kunnen aanhalen, dien men geene edele gevoelens zal ontzeggen, en die dit openlijk erkend hebben; ik bepaal mij hier tot de enkele aanhaling van eene geachte

En stelde zich de kolonist, overeenkomstig regt en pligt, in de eerste plaats voor, op eene billijke wijs zijn eigen belang te bevorderen, evenzeer stelden, bij het aanmoedigen tot de Kolonisatie, Hunne Hoogmogenden de Staten-Generaal — de toenmalige Regering van Nederland — zich hunnerzijds voor, niet het behartigen van de belangen van den kolonist alléén, zoo als, mijns inziens, zeer ten onregte door den Schrijver is beweerd (1), en dat zoo zeer tegen den welbegrepen' pligt van den bekwamen regent zou aandruischen, maar in hetgeen zij oordeelden het belang van alle ingezetenen van Nederland, en daaronder ook van den kolonist te zijn; en omdat zij zich die voordeelen uit de kolonisatie voorspelden, en, zoo als de ondervinding gedurende meer dan eene eeuw heeft bewezen, zeer met regt, daarom waarborgden zij hem, om hem daartoe aan te moedigen, regten, niet in zijn belang alléén, maar in dat van geheel Nederland (2).

De kolonist was dus ten volle in zijn regt, met op eene wijze, niet slechts door zijne regering gewettigd, maar waartoe hij door die regering zelve werd aangemoedigd, zijn voordeel te zoeken, zonder dat men het hem ten kwade kon duiden, hoe groot ook die voordeelen zijn mogten; en al waren die werkelijk zoo hoog geweest, als die door de verbeelding van sommigen zijn opgevoerd, dan nog had hij daarop het onbetwistbaarste regt (3).

Engelsche schrijfster: »Indien het eigenbelangzoekend is mijn eigen geluk »te bevorderen, op de beste wijze en door middelen, die geen' mijner »natuurgenooten benadeelen, dan verdien ik zeer, dat men mij eigen- »belangzoekend noeme." (*Miss* Edgeworth, *Patronage. Vol.* 2, *page* 131.)

In hoe verre de kolonist alléén zijn belang, zelfs ten koste van den slaaf, heeft gezocht, kan ten deele uit het vorige Hst. § 2, over de arbeidsbetaling handelende, blijken, en zal nader in dit en het volgende worden toegelicht.

(1) Zie de noot Eerste Stuk, blz. 92. Maar wie waren het, die de voordeelen genoten? de kolonist alléén of de gezamentlijke ingezetenen van Nederland? Wie waren het die den maatregel noodzakelijk maakten? de latere bestuurders van Nederland, door in het belang van de algemeene ingezetenen noodig geoordeelde grepen in de regten van den kolonist, of was het de kolonist zelf?

(2) Ten bewijze, vergelijke men de reeds vroeger aangehaalde inleiding tot het aan de West-Ind. Maatschappij verleende octrooi, in welke de motiven, waarom de kolonisatie werd aangemoedigd, zoo duidelijk zijn uiteengezet. (Eerste Stuk, blz. 87, de noot.)

(3) Niet meer maar minder bestond daartoe billijkheid, dan bij elke andere door de wet geoorloofde speculatie; immers, indien men voor gewaagde en onzekere proeven in verafgelegene landen ondernemers vinden

Maar het beweerde zelf, is niet slechts van alle bewijs, het is evenzeer van allen grond ontbloot.

Winst, in den eigentlijken zin van het woord, vloeit niet dan bij uitzondering, uit eene onderneming van landbouw of fabrijk-arbeid voort. De speler wint wanneer hij, tegen hetgeen hij waagt, zonder iets uit te geven, de kans op verlies over stelt en het geluk hem begunstigt; even zoo, en op gelijken grond, wint ook de handelaar, wanneer hij een' koop sluit, zonder daartoe eenig ander kapitaal dan zijn crediet te behoeven en eene rijzende markt hem een' voordeeligen verkoop bezorgt, alvorens hij gelden heeft uitgegeven.

Maar de fabrikant of landbouwer wint niet, hij trekt slechts de renten van het kapitaal, dat hij in zijne onderneming heeft gevestigd; zelfs, hoezeer ik daardoor in herhaling moge vallen, moet ik hier eene te veel miskende waarheid in het geheugen terug roepen: *er is geen land, dat uit zich zelf renten afwerpt, maar wel geeft het renten naar gelang van het meer of minder kapitaal, dat daarin belegd wordt.* Dat kapitaal kan zijn: aankoop, arbeid, bemesting, aanbouw, of wat ook, of de gelden daartoe besteed (1).

---

wil; dan moeten ook wel de mogelijke voordeelen in billijke evenredigheid tot de mogelijke mislukkingen staan; en behalve het personele gevaar voor gezondheid en leven, dat vooral voor de eerste ondernemers zeer groot was, en dat eerst veel later is afgenomen, waagde de kolonist toch een aanzienlijk eigen of opgenomen vermogen aan onzekere ondernemingen, waarop ook de geldschieter niet voor gelijke rente voorschotten zou doen, als voor ondernemingen, die minder wisselvalllg en meer onder zijn bereik waren.

(1) Is het kapitaal door aankoop daarin gevestigd, dan bewijst dit, dat omgevende omstandigheden daaraan eene waarde hebben gegeven, en dan bepaalt de zuivere huurwaarde de waardij. Hoe weinig waarde land soms in zich zelf heeft, waar dusdanige omstandigheden niet bestaan, is reeds door SERRURIER in zijne *Boerengoudmijn*, ten opzigte van land, midden in onze heidegronden gelegen, bewezen, en men zou zich zeer bedriegen, wanneer men meende, dat alleen de onvruchtbaarheid van den grond oorzaak van die geringe waarde was. In Noord-Amerika kan men niet slechts de vruchtbaarste, maar de met de zwaarste en kostbaarste houtsoorten begroeiden grond met boomen, waaronder er zijn, die bij ons tot *f* 1000 zouden gelden, voor een' prijs van 1 tot 2 Dollars de acre, circa *f* 10 tot *f* 20 het Rijnl. morgen koopen; wat meer is, de grond heeft er dikwijls hooger waarde, als hij bereids van dien kostbaren opgroei ontbloot is. In onze West-Indische bezittingen heeft de planter doorgaans zoo veel van den vruchtbaarsten grond als hij begeerde, voor niet kunnen krijgen, en hoe meer grond de regering van Nederland

De hoegrootheid van het kapitaal, dat in de zaak nuttig belegd kan worden, zal de hoeveelheid der rente, en de doelmatigheid, waarmede het geplaatst is, zal de pCt. gewijze uitkeering bepalen.

Naar gelang de hoofdsom meer onzeker geplaatst is, heeft de ondernemer ook aanspraak op hoogere rente.

Dit zijn, dunkt mij, grondslagen, die bij elke kapitaal-belegging in landbouw, en daarmede verbondene bewerking van het fabrikaat door den landbouw geproduceerd, in aanmerking behooren te komen, om de billijke winsten te berekenen. Heeft men dit nu ten opzigte van den Surinaamschen landbouwer gedaan? Kent men algemeen de renten, die hij geniet en behoorde men die toch niet te kennen, alvorens te oordeelen of die billijk zijn?

Dit onderzoek is dan noodig, om den Lezer in staat te stellen, de billijkheid of onbillijkheid der beschuldiging te beoordeelen.

Alvorens te weten wat de rente zij, dient men natuurlijk in de eerste plaats te kennen, het kapitaal, dat in eene onderneming gevestigd is, en dan zal het zuiver overschot, na aftrek der onkosten, de zuivere renten aanwijzen.

---

dáár op die wijs voor niet aan partikulieren kan weggeven, hoe voordeeliger het voor Nederland zijn zal. Het spreekt dus ook wel van zelf, dat dáár de grond, hoe vruchtbaar ook, bij verkoop geene andere waarde heeft, dan die van den opgroei of aanbouw, maar dan ook meer in evenredigheid der vruchtbaarheid. Dat dit in volkomen overeenstemming is met de rationele beginselen van landbouw wordt door de volgende algemeene regelen bevestigd:

»De hoofdomstandigheden, die op de waarde van landbezit invloed »hebben en bij de schatting in aanmerking moeten komen, zijn: hoe»grootheid, hoedanigheid, ligging, staat van onderhoud en lasten, en »geregtigheden daarop gevestigd."

»De hoegrootheid is de grondslag der schatting, hoezeer die weinig »gewigt legt in de schaal der waardering, want de zuivere waarde van »een acre land kan zijn, beneden 20 sh. en ook boven 100 *L^st*."

»De hoedanigheid van het land, is een tweede wezentlijke grondslag »voor de bepaling der waarde, maar zelfs deze, beschouwd met betrekking »tot de algemeene waarde van land in geheel het koningrijk, is menig»maal slechts van ondergeschikt belang, want in zeer vele gevallen is »het meer de ligging dan de hoedanigheid van den bovengrond, of van »den ondergrond, waarop de eerste rust, die de waarde aangeeft." (LOUDON, *Encycl. of Agric.*, § 3413, 14 *en* 15.)

Zijn nu deze algemeene regelen geldig, met betrekking tot maar een zelfde koningrijk, hoeveel te meer zijn zij van toepassing op grondbezit in verwijderde en grootstendeels woeste landen?

Begroot men nu dat kapitaal naar de tegenwoordige gezonkene waarde der bezittingen, dan zal die rente zeer hoog zijn en laat zich die naauwelijks bepalen, omdat gebrek aan vertrouwen de bezittingen bijna van onwaarde maakt. Er zijn welligt voor hem, die er gelden in wil en kan beleggen, bezittingen te koop, die van den inkoopsprijs 40 à 50 pCt. renten geven, want men kan, in een oogenblik, kapitaal en renten voor altijd verliezen; men zal echter erkennen, dat dit geen' billijken grondslag voor doorgaande berekening geeft, omdat zij alleen een gevolg is van tijdelijk bestaande ongunstige omstandigheden.

De schaal, naar welke men dan, mijns inziens, in billijkheid niet de tegenwoordige, maar de doorgaande rente van Surinaamsche bezittingen behoort te taxeren, is de kapitaalwaarde, wanneer die op hare volle hoogte is, of wel de uitgaven, welke gevorderd werden, hetzij tot aankoop, of wel tot eigen aanbouw dier bezittingen, met inbegrip van den aankoop der werkbare magt. Wanneer toch de bezittingen van die waarde geene billijke renten kunnen afwerpen, dan zal men, gelijk dit van zelf spreekt, geene nieuwe ondernemingen zien. En evenzeer zal dit het geval zijn, wanneer de tot werken geschikte magt niet meer aangekocht, maar tegen daggeld gehuurd zal worden, indien niet dat daggeld — even als vroeger de rente tot aankoop van den arbeider uitgelegd — uit de productie in de kas van hem terugvloeit, die den arbeider zijn dagloon betaalt.

Naar dien maatstaf kan men, door elkander, berekenen, dat elke bezitting, alvorens die in kultuur is, en met eenig verschil voor de meer kostbare fabrijk-inrigtingen voor de suikerkultuur, p. m. *f* 1000 à *f* 1200 per hoofd slavenmagt kosten, alvorens die in vol rapport zijn (1). De katoen-plantaadjen alleen vor-

(1) *f* 400 per hoofd slavenmagt, dooreen berekend, was al sedert lang in de latere tijden van vrijën aanvoer, zoo wat de geregelde prijs voor den arbeider; maar eer die arbeiders den ontginningsarbeid verrigt hadden, kostten zij den planter minstens *f* 500. Vooreerst leed hij altijd verlies doordien er onder waren, die ziekten hadden, welke zich eerst na den koop openbaarden; ten anderen was hij wegens het acclimateren aan sterfte, en aan veel tijdelijk arbeidverlies door ziekte blootgesteld; ten derde waren er altijd enkelen, die nimmer goede arbeiders werden, eindelijk duurde het een' geruimen tijd, dat hij hen nog alléén onderhield, want de pas overgevoerde Afrikaan was zeer verre van een' bekwaam arbeider te zijn; hij moest eerst gaandeweg én aan den arbeid gewend, én in den arbeid onderrigt worden.

Hij, die weet, welke de noodzakelijke gebouwen op eene plantaadje zijn,

deren, wegens mindere kostbaarheid der gebouwen, als anderzins, minder kapitaal bij den eersten aanleg (1); zoo ook die

en vooral wat de aanleg eener plantaadje kost, alvorens die productief kan zijn, zal de begrooting eener som van *f* 500 a *f* 700 per hoofd slavenmagt, daarvoor berekend, eer beneden dan boven de waarheid rekenen. Onder die begrooting toch komen in aanmerking de niet productive uitgaven, aan allen gemeen, voor inpoldering en de daarvoor benoodigde kostbare sluiswerken; de aanbouw van woonhuizen overeenkomstig de behoefte, hospitaalgebouw en negerhuizen, mitsgaders de timmerloods; de benoodigde vaartuigen tot transport van personen en goederen en de gebouwen tot berging daarvoor, en daarenboven voor de bijzondere kulturen de noodige fabrijkgebouwen; voor de suiker het molengebouw met den daarvoor benoodigden molen, hetzij die dan door stoom of water wordt in beweging gebragt; het kookhuis met de ketels; het berghuis of de barbecot met de bakken tot berging van de melasse; het stijl- en berghuis voor den rum; de tras-loodsen, waar het uitgeperste riet in bewaard wordt, om te droogen tot brandstof; voor de koffij; de stamp- en morsloods, met de droogerijën; de koffijloodsen, met hunne zoo kostbare zolders, enz., enz., waarbij men dan nog in aanmerking moet nemen, dat de twee eerste jaren van den aanleg voor de koffij, en ruim twee voor de suiker, die uitschotten geheel renteloos zijn, want eerst met het 4e à 5e jaar is eene suikerplantaadje, uit niet begonnen, in vol rapport.

(1) Vermoedelijk is het min kostbare van den aanleg der katoenplantaadjen oorzaak, dat zich de kultuur van dat koloniaal product in alle landen, waar het klimaat er voor berekend is, zoo zeer heeft uitgebreid. Een insekt, de katoenrups, dat bijna jaarlijks groote verwoestingen aanrigtte, droeg er veel toe bij, dat men daarin te Suriname, wegens het onzekere van den verbouw, met andere landen niet kon concurreren, die in dat nadeel minder schijnen te deelen; immers, ik weet niet dat men over die ramp, zoo algemeen omstreeks Nieuw-Orleans of in Braziliё, klaagt.

Op het gevaar af van het verwijt van langwijligheid op mij te laden, moet ik hier eene bedenking plaats geven, of er geene mogelijkheid bestaan zou een middel te vinden ter verdrijving van dat insekt. Reeds de Baron von Sack deed daartoe voorslagen (Deel I, bl. 70 en 71). Het ondoelmatige daarvan is door den administrateur Buirma, in de bijlage achter het 3de deel, bl. 146, beweerd. De tegenwerpingen betroffen echter minder het voorgeslagen middel, namelijk de verdrijving door rook, maar waren gerigt tegen het moeijelijke en kostbare der toepassing op de wijze, zoo als die was voorgeslagen; maar de Baron von Sack, hoezeer natuurkundige en geneesheer, was geen landbouwer, en de wenken, door hem gegeven, hadden, mijns inziens, wel verdiend tot een onderzoek te leiden, of niet hetzelfde middel, op minder kostbare wijze aangewend, nuttig kon zijn.

Immers, onze landbouwkundige, vooral fructologische schrijvers, hebben reeds sedert jaren hetzelfde als behoedmiddel, tegen de bij ons, in koude voorjaren, zoo veel schade aan de ooftboomen veroorzakende zwarte vlieg,

op hooge gronden, waar geene inpoldering noodig is; maar deze

---

voorgeslagen, en daartoe een veel eenvoudiger middel aan de hand gedaan, namelijk het in den brand steken van nat stroo, met stoffen, als: oud leder, stof van tabak, of andere, die veel zwaren en stinkenden rook veroorzaken; van de aanwendbaarheid en het nut van dit middel, mits tijdig toegepast, meen ik mij, uit eigen onderzoek, te kunnen overtuigd houden, voor zoo verre het althans onze boomgaarden betreft; kostbaarheid kan daartegen geen bezwaar zijn: het is overal gemakkelijk in praktijk te brengen, en men behoeft daartoe noch een aantal negers, noch rook-instrumenten.

Maar ik moet nog eene tweede opmerking mededeelen, die mijne aandacht op dit onderwerp heeft gevestigd. In zeker jaar — zoo mijn geheugen mij niet bedriegt, in 1827 of 1829 — werd den eigenaar eener plantaadje in Suriname het hoogst onwelkome berigt gebragt, dat in zijne kost- of banannengronden, de vorige week nog volkomen gezond, de stevigste planten op eenmaal wegvielen, en geheele bedden dus verwoest waren; hij, die den plantaardigen stam dier plant kent, welker stam bij de 5 à 6 Rijnl. duimen middellijn kan hebben, zal begrijpen, dat voor eene zoo plotselinge en algemeene ramp — zij had ook andere plantaadjen in de buurt aangetast — eene blijkbare oorzaak zijn moest. Tot onderzoek begaf hij zich naar de gronden, waarbij ik hem vergezelde, en wij bevonden de zaak volkomen in overeenstemming met het verhaal; de struiken, die den vorigen dag nog volkomen gezond waren, hingen geknakt en droegen alle blijken, dat de levensbron vernietigd was. Hij liet er nu verscheidene omhakken, en, bij onderzoek, werd bevonden, dat zij allen, in het hart, door zwarte rupsen doorknaagd waren. Wij merkten nu ook in menigte een' zwarten vlinder, op de vlerken met rood afgezet. Liefhebberij voor de natuurlijke historie had mij, reeds in kinderlijken leeftijd, eenigermate de entymologie doen beoefenen, en dit wekte welligt bij mij, in die zaak, eene meer dan gewone belangstelling, en deed mij ook later meermalen daaraan denken. De eigenaar zag, met leedwezen, de aangerigte verwoesting, en daar die bij hem zeer algemeen en op belendende plantaadjen, hier meer, dáár minder was, wekte dit natuurlijk groote bezorgdheid dat men in die rups een' blijvenden vijand der kostgronden zou te bestrijden hebben, even algemeen en vernielend als de katoenrups, en even moeijelijk tegen te gaan.

Gelukkig bevestigde de uitkomst dit niet: het volgende jaar mogt men nog enkele aangetaste planten ontwaren, maar algemeen was de nieuwe vijand van zelf verdwenen, even onverwacht, en evenzeer zonder blijkbare aanleiding, als hij gekomen was.

Menigmaal keerde die gebeurtenis, waarvoor toch duidelijk eene algemeen werkende oorzaak, zoo wel voor het plotseling ontstaan, als het verdwijnen, moest bestaan, voor mijn geheugen terug, zonder dat het mij ooit inviel de vermoedelijke aanleiding te gissen.

Wat mij jaren later, en lang nadat ik in Europa was teruggekeerd, op

zijn er weinig, en die er zijn werpen dan ook, eens in kul-

---

deze gedachte bragt, weet ik niet, maar eene of andere toevallige omstandigheid, die mij een' zwaren boschbrand herinnerde, die het jaar vóór dat onheil, in den droogen tijd, had plaats gevonden, deed mij die beide zaken in verband brengen, en nu kwam die boschbrand mij als de hoogst waarschijnlijke oorzaak der vernietiging in de banannen-gronden voor.

Die brand, voorgevallen op den tijd, dat de vlinder paarde en eijeren legde, en de daarmede gepaarde rook, die zóó zwaar was, dat men toen in dat deel der kolonie de zon niet voor 10 ure des morgens, en dan als eene vuurroode schijf aan den hemel zag, en welke omstandigheid wel 14 dagen aanhield, had den vlinder uit zijn gewoon toevlugtsoord en van den boom, die zijn natuurlijk voedsel was, verjaagd; hij had dus op de banannenvelden, en welligt op andere planten, zijne eijeren gelegd en de daaruit voortgekomene rupsen doorknaagden het hart der plant, zoo als zij waarschijnlijk vroeger, dat van den boom of de plant deden, op welke zij hun gewoon voedsel vonden. Maar de oorzaak ophoudende en de daaruit ontstane rupsen tot den staat van vlinder gekomen zijnde, hadden deze, hoogst natuurlijk, het hun ongewoon voedsel verlaten, en in de omliggende bosschen op nieuw de plant opgezocht, hun door de natuur tot voedsel aangewezen.

In gesprekken heb ik deze opmerking wel eens aan den eenen en anderen medegedeeld, en zij had te meer waarschijnlijkheid, omdat de vernieling juist dáár het grootst was, waar de brand plaats gehad had; in meer verwijderde districten der kolonie was die in het geheel niet opgemerkt.

Eerst zeer onlangs echter is het mij in de gedachten gekomen, daarin eenig verband met de geschiedenis der katoenrups te zien. Die rups, door de Engelschen *sneel* — verbastering van het Fransch *chenille* — genoemd, komt mij voor niet aan den katoenheester eigen te zijn, immers, hij bezoekt die maar tijdelijk in den bloeitijd, en, zoo ik mij niet bedrieg, is hij wel op meer plaatsen, maar niet overal bekend, waar de katoenheester wordt verbouwd.

Zoo veel ik er van gezien heb, kan het zeer wel eene gras- of savannenrups zijn, en vermoedelijk is de kapel het witje, dat men in dien tijd als wolken zich over de kolonie ziet verspreiden. Zou het nu niet waarschijnlijk wezen, dat het branden der *bierie bierie,* uitgestrekte savannen- of grasvelden, zoo algemeen aan de zeekust, in den droogen tijd; den vlinder in den legtijd van dáár verjoeg en dat die zich dan op de bloeijende katoen vestigde, waarvan welligt blad of bloem met zijn door de natuur aangewezen voedsel eenige overeenkomst hebben kan?

Volgens de aanteekening van den Heer Buirma zou de *caralou* de eenige plant zijn, waarvan het insekt houdt; daar deze plant, die in Suriname onze spinage vervangt, eene overal in het wild groeijende plant is, zet dit, dunkt mij, eenige waarschijnlijkheid aan mijn gevoelen bij.

Daar ik thans niet in de mogelijkheid ben, daaromtrent een onderzoek in het werk te stellen, deel ik deze opmerking alleen voor die landbouwers en kolonisten mede, welke in de bevestiging of wederlegging van mijn geuit ver-

tuur zijnde, minder af. Eene goede suikerplantaadje met 100 hoofden generale slavenmagt, in de gewone verhouding van 60 pCt. nuttig werkbare magt, voorzien van de noodige gebouwen, kan dan den ontginner, op het tijdstip, dat de gronden zijn ingepolderd en de beplanting tot de hoogte is gebragt, waarop die wezen moet, en met inbegrip van een geheel renteloos voorschot staande de beide eerste jaren (1), niet wel minder kosten dan *f* 1200, per hoofd generale slavenmagt.

Uit de berekeningen in het Eerste Stuk medegedeeld, en die vrij nabij in overeenstemming zijn met de opgaven, welke men, volgens den Schrijver over Centralisatie, als het gemiddeld product op alle goede plantaadjen verkrijgbaar, mag aannemen, en die ik ook durf vertrouwen, dat door de algemeene ondervinding als juist zullen worden erkend, blijkt, dat men het revenu, hoofdelijk over het getal arbeiders omgeslagen, schatten kan op circa *f* 125 bij administratie (2) en mogelijk 2, hoogstens

---

moeden eenig belang kunnen stellen, en die mij, daarvan ben ik overtuigd, in het belang der zaak de uitgebreidheid dezer noot gaarne zullen ten goede houden. — Ware toch de oorzaak der kwaal bekend, dan welligt zouden de middelen van beveiliging niet meer onmogelijk zijn, b. v. als het saizoen dat toelaat, het opzettelijk afbranden der meest nabij gelegene *bierie bierie*, op een' tijd, lang vóór dat de katoenheester bloeit, en, als men met eenige oplettendheid de geschiedenis van het insekt nagaat, in den tijd, dat het in den staat van chrysalide is. Dit afbranden is in den droogen tijd onkostbaar, en als het geschiedt zoodra het gras de daartoe gevorderde droogte heeft, kan dit het dubbel voordeel aanbrengen, van ook die *bierie bierie* zelf, door de asch-bemesting, betere grassoorten te doen voortbrengen, en er dus weiden van te maken.

(1) Men heeft, wel is waar, reeds het 2de jaar eenig aanvankelijk revenu, maar dat is, wegens de vroeger opgegevene moeijelijkheid voor den partikulier, om den aanplant uit te breiden, nog weinig beduidend, zelfs het 3de jaar is dit nog maar gebrekkig; het 4de jaar is het meer, maar eerst de oogst van het 5de jaar kan als vol rapport beschouwd worden, en men zal eer 3 of $2\frac{1}{2}$ dan 2 jaren van de 5 eerste jaren, de rente van het uitgelegde kapitaal missen. Ook de koffijheester begint eerst het 3de jaar van den aanplant noemenswaardig product te geven; is in het 5de of 6de in vol rapport, en neemt met het 15de of 16de jaar — in goede gronden soms later — af.

(2) In mijne berekening over het algemeen resultaat, inbegrepen de 10 pCt. verhooging, over het in kultuur brengen van betere gronden, zal men zien, dat ik voor die der suiker, op grond van de berekening, medegedeeld in het 3de Hoofdstuk van het Eerste Stuk, een resultaat heb aangenomen van *f* 6,238,595, over 31,000 hoofden generale bevolking, bruto revenu (zie Baten, Eerste Stuk, bladz. 64); daarvan gaat af de op de

$2\frac{1}{2}$ pCt. meer bij beheer van den eigenaar zelf (1).

Het bezit eener zoodanige plantaadje, in den best mogelijken staat, verschaft dus aan den eigenaar de gelegenheid tot eene geldbelegging, tegen de rente van nog niet wel $10^1/_2$ pCt., en wilde hij die in eigen' persoon in de kolonie gaan beheeren, dan kon hij, mits hij zich vooraf daartoe, door eene voorbereidende loopbaan, de noodige kunde verworven had, van zijn daarin geplaatst kapitaal welligt $2^1/_2$ pCt. meer, of 13 pCt. hoogstens, rekenen. En dat is dan de woekerwinst, die men den kolonist verweten heeft (2).

---

tegenovergestelde kolom 1e, 2e en 3de post, in uitgaaf gebragte lasten, ten gezamentlijke bedrage van *f* 2,389,000, latende alzoo over 31,000 hoofden een netto revenu van *f* 3,849,595 en dus hoofdelijk circa *f* 125.—.

(1) Zie Tweede Stuk, Hoofdstuk 4, bladz. 61.

(2) Het netto-revenu, thans profluerende uit de geheele koloniale productie, wordt door den Schrijver over Centralisatie begroot, op p. m. 1 millioen (bladz. 17); indien men echter met mij aanneemt, dat het iets meer kan bedragen hebben, en men het koloniaal inkomen op $1\frac{1}{2}$, het bedrag van de productie der kultuur op $1\frac{1}{4}$ millioen schat, dan is, als de rente zou zijn 10 pCt., de waarde der gezamentlijke koloniale landbouw-bezittingen, daaronder begrepen die der slavenmagten, daardoor vooronderstеld te zijn nagenoeg 12 millioen, en de 14 millioen daarvoor, door dien Schrijver (bladz. 18) aangenomen, zijn dus bij lange na geene fictive berekening.

Maar hieruit volgt niet, dat dit de werkelijke waarde zij; noemt men waarde de prijs, waarop een effect of eene obligatie, op een tijdstip van algemeen discrediet, kan verkocht worden, dan is nog die taxatie veel te hoog, want verkoopen tot dien prijs kan men, als men wil, of er toe genoodzaakt is, niet. Maar, wat was dan de waarde van allen Europeschen eigendom, in Februarij en Maart 1848, en wat zouden bezitters van vaste goederen in onze steden, of van Nederlandsche effecten, die niet tot verkoop genoodzaakt waren, er van gedacht hebben, indien men toen door eene gedwongene onteigening tegen de waarde van het oogenblik, hen de hoop op eene mogelijk betere toekomst had benomen?

Berekent men de waardij der koloniale bezittingen, op den hoogst waarschijnlijken prijs van aanbouw, of op dien, die zij zouden hebben, indien maar algemeen vertrouwen herleefde, dan kan men die al niet veel minder schatten, dan op het kapitaal, waarop alle, onder een goed beheer, en in goede kultuur gebragt, kunnen afwerpen 10 pCt., na aftrek der administratiekosten en gevolgelijk op *f* 1000 per hoofd generale slavenmagt, dat is, op p.m. 40 millioen; maar dit wijst dan ook te gelijker tijd aan, dat gebrek aan vertrouwen, gevoegd bij andere oorzaken van verachtering, die voor mogelijke verbetering vatbaar zijn, de rente over het geheel der kolonie zóó heeft terug gezet, dat over het geheele kapitaal, dat in den landbouw is gevestigd, niet 10, maar slechts $3\frac{1}{6}$ pCt. rente genoten wordt.

Is nu eene rente van 10 pCt. van een in den landbouw en dan nog wel in vereeniging met fabrikaat belegd kapitaal, vrij genoten, na aftrek der kosten van administratie, of wel eene rente van 13 pCt., die men kan genieten bij eigen beheer, eene ongeoorloofde, is het eene woeker, — is het zelfs een iets meer dan hoogst billijke winst? zoo ja, op wat grond?

Is het woeker als de man, die zijn geld in ontginningen, in verwijderde landen vestigt, uit welke hij die niet, even als de speculant in fondsen, elk oogenblik kan terug nemen, maar die alle personele en algemeene risico moet loopen, waaraan de ander zich onmiddellijk onttrekken kan, 10 pCt. maakt van zijn aldus uitgezet kapitaal.

Is het woeker, als hij, die zich van zijn geboorteland en zijne betrekkingen losrukt, die zijn leven aan onverpligte gevaren en den invloed van een vreemd klimaat blootstelt, die eene moeije-

---

Dat die rente 10 pCt. kon zijn is geene theorie, want het blijkt uit de opbrengst van die plantaadjen, welke in goeden staat zijn: waarom immers, werpt een suikerstaat, in goed rapport, onder administratie 10 pCt. zuivere rente af, en eene daar naast gelegene in slecht rapport, slechts 5 pCt., en welligt eene naburige koffijplantaadje niet ½ pCt.?

Aan den administrateur kan wel bezwaarlijk de schuld liggen, want hetzelfde zal het geval zijn, al wil men de suppositie aannemen, dat die allen, niet alleen onder administratie, maar onder die van denzelfden administrateur zijn.

De oorzaak ligt dus duidelijk open: zij is deze, dat in de ééne de bezitter nog heeft kunnen, willen of moeten voortgaan kapitaal in den grond te vestigen, en dat hij daardoor de renten van dat kapitaal, zoo wel als die van het vroeger in die onderneming belegde, is blijven genieten, terwijl in het andere geval de eigenaar niet dat vermogen of dien wil bezat, of voor hem niet die noodzakelijkheid bestond, en hij dus niet slechts geene renten verwachten kan van gelden, die er niet ingestoken werden, maar ook hoe langer hoe meer die ziet teruggaan van het vroeger ingestoken kapitaal, omdat dit eerste kapitaal nu ontoereikend is en gevolgelijk ondoelmatig belegd werd. Onder het genot van dien zegen van het Opperwezen, die de hoogste Wijsheid en Goedheid zelden aan eerlijke en verstandige pogingen ontzegt, heeft men het dus in zijne magt, om van in kolonialen grond belegd kapitaal 10 pCt. rente te trekken, om door die belegging ook de vroeger belegde kapitalen gelijke rente te doen afwerpen, en om nog bovendien niet wel te bepalen kapitalen tot gelijke rente, in onze West- en zeker niet minder in onze Oost-Indische bezittingen te plaatsen, en de voorwaarde is alleen deze, dat men door niet de wezentlijke bronnen van volkswelvaart uit het oog te verliezen, het algemeen vertrouwen doe herleven, en niet het *waarachtig* menschengeluk opoffere, om een *denkbeeldig* menschengeluk te bevorderen.

lijke, en in den aanvang niet hoog betaalde loopbaan te doorworstelen heeft, als loon voor bestede vlijt en verworven kunde, eene rente kan maken van 13 pCt. van gelden, die hij uit eigen fonds in zijne onderneming kan vestigen, en van welke gelden hij zelf eene hooge rente betalen moet, indien hij die geheel of gedeeltelijk moet opnemen (1)?

Is niet in Europa gelijke, dikwijls veel hooger rente de vrucht der omgezette kapitalen voor een aantal beroepen en bedrijven, die eenige voorloopige studie of oefening vorderen? Moet, om van een aantal andere te zwijgen, niet de tweede en derde hand in den handel gelijke en hooger rente in gelijken tijd maken, om eerlijk te kunnen bestaan? En vorderde die zoo veel kunde en oefening? Kan men in redelijkheid verwachten, dat op min voordeelige voorwaarden, de ontginning van koloniale gronden, Europesche ondernemers zal vinden, of door de vestiging van

(1) »Reeds sedert langen tijd is de legale interest der koloniale hy»potheken geweest 8 pCt., en die op de Obligatiën 12 pCt."

(*Stelsel van Centr.*, *bladz.* 17.)

De landbouwer in de kolonie, moest dan, als hij zelf geld behoefde, op hypotheek 8, en meermalen 10 pCt. betalen; had hij dus geen regt om die rente ook van zijne eigene in de zaak gestoken gelden te gemoet te zien? en was het dan te veel, indien hij 3 pCt. meer als loon voor eigen kunde en vlijt trok? Wel kon hij, toen er nog in Europa vertrouwen op koloniale waardij bestond, dáár, op solide onderpand, geld tegen 6 pCt. opnemen, maar dan ook onder conditiën van bevrachting en consignatie, die zeer natuurlijk waren van den kant van den geldschieter, om te vorderen, maar die desniettegenstaande den planter de vrijë beschikking over zijn product benamen, en die hij vooral dáárom dikwijls als zóó onereus beschouwde, dat hij aan de betaling van 10 pCt. in de kolonie, de voorkeur gaf. Dit toch liet hem de vrijheid, om, van zich nu en dan aanbiedende gelegenheden om beneden de gewone vracht te laden, of van voordeelige gelegenheden tot verkoop in de kolonie, aan personen die in product remitteren wilden, gebruik te maken, om vrienden in Europa met zijne commissiën te begunstigen; en andere voordeelen meer, die door menigen planter zóó hoog werden geäpprecieërd, dat hij liever de veel hoogere koloniale dan de lagere Europesche rente betaalde. — Indien ooit de koloniale eigendom voor den bezitter zeer rentegevend was, dan was dit in den aanvang der koloniale ondernemingen, zoo lang in Europa de standaard der geldrente laag was, en men het gaarne in de kolonie uitzette; reeds zeer vroeg echter moet men de rente van 8 à 10 pCt. in de kolonie als een' billijken standaard, in verhouding der Europesche geacht hebben, daar er zich de legale hypotheecaire en obligatoire rente op heeft gevestigd.

Europesche kapitalen zal blijven bestaan en voortdurend worden uitgebreid (1)?

Het wezentlijk voordeel voor den ontginner van kolonialen eigendom was, in de eerste plaats, zijne patriarchale onafhankelijkheid en magt, waardoor hij op zijn' eigendom bijna Souverein was, en die hem in de gelegenheid stelden, niet slechts voor zich en zijne betrekkingen, maar ook voor den slavenarbeider, onder zijn beheer, op de meest Christelijk en menschkundig weldadige wijs werkzaam te zijn, en zonder zelfs daarom strenge maar regtvaardige straftoepassing dáár te mijden, waar het behoud der orde hem die in zijn eigen belang, maar ook in het welbegrepen belang van den arbeider, tot pligt maakte, om tot hun waarachtig, niet ingebeeld geluk, op de meest uitgebreide

(1) In Europa, althans in Engeland, berekent men, dat een' landbouwer, huurder eener hoeve, van dat land 10 pCt. toekomt, van het kapitaal, dat hij in zijne zaak vestigt, en 15 pCt. van dat kapitaal van land, waarop hij bij uitsluiting vruchten verbouwt. Dus 15 pCt. van zijn geld, in trekbeesten, werktuigen, zaaikoren en van het geld, dat hij in omloop moet hebben, om zijne landhuur, zijne belastingen, zijn inwonend werkvolk en zijne daghuurders te betalen, en dit is de berekening in Engeland, waar de huurder eener hoeve van 100 morgen land à ƒ 22³/₄ per morgen, ƒ 24,000 kapitaal in omloop rekent noodig te hebben (SERRURIER, *Boeren-Goudmijn*, *bladz.* 139.). Dit geeft de volledige explicatie waarom onze huurboeren, waar die dikwijls zonder ander eigen kapitaal dan het werkvermogen van het gezin, landbouw bedrijven, van den morgen tot den avond moeten zwoegen, om een' soberen kost te verdienen, en dan nog eene zeer hooge rente van dat kapitaal moeten trekken, of door bijomstandigheden moeten begunstigd worden, om te bestaan.

Overigens blijkt nog de waarheid van het beweerde, dat dit in Engeland de berekening is, uit het volgende:

Bij het priseren van land, om de huurwaarde te schatten, moet de schatter nagaan, wat het land in eene geheele rotatie (dat is in 4, 5, 6 of meer jaren, naar gelang bij den wisselbouw het land weder met dezelfde afwisseling van vruchten beteeld wordt) kan opbrengen, daarna de geheele uitgave van de rotatie, en, na aftrek van alle onkosten, hoe ook genaamd, en 10 pCt. per jaar voor het in omloop gebruikte kapitaal, mag hij het overblijvende als de waardij der landrente beschouwen (LOUDON, *Encycl. of agric.*, § 3332); en op bouwlanden gaan de voordeelen van den huurder zelden hooger dan 15 à 20 pCt., van zijn kapitaal in de zaak, *dat weinig genoeg is*, wanneer men de wisselvalligheid in aanmerking neemt, aan welke het boerenbedrijf is blootgesteld. Sommige bekwame huurders, en die op billijke voorwaarden gehuurd hebben, maken 15 à 20 pCt., terwijl anderen gebrekkig in die vereischten, of die eene te hooge huur betalen, dikwijls er hunnen eigendom bij interen. (*Als boven*, § 4799.)

schaal werkzaam te zijn. Waar hij dienovereenkomstig heeft gehandeld, zal hij zijn belang en het welzijn van zijn' natuurtuurgenoot in het naauwste verband gebragt en bevorderd hebben, en zal hem, wat oordeel het misleid gevoel van anderen ook over hem uitspreke, het getuigenis van zijn eigen hart de edelste belooning zijn.

Een tweede, aan zijne loopbaan verbonden voordeel was, niet de te hooge rente, die hij uit het in zijne onderneming gevestigd kapitaal genoot — eene rente, welke allezins billijk was — maar dat hij het kapitaal, waarover hij die rente genoot, tot de meest onbeperkte schaal kon uitbreiden. Was hij aanvankelijk tot eenig vermogen geraakt, en bezat hij een verdiend en onbeperkt krediet, dan belette ook niets hem dat vermogen van jaar tot jaar aanzienlijk te vermeerderen, en tevens het nut, dat hij voor anderen stichtte, op duizenden zijner natuurgenooten, zoo wel als op honderden toe te passen en uit te breiden. De kundige en rijke planter kon even goed tien en meer plantaadjen in eigendom bezitten en beheeren, als de kundige administrateur; enkele voorbeelden hebben bestaan van menschen, die verscheidene plantaadjen in onbezwaard eigendom bezaten; en dat zoodanige bezitters, bij het genot van 13 pCt. van eigen kapitaal, én eene onbezorgde, nagenoeg vorstelijke leefwijze voeren, én aanzienlijke bezittingen konden nalaten, was niets meer dan de billijke belooning die in ieder land, aan den nijveren en kundigen mensch ten deel kan vallen.

Die voorbeelden waren ook dáár uitzonderingen; onkunde en vooroordeel hebben die benijd en belasterd, en daarop heeft zich in dit opzigt het onregtvaardig oordeel van velen gegrond.

Neen, Nederlanders! men heeft uwen landgenoot in de koloniën niet slechts onbewezen, maar ongegrond beschuldigd, van zich, ten koste van het zweet en bloed van zijn' natuurgenoot, door woeker te hebben verrijkt. Werd er nog eenig bewijs daarvan gevorderd, de verhouding, in welke ik in het vorige Hoofdstuk, over de werkverdienste, meen te hebben bewezen, dat het geldelijk bedrag der bruto productie, tusschen den meester en den arbeider werd gedeeld, en die aantoont hoe, zelfs staande de slavernij, de arbeider voor ruim $^1/_3$ daarin deelde, terwijl de meester niet meer dan een gelijk deel daarin genoot, moest, dunkt mij, in billijkheid volstaan, om allen redelijken twijfel deswege op te heffen.

HOOFDSTUK 7.

Wederlegging van de tegen den kolonist ingebragte beschuldiging, dat hij niets deed, om den slaaf zedelijk en redelijk te beschaven.

Onder al de tegen den kolonist aangevoerde beschuldigingen, bestaat er welligt geene, meer gewigtig, geene, die bij personen, welke niet van zeer nabij met de kolonie bekend waren, meer algemeen geloof vond, maar er bestaat er te gelijker tijd geene, die het minder moeite kost te wederleggen, voor hen, die de zaak onpartijdig willen beoordeelen, dan die, welke boven aan dit Hoofdstuk is vermeld (1).

Wil men met die beschuldiging zeggen, dat de kolonist den slaaf de verlichting, die men voor hem verlangt, niet op die wijze heeft bijgebragt, als zij, welke haar te berde brengen, die voor hem hebben gevorderd en mogelijk geacht; zij, welke niet in aanmerking namen de geweldige gaping, die er bestaat, tusschen den zeer na aan den natuurstaat grenzenden toestand van den naauwelijks in onze bezittingen aangevoerden Afrikaan, en de bij den Nederlander der 19de eeuw verkregene beschaving? en die evenzeer geheel voorbij zagen de onder de slavernij bestaande wederkeerige betrekking tusschen den arbeidsgebruiker en den arbeider. Verstaat men er door, dat de eigenaar niets heeft gedaan, om den slaaf een leerstellig Godsdienstig en wetenschappelijk onderrigt mede te deelen; dat hij hem voor dat onderrigt niet dien tijd heeft afgestaan, in welken de meester op een' arbeid aanspraak had, waaruit én zijne uitschotten voor het onderhoud van den arbeider moesten worden terugbetaald, én hij zelf de billijke belooning van zijne eigene bemoeijing moest vinden; dat hij dat alles niet heeft gedaan, en, behalve den daardoor te zijnen kosten afgestanen tijd, zich nog daarenboven niet met het bekostigen van Godsdienst-leeraars

---

(1) Dat deze beschuldiging vrij algemeen was is overbekend; zij is ook nog in latere dagen door meer dan één' schrijver als een bezwaar tegen den kolonist aangevoerd.

en Schoolonderwijzers belast heeft, dat hij dit zelfs langen tijd heeft tegengewerkt en bemoeijelijkt: dan laat zich, wanneer men de laatste 15 of 20 jaren er van uitzondert, de waarheid dier beschuldiging niet ontkennen; dan is het waar, dat gedurende nagenoeg twee eeuwen, dat de slavernij bestaan heeft, de bezitter van slaven in onze koloniën niets heeft gedaan, om zijn' natuurgenoot zedelijk en redelijk te beschaven.

Maar in welk deel van Europa waar thans vrijën arbeid bestaat, laat de meester, die den arbeider gebruikt en betaalt, en niet enkele meesters, maar algemeen, den arbeider een gedeelte van den tijd, waarin hij hem voor zijn' arbeid betaalt, te zijner eigene beschikking om onderwijs te genieten, en betaalt hij daarenboven voor hem de kosten van dat onderrigt? in wat land, of in welke eeuw deed hij dat ooit? Had de vrijë arbeider behoefte aan onderwijs, dan heeft hij dat in alle landen zelf bekostigt; eerst in veel lateren tijd was, indien de arbeider volstrekt onvermogend was, de maatschappij hem daarin behulpzaam; maar nergens werd van den meester gevorderd, dat hij voor eigen rekening den arbeider zou doen onderwijzen, en evenmin, dat hij den arbeider voor zijn' arbeid betalen zou in een' tijd, dat deze niet in dienst van den meester werkzaam was (1).

---

(1) De maatschappelijke toestand was in Europa, en ook in ons Vaderland, reeds geheel veranderd, sedert den tijd van den Batavier, toen eerst acht eeuwen later het Christendom in Nederland ingang kreeg en zich trapsgewijs uitbreidde; nog nagenoeg zes andere eeuwen verliepen er gedurende welke dat onderwijs uitsluitend in handen bleef der geestelijkheid, en de kosten daarvan óf, als vroeger, uit het daarvoor aan haar afgestane landbezit, óf door algemeene bijdragen verstrekt werden.

In die dagen had juist het omgekeerde plaats van wat men nu verlangt: niet hij, die den arbeider gebruikte, betaalde er voor, dat de arbeider zou onderrigt worden, of stond hem daarvoor tijd af, waarin hij dienstpligtig was, maar de arbeider moest medewerken, om het onderwijs van enkele hooger beschaafden te betalen; en dat was billijk, omdat het in zijn belang was, want alléén dientengevolge kon, ja moest zich die meerdere beschaving, niet plotseling, maar rationeel, dat is van dag tot dag, van stand tot stand ook tot hem uitbreiden, en daaraan dankte men het in het begin van de 14de eeuw, dat de Hervorming vorderingen kon maken, en dat de uitvinding van Koster, die kort daarna volgde, en waarop onze Spaarnestad zich verheft, die reeds eenigermate verspreiden kon. Maar nu was ook de landzaat van de vroegere banden, die hem tot werken verpligtten, voor een groot gedeelte althans, ontheven:

Met welk regt vorderde men het dan van den bezitter van 100 à 200 arbeiders? Op welken grond kon men van hem vergen, wat geen fabrikant in Europa doen zou, of zou kunnen doen, en wat de bezitter van slaven evenmin op den duur doen kan, zonder den arbeid voor zich zelven inproductief te maken (1)?

nu had het de vrijë arbeider in zijne magt zich de middelen, om aan het onderwijs deel te nemen, door eigen vlijt te verwerven, en zelf te kiezen of hij die al dan niet daartoe wilde aanwenden. Tot het bekostigen van het algemeen of nationaal onderwijs droeg hij, onder den vorm van belastingen, zijnen penning bij, en daarvan genoot hij de vrucht, omdat de beschaving der meer verlichten zijn lot verbeterde; maar begeerde hij voor zich zelven of zijne kinderen onderwijs, dan genoot hij dit én in een' tijd die te zijner beschikking was, én op eigen kosten. Vorderde dus het belang van het Vaderland, dat de slaaf Godsdienstig en wetenschappelijk onderrigt genoot, dan ware het billijk geweest, dat het van den eigenaar den afstand van den daartoe benoodigden tijd, tegen billijke schadeloosstelling, had gekocht, en dat het onderrigt door de regering, naar eigen goedvinden ingerigt, maar ook bekostigd was: dan ten minste had Nederland nu in zijne koloniën eene bevolking gehad, die, éénmaal vrij zijnde, Nederlandsch was, door taal en zeden; en wat is die nu? Men zegge niet dat, in dit geval, de kolonie zelve dat onderwijs had moeten bekostigen, want wie ziet niet in, dat eenige honderden Europeanen, die het ondernamen eene kolonie te ontginnen, zich niet met de kosten van het Godsdienstig en wetenschappelijk onderrigt van 80,000 zielen belasten konden, zonder hunne onderneming te moeten opgeven, en vooral als men hen nog daarenboven de wijze voorschreef, hoe dat onderrigt te geven. Over de geheele bevolking van ons Vaderland omgeslagen, zou dat onderrigt, op eene doelmatige wijze gegeven, het budget zeer weinig verhoogd, en Nederland er zelfs groote voordeelen van getrokken hebben; en, óf het bezit van koloniën heeft voor een land geene waarde, óf het is ook van zijnen kant tijdelijke opofferingen waard, die het door handel en zeevaart tiendubbel herwint.

Vorderen het menschlievende instellingen, in het belang der menschelijkheid, waarom hebben zich dan niet Maatschappijën daarmede belast, op gelijke billijke voorwaarden? Maar zeker is het eene vreemde voorstelling der zaak, dat men het vordert in het belang der eigenaars zelven en op hunne kosten. Was dat regt? Had men het dan niet aan den bezitter moeten overlaten, om te beoordeelen, of zijne middelen daarvoor toereikende waren, en wat hij daarvoor geschikt achtte? In één woord had men in billijkheid het regt er zich mede te bemoeijen, en er den eigenaar als ware het toe te dwingen? Wat toch kon de daarin belangstellende menschenvriend antwoorden, als de eigenaar van slaven wederkeerig zich geregtigd achtte, om hem voor te schrijven, hoe ook hij in zijn eigen belang, naar de meening eens anderen, verpligt is te handelen?

(1) Ik heb vroeger, naar ik meen, bewezen, dat het hersenschimmen

Heeft echter de eigenaar niet op zijne kosten den slaaf een leerstellig Godsdienstig en wetenschappelijk onderrigt doen geven, ongetwijfeld was hij het werktuig in de hand der Voorzienigheid, om, met zijn' wil, omdat het met zijn belang strookte, de redelijke vorming van den slaaf, en dat wel in vrij korten tijd, te bevorderen (1).

---

zijn, zich te verbeelden, dat de arbeider in 7½ uren gelijken arbeid leveren kan als in 10; te meer nog, daar tevens beweerd wordt, dat hij in die 10 uren reeds boven zijne krachten werkte; dat voor den mensch onder dat klimaat geboren, er niets onbillijks is in een' arbeid van 10 uren in 24. En wat zou men voor het onderwijs winnen door den arbeid van 10 op 7½ uren terug te brengen? Meent men dat de arbeider, en vooral de arbeider op dien trap van beschaving, en onder dat klimaat, na 7½ uren veldarbeid, één uur of langer voor boekonderwijs geschiktheid heeft? Door die uren tot een' dag te zamen te trekken, zou men even min iets winnen, want een dag aan aandachtoefening gewijd, is eene inspanning, waarvoor de mensch, op dien trap van beschaving, niet vatbaar is, behalve dat het gelijk zou staan met de ontginning der koloniën onmogelijk te maken, wanneer men den ontginners nog meer verlies van arbeid wilde opleggen, daar zij reeds, wordt de Emancipatie ten uitvoer gelegd, op de wijze als door mij is voorgeslagen, staande de eerste 12 jaar, twee dagen per week afstaan, waarin de slaaf in zijn eigen belang, voor zijn' losprijs werkt.

(1) Ook omtrent den tijd, waarin de slaaf tot zijne tegenwoordige beschaving werd opgevoerd, zijn, mijns inziens, de opgevatte denkbeelden hoogst onjuist. Men dagteekent dien doorgaans van het begin der kolonisatie, dat is, sedert nagenoeg twee eeuwen, en dan nog zou men kunnen vragen, bij welk volk de beschaving in twee eeuwen tijds zoo vele vorderingen had gemaakt, als men uitgaat van het standpunt, waarop de slaaf in onze kolonie gebragt is, tot dat waarop hij nu staat. Maar men verliest daarbij geheel uit het oog, dat het nog maar 35 jaren geleden is, dat de aanvoeren van steeds nieuwe menschen op de lagere trappen van menschelijke beschaving, de weggestorven geslachten hebben vervangen, of er zich mede vermengd hebben, zoo dat inderdaad de bestaande beschaving niet veel vroeger dagteekent, dan van het toen levend menschengeslacht, of van ruim éénе halve eeuw geleden, en men wijze eens elders een voorbeeld aan, dat in eene gelijke tijdruimte, een gering aantal Europeanen, bij een zoo veel grooter aantal hunner onbeschaafde natuurgenooten, gelijke uitkomsten heeft verkregen.

Zeker, indien het mogelijk ware, in 6 jaren tijds uit den Afrikaan, zoo als die vroeger in onze kolonie werd aangevoerd, een' volksbeschaver en verlichter van natiën te vormen (in de meermalen aangehaalde Opmerkingen over den Afrikaanschen Slavenhandel, bladz. 65, is dit ondersteld), dan zou de beschaving, die nu het deel is van den Afrikaan, en om welke te verkrijgen hij 50 jaren slavernij heeft doorgestaan, weinig te

Wie toch, die den slaaf in onze koloniën, na een aantal jaren

beduiden hebben. Die stelling echter is zoo bewezen onmogelijk, dat zij naauwelijks eene wederlegging verdient.

De Schrijver beweert, dat de Afrikanen spoediger voor vrijheid zullen geschikt zijn, dan de slaaf in onze koloniën, omdat zij niet zoo lang in slavenboeijen zijn gehouden.

Niet onder den Europeaan, dat erken ik, maar zij waren in Afrika slaaf, alleen met die uitzondering, dat zij minder tot nuttigen arbeid gedwongen werden: maar heeft hen dit meer vatbaar gemaakt voor hooger en spoediger beschaving? Waarom heeft men dan van die beschaving niet gelijke vruchten bij andere, nog in den natuurstaat levende bevolkingen gezien, waarom is de reeds gedeeltelijk verkregene beschaving bij den Boschneger verloren geraakt? wie beseft niet dat de natuurmensch, juist door den gedwongen arbeid tot beschaving wordt opgeleid, en dat de slaaf in onze koloniën alleen ten gevolge daarvan nu voor hooger beschaving is vatbaar geworden?

Menschen, die weten wat opvoeding, en vooral van den minder beschaafden stand is, denken daarover eenigermate anders.

Eene reeds genoemde Engelsche schrijfster drukt zich daaromtrent aldus uit:

»26 jaren lang," dus voert zij den onderwijzer sprekende in: »zijn wij »werkzaam geweest, en indien wij in dien tijd iets hebben kunnen doen, »het was met de kinderen, die wij zelven hebben opgeleid, en die nu »den weg bewandelen, welken wij hun gewezen hebben."

(*Miss* EDGEWORTH, *Tales of fashionable life*, *page* 97.)

En dit was bij den Ier, uit de lagere volksklasse wel is waar, maar die de taal van zijn onderwijzer spreekt, die een hoog Christelijk Godsdienstgevoel bezit, en men wil den reeds volwassen natuurmensch in 6 jaren, waarin hij zich daarenboven nog door arbeid zal vrij werken, tot volksonderwijzers opleiden; dien natuurmensch, welke, nadat men hem 6 jaren tot arbeid zal gedwongen hebben, niets liever verlangen zal, dan het geleerde zoo dra mogelijk te vergeten, om tot zijn geliefkoosd nietsdoen terug te keeren!

Indien men den volwassen Afrikaan — niet dien, welke aan onze kustbezittingen van geslacht tot geslacht onder Europesche beschaving is opgevoed, of in wiens aderen welligt Europeesch bloed stroomt, maar den Afrikaan, zoo als die algemeen in onze koloniën is overgebragt — in Europa brengt, en hem dáár eene meer doelmatige opvoeding geeft, zal men in zijn' levensduur niet die resultaten verkrijgen, waartoe de Schrijver in 6 jaren tijds meent te komen.

En dan nog welk een onderscheid! In Europa zouden alle middelen ter dienst staan, om, staande den leertijd, den leerling door dwang tot onderwerping te brengen; dáár zou hij alléén door hooger beschaving omringd zijn; juist het tegenovergestelde heeft in onze kolonie plaats en zou evenzeer in Afrika plaats hebben. Is niet de omgeving van minbeschaafden, zoo wel in onze Oost- als West-Indische bezittingen, juist de oorzaak, welke het noodzakelijk maakt, de kinderen van den Europeaan, hunne opvoeding in Europa te doen geven?

verblijf, en nog meer dien, welke daar is geboren en opgewassen, met den pas aangevoerden Afrikaan vergelijkt, en door ondervinding of uit beschrijvingen weet, wat de trap van zedelijke beschaving was, waarop veelal de laatste in zijn vaderland stond, zal, indien hij eenige onpartijdigheid bezit, niet het oneindig onderscheid erkennen, dat tusschen die beiden bestaat, en hoe zeer zich de eerste door redelijke beschaving boven den laatste onderscheidt (1)?

In onze koloniën is, onder het dwangstelsel der slavernij, van dien ruwen natuurmensch een, door tucht, aan orde en wet onderworpen wezen gevormd; een bekwaam landbouwer, die gewoon

---

(1) Om te beoordeelen, in hoe verre de Afrikaan in onze koloniën beschaafd is, zal men toch wel moeten uitgaan van hetgeen hij was, toen hij dáár werd aangevoerd. Veelal stelt men zich hem voor, als ten minste gelijk staande in beschaving met den minst verlichten Europeaan, terwijl eeuwen onderscheid de beschaving van die beiden kenmerken. Om zich een denkbeeld van de beschaving van den Afrikaan te vormen, moet men ten minste tot de eeuw der Gothen en Wandalen opklimmen. Vele Europeanen, thans in onze West-Indische bezittingen, hebben nooit een' pas aangevoerden Afrikaan gezien, en beoordeelen hem dus naar de bereids bij den slaaf verkregene beschaving. De voor 10 jaren plaats gehad hebbende expeditie der Engelschen op den Niger, waarvan een verslag gegeven is in de Amsterd. Courant van 27 Februarij 1848, geeft een klein denkbeeld van de beschaving van een' Afrikaansch Vorst. De algemeene ondervinding in onze kolonie, toen de slavenhandel nog bestond, was deze: de pas aangevoerde Afrikaan behoefde nagenoeg één jaar sparing en onderrigt, eer hij met de beide eenvoudige landbouw-gereedschappen, in de kolonie in gebruik, de delfschop en het houweel, genoegzaam eigen was, om in landarbeid met andere arbeiders van gelijke kracht gelijk werk te doen, en van de armoedige koloniale hulptaal het noodige te verstaan; en mij is het voorbeeld bekend van een' eigenaar, die, tot verligting voor de arbeiders, uit Europa ligte kruiwagens had laten overkomen, en die het moeite en tijd gekost heeft, om hun het gebruik daarvan begrijpelijk te maken, ómdat zij die, met de vracht, op het hoofd wegdroegen. Wel bestond er eenig onderscheid in die beschaving, naar gelang van den stam of het volk, waartoe de Afrikaan had behoord, en ook persoonlijk, naar gelang hij in Afrika, door magt of kennis, boven zijne landgenooten had uitgemunt; en de kolonist, die dit opmerkte, en hem dientengevolge ook eenigzins onderscheidde, had daarvan beslissende voordeelen; want niet slechts die slaaf toonde zich daarvoor gevoelig en was beter te leiden, maar ook zijn invloed op zijne stam- en lotgenooten werkte nuttig; maar de redelijke en zedelijke beschaving, ook van den hoogst verlichten onder hen, stond nog even zeer beneden die van den tegenwoordigen slaaf, als die van den Muscoviet, vóór de hervorming door Peter *den Grooten*, beneden die van den Franschman, in de eeuw van Lodewijk XIV.

is aan landbouw, en dus in staat om in eene geordende maatschappij in eigen onderhoud, en in de behoeften van een gezin te voorzien; velen van hen, vooral onder de zoodanigen, die in de kolonie geboren zijn, kunnen reeds op hoogere verdiensten aanspraak maken; sommigen verstaan dat fabrijkwerk, hetwelk in de kolonie met den landbouw vereenigd is; men vindt onder hen bekwame suikerkokers, enz.; anderen zijn, op kosten van den meester, die daartoe een' tijd lang van hunne werkverdiensten afstand deed, tot kundige ambachts-werklieden, molenmakers, ingenieurs, smeden, timmerlieden, kastenmakers, metselaars, schoen- en kleêrmakers, enz., enz., gevormd (1), of in vele andere mannelijke en vrouwelijke bedrijven en handwerken wèl onderwezen; zoo vindt men onder hen zeer bekwame huisbedienden, naaisters, waschvrouwen, enz., in één woord: zij zijn in staat gesteld geworden, zoo wel bij de mannelijke als vrouwelijke bevolking, tot het onderhoud van een gezin bij te dragen, en nuttige leden der maatschappij te worden,

Is nu die mensch met den pas overgebragten Afrikaan te vergelijken? Is hem die beschaving niet door den meester, zij het dan ook ten gevolge van een dwangstelsel, aangebragt, en had men hem die anders dan ten gevolge daarvan in even korten tijd kunnen aanbrengen?

Maar niet slechts in aangeleerde bekwaamheden — hoezeer die niet konden worden verkregen, zonder zijn redelijk verstand tevens te beschaven — maar ook Godsdienstig en zede-

(1) Men vindt er zelfs in verschillende ambachten, die, ten minste, voor bekwame meesterknechts geschikt zijn, enkelen zelfs voor baas, dat allen zijn willen. Het komt mij voor, dat het ontwijfelbaar te bemerken is, dat de onbeschaafde mensch nog door het werktuigelijke veel overhelling tot het dier toont. Allen bezitten vroeger aanleg tot werktuigelijke ontwikkeling, dan tot redelijke vorming; — men behoeft slechts de eenvoudig gesnedene voorwerpen te zien, die de slaaf en de Indiaan vervaardigen, om een' eersten aanleg op te merken voor teekenen, meetkunde, enz. — Alle rassen van gemengd bloed, zoo wel in onze Oost- als West-Indiën, schrijven eene goede hand, en zullen, even als de Chinees, zich tot goede kopijteekenaars verheffen, maar het slechts bij uitzondering hooger brengen. Ware het goud en de purperen stoffen even overvloedig te Suriname als in der tijd in Egypte, men had aldaar van den slaaf dezelfde kundige arbeiders in goud, zilver en andere stoffen kunnen vormen, als zij waren, die den tabernakel voor den Bondsgod van Israël bereidden; in één woord: alles komt mij voor te bewijzen, dat de ontwikkeling van werktuigelijke kennis bij de menschengeslachten die zijner rede voorafgaat en voorbereid.

lijk is de slaaf, ten gevolge van dat dwangstelsel, verbeterd.

Het is waar, een opzettelijk onderrigt in de Godsdienst heeft hij niet genoten, maar én de hem opgelegde dwangarbeid, én zijne aanraking met de Europesche beschaving, hebben gestrekt, om zijn vroeger bijgeloof, zijn vertrouwen op de toovermiddelen zijner fetischen, op het vermogen zijner waarzegsters, toovenaars, enz. te verminderen; niet dat dit bijgeloof geheel bij hem is uitgeroeid, maar zijne gedwongen betrekking tot den Europeaan, het ontzag dat meerdere beschaving aan mindere inboezemt, en vooral zijne meermalen herhaalde ondervinding hoe onmagtig de bezweringen zijner priesters of priesteressen, of zijne toovermiddelen, tegen de meerdere beschaving van den Europeaan bleken te zijn, waren de oorzaak, dat het bijgeloof lang bij hem heeft opgehouden eene onwrikbare overtuiging te zijn, en dat hij nu, dientengevolge, voor een meer redelijk Godsdienst-onderrigt eene vatbaarheid bezat, welke men bij den pas aangevoerden Afrikaan niet zal vinden, en dat hij daartoe in zoo korten tijd gebragt is, dat is eene der gevolgen van zijne gedwongene betrekking tot den Europeaan in den staat der slavernij (1).

Zou het niet inderdaad eene verregaande ongerijmdheid zijn, te beweren, dat de mensch onder de slavernij niet zedelijk en Godsdienstig beschaafd was, voor wien op den trap van redelijken verlichting, die de slaaf nu heeft bereikt, de Emancipatie eene behoefte is geworden (2), omdat hij redeneert, dat is, denkt en gevolgtrekkingen weet te maken; die voor lid eener maatschappij begint berekend te zijn, omdat hij in die kundigheden is onderwezen, welke den mensch niet slechts voor zich zelven, maar ook voor de maatschappij nuttig maken; die aan orde en arbeid is gewend, en daardoor ook voor den huiselijken band meer dan voorheen is be-

---

(1) Ik wil geenszins beweren, dat er bij den slaaf geen bijgeloof meer bestaat; maar alleen, dat het door de opgegeven redenen als tot in den wortel geschokt is, en dat er nu mogelijkheid bestaat, dat het door mondeling onderwijs, mits in overeenstemming met zijne behoefte, wordt uitgeroeid; maar men moet niet uit het oog verliezen, dat de slaaf nog maar eene groote halve eeuw beschaving telt, en dat het geloof aan geesten, spoken, tooverheksen, enz., ook in ons Vaderland, nog vier eeuwen na de Hervorming, althans onder de min beschaafde standen, nog zeer verre was van uitgeroeid te zijn; en wat was dit geloof anders, dan een overblijfsel uit de bijgeloovige maar dichterlijke wereld, waarin onze voorouders leefden?

(2) Dat is die Emancipatie, welke ik bedoel, niet van verpligten arbeid, maar van slavernij. Zie de noot op blz. 129 van dit Stuk.

rekend, en aan wien eindelijk, om hem tot een nuttig en vrij lid der maatschappij te vormen, niet veel meer ontbreekt dan ook hem de overtuiging bij te brengen der pligten, die daardoor op hem zullen rusten. Dat nu is de beschaving door de slavernij verkregen, en voor dat hooger onderwijs is de slaaf, ten gevolge daarvan, vatbaar geworden.

Zijn niet onderworpenheid aan orde en wet, gewendheid aan dagelijkschen nuttigen arbeid, aan meer zindelijkheid op het ligchaam, alle hoogst nuttige lessen voor den onbeschaafden mensch, evenzeer als voor het kind? zijn deze alle niet zoo vele, indien al niet onmiddellijk Godsdienstige, dan toch hoogst gewigtig zedelijke uitkomsten; en waren die anders dan door het stelsel van gedwongen arbeid, tegen voorziening in het levensonderhoud van den arbeider, in gelijke tijdruimte verkrijgbaar geweest (1)?

---

(1) Indien hieromtrent eenige twijfel kon bestaan, dan zou eene vergelijking van de uitkomsten, bij andere volken verkregen, die men gepoogd heeft, zonder voorafgegaan dwangstelsel, eenige beschaving mede te deelen, met den tegenwoordigen trap van beschaving, waartoe de slaaf is opgevoerd, mijns inziens, de zaak moeten toelichten. Mij is het niet bekend, dat, althans in onze Nederlandsche bezittingen — hetzij in de Oost-Indiën, in onze vroegere Kaap-kolonie, of elders — de ruwe natuurmensch ergens door een klein getal Europeanen, algemeen voor nuttigen arbeid gevormd, en in nuttigen arbeid onderrigt is; of dat zijne rede evenzeer is gevormd, om hem voor eene hoogere opleiding vatbaar te maken, anders dan ook door nuttigen arbeidsdwang. Ik moet echter de beslissing dezer vraag aan meer bevoegde beoordeelaars overlaten, want ik ben verre van aan eenige poging van den menschenvriend, om voor zijn' natuurgenoot nut te stichten, achting te ontzeggen, ook al komt het mij voor, dat men niet dien weg heeft ingeslagen, welke het spoedigst en zekerst tot het doel leidt, en ik erken in deze zaak een onbevoegd beoordeelaar te zijn. Dit echter meen ik te weten, dat het Christendom op onze Moluksche eilanden, bij den Amboinees vooral, sedert meer dan twee eeuwen onderwezen is; dat zeer kundige en achtenswaardige mannen, dat, onder anderen, een Valentijn, als ik mij niet bedrieg, en zeer velen na hem, dáár, sedert dien tijd, nu eens meer, dan eens minder, maar toch onafgebroken zijn werkzaam geweest; dat daartoe jaarlijks gelden zijn verstrekt, nu eens door de Indische regering, dan door bijzondere Maatschappijën, en dat dit over dat tijdsverloop schatten gekost heeft, door Nederlandsche ingezetenen bijgedragen; dat dit niet overal geheel zonder vrucht is geweest, maar dat, desniettemin, nog heden, bevoegde en onpartijdige beoordeelaars, zelfs leeraars van verschillende Godsdienst-gezindheden, die de zaak op de plaats zelve onderzochten, vrij algemeen erkennen, dat er nog zeer weinig Christendom bestaat — zonder nog te spreken

Men kan het dan, indien men niet alle billijkheid wil uit het oog verliezen, niet ontkennen, dat de slaaf beschaafd, Godsdienstig, zedelijk en vooral verstandelijk beschaafd is, sedert hij in onze koloniën werd gebragt; of men zou den Afrikaan in zijn vaderland, slaaf of natuurmensch, hier en dáár cannibaal zelfs, eene gelijke beschaving moeten toekennen, als die, welke thans de slaaf in onze West-Indische bezittingen heeft bereikt (1).

van op eigen onderzoek — alléén maar omhelsd op grond van geloof, rustende op redelijke overtuiging; maar dat de massa van hen, die zich dáár Christenen noemen, het slechts door aanneming en in naam zijn. Maar moet niet het Christendom, zal dat het toekomstig geluk van den mensch verzekeren, op een geloof rusten, dat uit redelijke overtuiging spruit, en maakt anders het Christendom den mensch voor hooger redelijke verlichting meer geschikt? Vooral is dit onbetwistbaar, dat zij er niet door gevormd zijn, tot die arbeidsgewoonte, veel min tot die arbeidsbekwaamheid, welke door de slavernij is verkregen, en waardoor de mensch, met het meeste nut voor zich zelven, zijne krachten leert aanwenden, en tot een nuttig lid der maatschappij wordt voorbereid. Ik meen evenzeer te weten, dat bij den *vrijën* Hottentot, in en buiten de grenzen onzer vroegere Kaap-kolonie, de uitkomsten, althans in het laatste opzigt, niet gunstiger geweest zijn, en nog in het laatstverloopen jaar hebben de nieuwspapieren ons een verslag medegedeeld van het vermoorden van vrouwen en kinderen der Noord-Amerikaansche zendelingen, op Nieuw-Zeeland, en van beschuldigingen van den inlander te hunnen opzigte, welke, indien zij waarheid behelzen, schandelijk zijn; militaire maatregelen en fusiladen zijn noodig geacht, om den zendeling te beschermen of — te wreken: is nu beschaving op die wijs verkrijgbaar, en moet men, om den mensch te beschaven, hem vernielen?

(1) Dat het cannibalismus in Afrika bestond, daaromtrent laten de berigten van geloofwaardige reizigers geen' twijfel over. Damberger, onder anderen, geeft daarvan bijzonderheden op, die te gruwelijk zijn, om te herhalen, en die hooger mate van menschelijke woestheid bewijzen, dan men ergens elders heeft aangetroffen. Bij Hartsinck kan men, in zijn verhaal van den slavenopstand in de Berbice, het bewijs vinden, hoe den nog kort aangevoerden Afrikaan, van den boei ontslagen, tot die gewoonte kon terugkeeren. Men zegt dan: »Dat is wraak over de vroegere slavernij." Ik wil geenszins ontkennen, dat wraak over gepleegde verongelijking een dier hartstogten is, die het meest bij den mensch op de lagere trappen van beschaving moet gewettigd geacht worden; men vindt die, als erkend regt, in alle wetboeken van nog min beschaafde volken, zelfs de Mozaïsche wetgeving erkent het: »oog om oog, tand om tand," en nog in onze eeuw bestond de bloedwraak, en bestaat die welligt nog bij den Corsikaan; maar toch was het niet wraak, maar het was terugkeer tot den vorigen natuurstaat, die den aan zijne banden ontworstelden Afrikaan daartoe bragt, want juist die slaven, welke het langst onder de heer-

Maar hij is niet beschaafd op de wijs, zoo als het de verlichting onzer eeuw wil, ten koste van zijn' meester, eene beschaving, die men niet slechts geen regt had, van den meester te vorderen, maar die nimmer in eenig ander land bestaan heeft, omdat die alleen mogelijk was in de droomen eener wel menschlievende, maar niet op redelijke gronden berustende verbeelding. Hij is beschaafd, zoo als alle volken uit den natuurstaat tot den staat van hooger beschaving zijn opgevoerd, door slavernij en dwang; maar hoe men over de wijs, waarop hij beschaafd is, moge oordeelen, volstrekt onwaar is de beschuldiging, dat door den meester niets voor zijne redelijke en zedelijke beschaving, en dat wel in een zeer kort tijdsverloop gedaan is.

Men zou zich echter zeer bedriegen, indien men de thans bij den slaaf bestaande beschaving, als meer dan zeer oppervlakkig en ligt uitwischbaar beschouwde; blijft hij leven te midden van de hoogere beschaving van den Europeaan en aan diens invloed onderworpen, dan bestaat de mogelijkheid, die aanvankelijke beschaving te doen toenemen; dwingt men die beschaving hem te verlaten, dan volgt ook de trapsgewijze teruggang van de zijne, de boschneger is daarvan het onwedersprekelijk bewijs (1).

---

schappij van den Europeaan hadden gestaan, gevoelden daarvan een' afkeer. Dezelfde woestheid bestond bij andere volken in den natuurstaat, vóór dat zij nog slaaf waren, zoo als bij den Caraïbe, den Nieuw-Zeelander en elders; zij was dus geen gevolg der slavernij, maar van den natuurstaat, die haar voorafging; zij was een gevolg van onbeteugelden hartstogt en somwijlen van de behoefte aan voeding, die mede een gevolg van mindere beschaving was.

(1) Uit het volgende uittreksel laat zich de staat van beschaving bij den boschneger beoordeelen:

»Hun regeringsvorm was, waar geene anarchie bestond, aristocratisch; »gewelddadige moord was zeldzaam, vergiftiging, daarentegen, meer algemeen, diefstal zeer menigvuldig. Visscherij, jagt en eenige veldar»beid vormden het voornaamste onderhoud, sommigen verrigtten eenig »werk bij den Europeaan op de houtplantaadjen. Land- en akkerbouw »stonden op zeer lagen trap en werden niet veel gedreven; in een zeer »vruchtbaar land ontbrak het hen vaak aan levensmiddelen; wie lui was »moest van de weldadigheid van anderen leven," *de eerste stap tot het invoeren van slavernij en heerschappij onderling:* »zij geloofden aan een Op»perwezen; overigens was hunne Godsdienst een mengsel van het grofste »bijgeloof; veelwijverij was algemeen, maar strekte zich zelden verder »dan tot drie vrouwen uit, overigens kenden zij geen' vasten huwelijksband."

Maar niet slechts heeft de kolonist den Afrikaan beschaafd, niet slechts bestond er voor hem geene mogelijkheid, om hem op zijne kosten door andere middelen te beschaven, maar ik geloof, dat het eene dwaling is, wanneer men voor den natuurmensch een ander middel van beschaving mogelijk acht dan een stelsel van dwang; ik geloof, dat alleen die mensch voor redelijke beschaving vatbaar is, die reeds redeneert, en dat de middelen, welke men ter beschaving van den mensch aanwendt, geëvenredigd moeten zijn aan de ontwikkeling zijner rede.

Die overtuiging heb ik vroeger bij meer dan éénc gelegenheid geuit. Vele onder mijne Lezers zullen daarin welligt niet deelen, hetgeen ik aan de verschillende voorstelling toeschrijf, die wij ons van den mensch op de lagere trappen van beschaving vormen; om het hoog belang der zaak, heb ik echter gemeend de gronden, waarop mijne stellingen rusten, nader te moeten uiteenzetten.

Bestond onder de menschen die gelijkheid van regten, welke zich de theorist voorstelt, dan moest er ook gelijkheid van redelijke vermogens en ligchamelijke kracht bestaan, en daaruit zou dan evenzeer gelijkheid van regten, maar ook van pligten voortvloeijen; maar én bij menschen én bij volken leert de ondervinding het tegendeel (1); daaruit volgt, aan de eene zijde,

---

Dit berigt is van den Heer Helderman, die langen tijd, gedurende den vrede, onder de Aukaners (een stam der boschnegers) verkeerd heeft.

Het volgende is van den Heer Caddell over dezelfde boschnegers als die op de plantaadjen werkten.

»Zij zijn in hoogen graad bijgeloovig, liegen en stelen. Hebben zij geen' »grooten eerbied voor uw' persoon, dan moet gij de grofste onbeschoft»heid van hen verwachten; zij zijn ongemeen jaloersch omtrent elk»ander, *en de eenige band, die hen nog vereenigd houdt, is de vrees »voor de blanken.*"

Beide deze berigten zijn overgenomen uit brieven aan den Baron von Sack, in 1811. Zie zijne Reis, Deel 2, blz. 118—131.

Wat sedert dien tijd de Moravische zendelingen tot hunne beschaving hebben kunnen doen, zal het best uit hunne eigene verslagen gekend worden. In een onlangs uitgekomen geschrift, zag ik dat hun post daar sedert een jaar onvervuld is. Dat de algemeene werkzaamheid bij hen is toegenomen — althans voor zoo verre arbeid bij den planter voor loon betreft — geloof ik niet. In de bestaande omstandigheden der kolonie komt het mij voor, dat de onlangs door de nieuwspapieren medegedeelde verzachting van het vroeger verbod, dat hun verblijf aan Paramaribo bemoeijelijkte, veel toezigt zal noodzakelijk maken.

(1) Is het niet vreemd, dat, terwijl men zich niet verwondert, dat

behoefte aan hulp, aan de andere, noodzakelijkheid, om die te verleenen. Het vaderlijk huis leert het eerst die behoefte uitbreiden tot het gezin, en van dáár, maar slechts langzaam, tot den natuurgenoot. De mensch vervult dien pligt uit noodzakelijkheid, vóór dat nog pligtbesef hem daartoe aanspoort (1); deed hij dit met oordeel des onderscheids, dan vervulde hij een' pligt der rede; maar eerst dán, wanneer hij het deed, omdat Godsdienstbegrip en Openbaring, dat is: Godsdienstwet, het hem voorschreven, vervulde hij een' hoogen en heiligen pligt.

Dat bescherming en beschaving van den natuurgenoot pligt was, kon dus eerst bij den mensch gekend worden bij meerdere uitbreiding zijner rede. Geslachten stierven weg, wier rede zich nimmer tot daartoe ontwikkelde, of heeft kunnen ontwikkelen, en alleen naarmate de menschelijke rede hem in staat stelt zijne pligten te kennen, kan hij die betrachten. (2) Dus meen ik dat dit eene waarheid is: *De pligten van den mensch zijn een gevolg van den trap van beschaving, dien hij heeft kunnen bereiken.*

Evenmin als ik het redelijk vermogen voor alle menschen in hunnen leeftijd, of voor alle volken, die in dezelfde eeuw leefden, voor gelijke ontwikkeling vatbaar geloof te zijn, evenmin geloof ik, dat er voor die allen gelijkheid bestaat van pligten. Daarom ook, geloof ik, sterft de natuurmensch, of de mensch op de la-

---

bij de mindere schepselen onderscheid van kracht of begaafdheden bestaat, men alleen bij den mensch eene algemeene gelijkheid vooronderstelt, die men toch evenzeer overal met even verschillende ligchamelijke en redelijke vermogens heeft gevonden, als het dier en de plant.

(1) Dat noodzakelijkheid de wet is, dat de hulp aan den natuurgenoot van zich zelven uitga, bewijst de ondervinding; niemand kan anderen beschaven, zonder eerst zelf beschaafd te zijn, of anderen mededeelen, zonder zelf betrekkelijk bemiddeld te zijn; maar dan ook doet hij het gedwongen, indien hij het niet uit vrijën wil doet, want de hooger beschaafde kan niet met den minder beschaafde in aanraking komen zonder hem nuttig te zijn, en de verkwister zal, zijns ondanks, bij zijn leven, de spaarzame of gierige na zijn' dood, gedwongen weldadig zijn.

(2) Daarom geloof ik dat men de schriftuurteksten Markus 16, v. 16 en Joh. 3, v. 36, alleen van toepassing kan achten op de zoodanigen, aan wie het Evangelie werd gepredikt, omdat zij reeds vatbaar waren voor een geloof op redelijke overtuiging; ook al waren zij Heidenen, dan waren zij meer verlichte Heidenen; en dat de last, om het Evangelie te prediken aan alle creaturen, slechts in dien zin te verstaan is, dat die zich binnen de grenzen der mogelijkheid bepaalde, anders toch hadden de Apostelen dien last niet vervuld.

gere trappen van redelijke beschaving, die naar de mate zijner kennis zijne pligten heeft volbragt, evenzeer zonder wroeging, en, zoodra zijne vatbaarheid zich zóó verre uitstrekt, ziet ook hij evenzeer eene hoopvolle toekomst te gemoet.

Bedrieg ik mij niet, dan is het eene Christelijke overtuiging, dat de mensch zal geoordeeld worden naar de mate van kennis, die hem is geschonken.

Zonder de Openbaring had de mensch alléén de rede tot gids, die hem het eerst pligten leerde kennen jegens zich zelven, die zich van trap tot trap uitbreidden, eerst tot zijne naaste betrekkingen, en van daar zich verwijdende, ook tot den natuurgenoot (1); lang was dit voor hem alleen de vriend, later de stam- of landgenoot; omtrent deze alleen erkende hij pligten van wederkeerigen bijstand, niet omtrent dien landgenoot, welke hem vijandig was, want die beoorloogde hij evenzeer, zonder dat dit in hem eene overtuiging van schuld was, als later, bij uitbreiding der maatschappijën, volken zich onderling beoorloogden; en nog toen maatschappijën tot volken aanwiessen, erkende hij ter naauwernood dien pligt anders dan omtrent het eigen volk. Slechts aan de Christelijke Openbaring dankt de mensch de kennis, dat ook verwijderde volken als menschen zijne broeders zijn (2). Die Openbaring kon niet zijn in tegenspraak met, zij was slechts eene uitbreiding van die rede, welke ook een geschenk was van het Opperwezen, en van die vroeger geopenbaarde wet, welke nog leerde: »Oog om oog, tand om tand (3);" van de kennis zijner pligten jegens zich

(1) Is dit ook niet de leer van Gellert, in zijne lessen over Christelijke zedekunde?

(2) Dat het de strekking van het Christendom was dit eenmaal op de onderlinge verhouding van volk tot volk toe te passen, is mijne overtuiging.

(3) Dit is nog het Wetboek bij een aantal volken, die reeds zoo oneindig veel hooger beschaving hebben, dan de mensch op nog lageren trap der menschelijke rede; en de eerste verzachting daarvan is, (gelijk ik meen dat op Java bestaat) in bepaalde gevallen de bloedwraak door eene boete afkoopbaar te stellen, welke door de wet wordt bepaald. Nog in den aanvang onzer eeuw, indien niet nog heden, bestond die bloedwraak op Corsika. Hoezeer de eerste Openbaring, den Israëliet geschonken, onbetwistbaar de strekking had de ruwheid zijner zeden te verzachten, en ook dat doel daardoor is bereikt, gebood nogtans de toenmalige beschaving van dat volk eene wetsbepaling, die, ofschoon bij de toenemende verzachting van zeden, steeds minder toegepast, ongetwijfeld tot op den tijd van Christus, indien niet later, bestaan heeft; en een aantal

zelven, breidde de rede haar uit tot die jegens den natuurgenoot, en van dezen, bij meer verkregen redelicht, tot die jegens het Opperwezen. Zie ik wel, dan is dus ook deze stelling waarheid, en wordt die vrij algemeen erkend door menschen, aan wie men nooit verlichte en Christelijke gevoelens ontzegd heeft: *Alle pligten van den mensch, die hem de rede leeren kon, vloeiden voort uit de pligten jegens zich zelven, en deze breidden zich uit tot de erkentenis van pligten jegens den naaste, en later, om die te betrachten, uit gevoel van pligt jegens het Opperwezen* (1).

Het is, mijns inziens, bewezen, dat eigen redelijke beschaving den mensch de onvermijdelijke noodzakelijkheid oplegt, om anderen te beschaven, evenzeer als eigen gegoedheid om anderen daardoor nuttig te zijn; maar dat het eerst dan pligtvervulling is, wanneer hij dit doet uit besef zijner hoogere verpligting jegens het Opperwezen, overeenkomstig het hem geschonken licht: *dit te doen en uit te breiden, naarmate hij door de Openbaring is voorgelicht geworden, acht ik hooge en heilige pligt te zijn.*

Maar even waar acht ik het, dat de pligt om anderen wèl te doen eene uitbreiding is der natuurwet en zich dus het eerst bepaalt tot de naaste en dierbaarste betrekkingen, en van hen zich tot den landgenoot en dan eerst tot minder bekende volken

andere Mozaïsche wetsbepalingen, vooral ook de straf- en huwelijkswetten, bewijzen onwederlegbaar nog een' lagen trap van beschaving bij den Israëliet van die dagen. Kan men het dan betwijfelen, dat zoo wel de regten als de pligten van den mensch, in evenredigheid staan tot den graad zijner beschaving?

(1) Dat de pligten jegens onze naasten uitgaan van die jegens ons zelven, is, indien ik mij niet bedrieg, ook de zin van het bevel van Christus: *Hebt uwen naaste lief als u zelven;* maar heeft het niet den schijn als of men in eene eeuw, waarin de eigenliefde vrij algemeen in beoefening is — zelfs maar al te dikwijls met verwaarloozing van de daarvan onafscheidbare voorwaarde, dat die alleen in zóó verre geoorloofd en pligt is, als die niet de belangen van anderen kwetst, en dat voor ieder lid eener maatschappij het individueel belang slechts een gevolg is van het algemeene welzijn, en dus daaraan moet ondergeschikt zijn — stellingen hoort en handelingen ziet, alsof juist het omgekeerde regel was, en de mensch eerst dan om zijn eigen welzijn en dat van zijn naaste en dierbaarste betrekkingen mogt denken; dat eerst dan het vaderland op zijne hulp aanspraak had, wanneer hij eerst het welzijn van hem onbekende volken had verzekerd? Zeker, dit zijn niet de stellingen, zoo schoon uitgedrukt in het gedicht van Nederlands geliefkoosden volksdichter: wie onzer kent niet *De Wereldburger* van Tollens?

uitbreidt, en dat het niet slechts onoordeelkundig, maar zelfs onpligtmatig is, verwijderde volken met weldaden te overladen, wanneer het Vaderland nog behoefte heeft aan hulp (1).

---

(1) In dien zin drukt zich ook een schrijver, dien ik meermalen aanhaalde, op meer dan ééne plaats uit: »Hoe bekwaam," zegt hij: »ook onze Nederlandsche polderwerkers zijn mogen in het droogmaken »van moerassen, en hoe nuttig en menschlievend het zijn zou, om er »ettelijke, op onze kosten, naar Italië te zenden, ten einde daar de »hoogst ongezonde Pontijnsche moerassen droog te maken, zoo zullen »wij, Nederlanders, toch verstandiger handelen, eerst onze Haarlemmer-»Meer en andere plassen in ons eigen Vaderland droog te maken."

En, bij gevolgtrekking, hoe edelmoedig het zijn moge, Nederlandsche bijdragen, ter ondersteuning van edele oogmerken, voor Bijbelverspreiding, Zendelinggenootschappen, enz., in ver afgelegene landen, af te zonderen, zoo moet dit uit den overvloed onzer welvaart geschieden, en niet ten koste van den landgenoot, die hooger en vroeger aanspraak op onze hulp heeft; uit dien hoofde keurt hij, zoo lang nog in Nederland behoefte aan onderrigt en geldelijken bijstand der armoede bestaat, de wijs af, waarop Nederlandsche ingezetenen, ja, zelfs de dienstboden, tot het bijdragen van eenen zuur verdienden penning worden aangespoord.

(*Buitenman*, deel 2, bladz. 92 tot 97, deel 3, bladz. 98, en op meer andere plaatsen.)

Ik heb hier den schrijver niet woordelijk gevolgd, maar alleen zijne gedachten, naar mijne meening, uitgedrukt.

Zijn niet deze denkbeelden, die van het gezonde verstand, en is het wel overbodig die eene plaats in te ruimen, in een' tijd, dat eene zoo hoogst nuttige en weldadige inrigting, als die der Maatschappij van Weldadigheid, kwijnt, bij gebrek aan ondersteuning van den landgenoot, en dat men daaromtrent in onze nieuwspapieren de zonderlingste stellingen ziet voordragen? Dat zij, die in de ruimte met middelen zijn gezegend, om, zonder den landgenoot hunne hulp te onttrekken, hunne weldaden, waar die nuttig kunnen zijn, verder uitbreiden, is edel en den Nederlander waardig; maar is het dit ook, dat door woord en geschrift, ook die standen in de maatschappij daartoe aangemoedigd worden, die het daardoor aan de behoefte van hun gezin of hunne betrekkingen, immers zeker aan die van hunnen landgenoot onttrekken moeten?

Ik erken ten volle den hoogen zegen van het Christelijk geloof voor hem, die het omhelzen kan, al is het ook niet op grond van verstandelijke overtuiging, dan toch op grond van redelijk geloof, maar ik ben evenzeer overtuigd, dat de landgenoot, in de eerste plaats, aanspraak op de hulp van zijnen landgenoot heeft, waar hij die behoeft, en ook dat het Christendom slechts een zegen is, waar de mensch het kan omhelzen, op grond van een redelijk geloof, en de bijbellezing voor hem, die de kennis bezit, om die met oordeel te lezen. En ik geloof, dat door dit uit het oog te verliezen, schatten uit Nederland naar verre landen zijn gevloeid, niet slechts zonder het beoogde nut te stichten, maar dikwijls

tot nadeel van den onbeschaafden mensch, dien men vormen wilde, en tevens dat die schatten zegen en weldaad voor den landgenoot hadden kunnen zijn. Is het niet bedroevend in onze nieuwsbladen klagten te lezen over het groot bezwaar, dat in eene subsidie van *f* 84,000 's jaars, ten behoeve van de Maatschappij van Weldadigheid, die weldra tot *f* 100,000 zou kunnen aangroeijen, voor geheel Nederland gelegen is? Zou die behoefte bestaan, indien deze Maatschappij in Nederland die deelneming mogt genieten, op welke eene inrigting, zoo zeer in haar welbegrepen volksbelang, toch ongetwijfeld hooger aanspraak heeft dan ver verwijderde volken? Of twijfelt men aan het nut dier Maatschappij? Zou het voor Nederland eene bezuiniging zijn *f* 100,000 's jaars te sparen, indien daardoor 14,000 zielen — die nu door deze bijdrage, gevoegd bij de overige inkomsten der Maatschappij en eigen werkverdiensten, niet slechts leven, maar zich door nuttigen arbeid onderhouden en eene even nuttige nakomelingschap, voor de toekomst opleiden — in den boezem der maatschappij terug keerden, en dadelijk overal de concurrentie voor arbeid, en later, bij gebrek aan arbeid, of minder vlijt, de algemeene armoede kwamen vermeerderen?

Kunnen bijzondere gemeenten met minder kosten in het onderhoud hunner armen op eene even doelmatige wijze voorzien, waarom dan aanvragen tot plaatsing aan die Maatschappij. Maar van waar dan het met den dag aanwassend getal van bedelaars, die in onze steden bij troepen langs de straat zwerven? Kan er met mogelijkheid een stelsel van onderhoud bestaan, meer kostbaar, meer kwetsend voor het gevoel van den weldenkende, dan dat van aalmoezen, en meer verderfelijk voor een volk dan dat, van den bedelaar te voeden? Hoe veel meer kost aan de maatschappij het onderhoud van elk bedelaarsgezin dat niets doet, dan dat van elk door de Maatschappij van Weldadigheid onderhouden gezin, hetwelk door eigen arbeid, althans voor een deel, tot zijn onderhoud bijdraagt? Wat kan kwetsender voor het gevoel zijn van den bemiddelden en weldenkenden stadbewoner, dan zich, ondanks de weldaden, die hij niet ophoudt naar vermogen uit te storten, steeds bij elke schrede door in lompen gekleede armoede omringd te zien, die hem, als ware het, zijne meerdere welvaart tot zelfverwijt maakt; en, dewijl bij toch niet allen kan begiftigen, gevaar te loopen den mensch, die welligt honger lijdt, eene gift te weigeren, om die eenige schreden verder te geven, aan hem, die slechts behoefte voorwendt? Kan er, eindelijk, een verderfelijker stelsel bestaan, dan het beloonen der ledigheid, in het aanzien der eerlijke armoede, die nog in stilte gebrek lijdt? Wat al menschen en geslachten kweekt men daarbij niet slechts voor toekomstige armoede, maar ook voor toekomstig misdrijf op, die later de maatschappelijke orde zullen verstoren, of die weder door het volk van Nederland in gevangenissen zullen moeten worden onderhouden? Men bereidt het ongeluk van het opkomend geslacht, zoo wel voor den arme als voor den gegoede. Alleen dan, wanneer men elders de armoede min kostbaar onderhouden kon, dan in onze Koloniën van Weldadigheid, zou eene bijdrage der natie daar nuttiger besteed zijn; zoo lang dit echter niet

mede te deelen, en dit te doen uit dankbaarheid aan het Opperwezen voor den aan hem verleenden zegen eener hoogere verlichting, dan is het zeker niet minder pligt, dat hij ook daarin zijne rede ten gids neme, en niet minder de lessen raadplege, die — althans dit is mijne overtuiging — de natuur, de geschiedenis en de Openbaring zelve om strijd leeren; en op dien grond geloof ik dan: *dat men om den minbeschaafden mensch tot hooger beschaving op te leiden tot zijne beschaving moet afdalen, en dat, door het licht eener hoogere beschaving, niet langzaam maar plotseling voor hem te doen schijnen, men hem wel kan verblinden, maar niet verlichten* (1).

Naar mijne overtuiging vloeit veel ongeluk voor de maatschappij alleen dááruit voort, dat men die waarheid miskent, en vooral dat men meent op alle menschen, op wat trap ook van redelijke en zedelijke vorming, gelijke middelen van beschaving te kunnen toepassen; dat, gevolgelijk, Christendom en Bijbelonderwijs — middelen, welke men aan de verlichting van latere eeuwen dankt, en die hoogst weldadig waren op dien trap van beschaving, welken de mensch toen en dáár bereikt had, en strekten, om de dáár bereids verkregene beschaving trapsgewijs uit te breiden — ook met gelijk nut op alle men-

het geval is, geloof ik, dat geen Nederlander zijne weldaden aan den verarmden natuurgenoot doelmatiger, dan door het krachtdadig ondersteunen eener zoo heilrijke inrigting, kan besteden. Maar bovenal geloof ik, dat, zoo lang inrigtingen als deze, en onze gewone armen-inrigtingen in Nederland ondersteuning behoeven, het onmenschkundig is, de niet zeer vermogende standen tot bijdragen, ten nutte van den natuurgenoot, op te wekken, die in verwijderde landen minder dan de landgenoot op hunne hulp regt hebben, en dat dit meer dan gelijk staat, met het droogmaken der Pontijnsche moerassen, op kosten van Nederland.

(1) Ik durf vertrouwen dat deze waarheid onmiskenbaar is; naar mijn begrip zijn daarom de hoogst geleerde menschen het minst berekend voor onderwijzers van menschen of volken, op lagen trap van zedelijke of redelijke beschaving, tenzij zij tevens de gaaf bezitten tot den trap hunner beschaving op eene geschikte wijze af te dalen; zoo sticht ook, uit dien hoofde, de meer begaafde dichter of redenaar het meeste nut, in een' kring van hoorders, wier beschaving het naast tot de zijne nadert. Daarom ook heeft men, mijns inziens, in Nederland met regt begrepen, dat men, om de jeugd doelmatig te onderwijzen, eerst den onderwijzer daarvoor vormen moet, en daaraan dankt Nederland, ook buitenslands, zijn' hoogen roem in opvoeding, en binnenslands menige nuttige uitkomst dientengevolge.

schen moeten zijn toe te passen. En dit houd ik voor dwaling.

Ik geloof, dat men den mensch alléén trapsgewijze, tot hooger beschaving kan opvoeren, eerst door dwang, totdat zijne rede genoegzaam ontwikkeld is, om vatbaar te zijn voor een later meer redelijk onderwijs, en bedrieg ik mij niet geheel dan zijn dit geene stellingen op theorie gegrond, maar is dit de leer der natuur, en wordt die ook zoo wel door de wereldgeschiedenis, als door den tijd, waarin de verschillende openbaringen den mensch zijn geschonken, bevestigd, evenzeer als door haren verschillenden inhoud, niet in tegenspraak met elkander, maar de latere alleen eene meerdere uitbreiding van de door de eerste verkondigde waarheden, berekend voor de hoogere vorming, die toen de mensch bereikt had.

Ziet men niet in de geheele natuur eene trapsgewijze vordering? vond men den mensch niet overal op zeer verschillende trappen van beschaving over de wereld verspreid. en bewijst niet dit, zoo wel als de bijzondere geschiedenis van alle volken, dat niet alle menschen voor hetzelfde onderwijs vatbaar zijn, en dat gelijkheid, in dien zin althans, eene hersenschim is? Was niet dáár, waar zich, gelijk in Noord-Amerika, eene talrijke en beschaafde bevolking aan onbeschaving aansloot, het wegsterven en verdwijnen van den natuurmensch daarvan het gevolg? Even als het verscheurend en wild gedierte verdwijnt ook de nagenoeg even wilde mensch tegenover eene bevolking van veel hooger beschaafden (1). Was niet over de geheele wereld de eerste schrede tot volksbeschaving dwang? en zijn niet alle volken daardoor tot hooger beschaving opgevoerd? Was dit niet de loop, welke de beschaving gevolgd is, ook bij den Israëliet? Eerst onbeperkte vaderlijke magt bij de aartsvaders, daarna slavernij in Egypte, en eerst voor de latere geslachten eene wetgeving, in overeenstemming met den trap van beschaving, waarop toen de Israëliet stond, en die verre van, gelijk beweerd is, de slavernij te verbieden, haar onder al de vormen, waaronder zij bestaan heeft, beveelt en door die wet-

(1) In onze Oost-Indische bezittingen vond dit geene plaats, omdat de Inlander, door de vroegere heerschappij der Mahomedaansche Dynastiën, reeds tot eene hoogere beschaving was opgevoerd, alvorens hij met den Europeaan in aanraking kwam; ook is, behalve een klein gedeelte der Noordkust, het overige van Java eerst later, trapsgewijze, én aan den invloed van den Nederlander, én aan dien der hoogere beschaving onderworpen.

geving regelt (1); van toen af, hoeveel deelswijze of geheele wegvoering van den Israëliet in de slavernij van Egyptenaars, Assyriërs en Perzen, had niet dat volk te doorloopen, eer het de wil was van het Opperwezen, het menschdom door de latere Openbaring van Christus te verlichten.

Hetzelfde, welligt eenigermate naar het verschil van luchtstreek gewijzigd, leert ons de geschiedenis van alle volken kennen, die zich vroeger en later uit den natuurstaat ontwikkelden, immers voor zoo verre deze het toelaat tot den oorsprong van hun volksbestaan op te klimmen als hunne opvoeding tot hooger beschaving; en zoo ook was het met die van Nederland. Bestond niet de vrijheid op welke zich de Batavier met regt verheft, alléén in onafhankelijkheid van den vreemde, maar was bij ons ook niet de landzaat gedwongen arbeider van den landbezitter, en werd ook bij hem niet de jeugd eerst tot hooger beschaving gevormd door den oorlog, en het daarop gevolgd bondgenootschap met den Romein, dat hem aan eene gedwongene krijgsdienst onderwierp en Rome tot de oefenschool onzer jongelingschap maakte? Eerst acht eeuwen na de prediking van het Christendom, en nadat dit reeds lang in geheel zuidelijk Europa vrij algemeen was aangenomen, zien wij bij hem de eerste invoering daarvan, zich langzaam, en als van schrede tot schrede, eerst onder de hoogere standen der maatschappij, en van daar onder de min beschaafden uitbreiden. Zouden er 35 eeuwen zijn verloopen eer de eerste Openbaring aan Israël was geschonken, indien de Israëliet vroeger voor die Openbaring was gevormd geweest? en nog 15 latere eeuwen weêr voor de Christelijke Openbaring? en hoe zeer toont niet het verschil in beiden dat de eerste gegeven werd aan den mensch op lageren trap

(1) Indien men onpartijdig den toestand van den Israëliet, ten tijde van Mozes, met dien van den Afrikaan vergelijkt, zoo als die in onze koloniën werd aangevoerd, zal men erkennen, dat de laatste toen op lager' trap van beschaving stond, dan de Israëliet, ten tijde van Mozes. En indien men dan de Mozaïsche wetgeving raadpleegt, zal men moeten toestemmen, dat de Wetgever, die zich op een onmiddellijk bevel van het Opperwezen beroept, er zeer verre van verwijderd was, den Israëliet toen nog berekend te achten voor die middelen van beschaving, welke men op den slaaf, in onze koloniën, wilde hebben toegepast. Moet men dan ook niet erkennen, dat men den niet redelijken mensch niet door gelijke middelen beschaven kon, als hem, wiens rede, van geslacht, tot geslacht, door hoogere beschaving is ontwikkeld.

van beschaving, en dat de laatste voor den hooger beschaafden mensch berekend was.

Is het dan niet bewezen, ook door geschiedenis en Openbaring, dat niet plotselinge, maar trapsgewijze opleiding het meest geschikte middel is, om den natuurmensch tot hooger beschaving op te voeren? en is het dan oordeelkundig, de middelen ter beschaving, die de verlichting der 19e eeuw ter beschikking van den hoog verlichten mensch stelt, ook gelijkelijk nuttig en van toepassing te achten op den mensch, wiens rede nog sluimert?

Welk ander doel toch stelt zich de opregte menschenvriend, met de verlichting van zijn' natuurgenoot voor te bereiken, dan, uit besef zijner eigene hooge verpligting jegens het Opperwezen, diens tijdelijk en toekomstig geluk te bevorderen? Maar is het verstandiger daartoe zelf eenen weg te kiezen, dan dien te volgen, welke natuur, geschiedenis en Openbaring als met den vinger aanwijzen?

Men wil zijn' natuurgenoot verlichten, en, met het voorbeeld voor oogen, hoe elken morgen het nachtelijk donker voor de schemering plaats maakt, en de zon slechts van graad tot graad hooger stijgt, en eerst dan, wanneer zij het toppunt van haren loop heeft bereikt, in vollen luister schijnt, wil men den zwakke van gezigt, het kind, dat pas de oogen ontsluit, plotseling de helderste fakkel voor oogen houden, zonder het oneindig nadeel te berekenen, dat men hem daardoor berokkenen zal.

Overal om zich heen ziet men welke de gevolgen zijn wanneer men den in beschaving nog kinderlijken of jeugdigen mensch van den boei ontslaat, die alléén hem tot een' arbeid dwingen kon, welke ook voor hem nuttig was: en zou men daaruit niet leeren? In onze kolonie zelfs kan men die gevolgen reeds opmerken bij den boschneger, in verlies van gedeeltelijk verkregene beschaving, in terugkeer tot lediggang en onkunde, en in versterking van het vroeger bijgeloof. In andere koloniën, op welke wij als een voorbeeld gewezen worden, kan men die zien, in de zoodanigen waar de militaire magt nog ontzag voor de wet kan afdwingen, zich bepalende tot het verwoesten van eigen en maatschappelijk geluk (1); maar, waar dit niet het geval is, voorthollende, om door moord, schennis, brandstichting en plundering de

(1) De Engelsche en Fransche koloniën leveren daarvan een duidelijk bewijs op.

niet uitgebluschte maar vroeger beteugelde drift van den neg niet genoeg beschaafden mensch bot te vieren (1).

(1) Men vergelijke de noot in het Eerste Stuk dezer Beschouwingen, blz. 152, betreffende den opstand der slaven op St. Cruz. Ik had toen de circulaire van den Heer Tank, waarop ik mij däär beroepen heb, niet ter hand; zie hier wat door dien zendeling met betrekking tot dat eiland onder anderen wordt gezegd (1):

»Sedert de invoering van het geregeld schoolonderwijs op St. Cruz, »en nadat aldaar van den neger slechts 5 dagen arbeid werd geëischt, »is het eiland bij uitnemendheid in de kultuur vooruitgegaan, en van on»rust of oproer is geen spoor te vinden. *Zulke feiten, mijne Heeren! spre»ken overtuigend.*"

Neen niet de feiten, die de Heer Tank bij een kortstondig bezoek op dat eiland heeft meenen te zien, maar de kort hierop aldaar plaats gehad hebbende gebeurtenissen, door mij, t. a. p., vermeld, spreken, maar zij spreken overtuigend voor de waarheid der stelling, dat men, op theorie afgaande, de slaaf voor eene beschaving heeft vatbaar geacht, waarvoor hij nog niet rijp was.

Indien zich de Heer Tank de bevordering van algemeen en waarachtig menschengeluk heeft voorgesteld, hoe moest hij zich dan voelen, na den uitgebroken opstand op St. Cruz, na den moord, de plundering en de brandstichting, door die zoo verlichte en bevoorregte slaven gepleegd, slechts eene maand na de dagteekening van zijn' brief? Moet dit dan niet ook hem overtuigd hebben, dat niet utopiën, gegrond op oppervlakkige kennis, maar alleen het volgen van de lessen van geschiedenis en ondervinding, het waarachtig geluk van den mensch bevorderen. Sedert dien tijd deelden de nieuwspapieren ons eene herhaling van den opstand op het bevoorregte St. Cruz mede (*Amst. Cour.*, 16 *Maart* 1848), waarvan de uitslag, mij althans, nog niet bekend is, en waarvan ik alleen door dat berigt weet, dat de slaven niet slechts weigerden te werken, maar ook uit elkander te gaan; dat daarop de troepen vuur gaven, en dat eenigen van hen werden doodgeschoten. Het laat zich nagaan, wat onder zoodanige omstandigheden van de veiligheid der Europesche gezinnen, van hunne bezittingen en eigendommen wordt, en wat invloed dit op de waarde der beide laatsten heeft.

In diezelfde circulaire beroept zich de Heer Tank op zijne *persoonlijke overtuiging op ondervinding gegrond.* Wat men nu van die ondervinding gelooven moet, profetisch was zijne voorspelling niet. De Heer Pfenninger, ook zendeling, zegt omtrent die overtuiging, blz. 48: »Dat »de Heer Tank ook die koloniën en landen, waarvan hij in zijne circu

(1) Deze circulaire door den Heer O. Tank, als hoofdagent (Hauptvorsteher) der missie van de Evangelische Broedergemeente te Suriname, onderteekend en gedateerd van Zeist, Mei 1848, is geplaatst in eene brochure, die te Suriname is gedrukt en voor onpartijdig belanghebbenden lezing verdient. De titel is: Onderzoek, ten gevolge eener circulaire van den Heer O. Tank; zij behelst vragen van administrateuren aldaar aan den agent (Vorsteher) dier gemeente, den Heer Pfenninger, en diens antwoorden, onveranderd in de Hoogduitsche taal, en de laatste laten, bijna algemeen, geen' twijfel bestaan, aan het ongegronde der door den Heer Tank, ten gevolge van oppervlakkige kennis, aangevoerde beschuldigingen.

Maar behoeft men zóó ver te gaan, om te zien waartoe het ontslaan van den band der wet, den nog niet genoeg verlichten mensch brengen kan? Levert niet Europa daarvan meer dan één voorbeeld? Gelukkig Vaderland! indien trapsgewijs voortschrijden op den weg der beschaving, ook de min beschaafde standen onder u, daartegen behoeden mag. Ook gij echter zaagt het voorbeeld, hoe enkele omgekochte huurlingen uit het schuim der maatschappij, eene niet genoeg beteugelde straatjeugd konden verleiden, en hoe een anders niet veel beduidend straatoproer, genoeg was om uw onbesproken krediet zoo wel binnen- als buitenslands een' oogenblik te schokken.

Leert ons dan niet zoo wel het verledene als het tegenwoordige, dat men niet ongestraft de lessen van ondervinding en geschiedenis kan in den wind slaan? dat de natuurmensch wel trapsgewijs rijpt voor het licht van hoogere beschaving, maar dat men niet zoo vele eeuwen van vorming kan overspringen, en dat men zijn eigen werk verstoort, reeds verkregene vatbaarheid voor meerder beschaving ook bij hem doet terug gaan, en hem zelfs in het verderf stort, waaruit men hem wilde opheffen, indien men hem vroeger van dwang ontslaat, dan zijne eigene kennis er rijp voor is.

Zeker er was eene groote zedelijke overtuiging toe noodig, om bij den in zijn' natuurgenoot opregt belangstellenden menschen-

---

»laire melding maakt, maar eenmal op eene reis bezocht heeft, en echter, naar zijn schrijven, een op persoonlijke ervaring berustende kennis »van dezelve meent te hebben (*zu haben glaubt*)."

Dit berigt van den Heer PFENNINGER is uit het hierbij vermelde stuk ontleend. Hij, die daarin de circulaire van den Heer TANK met aandacht leest, zal er wel iets in vinden, dat stof tot denken geeft, zoo, b. v. zegt de Heer TANK: »Dat de zendelingen nimmer de Emancipatie," dat is in den zin van den Heer TANK de volkomen vrijgeving van den slaaf: »hebben beoogd of willen bewerken;" en eenige regels later: »dat de »overtuiging was geboren en tot rijpheid gekomen, dat de betrekking »van den zendeling tot den slaaf niet langer dezelfde kon blijven;" wat moet die dan worden? Verder wordt geklaagd: »dat men geen »vrij woord met den slaaf kan spreken en dat men bespied wordt;" maar vreest men bespieding, als men geen geheim heeft, en heeft de leeraar van de Godsdienst, of heeft zijne leer geheime bepalingen? Nog zegt de Heer TANK: »dat nu de tijd gekomen is, om open te spreken tot de »eigenaren;" deed men dit dan vroeger niet? Het blijkt insgelijks uit de 53e vraag van administrateuren, dat bij het aannemen tot lid der gemeente een afzonderlijk onderhoud met den slaaf gevorderd en verleend wordt: vorderen dit ook andere Godsdienstige gezindten?

vriend een tegenovergesteld gevoelen te doen wortel vatten, en die overtuiging meen ik dat bij velen ook bestond, het geloof, namelijk, dat de leer van het Christendom, die ontwijfelbaar voor alle toekomstige menschen en volken, door vroegere opleiding tot de vatbaarheid daarvan gebragt, gegeven is, maar even ontwijfelbaar niet voor allen gelijktijdig, ook gelijkelijk voor alle menschen, op wat trap ook van redelijke ontwikkeling, niet slechts middel ter beschaving, maar ook voorwaarde is tot toekomstig geluk, en dat het dientengevolge een hooge en op den Christen berustende pligt is, alle menschen zonder onderscheid in die leer te onderwijzen.

Maar wordt niet dat geloof door rede en Openbaring wedersproken voor die menschengeslachten wier beschaving op te lagen trap staat, om op grond van redelijke overtuiging het Christendom te omhelzen (1)? Laat het zich ooit overeenbrengen met de liefde, zelfs met de regtvaardigheid van den almagtigen, alwijzen en algoeden Schepper, dat dan de leer van Christus eerst zoo vele eeuwen na de schepping zou gegeven zijn, en dat die zich later zoo van schrede tot schrede moest uitbreiden? Niemand twijfelt, geloof ik, aan het geluk van den deugdzamen Israëliet, die vóór de komst van Christus heeft geleefd; maar met welk meer regt dan aan die van den edelen Griek of Romein? Indien men het voor den eersten buiten twijfel stelt, met wat regt zal men het dan voor een' Socrates betwijfelen, of het een' Titus of zelfs een' zoo veel later geleefd hebbenden Marcus Aurelius ontzeggen? En op wat grond dan aan die volken, welke het der Almagt behaagd heeft, nog eeuwen langer op veel lageren trap van zedelijke en redelijke ontwikkeling te laten? Op wat grond den Batavier, tot wien het Christendom eerst acht eeuwen later moest doordringen, omdat zijne beschaving er vroeger niet rijp voor was, en zich toen eerst langzaam en trapsgewijs kon verspreiden? Op wat grond aan andere menschenrassen, die men nog veel later op gelijke of lagere trappen van zedelijke en redelijke beschaving leerde kennen?

(1) Kan men aan het bevel, door Christus aan zijne discipelen gegeven (Matth. 28 vs. 19): »Gaat heen en onderwijst alle volken!" in redelijkheid een' anderen zin hechten, dan dat dit ziet op die volken, welke reeds voor dat onderwijs vatbaar waren, en tot welke zij toegang zouden krijgen? anders toch was, gelijk ik reeds vroeger aanmerkte, het bevel van Christus door de Apostelen niet vervuld.

Ook zij waren schepselen van denzelfden Maker, en indien nog niet alle door de rede, dan toch door een hun ingeschapen gevoel tot de kennis aan een Opperwezen opgeklommen (1); trapsgewijs bragt hun dat gevoel tot de redelijke overtuiging daarvan; wel voerde hen hunne nog zwakke rede op dwaalsporen, die eerst bij latere nageslachten moesten worden gewijzigd, maar van trap tot trap breidde zich hunne kennis uit, langzamerhand, maar naar de mate, waarvoor hunne rede hen vatbaar maakte. Zij geloofden in God, en hoe levendig dat geloof bij hen was daarvan zijn treffende bewijzen voorhanden (2).

---

(1) Het eerste morgenlicht der rede bij den nog door geene Openbaring voorgelichten *mensch* was ongetwijfeld het begrip van het bestaan van een Opperwezen. Dat er enkele niet zeer talrijke menschenrassen op de zuidelijkste gedeelten van onzen aardbol zijn gevonden, bij welke dat begrip scheen te moeten betwijfeld worden, is de eenparige getuigenis der zeevaarders in de 17e en 18e eeuw, van een' BYRON, CARTARET, WALLIS, COOK, LA PEYROUSE en anderen. Dat echter dit begrip niet bestond, mag met meer grond worden betwijfeld, eensdeels om de gebrekkige hulpmiddelen, die er waren, om zich bij een kortstondig verblijf onderling te verstaan, en ten anderen, omdat het schijnt, dat de verhevenste diersoorten de Olifant, b. v., een instinctmatig gevoel daarvan bezit. Ook Nederlands dichter BILDERDIJK, drukte die meening bijna uit in zijne vrijgevolgde vertaling van den mensch van POPE:

»......,en 't verstand, dat d' ochtend schijnt te groeten!
»ô Schrandere Elefant, wiens Kunstdrift, wat ze ook zij,
»De Reden zoo gelijkt, zoo nabootst van naby!"

Althans bewijst dit tot hoe nabij de hoogste trappen van dierlijk instinct, hoezeer geen' overgang gedoogende, tot de menschelijke rede naderen, dat dan ook in de latere regels wordt uitgedrukt.

(2) CARVER geeft, in zijne reis door Noord-Amerika, een treffend voorbeeld op, hoe hoog het gevoel van het bestaan van een Opperwezen, bij den mensch, nog niet ver in zedelijke beschaving gevorderd, zijn kan. Hij verhaalt ons van een opperhoofd der Indianen, die eene verre reis had ondernomen, om den St. Anthony's val in de Mississippi te bezoeken, en zegt deswege, nagenoeg wat volgt:

Bij den eersten aanblik der vallen, bleef hij diep getroffen staan, als gevoelde hij zich in de tegenwoordigheid van den grooten geest zijner vaderen. Geheel van dien indruk vervuld, wierp hij wapenen, pijp, sieraad, al wat hij bezat, stuk voor stuk, in den vloed en verwijderde zich zwijgend.

Welk eene diepe en roerende Godsvereering lag er niet in dat opofferen van zijn' geheelen rijkdom. Hoe menige krijgshaftige herinnering hechtte zich niet aan die wapenen; hoe menig hem dierbare gedachte van liefde of vriendschap aan zijne andere bezittingen. Hij offerde aan het denkbeeld der Goddelijke tegenwoordigheid alles op, wat in zijn oog prijs had. Hoe hoog stond reeds dat kind der natuur boven de bijna dierlijke menschen-

Bij mindere kennis hadden zij ongetwijfeld ook mindere pligten, bij ruwer zeden waren die pligten verschillend gewijzigd; maar ook bij hen bestond onderscheid tusschen deugd en ondeugd; ook zij stierven in het meer of min levendig vertrouwen, dat de naar hunne begrippen deugdzamen onder hen, eene gelukkige toekomst, hoe aardsch en onvolkomen zij zich die afmaalden, te wachten stond. En wie zou die toekomst voor hen betwijfelen? ook al is eene hoogere openbaring niet tot hen doorgedrongen, of al hebben zij die niet gekend, omdat hunne rede voor het begrip daarvan nog niet gevormd was?

Voor zeer velen mijner verlichte land- en tijdgenooten behoefde ik de stelling niet te verdedigen, die ik ten deele ook aan hun onderrigt dank, dat ook de mensch op lageren trap van redelijke beschaving, maar die naar zijne mate van verlichting zijne pligten had vervuld, eene betere toekomst te wachten stond. Maar is het niet waar, dat ook bij vele anderen de overtuiging nog levendig is, niet slechts die, welke ik ten volle met hen deel, dat op den verlichten mensch en Christen de verpligting berust, om zijn min' begunstigden natuurgenoot te beschaven, maar ook, dat de laatste, op wat trap ook van zedelijke en redelijke vorming, rijp is voor beschaving door Christendom en Bijbel-onderrigt; en zou bij velen die overtuiging wel bestaan, indien zij die niet beschouwden als eene onvermijdelijke voorwaarde tot hun toekomstig geluk, en niet uit het oog verloren, dat, hoe wenschelijk ook verlichting voor hen zij, het Christendom alleen dan tot hun nut kan strekken, wanneer zij eerst zijn voorbereid tot een geloof, gegrond op redelijke overtuiging. En zou het niet even zeer ongegrond zijn dit te vooronderstellen voor hen, wier rede daarvoor nog niet vatbaar was, als het onge-

---

rassen, die men later op meer verwijderde deelen van onze aarde leerde kennen; hoe laag echter nog beneden die volken, onder welke zich de Christelijke Openbaring het eerst uitbreidde, den Persiaan, door een' ZOROASTER, den Griek door een' SOCRATES, of den Romein door een' CATO of CICERO voorgelicht. Daar maakte dan ook het Christendom in korten tijd vorderingen, terwijl, na twee eeuwen vestiging van beschaving in Noord-Amerika, ondanks de meest menschlievende pogingen bij die zwakke overblijfselen van Indianen, die te midden der beschaving nog bestaan, eerst sedert het begin dezer eeuw er eene nog zeer onbeduidende en langzame toenadering tot beschaving en Christendom te vinden is. De beginselen daarvan zag ik te Lewiston aan de rivier Niagara, bij de Tuscaroras, een zwak overblijfsel van een' weleer talrijken stam, die welligt toen geene 100 gezinnen meer telde.

rijmd zou zijn dit te gelooven voor de zoodanigen, tot wie die leer nimmer was doorgedrongen, of zelfs voor die ontelbare menschen-geslachten, die vóór de komst van Christus geleefd hebben? Men misleide zich toch niet omtrent het gewigtige van eene vraag, waarvan zoo veel menschelijk geluk afhangt.

Zij, die welmeenend, maar niet rationeel, algemeene beschaving, niet trapsgewijze, trachten te bevorderen, maar die het licht der Openbaring plotseling willen doen schijnen bij volken, nog niet door de rede verlicht, mogen wel bedenken, dat zij hen daardoor verblinden, maar niet verlichten kunnen. Zij mogen wel bedenken, hoe zeer de nog onvolkomen verlichte mensch, eenmaal van den hem nog zoo heilzamen band ontslagen, alleen aan zijne driften gehoor geeft; hoe zeer zij, die opregt zijn welzijn zochten, zelven eene uitkomst te voorschijn roepen, die al hunne verwachtingen voor hem te leur stelt, en hoe zij gevaar loopen, zich zelven te begraven onder de puinhoopen van het zonder grondslagen opgetrokken gebouw.

Voor Nederland zelf geldt het zijn volksbestaan; het geldt het bezit van hare koloniën in de Oost- en West-Indiën; want indien men in eene van die beiden van den weg van trapsgewijze beschaving afwijkt, zal men niet slechts op den duur, zonder daaraan geëvenredigde voordeelen, schatten verspillen, die bij den landgenoot behoeften hadden kunnen leenigen, en, door hem tot hooger beschaving op te voeren, ook anderen ten nutte zouden hebben gestrekt, maar men zal tevens het verlies te betreuren hebben van kostbare bezittingen, aan welke het volksbestaan van Nederland verbonden is.

Wie toch kan het in twijfel trekken, dat dit van het bezit dier koloniën afhangt. Die bezittingen toch zijn de eenige solide waarborg voor onze Nationale Schuld; want hoe hoog de goede trouw van den Nederlander — en met regt — ook staat aangeschreven, zoo bestaan er toch omstandigheden, die even zeer het eerlijkste volk als den eerlijksten mensch buiten de mogelijkheid kunnen stellen, zijne schuldverpligtingen gestand te doen. Verliest men de koloniën, dan is een nationaal bankroet hiervan een bijna onvermijdelijk gevolg, en van de waarde van het Nederlandsch effect hangt die van nagenoeg alle andere bezittingen in Nederland af.

Op het verlies van ook maar ééne onzer koloniën, die nog tot den bloei van het Vaderland bijdragen, volgt onfeilbaar voor den ingezeten van Nederland, vermeerdering van armoede, min-

der mogelijkheid, om tot het noodig onderhoud van den Staat bij te dragen, en evenzeer om reeds bestaande armoede te lenigen; en hij, die nog eenige hulpbronnen bezit, verlaat het land, om in een ander werelddeel de mogelijkheid te zoeken, van te bestaan.

Met betrekking tot onze Javaansche bezittingen is nog de vraag hangende: »Moet de welvaart, door jaren ondervinding bewezen te zijn verkregen, en, bij aanwending van doelmatige middelen, voor uitbreiding vatbaar, op het spel gezet en gewaagd worden voor theoriën, waarvan de uitkomst nog moet worden verwacht?" en heeft zich nog onlangs de stem van mannen van beproefde ondervinding en trouw met welsprekendheid en Hollandsche rondborstigheid geuit, wijzende op verkregene uitkomsten, tegenoverstellingen, die nog niet aan de ondervinding zijn getoetst.

Ik weet wel, dat men in de latere tijden gewoon is geworden, aan het bezit der West-Indische volkplantingen minder waarde te hechten, omdat die niet onmiddellijke voordeelen in de schatkist afwerpen, en omdat men, door aan onbewezene bespiegelingen het oor te leenen, zelf de waarde daarvan verminderd heeft. Maar ik meen ook te weten, dat zij eenmaal geacht zijn, voor Nederland eene zeer belangrijke waarde te hebben, en dat de mogelijkheid welligt nog bestaat, hen die te hergeven, indien men niet wat door ondervinding bewezen is goed te zijn aan theorie opoffert (1).

---

(1) Indien toch de opbrengsten der kolonie thans minder belangrijk dan voorheen zijn, bedraagt echter nog de uitvoer van producten naar Nederland circa 70 à 80 scheepsladingen per jaar, en het is ligt na te gaan, welken nadeeligen invloed, op een aantal levensbronnen, voor Nederland het verlies der kolonie zou veroorzaken.

Maar niet slechts *behoud* van koloniën, *uitbreiding* en *verbetering* behoort doel te zijn, want dáárin vooral ligt, onder den zegen van het Opperwezen, het behoud van Nederland. — Brengt Suriname thans, in evenredigheid van Java, weinig producten op, vroeger was de opbrengst minder onbeduidend, er zijn toch tijden geweest, dat er, 10 jaar in doorslag, 16,000 vaten suiker, 6 millioen ℔ koffij en ½ millioen ℔ kakao en katoen werden uitgevoerd (1774 à 1784 *Tafels bij* VON SACK, *deel* 3.), dat zoo heel veel minder niet zal zijn, dan de productie van Java in 1824.

Thans zeker bedraagt de productie van Java oneindig meer, en waaraan dankt men die dan? Is het niet daaraan, dat eens een waarlijk groot man tot den Nederlander zeide: »Beleg gelden in Java, zij kunnen in dien rijken grond hooge rente geven;" en dat die man, door een' Vorst werd gekend, zelf groot, en bekwaam groote denkbeelden te toetsen, en, waar

Zijn de door mij ter neder geschreven stellingen gegrond, dan heeft ook de kolonist niet slechts den Afrikaan tot hoogere beschaving opgevoerd, maar dan deed hij dit door het eenige middel, waarvoor diens redelijke beschaving hem vatbaar maakte: *gedwongen arbeid ook voor eigen behoefte;* maar dan volgt daaruit ook, dat die mensch, nu door de slavernij tot eenigzins hooger beschaving opgevoerd, echter nog geenszins voor den vollen glans der verlichting gerijpt is, en dat, verre van door middelen, die zijne verstandelijke vermogens te boven gaan, zijne beschaving en zijn geluk te bevorderen, men die zou terugzetten, maar dat het doel alleen kan worden bereikt, door met volharding op den weg van steeds voortschrijdende beschaving te blijven voortgaan.

Eeuwen van voorafgaande opleiding zijn er gevorderd geworden, om het menschelijk geslacht, door langzamerhand gewijzigde dwangstelsels voor te bereiden tot het aannemen van het Christendom op gronden van redelijk geloof, en ik houd mij overtuigd, dat ook bij de slaven in onze West-Indiën er sommigen gevonden worden, die het niet maar alleen omhelzen, óf om vooruitzigt op meerdere vrijheid, óf door invloed van onderwijzers, of der meer verstandigen onder hen, maar inderdaad, omdat hunne rede de eenvoudige waarheid: *Bemin God boven alles en uwen naaste als u zelven* begint te bevatten. Maar is hij nu daarom even vatbaar, om het Christendom aan te nemen, op grond van boeken bijbel-onderrigt? dat is, zal het iets beteekenen, op grond van een geloof, rustende op eene toetsing van de daarin vervatte waarheden aan zijne eigene verstandelijke kennis?

---

hij die gegrond vond, aan te moedigen? Zijn niet toen op het voorbeeld en op de aanmoediging van Koning Willem I, Nederlandsche kapitalen in Java gevestigd, en is het niet daaraan, dat men, onder het bestuur van Nederlanders, van die beginselen doordrongen, de verkregene uitkomsten te danken heeft?

En wat anders wordt er gevorderd, om welligt nog van Suriname eene parel aan de Kroon van Willem III te maken, dan het herleven van het vertrouwen, door naar vaste grondslagen te handelen? Aan vruchtbaren grond voor alle koloniale kultuur, ontbreekt het dáár, evenmin als op Java: alleen vertrouwen ontbreekt; men geve slechts zekerheid voor de bescherming van regten en eigendommen, en kapitalen zullen toestroomen, om een land te ontginnen, waarin de geldschieter zijne gelden, onder administratie, tegen 10 pCt. kan plaatsen, en de deskundige grondontginner tot 15 pCt. maken kan. Zeker tot uitbreiding behoort meer, daartoe behooren te gelijker tijd werkzame handen, dat ook dit echter verre van hopeloos is zal ik in het laatste Hoofdstuk van deze Beschouwingen trachten te bewijzen.

De geschiedenis leert ons dat er na de eerste prediking van het Christendom in Palestina, acht eeuwen verliepen, alvorens het zich, hier vroeger dáár later, onder de Westersche volken algemeen begon uit te breiden, maar dat in het raadsbesluit des Allerhoogsten ruim 15 eeuwen gevorderd schenen te zijn, gedurende welken tijd het menschdom eerst gevormd werd, om door de prediking van het Christendom, door woord en voorbeeld, meer algemeen voor het eigen bijbelonderzoek vatbaar te zijn. Toen eerst, nadat vooraf de kruistogten en de zich dientengevolge ontwikkelde zeevaart en handel, die kennis begon te verspreiden en meer algemeen te maken, en een voorloopig onderrigt daardoor uitbreiding kreeg, hadden die beide groote gebeurtenissen plaats, die, tot heil der menschheid, hem in staat stelden, den schat, hem in den Bijbel geschonken, niet slechts op geloof te ontvangen, maar dien op grond van onderzoek te leeren kennen en zich ten nutte te maken. Eerst van bijna 14 eeuwen toch, na de eerste verkondiging van het Christendom, dagteekenen de Hervorming en de uitvinding van Koster, waarop Haarlems veste zich verheft. En ook van toen af heeft zich die mogelijkheid niet op eenmaal, maar trapsgewijs en van den meer tot den min verlichte uitgaande, over den minder beschaafde uitgebreid, en nog in onze dagen achten edele maatschappijën het voor den Nederlander op de lagere trappen van beschaving, en voor hen, die even weinig tijd hebben tot eigen oefening en onderzoek, niet overtollig, om den min verlichten landgenoot, door geschriften binnen den kring zijner bevatting vallende, op het met vrucht lezen daarvan voor te bereiden.

Ik eer den Bijbel als het voortreffelijkste boek dat wij bezitten; ik acht dien, niet slechts als grondslag van *mijne* Godsdienstige overtuiging, maar geloof, dat hij, die ze met kennis en oordeel des onderscheids leest, er ter naauwernood een blad in zal opslaan zonder óf verhevene leering óf verhevene schoonheden te vinden: ik geloof ook dat hij, die nog weinig van het algemeen verband begrijpt, er zeer dikwijls plaatsen in zal aantreffen, wier lezing op zijn volgend leven een' hoogst weldadigen invloed kan hebben; maar dikwijls ook, zoodanige, die hij door onkunde uit haar verband zal rukken en verkeerd toepassen, en die hem dan tot dwaalbegrip, bijgeloof en vooroordeel zullen brengen. Maar ik acht dat er om den Bijbel zóó te lezen, dat hij tot een geloof op grond van eigen onderzoek voert, voorafgaande oefening, bevoegde uitlegging en kennis aan voorberei-

dende wetenschappen gevorderd wordt, en dat niet alle menschen, op wat trap ook van redelijke beschaving, die gelijkelijk bezitten, het minst van allen de mensch in den natuurstaat; maar ook de slaaf in de koloniën, hoezeer oneindig meer beschaafd dan hij, houd ik daarvoor verre van genoeg te zijn verlicht, en ik geloof dat als men verstandig wil handelen men het jonger geslacht daarop trapsgewijze zal voorbereiden.

Op welk een' oneindigen afstand staat niet nog heden de slaaf — hoezeer dan ook beschaafd boven den Afrikaan, waaraan Europa eerst ruim twee eeuwen geleden kennis herkreeg — nog beneden den Nederlander op de lagere trappen van beschaving. Deze toch spreekt eene taal, waarin de denkbeelden van den Bijbel verstaanbaar kunnen worden uitgedrukt, zelfs bij het mondeling onderwijs (1); hij heeft in minder of meerderen graad én daardoor én door omgang met andere beschaafden (2) kennis aan een aantal wetenschappen, die de slaaf nog ontbeert; hij heeft daardoor in zijne jeugd een meer of minder oppervlakkig boekonderrigt gekregen; hij heeft leeren lezen, welligt schrijven en rekenen; hij heeft eenige kennis aan algemeene aardrijkskunde, aan natuurlijke geschiedenis, al heeft hij die alleen door gesprekken en dagelijksche ondervinding — al dit en een aantal andere kundigheden zijn voor den slaaf, op zijn' tegenwoordigen trap van beschaving, nog aan te leeren.

Daarom acht ik den slaaf ook nog heden evenmin geschikt te zijn voor dat bijbelonderrigt, waarvan hij nut kan trekken — en dit toch behoort het — doel te zijn, als het de Nederlander was in de eeuw van Bonifacius en Willebrord, en evenmin mogelijk hem die te doen

(1) Wat men er ook van zeggen moge, de overzettingen van den Bijbel, in eene taal, die geene woorden heeft voor denkbeelden, die de mensch nimmer bevat, kunnen niet anders dan hoogst gebrekkig zijn. Om maar een voorbeeld op te noemen: voor een' geest of bovenzinnelijken onzigtbaar wezen, weet ik niet dat in de taal van den slaaf een ander woord bestaat dan *Yurka*, en aan dat woord zal hij altijd het denkbeeld blijven verbinden dat hij er vroeger aan heeft gehecht, dat van een doorgaans schadelijk onzigtbaar wezen, dat door de toovermiddelen zijner fetischen kan verbannen worden.

(2) Het is ten gevolge van omgang met hooger beschaving, dat het vrij wat gemakkelijker zijn zal den slaaf in onze koloniën dan in Afrika zelf te beschaven, terwijl men niet het gevaar loopt, dat in Noord-Amerika den Indianen heeft getroffen, omdat er hier een tusschenstand van beschaving bestaat.

verstaan, als het kind dat nog geen cijferteeken kent, de algebra te willen doen begrijpen (1).

Ik beweer geenszins dat de beschaving, bij de verbetering der middelen, die men daartoe bezit, een gelijk verloop van eeuwen vordert, als noodig waren, om den natuurmensch zonder haar daarop voor te bereiden; meer kunde bij hen, die zich met deze taak belasten, kan die bespoedigen, maar niet dwingen; niet door zich boven den minbeschaafden te verheffen, maar door tot hem af te dalen, zal men het doel bereiken, en niet naamchristenen vormen, maar den slaaf van schrede tot schrede meer vatbaar maken voor een Christendom gegrond op redelijke overtuiging en later op eigen onderzoek.

Maar daarenboven vordert een schoolonderwijs kosten en tijd, die in iedere maatschappij de mensch steeds voor zich zelven

---

(1) De Heer Tank zegt in zijne circulaire, om de noodzakelijkheid van het onderwijs in het lezen te betoogen: »Het hoofdbewijs voor de waarheid onzer leer blijft steeds: er staat geschreven."

Is dit niet eene magtspreuk, die niets beduidt? dat zou waarlijk al een heel slecht bewijs voor de waarheid eener zaak zijn! Is eene zaak dáárom waar, omdat die geschreven, zelfs omdat die in een boek geschreven staat? en zijn er dan geene andere bewijzen noodig, om aan te nemen, op grond van onderzoek, dat hetgeen in dat boek geschreven staat waarheid is? — Moet de waarheid van den Bijbel niet evenzeer worden bewezen, om dien op grond, ook maar van redelijke overtuiging aan te nemen? en is het daarvoor genoeg te kunnen lezen, of wordt er ook gevorderd dat men begrijpe wat men leest? Begrijpt ook het kind, dat lezen kan, den Bijbel, of wordt dat begrip eerst na jaren oefening verkregen? en bestaat er noodzakelijkheid om te kunnen lezen om de eenvoudige grondwaarheden van Godsdienst en Christendom, op overtuiging gegrond, op redelijk geloof aan te nemen? Mijns inziens miskent hier de zendeling volstrekt den grond van zijn bewijs. »Er staat geschreven" was een zeer gegrond bewijs voor den Protestant, toen er twijfel ontstond, of de leer, die door mondeling onderrigt van eeuwen tot hem was overgekomen, ook in hare eerste zuiverheid was bewaard gebleven, en die twijfel alleen door het onderzoek van het Woord zelf kon worden opgelost, waartoe de onderzoeker zich in staat voelde, en die kennis aan anderen mededeelde, welke voor dat onderrigt vatbaar waren; maar »er staat geschreven" bewijst voor den onkundigen mensch, voor den mensch op de hoogte van de verstandelijke beschaving van den slaaf volstrekt niets meer dan: »ik zeg u"; want gelooft hij het laatste niet, dan zeker heeft hij niet meer reden om het andere te gelooven, ofschoon men hem een boek toont waar het in staat. Het is de geschiedenis van den Spaanschen priester Valverdo, die aan den Peruaanschen vorst den Bijbel voorhoudt.

heeft gedragen, en die het niet mogelijk is, onder de bestaande omstandigheden, ten laste van den meester te brengen, zonder de mogelijkheid tot onderwijs te vernietigen, terwijl het zeer mogelijk is hem daarentegen een voorloopig onderwijs te geven dat hem nuttiger zijn zal. (1)

Wil men dus den mensch beschaven op eene wijs waar hij nut van heeft, dan brenge men het onderwijs in overeenstemming met zijne vatbaarheid; die vatbaarheid gaf hem zijn Schepper, en die zal hem ook, althans dat is mijn vertrouwen, alleen daarnaar oordeelen.

---

(1) Wat hier en dáár een enkel eigenaar eener nog rente afwerpende plantaadje kan en wil bekostigen, kan daarom bij geene mogelijkheid algemeen toegepast worden, zelfs niet eens met betrekking tot den daartoe gevorderden tijd.

HOOFDSTUK 8.

Over de beschuldiging van zedeloosheid bij den slaaf en bij den kolonist.

De eerste beschuldiging — indien het eene beschuldiging is, dat de mensch aan geene hoogere zedelijke verpligtingen voldoet, dan de ontwikkeling zijner rede hem toelaat te kennen — heeft alléén betrekking tot den slaaf zelf; omtrent dezen wordt gezegd, dat hij noch Godsdienst, noch deugd, noch maatschappelijke betrekkingen kent (1).

Bij den Afrikaan, zoo als die in onze kolonie is aangevoerd, stond dit een en ander ongetwijfeld op een' zeer lagen trap. Bij sommigen hunner volksstammen was dit niet boven den dierlijken staat verheven, op welken Tasman, en na hem ook Cook, den Nieuw-Zeelander gevonden hebben; beide deze reizigers echter, en latere na hen, leerden den mensch kennen op nog lageren trap van redelijke beschaving.

De Afrikaan toch had reeds zijne Priesters of Fetischen, die hem de goede of kwade godheden zijner verbeelding moesten gunstig maken; hij erkende eene zekere afhankelijkheid van hoogere wezens, en offerde daaraan; hij had verwarde begrippen van eene onzigtbare geestenwereld, en hoopte op eene toekomst, hoe aardsch hij zich die dan ook voorstelde. Die mensch, hoe weinig nog door de rede verlicht, was niet geheel zonder Godsdienst; hij erkende pligten, en had dus ook een gevoel van deugd en ondeugd. Zeer laag waren ook zijne begrippen van zedelijkheid; eerbied van de jeugd voor den ouderdom bestond echter bij allen. Onderworpenheid, medelijden en dankbaarheid bepaalden zich welligt meer tot de zoodanigen, die vroegere slavernij onder den landgenoot gekend hadden. Het minst ontwikkeld nog waren zijne denkbeelden van orde en maatschappelijke pligten; hoogstens reikten die tot slaafsche onderwerping aan

---

(1) *Stelsel van q. o., bladz.* 26.

den sterkere of meer beschaafde. Ten volle was dus echter de beschuldiging te zijnen opzigte niet gegrond. Godsdienst en zedelijkheid stonden bij hem nog op zeer lagen trap, maar toch op de hoogte, die de ontwikkeling zijner rede toeliet: en kon men meer verwachten? Alleen uitbreiding zijner rede kon hem hoogere pligten leeren kennen, en met de vatbaarheid om die te vervullen, ook de wet daartoe opleggen.

De zedelijke pligten echter, die men met deze beschuldiging meer bijzonder bedoelt, betreffen den omgang tusschen de wederzijdsche geslachten. Ook hieromtrent waren zijne denkbeelden nog zeer beperkt; hij gehoorzaamde daarin alléén de inspraak van het nog heerschend dierlijk gevoel. Het zwakkere geslacht was aan het sterkere, met slaafsche onderdanigheid, gehecht, zoo lang de steeds verbreekbare band duurde, die den man geene pligten oplegde. Tot jaloerschheid was alleen hij geregtigd, en niet langer dan die tijdelijke verbindtenis duurde, en de in het hart der vrouw geplante moederliefde reikte ook doorgaans niet verder, dan bij de meer edele diersoorten, en hield zelden veel langer stand, dan totdat latere kinderen — dikwijls uit eene andere vereeniging — op nieuw de eerste moederzorgen vorderden: van daar welligt het langdurig zogen van het kind (1). Zoo laag stond ongetwijfeld bij sommige stammen de zedelijkheid, met betrekking tot de geslachts-vereeniging, dat het meer dan waarschijnlijk is, dat in hun vaderland ook die natuurwetten nog overtreders vonden, waarop de Mozaïsche wet den Israëliet wijst, als gruwelen onder de hem omringende heidenen gepleegd, en op welke voor den Israëliet of vreemdeling, onder hen gevestigd, die haar overtrad, die wet de doodstraf bepaalde (2).

Dat nu die mensch ook in dit opzigt hooge behoefte aan beschaving had, vordert geen bewijs, en evenmin dat het voor den meer redelijken mensch pligt was, hem die naar de maat zijner eigene kennis mede te deelen. De vraag, die ik in het vorige Hoofdstuk breedvoerig behandelde, en die ook in dit opzigt toepasselijk is, kon alleen zijn of dit niet, al ware het dan ook slechts uit noodzakelijkheid, is geschied, en of het mogelijk ware geweest, dien natuurmensch ook in dit opzigt, op eene andere wijze dan geschied is, in gelijken of in korteren

(1) Of dit laatste tot de physieke kracht van het negerras heeft kunnen medewerken zullen deskundigen weten te beoordeelen.

(2) *Levit.* 18 : 22 tot 25; herhaald onder de grove zonden, *Levit.* 20.

tijd, door een redelijk onderwijs, meer vatbaarheid te geven, om zijne hartstogten te beheerschen, en hem tot het begrip en het naleven van Christelijke zedepligten te brengen; want kon men niet dat begrip bij hem zóó levendig maken, dat het den dierlijken hartstogt onderdrukte, dan was het, wat lessen men hem ook door het onderwijs mogt mededeelen, vruchteloos, te verwachten, dat men door de rede alléén den zinnelijken mensch voor de hoogere pligten van den Christen zou vormen.

Dat de Afrikaan, ook met betrekking tot den omgang tusschen de beide geslachten, zedelijk verbeterd is, staande en door de slavernij, geloof ik evenzeer bewijsbaar te zijn als ik dit in het vorige Hoofdstuk, met betrekking tot de beschaving in het algemeen, meen bewezen te hebben (1).

(1) Ik meen namelijk in het vorige Hoofdstuk bewezen te hebben, hoe, ten gevolge der slavernij, de slaaf heeft leeren gehoorzamen aan de Mozaïsche wetsbepaling op den arbeid: »zes dagen in de week zult gij arbeiden," en hoe, bij meer gewoonheid aan, en bekwaamheid tot den arbeid, ook orde, zindelijkheid en andere deugden bevorderd zijn, en reeds daardoor de mensch meer voor den maatschappelijken band en de edeler betrekking van het huwelijk gevormd is. Wel zou men zich, naar mijn oordeel, zeer vergissen, indien men waande, dat de nog zoo grof zinnelijke en geheel hartstogtelijke mensch, reeds nu de bepalingen eener zoo veel edeler wet zou vervullen, waartegen zelfs bij den hoogst beschaafden mensch de zinnelijkheid zoo dikwijls, tegen beter bewustheid, overtreding veroorzaakt. Slechts huichelarij zou men daardoor bevorderen. Maar de slaaf is door de slavernij meer tot die hoogere zedelijkheid genaderd. Hij begint gevoel te krijgen voor de waarde van een' meer vasten huwelijksband; en bij een geschikt onderwijs zal hij, wanneer hij op eene regtmatige wijs tot vrijheid en eigendomsbezit wordt opgeleid, ook te gelijker tijd de waarde van een' meer bindenden huiselijken band erkennen, die de erfregten der kinderen verzekert. Wat hij door de slavernij in dit opzigt in zedelijkheid heeft gewonnen, is minder wat hij geleerd, dan wat hij ontleerd heeft. Wetsbepalingen, als die, waarop ik in de 2e noot vorige blz. gewezen heb, worden niet meer gevorderd, en ook die Mozaïsche wetsbepalingen, welke den omgang der geslachten in de nadere graden van bloedverwantschap verbieden (*Levit.* 18: 6 *tot* 18) zijn hem *nu* niet meer vreemd, en zullen ligt geëerbiedigd worden, want tegen die bepalingen bestaat reeds thans daar, waar de bloedverwantschap erkend is — en ook bij de Mozaïsche wet gold die alleen het wettig huwelijk — minder overtreding dan men denkt. Zelfs overspel is bij den slaaf *nu* reeds zeer zeldzaam; zoo lang de tijdelijke band hem aan eene gade bindt bestaat bij den man jaloezij. — De vrouw heeft daartoe, van hare zijde, evenmin erkende regten als bij de Mozaïsche wet. In één woord, het is een gevolg der slavernij onder den Europeaan, dat nu de slaaf op de hoogte is gebragt, van de Israëlitische wetsbepalingen op het huwe-

Maar leert ons niet de ons omringende Natuur hoe er, ook met betrekking tot de vereeniging der geslachten, eene trapsgewijze opklimming bestaat (1)? Bewijst dit niet evenzeer ten opzigte van den mensch, de geschiedenis der volken (2)? en leeren ons eindelijk niet vroegere en latere Openbaring, dat eene trapsgewijze opleiding de meest geschikte weg is, voor de zedelijke vorming van het menschelijk geslacht, ook in dit opzigt, en indien dit zoo was, had men dan een' anderen weg moeten volgen (3)?

---

lijk, zoo als die door Mozes gegeven werden — maar niet de onze — te begrijpen, en daarom geloof ik, dat hij ook in dit opzigt reeds eene groote schrede op den weg der beschaving vooruit gedaan heeft. Behalve dat zijn ook reeds door het geven eener vrouw door den meester, denkbeelden ontstaan van zekere hoogere regten der echte vrouw, zijn de scheidingen van die vrouw trapsgewijze zeldzamer geworden, en ook de moeder is daardoor, indien niet evenzeer aan de oudere kinderen, als aan de jongere gehecht, toch reeds zóó ver, dat zij die op lateren leeftijd kent.

(1) Verdient het geene opmerking, dat zich ook in het planten- en dierenrijk, in de onderlinge vereeniging der geslachten, dezelfde orde laat waarnemen, als men heeft gevonden bij den mensch, op lager en hooger trappen van zedelijke en redelijke vorming? Ziet men niet in de lagere plantsoorten twijfelachtige vermenging, in de hoogere de geslachten op dezelfde plant vereenigd, en in den nog edeler woudboom die op verschillende planten verdeeld? en heeft niet gelijke opklimming in het dierenrijk plaats, zelfs in iedere groote afdeeling van hetzelve? Indien op de laagste trappen der insekten de geslachtsverbindingen ons oog ontsnappen, zien wij niet bij de edeler diersoorten dezelfde tijdelijke gehechtheid aan maar ééne gade, die bij den mensch op de lagere trappen van beschaving bestaat, en zoo lang aanhouden als het wordend geslacht de ouderzorg vordert? En geeft niet het edel hert en onze veekudden, in de meer duurzame gehechtheid, maar aan een grooter aantal echtgenooten, het beeld der polygamie, bij den Mahomedaan en de Oostersche volken, terwijl de mensch alleen, hoogeren rang in de Schepping innemende, tot nog edeler kennis moest opklimmen?

(2) Bij alle volken dagteekent de kennis van den nog verbreekbaren huwelijksband blijkbaar eerst van de vroegste wetgevingen, en hoe vele eeuwen beschaving waren die voorafgegaan. Dan was bereids bij hen, indien al niet het latere karakterschrift, toch het beeldschrift uitgevonden, en bevorderde dit evenzeer die beschaving, als later de uitvinding der drukkunst dienstbaar is geweest aan de meer algemeene verspreiding der Hervorming.

(3) Vroeger verkeerde de Europeaan in het denkbeeld, dat zich de Godsdienstige beschaving van den mensch, door het zwaard liet opdringen aan volken, welke nog niet voor overtuiging vatbaar waren, en deze meening

Behoeft men wel iets anders dan met aandacht de geschiedenis van den Israëliet na te gaan, zoo als ons die in den onschatbaren Bijbel is bewaard gebleven, om zich te overtuigen hoezeer de natuurmensch die trapsgewijze voorbereiding vorderde, om voor de kennis en betrachting van hoogere huwelijkspligten gevormd te worden?

Eerst leert ons deze, hoe Jacob — daarom niet minder door het Opperwezen bemind en gezegend — zich uit hetzelfde huis twee eigen zusters tot wettige vrouwen nam, en hunne dienstmaagden tot bijwijven, niet slechts zonder dat de echtgenooten zich tot eenige jaloerschheid daarover geregtigd achtten, maar zelfs op hare uitdrukkelijke begeerte. Ongeveer vier eeuwen later zien wij de Mozaïsche wetgeving een stellig verbod maken om zich te gelijker tijd met twee eigen zusters in den echt te verbinden (1).

Verder schrijft de Mozaïsche wetgeving omtrent den band tusschen de beide geslachten, die pligten van zedelijkheid voor, welke, zoo als ik in de noot op bladz. 183 heb aangetoond, ook bij de bereids verkregene beschaving, door den slaaf nagenoeg in zóó verre begrepen en gevolgd worden, als Mozes die den Israëliet

---

heeft Mexico en Peru ontvolkt en den Katholijk den haat der meeste Oostersche volken op den hals gehaald.

Aan het begrip onzer voorouders, dat godsdienst-beschaving zich niet laat opdringen, maar een gevolg van redelijke overtuiging moet zijn, heeft de Nederlander het bezit van zijne O. I. Koloniën, de achting, die hij bij den Chinees geniet, en dat hij het éénige volk is, hetwelk op Japan geduld wordt, te danken.

Het is waar, in de 19e eeuw is men te verlicht, om aan andere volken zijne bijzondere Godsdienstige overtuiging door het zwaard te willen opdringen; maar men vooronderstelt toch, dat alle gelijkelijk vatbaar moeten zijn voor een onderwijs, ver boven hunne redelijke bevatting; daaraan zijn reeds, sedert meer dan eene eeuw, dikwijls uit de edelste beginselen, de krachten van bijzondere personen en de schatten van natiën gewijd geworden. Hebben die inderdaad tot uitkomsten gebragt, welke aan die offers beantwoorden? zoo niet, was dan, hoe edel ook het doel zijn mogt, het middel evenzeer doelmatig?

(1) *Levit.* 18: 18. Bij het leven der vrouw wordt het verboden, ook te gelijker tijd de zuster tot echtgenoot te nemen. Het Katholicismus strekt, indien ik mij niet bedrieg, dit verbod ook tot na den dood der eerste vrouw uit. Het Protestantismus maakt daarvan, althans bij de meeste geloofsbelijdenissen, geene Godsdienstwet, maar wijze bepalingen, in het belang van zeden en erfregt, vorderen, in Nederland althans, daarvoor de toestemming van den Vorst.

ten pligt maakt. Die wet verbiedt het huwelijk tusschen bloedverwanten in de naauwere betrekkingen (1). Gemeenschap met de wettig gehuwde vrouw van een' ander, wordt, zoo lang haar de vroegere echtgenoot niet verstoot, als overspel verboden en doodschuldig verklaard (2). Verder regelt die wet het regt der eerstgeboorte, maar verbiedt geenszins den Israëliet zich aan meer dan ééne vrouw gelijktijdig in wettig huwelijk te verbinden (3). Zij veroorlooft hem zelfs de wettige vrouw, des begeerende, een' scheidbrief te geven, die zich in dat geval, op eene even wettige wijze, aan een' of meer elkander opvolgende echtgenooten verbinden, niet echter in het bezit van den eersten man terugkeeren mogt (4). Verre van wetsbepalingen te maken tegen eene buiten echtelijke vereeniging van den man, met vrouwen, die niet in gelijke mate de regten der eerste vrouw deelen, is het niet slechts vergund eene vrouw in ondertrouw te nemen, maar de verarmde Israëliet heeft het regt zijne dochter in tijdelijke dienstbaarheid te verkoopen; en nam de meester haar in ondertrouw (5) en koos hij zich daarna eene andere, dan berustten op hem, jegens de vroeger dienstbare, slechts eenige bij de wet bepaalde verpligtingen, waaronder het voorzien in voeding en kleeding, en zelfs daarvan kon hij zich ontslaan, door haar zonder losprijs vrij te geven (6).

---

(1) *Levit.* 18: 7 en 18.

(2) *Levit.* 18: 20.

(3) *Deuter.* 21: 15 en 17.

(4) *Deuter.* 24: 1 en 4.

(5) Dat door het nemen in ondertrouw bepaaldelijk het houden als tijdelijk bijzit, geenszins het wettig huwelijk, bedoeld wordt, blijkt ten volle uit de bepaling van het terugzenden zonder losgeld, en ook dááruit dat in dit geval geen scheidbrief werd gegeven. *Exod.* 21: 10 en 11.

(6) *Exod.* 21: 7 tot 10. Deze bepalingen golden nog maar alleen de betrekkingen tusschen geloofsgenooten. Welke de verpligtingen van den meester ten opzigte van de slavin waren, welke tot de gekochten van vreemde volken behoorde, wordt niet gemeld, en hoogst waarschijnlijk bevatte *toen* de wet daaromtrent nog geene bepalingen, en was het regt van den meester over haar nagenoeg willekeurig. Immers eene wet, die zelfs den meester, wiens dienstbaren landgenoot onder zijne slagen bezwijkt, van alle regtsvervolging vrijspreekt, indien het slagtoffer de mishandeling maar één' dag overleefde, omdat het des meesters geld was (*Exod.* 21: 20), die denzelfden landgenoot, indien hij oog of tand, ten gevolge van mishandeling, verliest, met de vrijstelling zonder losgeld voldoende vergoeding acht gegeven, kon wel niet de regten van den meester over den gekochten slaaf beperken.

Dit zijn, indien ik mij niet bedrieg, de voornaamste Godsdienst en zedepligten door de Mozaïsche wet, met betrekking tot de verbindtenissen tusschen man en vrouw gegeven. Toch had de wet van Mozes zeer zeker de strekking om de zeden van den Israëliet te verzachten (1), en heeft zij ook dat doel trapsgewijze bereikt; maar die wet was bestemd voor een volk, toen blijkbaar nog op lagen trap van beschaving (2),

---

(1) De verzachtende en milde bepalingen, die in meer dan één opzigt in de Mozaïsche wet voorkomen, toonen ten duidelijkste, hoe zeer die wet de strekking had, om een nog ruw volk trapsgewijze tot hooger beschaving op te voeren; hiervan vindt men, onder anderen, blijken in de wetsbepalingen omtrent niet moedwilligen doodslag, omtrent den onder hen inwonenden vreemdeling, den verarmden landgenoot, enz.; vooral ook bewijst dit *Levit.* 19: 18: »Gij zult u niet wreken, noch den toorn behouden tegen de kinderen uws volks, maar *gij zult uwen naaste liefhebben als u zelven. Ik ben de Heere!*

Maar ook niet minder blijkt hieruit, hoe door dien naaste slechts de geloofsgenoot verstaan werd. De leer der hoogere waarheid, dat ook andere volken onze naasten zijn, was voor de latere, door Christus gegeven Openbaring, voorbehouden. Hoe toch had men den Israëliet, op zijnen trap van beschaving, die kennis kunnen mededeelen, terwijl hij te gelijker tijd het bevel ontving, volken uit te roeijen, die op nog lageren trap van zedelijke vorming stonden. Opmerkelijk is het, dat het uitroeijingsbevel echter slechts de mannelijke bevolking gold, geenszins de vrouw, althans zeker niet de ongehuwde, en ook niet de kinderen van het mannelijk geslacht, die als buit verdeeld werden, zelfs onder de priesters; terwijl die bevolkingen dus oorlogsslaven werden en het den Israëliet vrijstond met de vrouwelijke slavin meer of minder wettige betrekkingen aan te knoopen, zoo lang hij zich niet daardoor liet verleiden, hare goden te dienen (*Levit.* 31: 40; *Rigteren* 19: 1 tot 2).

(2) Dat het Israëlitische volk in die dagen nog op zeer lagen trap van beschaving stond, is, dunkt mij, blijkbaar, zoo wel uit zijne toenmalige als volgende geschiedenis, zoo als ook blijkt uit de strenge wetsbepalingen, door welke hij weêrhouden moest worden van terug te keeren tot die afgoderij, waarmede de slavernij in Egypte de nakomelingen besmet had van die aartsvaders, welke eens zuiverder denkbeelden van het Opperwezen hadden. Was ook niet, hoogst waarschijnlijk, het onder de strengste strafbepalingen gegeven bevel tegen het eten van bloed (*Levit.* 16: 10), — eene wet, die zelfs op den bij hen inwonenden vreemdeling van toepassing gemaakt werd — alléén gegeven, om de afschuw levendig te houden tegen dat Cannibalismus, dat toen nog hier en dáár onder de ruwste afgodische volken bestond? Wie met onpartijdigheid de toenmalige beschaving van den Israëliet zelven beoordeelt, zal de grootste overeenkomst bespeuren tusschen deze en

en met die beschaving moest zij in overeenstemming zijn (1).

Zoo blijkt dan, dunkt mij, dat de wetsbepalingen, ook die, welke betrekking hadden tot het huwelijk en het wettigen van den omgang tusschen de beide geslachten, die door de eerste Openbaring aan den mensch, op zijn' toenmaligen trap van redelijke beschaving, gegeven zijn, grootelijks verschilden met de meer veredelde huwelijkswetten, waartoe het Christendom den mensch heeft voorbereid en gevormd; en dat wel de laatsten even hoog boven de eersten staan, als het Christendom eene meer verhevene Godsdienstleer dan het vroeger Mozaïsmus verkondigt, maar dat daaruit niet volgt, dat de mensch, nog zoo veel meer door hartstogt dan door rede geleid, de latere bepalingen, op grond van redelijke overtuiging, zal erkennen en eerbiedigen, en vooral niet, dat de pas overgevoerde Afrikaan, voor de meer gezuiverde zedeleer van Christus, ook in dit opzigt, vatbaar was.

Leert ons niet de latere geschiedenis van den Israëliet, dat onder zijne regteren en vorsten de zeden des volks zich wel, even als bij andere volken, trapsgewijze wijzigden en beschaafden, maar dat langen tijd hunne huwelijkswetten op gelijken trap bleven als die, welke nog algemeen bij den oosterling bestaan. Noodzakelijkheid beperkte de vrijheid van meer dan eene vrouw te mogen huwen, al meer en meer tot de meer gegoeden en tot de vorsten, omdat, bij uitbreiding der weelde,

---

die, welke nu de slaaf in onze kolonie reeds meer dan bereikt heeft. — De Israëliet had zijne waarzeggers en toovenaars, niet minder dan de slaaf; hij was toen nog meer herder dan landbouwer; en zoo de weelde der Egyptenaren hem eenige meerdere bedrevenheid in het bewerken van edele metalen en stoffen gegeven had, zoo ontbreekt den slaaf niets, om hem daarin, bij gelijke gelegenheid, in zeer korten tijd te evenaren, en in alle werktuigelijke kunsten zal men hem met weinig moeite tot eene hooge volkomenheid opvoeren.

(1) Zoo blijkbaar is het behoefte, dat de wet in overeenstemming zij met den graad der beschaving van den mensch, dat de minder beschaafde mensch die zich aan de banden van orde en wet ontscheurt, terstond het meest onbeperkte despotismus onderling invoert. Geene roovers, ter zee of te land, hebben zich tijdelijke beruchtheid verworven, zonder aan een opperhoofd, hoe zedeloos en ruw ook, maar dat toch eenige meerder gevoel van beschaving bezat dan de beheerschten, de meest onbeperkte magt over allen, de beschikking over leven en dood, zonder regtspleging, toe te kennen. Daarom moest ook de regering van een' Lodewyk XVI, wiens schuld in de woorden van de Lille: »J'ai tout vu, j'ai tout su, et j'ai tout oublié," wordt uitgedrukt, vervangen worden door de moordschavotten van Robespierre.

het onderhoud van vele vrouwen voor de mindere standen kostbaar werd, in dezelfde mate als die mogelijkheid voor de meer gegoeden toenam, en de bepalingen, die daaromtrent voor den Israëliet onder zijne regteren en koningen als wet geëerbiedigd werden, waren ongetwijfeld geene andere dan die, aan welke de leer van MAHOMED nog heden de volken onderwerpt, die haar volgen, en die daarom ook bij den oosterling in onze bezittingen, voor een groot gedeelte althans, als wet erkend en gevolgd worden (1).

Heeft dus de wetgever van Israël aan dat volk, toen het, bij den uittogt uit Egypte, op bijna gelijken trap van beschaving stond, als nu de slaaf in onze koloniën, huwelijks- en zedepligten opgelegd, in overeenstemming met de beschaving des volks, waaraan die werden gegeven, dan moet men aannemen, óf dat de wetgever zelf geene hoogere verlichting bezat, hetgeen zich niet met eene Goddelijke Openbaring laat overeenbrengen, óf dat die wetten door hem aldus waren ingesteld, omdat hij aan een volk op dien lagen trap van zedelijkheid en beschaving staande, ook in dit opzigt nog niet de vatbaarheid voor de vervulling van hoogere zedepligten toekende; en bewijst dit niet, dat het doelmatig is, bij de opleiding van den nog onbeschaafden mensch tot hoogere beschaving, dien weg te volgen, maar hem niet onder eene zedewet te brengen, welke alleen voor den meer redelijken mensch zoo vele eeuwen later werd gegeven, en aan welker naauwgezette vervulling zelfs vele edele en verlichte Christenen nog zullen erkennen, slechts bij het zwijgen van den hartstogt te gehoorzamen?

(1) De vorsten en aanzienlijken op Java hebben nog heden meer dan ééne vrouw, althans vermogen zij die te hebben, maar slechts de kinderen der eerste wettige vrouw erven bij regt van eerstgeboorte. De man koopt, als ware het, het regt op de vrouw door den bruidschat. Voorts bestaan er verschillende graden van onwettigheid in de verbindtenissen bij *Gondik* en *Silir*. De mindere standen op Java hebben in dit opzigt geene andere verpligtingen dan de hoogere, maar zij maken zeldzaam van hunne regten gebruik, van wege de kostbaarheid van het onderhoud van meer dan ééne vrouw; zoodat in den regel de Javaan slechts aan ééne vrouw wettige regten geeft, die hij echter onverlet, als zij in jaren vordert, door eene jongere vervangt. Ook bij hem is, even als bij den Israëliet onder de Mozaïsche wet, jaloerschheid slechts het regt van den echtgenoot (1).

(1) RAFFLES et CRAWFURD, *description de Java, page* 46-47; OLIVIER, *aanteek. op eene reis door O. Ind.*, *blz.* 83 *en* 84.

En wordt ons dit niet, ook in de latere Openbaring, door CHRISTUS zelven bevestigd? De Pharizeën, die sekte onder de Joden, welke het meest zich hechtten aan de letter van de wet van MOZES — er bestonden toen reeds bij hooger beschaving, verschillende uitleggingen daarvan, en vooral de Esseërs of Esseners predikten eene strengere zedewet (1) — doen aan CHRISTUS de vraag, of het geoorloofd was zich van de wettige vrouw, om allerlei oorzaak, te scheiden? En CHRISTUS antwoordt, dat de mensch niet scheiden mag wat God heeft te zamen gevoegd; want dat man en vrouw één zijn; en op de wedervraag, waarom dan MOZES geboden heeft der vrouw een' scheidbrief te geven? antwoord CHRISTUS nogmaals, dat MOZES hun had toegelaten hunne wijven te verlaten, van wege de hardheid hunner harten, maar dat het van den beginne af aan niet alzoo geweest was, en dat het overspel is, de vrouw om andere redenen te verlaten, dan uit oorzaak van hoererij, en dat ook hij overspel doet, die de verlatene huwt (2).

---

(1) BASNAGE, *Vervolg op Flavius Josephus, Deel I, bl.* 317 *en volgg.*

(2) *Matth.* 19 : 3 *tot* 12. Dat het al dan niet geoorloofde, hier alleen den scheidbrief van de wettige vrouw geenszins de andere huwelijksbepalingen of toelatingen van de Mozaïsche wet betrof, blijkt ten duidelijkste uit het zeggen van Christus: »Van den beginne is het alzoo niet geweest;" wel toch had zich de mensch, van den beginne af, aan meer dan éene vrouw gehecht; wel had dit zelfde in den tijd der aartsvaders bestaan, maar vóór de wet, door Mozes gegeven, levert de geschiedenis van den Israëliet geen bewijs, dat men zich van de wettige vrouw gescheiden had, veel min, om allerlei oorzaak. Zoo onnavolgbaar klonk zelfs nog in het oor der discipelen van Jezus het bevel van den meester, dat zij te kennen geven, dat het dan niet oorbaar is te trouwen (vs. 10), waarop Christus (vs. 11 en 12) een antwoord geeft, dat, naar mijn begrip, zoo veel beteekent, als dat ook zij voor den hoogeren zin zijner leer nog niet de volle bevattelijkheid hadden. Het is geenszins mijne bedoeling uit dit stilzwijgen van Christus af te leiden, dat zijne leer het huwelijk met meer vrouwen, of de Oostersche toelatingen buiten huwelijk, wettigt, maar wel, dat hij in de hier aangehaalde schriftuurplaats alleen spreekt van de scheiding der wettige vrouw; verscheidene oorzaken komen mij voor aanleiding te hebben kunnen geven, waarom Christus andere Mozaïsche zedewetten omtrent het huwelijk niet aanroert. In de eerste plaats had toen ongetwijfeld reeds de beschaving vele dier vroegere wettelijke vergunningen in onbruik gebragt, en zal men ongetwijfeld bij de meer onmiddellijke hoorders van Jezus, meest uit de mindere standen, niet vele voorbeelden van een dubbel huwelijk gevonden hebben; aan het Hof waren ontwijfelbaar de zeden die van het toenmalige Rome. Het

Zegt CHRISTUS hier niet, met andere woorden, dat de wetgever die wetten wel had moeten geven voor menschen op dien trap van redelijke beschaving; maar dat het inderdaad niet aldus was geweest van den beginne, dat de man zich van de vrouw had mogen scheiden? Bewijst dit niet, dat ook CHRISTUS het doelmatige erkent, om bij den nog onbeschaafden mensch dien weg te volgen, waarvoor hij vatbaar is, maar hem niet onder de verpligtingen eener zedewet te brengen, die, hoeveel volmaakter ook in zich zelve, alleen voor dien mensch berekend was, die niet meer alleen door zinnelijke hartstogt werd geleid, maar wiens rede meer was ontwikkeld? En zoo meen ik, dat dan alles deze groote waarheid bevestigt: *Men kan den mensch, op de lagere trappen van redelijke beschaving geplaatst, slechts van schrede tot schrede voor hooger vorming opleiden, maar nooit kan men den mensch, die nog veel meer aan den hartstogt dan aan de rede gehoorzaamt, onderwerpen aan eene zedewet, die gegeven is voor wezens op hooger trappen van redelijke en zedelijke beschaving, zonder hem onder verpligtingen te leggen, die men weet, dat hij noch kan begrijpen noch zal naleven, en hoogstens kan men hem daardoor huichelarij afdwingen.*

Daarom houd ik dan ook voor onjuist de stelling: dat de aanvoer van slaven te Suriname, wel den grondslag heeft gelegd tot vestiging eener bloeijende bevolking, maar dat die grondslag *a priori* beschouwd, valsch was (1).

Want de Nederlander in de 17e eeuw moest handelen

---

blijkt daarbij evenzeer, zoo wel hier als op meer plaatsen in zijn onderrigt, dat Christus dit zoo veel mogelijk naar de bevattelijkheid zijner onmiddellijke hoorders inrigt, en ook dat hij hen dikwijls nog niet de vatbaarheid toekent, om die meer verhevene Godsdienstpligten te begrijpen, welke hij wel niet in strijd en met vervallenverklaring der Mozaïsche wetsbepaling onmiddellijk invoert, maar wist, dat als gevolg der meer verhevene leer, die hij den mensch verkondigde, éénmaal zouden begrepen worden, door die menschen wier beschaving daarvoor gerijpt was. Bekend is het, dat onder de Joden, bij de destijds bestaande sekte der Esseërs, wier leefwijs zeer veel overeenkomst had, met die van Johannes den Dooper, ook met betrekking tot de huwelijks- en zedepligten, zeer strenge begrippen bestonden, en Christus, die op meer dan éene plaats de gevoelens der Pharizeën en Saduceën van geveinsdheid en hoogmoed beschuldigt, laat zich nergens over de Esseërs uit, dan alleen, dat hij zijne discipelen er op wijst, dat hij in het uitwendige niet het strenge voorbeeld van den Dooper gevolgd heeft.

(1) *Stelsel van q. o. bladz.* 74.

naar de mate van kennis aan hem gegeven, en kon niet *a priori* weten wat daarvan éénmaal de gevolgen zouden zijn. Maar ook dan zouden de later verkregene uitkomsten bevestigen dat, had men de kennis der 19e eeuw *a priori* kunnen toepassen, deze toepassing gebleken zou zijn valsch te wezen, en dat de middelen, die hij, in overeenstemming met zijne kennis, heeft gebezigd, om den min beschaafden natuurgenoot tot hooger kennis te brengen, in overeenstemming waren met den weg, langs welken het de Goddelijke Voorzienigheid heeft behaagd, zijne schepselen tot hooger vorming op te leiden.

Wel stond de Afrikaan, toen hij in de kolonie kwam, op zeer lagen trap van Godsdienstige en zedelijke beschaving, maar hij was niet geheel daarvan ontbloot, en vooral waren de middelen waardoor die bevorderd is — verre van ondoelmatig te zijn — de meest doeltreffende die hadden kunnen worden gekozen, om meerdere beschaving bij hem te bevorderen.

Zeer is dit laatste in strijd met de tweede beschuldiging, betreffende het onzedelijke leven van den kolonist zelven (1).

(1) Meer bepaald wordt die uitgedrukt, door den schrijver over q. o. in zijne voorafgegane verhandeling over den Afrikaanschen slavenhandel, blz. 27, in de woorden, die ik hier, bij verkorting, aldus te zamen vat:

Men heeft de maatschappelijke banden bij den slaaf niet aangekweekt, maar tegengewerkt:

1°. Door het scheiden van echtgenooten, en van kinderen van de ouders;

2°. Door de ontuchtige leefwijze van vele plantaadje-bedienden, die, doorgaans ongehuwd, zich aan vele buitensporigheden overgeven, en

3°. Door het stelsel van voeding en onderhoud, dat men in de kolonie heeft aangenomen.

Alleen de tweede beschuldiging maakt meer bepaald het onderwerp uit, dat ik mij hier ter beantwoording heb voorgesteld, om echter niet den schijn te hebben, het beantwoorden der beide andere beschuldigingen te ontwijken, zal ik hier kortelijk aanmerken, dat, wat de eerste betreft, het eene vreemde beschuldiging is, dat men echtgenooten zou hebben gescheiden, dáár waar het erkend wordt, dat die band niet bestond, en dat ik twijfel, of wel dikwijls de moeder gescheiden werd van die kinderen, voor welke zij nog gehechtheid toonde, maar dat zeker, met het toenemen der beschaving bij den kolonist, die beschuldiging sedert lang ongegrond is.

Wat de derde beschuldiging betreft, bewijst men volstrekt niet dat er eene andere mogelijkheid bestond, terwijl ook inderdaad elk ander stelsel toen onmogelijk zou zijn geweest. Hetgeen de slaaf staande den verpligten arbeid in geldswaarde genoot, stond nagenoeg gelijk met eene som, die hij had kunnen verdienen door twee dagen voor zich zelven te arbeiden.

Maar indien nu de meester hem, in plaats daarvan, een gelijkwaardig

Niet gaarne zou ik grond geven tot de verdenking dat ik zedeloosheid, waar die bestaat, zou willen bemantelen, veel minder die door mijn schrijven trachten te bevorderen; maar ik meen dat het ook uit deze beschuldiging tegen den kolonist blijkt, hoe weinig de mensch het regt heeft zijnen natuurgenoot eene blaam op te leggen, omdat hij, óf niet in de mogelijkheid is de drijfveêren zijner handelingen te beoordeelen, óf te veel de omstandigheden uit het oog verliest, waarin zijn natuurgenoot door het Opperwezen geplaatst was, en dat daarom ook aan dat alwijs Wezen alléén het regt kan toekomen, daarover uitspraak te doen, en het den mensch niet voegt verder daarover te oordeelen, dan voor zoo ver zijne eigene burgerlijke of maatschappelijke belangen daarin betrokken zijn of er door lijden (1). Waarheid is het: de kolonist, hij vooral, die in

loon had toegelegd, zou de Afrikaan *toen* die schikking begrepen, zou hij in die twee dagen gelijken arbeid als in de overige verrigt en dus op gelijke verdiensten aanspraak gehad, zou hij in het geheel gearbeid hebben? Alle, zelfs nog heden verkregene uitkomsten, geven op die vragen een ontkennend antwoord. Maar al wilde men ook dat zelfs aannemen, kende hij dan nog de geldswaarde? Bestond de gelegenheid om zich daarvoor het noodige tot gelijken prijs aan te schaffen, even goed voor hem, als voor den meester, om het hem te bezorgen? Zou hij niet overal bedrogen zijn geworden en had niet zijne verworvene verdienste, even als bij den Boschneger, meer uitsluitend gestrekt om zijne nog zoo kinderlijke begeerten naar sieraad en opschik te bevredigen, dan om in de behoeften van den mensch, voeding en onderhoud, te voorzien? Had hij ook voor het niet arbeidend deel der bevolking gezorgd, of liever zijne neiging tot sterken drank op eene hem en de orde schadelijke wijze bevredigd? Ook bij den Israëliet werd blijkbaar, onder de Mozaïsche wet, niet slechts de slaaf, maar de geheele dienstbare stand door den meester gevoed en gekleed. Dit zelfde stelsel bestond nog bij veel hooger beschaving in Europa, tijdens het lijfeigenschap, en was nog niet geheel in onbruik bij de Schotsche clans in de 18e eeuw; eerst toen hooger beschaving ook tot de mindere standen doordrong maakte, dit, ook weder niet op ééns, maar bij onmerkbare gradatiën, het aannemen van andere stelsels mogelijk, en hadden die ook overal waar de mensch niet de natuur dwingen wilde, zonder schokken van zelf plaats.

(1) Ook omtrent deze stelling schijnen de gevoelens zeer verschillend, althans te oordeelen naar hetgeen deswege geschreven wordt.

Maar is het niet onwedersprekelijk, dat alleen hij, die eene zaak geheel kent, in staat is zich daarvan een juist denkbeeld te vormen, en dus geregtigd kan zijn er een oordeel over uit te spreken? en wie kan zoodanige kennis hebben, van de zedelijkheid des menschen, dan alleen God, die niet slechts al zijne handelingen, maar ook de aanleidingen

de ondergeschikte betrekkingen met het beheer van den landbouw was belast, leefde met de slavin in eene ongehuwde betrekking, die willekeurig kon worden afgebroken en werd afgebroken, en die verbindtenis was onzedelijk voor hen, die hooger verpligtingen kenden en in staat waren na te leven. Was dit

daartoe kent? Welke stelselmatige en onophoudelijke bespieding zou er noodig zijn, indien de eene mensch de handelingen des anderen ook maar alleen in zóó verre kennen zou, dat hem dit eenig regt gaf daarover een oordeel uit te spreken, en deze wederkeerig, zich een gelijk regt aanmatigde. Wie gevoelt niet het onmogelijke daarvan, en hoe zelfs eene poging daartoe al de edelste deugden zou vernietigen, en dus de maatschappij in hare grondvesten zou doen wankelen? Want hoe toch zouden huwelijks-, ouder- en kinderliefde, vriendschap en gastvrijheid bestaan kunnen, waar men dus de zaden van onderling wantrouwen strooide! Daarom spreekt men dan ook over de zedelijkheid van den naaste doorgaans geen bijzonder, maar een algemeen vonnis uit; maar is ook dat regt? en heeft men ook daartoe niet slechts zijne handelingen, maar ook de tijd en de omstandigheden, waarin hij geplaatst was, steeds onderzocht en in aanmerking genomen? Hebben zij dit gedaan, die het algemeene vonnis van onzedelijkheid over den kolonist hebben uitgesproken? Zonder hier op iemand eenige persoonlijke toepassing te willen maken, waartoe ik noch oogmerk noch regt heb, geloof ik toch, dat in het algemeen zij, die zich dus tot een oordeel over de zedelijkheid van hunnen natuurgenoot geregtigd achten, meestal deze of gene bijzondere menschelijke zwakheid of ondeugd op het oog hebben, waarvan zij zich zelven het meest vrij kennen, en den mensch dus, gelijk Miss Edgeworth het zeer juist uitdrukt,

Compounds for sins he is inclined to,
By damning those, he has no mind to.
Patronage, *vol.* 2, *page* 2.

Dat is: »boete doet voor die overtredingen, waartoe zijn lust hem aanspoort, door den vloek uit te spreken, over die, waartoe hij geene neiging heeft."

Het is ook, mijns inziens aan dit aangematigd regt van het beoordeelen hoe de mensch niet zijne burgerlijke en maatschappelijke, maar zijne zedelijke verpligtingen vervult, zonder dat men zelfs tijden of omstandigheden waarin hij geplaatst was daarbij in aanmerking nam, toe te schrijven, dat vooral Fransche Schrijvers, in onze eeuw zich veroorloofden den roem van den Grooten Peter I van Rusland bij het nageslacht aan te tasten, of hunnen eigen' edelen Hendrik IV eens de vader en, langer dan eene eeuw, de afgod zijns volks, in de schaduw te stellen, omdat hem als mensch zwakheden aankleefden, die zelfs zijn tijd en zijne eeuw nog geenszins uit het oogpunt der tegenwoordige zag; terwijl andere, eene eerzuil stichten voor Robespierre, die, al waren zijne zeden zoo onbesproken als latere schrijvers beweren, toch de geesel was van de menschheid en van zijn Vaderland.

echter de zedelijke toestand van den kolonist, en vooral heeft hij bij den slaaf onzedelijkheid bevorderd?

Men heeft slechts de geschiedenis onzer kolonie na te gaan, om te beoordeelen of, met betrekking tot den onwettigen omgang tusschen den Europeaan en de slavin, de in de kolonie bestaande verhoudingen anders hadden kunnen, of zij anders hadden behooren te zijn, en of ook daarin niet is op te merken die leiding van het Godsbestuur, waardoor, zoo wel in de geheele natuur als bij den mensch, de kruising van verwijderde rassen van een zelfde geslacht aan de wording van een edeler menschenras moest worden dienstbaar gemaakt.

De kolonisatie begon in eene eeuw, toen de beschaving bij den Europeaan zich nog minder algemeen had verspreid. Reeds vóór de bezitneming door Nederland, had er zich de kern eener nog weinig verlichte Europesche bevolking gevestigd, en werd het land door slaven bebouwd, die steeds nieuw werden aangevoerd. Een groot deel van de eerste kolonisten, en waarschijnlijk toen wel de niet minst beschaafden, waren Joden, om de vervolging, uit Spanje en Portugal eerst naar Cayenne en van dáár naar Suriname gevlugt, aan welke zoo wel door den vroegeren Britschen bezitter der kolonie, Lord Willoughby, als door het in het bezit opgevolgd Nederlandsch Gouvernement, vrijë godsdienst-oefening naar hunne leer, en bovendien aanzienlijke maatschappelijke vrijheden waren toegekend, waarvoor zij der kolonie in hare opkomst goede diensten bewezen hebben. Van hen had men geen regt de vervulling van Christelijke huwelijksbepalingen te vorderen, en welke die der Mozaïsche wet waren leert ons de Bijbel (1). Ook de Nederlandsche volkplanters, die er zich van lieverlede kwamen vestigen, behoorden zeker in die vroegere dagen, met enkele uitzonderingen wat de hooge beambten betreft, tot de minst beschaafde standen der maatschappij, en waren grootstendeels ongehuwd. Het

(1) Dat ik hiermede geenszins bedoel te zeggen, dat overal bij den Israëliet de Mozaïsche huwelijkswet, zoo als die ons door de Openbaring bekend is, nog heden wordt nageleefd, of zelfs dat zij dit toen werd, blijkt uit hetgeen ik vroeger heb gezegd, dat reeds bij het leven van Christus meerdere beschaving haar zeer verschillend deed uitleggen; maar zeker werd in de 17e à 18e eeuw die wet door den Israëliet in de koloniën niet geacht hem gelijke huwelijksverpligtingen op te leggen als die, welke de verlichte Christen als pligt erkent, en vooral deed zij dit niet met betrekking tot den voor geld gekochten slaaf.

liet zich wel niet verwachten, dat in een' tijd, toen Nederland met iederen dag in bloei en welvaart aanwies, zij, die ruim met middelen gezegend waren of in het Vaderland een middel van burgerlijk bestaan vonden, zich in de kolonie vestigden, maar vooral niet, dat zij echtgenoot en kinderen aan de gevaren en moeijelijkheden zouden blootstellen, die toen aan de zeereis, aan het klimaat en aan het leven te midden eener nog zoo veel ruwer slavenbevolking verbonden waren, alle gevaren, die zeer wezentlijk bestonden, maar die bij de toen mindere verlichting zich nog oneindig vergroot voordeden. Vooral werden toen, en nog zeer lang daarna, ja zelfs tot in het laatste gedeelte der vorige eeuw, de mindere betrekkingen in den landbouw, noodzakelijk door menschen uit de minst beschaafde standen der maatschappij, den militair en den zeeman bezet (1). Deze hadden in Europa zelf, ook voor een groot gedeelte in ongehuwden staat geleefd, en zij, die daarop eene uitzondering maakten, waren zeker niet degenen, die zich bij voorkeur in de kolonie kwamen vestigen. Eerst in latere jaren, toen meerdere welvaart het deel van den planter werd, vond men, zoo wel onder hen als onder de beambten, meer voorbeelden van gehuwden. De moeijelijkheden en gevaren echter, toen aan de kolonisatie gepaard, de toenemende ongezondheid van het klimaat, ten gevolge van de ontginning der lagere en vruchtbaarder polders, en andere oorzaken, maakten die vestigingen niet duurzaam. Velen van hen verkozen de vruchten van hunnen arbeid in Europa te genieten, en dit gaf dan weder aanleiding, dat zich op nieuw minder middelden in de kolonie kwamen vestigen.

Zoo bestond dan de kolonie, en bestond die uit noodzakelijkheid, uit eene ongehuwde bevolking van verschillende volken; deels Christenen, het is waar, in naam, maar waarvan velen de zedepligten van het Christendom, althans die betreffende het huwelijk, naauwelijks gekend en in Europa nimmer nageleefd hadden; deels uit één' volksstam, een verschillend, en toen nog zeer van den Christen afgescheiden geloof omhelzende,

---

(1) Men verlieze hier niet uit het oog, dat ik hier spreek van den militair en den matroos, in één' tijd, toen het Nederlandsche leger nog bijna geheel in vreemde landen werd aangeworven, en toen ook de Nederlandsche zeeman aan de onverschrokkenheid van den Watergeus nog gedeeltelijk diens ruwheid paarde.

wiens Godsdienstwetten geheel andere zedepligten en regten, vooral ook omtrent de betrekkingen tusschen den meester en den slaaf bepaalden, en deels uit eene Afrikaansche bevolking, op een' veel lageren trap nog van redelijke beschaving, die niet het geringste denkbeeld van huwelijks-verpligtingen had.

Zoo is Suriname, en zoo zijn alle Nederlandsche en de meeste Europesche bezittingen in de West-Indiën, gekoloniseerd geworden, met die uitzondering alleen, dat in de eerstgenoemde de Israëlitische bevolking talrijker was; in veel latere jaren eerst heeft zich, naar gelang de beschaving in Europa toenam, die ook in de kolonie uitgebreid, en zijn ook dáár de mindere betrekkingen van lieverlede door menschen van hoogere beschaving bezet.

Had er nu op eene andere wijs eene mogelijkheid tot kolonisatie bestaan? Was het mogelijk geweest, bij de bekende gehechtheid van den Nederlander aan een Vaderland, waar het hem wèl ging, ook de Nederlandsche vrouw toen in de kolonie over te plaatsen, en ook de mindere betrekkingen door gehuwde Nederlanders, al ware het ook maar uit de laagste standen der Maatschappij, te doen vervullen? Ik meen dat het tegendeel wel bewezen is (1); indien echter die mogelijkheid had bestaan, had men dan niet, in de eerste plaats, gevaar geloopen de onzedelijkheid op de beide geslachten over te planten (2)? Zou dit niet gestrekt hebben om de hooge achting weg te nemen, waarin nu,

---

(1) Indien de erkende daadzaak, dat het anders heeft plaats gevonden, niet voldoende ware, om die onmogelijkheid te bewijzen, dan zou men het voorbeeld kunnen aanvoeren, van de zoo veel meer met ons klimaat overeenkomstige Kaap-kolonie. Zóó weinig geneigdheid vond men bij den Nederlander uit den minderen stand, maar vooral bij den gehuwde, om zich dáár te vestigen, dat vele volkplanters Franschen waren, om godsdienst-vervolging uitgeweken, en dat men, om er vrouwelijke bevolking over te brengen, die voor een groot gedeelte uit gestichten heeft genomen, waar de algemeene menschlievendheid van den landzaat de kinderen van den verarmden natuurgenoot op zijne kosten onderhield.

(2) Zeker was in dien tijd de zedelijkheid bij de Nederlandsche vrouw, vooral in de mindere standen, met betrekking tot de kennis en vervulling der huwelijkstrouw, zeer hoog; en toch zou het welligt vermetel zijn aan te nemen, dat omstandigheden geene uitzonderingen zouden hebben mogelijk gemaakt, waarvan de invloed, door bij den slaaf de achting voor de Europesche vrouw te verminderen, én op de vrouw in het algemeen, én op hem zelven hoogst noodlottig moest terugwerken.

in het algemeen, de Europesche vrouw bij den Afrikaan staat, en zijn niet juist de zeldzaamheden der huwelijken oorzaak geweest, dat nu de slaaf dien band bij zijne meesters zoo hoog vereert, hoe zeer hij nog veel te redeloos en te hartstogtelijk is, om de pligten te kennen, veel minder te gehoorzamen, die hij oplegt?

Er was dan wel geene mogelijkheid, en welligt ware het ook niet wenschelijk geweest, dat eene gehuwde Europesche bevolking te midden van die talrijke onbeschaafde bevolking bestaan had, anders dan, gelijk dit werkelijk heeft plaats gevonden, bij uitzondering, en om, als ware het, een' spiegel op te hangen van de meerdere voortreffelijkheid, waartoe het betrachten van hoogere zedepligten, den mensch kan opvoeren: voor den nog ruwen natuurmensch een beeld, waaraan hij nog slechts op een' afstand hooge vereering wijden kan.

Gesteld de mogelijkheid had bestaan, dat eene gehuwde Europesche bevolking zich algemeen in de kolonie had gevestigd, en dat, gelijk men het natuurlijk in dat geval als wenschelijk moet aannemen, de echtelijke verpligtingen van den kant der beide geslachten ongeschonden waren bewaard gebleven, wat anders zou dan het gevolgd zijn geweest, dan dat de beide menschenrassen, het Europesche en het Afrikaansche, voor altijd waren gescheiden gebleven, en dat hierdoor datgene was tegengewerkt, wat de wet der natuur (1) en de geschiedenis der volken ons leert kennen als behoorende tot de (2) opvoeding van het menschelijk geslacht, en dus hoogst waarschijnlijk als beantwoordende aan het doel der Voorzienigheid: verband der verst gescheidene menschenrassen door onderlinge vermenging en het

(1) Vele onzer meer edele graan- en vruchtsoorten, zijn, gelijk vrij algemeen bekend is, óf hun eerste ontstaan, óf hunne trapsgewijze verbetering verschuldigd aan de schijnbaar toevallige, maar dikwijls door omstandigheden bevorderde vermenging, van verschillende elkander na verwante geslachten, waaraan echter niet te overschrijden wetten perken zetten. Hoe meer de wezens in de schaal der volmaking opklimmen, hoe meer zich die vermenging tot de verschillende rassen van het gelijksoortig geslacht bepaalt.

(2) Zoo leert ons ook de geschiedenis der volken in alle eeuwen, hoe onbeschaafde volken zich, in stroomen uitstortende over meer beschaafden, door de kruising met het meer beschaafde ras werden veredeld, en de volken overstroomingen in de middeneeuwen, of wel verwijderde oorlogen en uitbreiding der zeevaart, dienstbaar zijn gemaakt, om op gelijke wijs een voor hoogere beschaving opgroeijend menschenras, óf door tijdelijk verkeer, óf door het stichten van blijvende volkplantingen, bij onbeschaafde volken het aanzijn te geven.

daardoor opleiden van de nakomelingschap, ook van den natuurmensch, tot hooger volmaking.

Twee oorzaken hebben daartoe bij de kolonisatie moeten medewerken, in de eerste plaats de gedwongen arbeid, ten andere de vermenging met het meer edele ras. Dit laatste heeft gestrekt om den druk der slavernij voor den slaaf te verzachten. Het heeft hem den meester, wiens juk hem een' hatelijken dwang moest opleggen, doen beminnen, zoo wel als vreezen. Verre dat die onwettige verbinding voor den nog zoo veel lager geplaatsten mensch zedeloos of onteerend was, verhoogde het de slavin in de achting van haren niet meer beschaafden stamgenoot, en stelde zij er eene eer in, bijzit te zijn van den Europeaan en een nageslacht te hebben, dat zijn' oorsprong aan een' Europeschen stamvader te danken had, en waarom anders, dan omdat haar een natuurlijk gevoel was ingeschapen, dat op die wijs hare nakomelingen voor hoogere beschaving rijpten? En was dit gegevoel wel iets anders, dan dat, hetwelk ons de mythe schildert, in de altijd als onwettig voorgestelde vereeniging van hooger wezens met den mensch (1)? eene mythe onder vele volken der hoogste oudheid bestaande, en blijkbaar eensluidend met die, welke ons ook in het verhaal van den vóór-zondsvloeds-tijd (*Gen.* 6:1 tot 3) bewaard is; en ook dáár waren het de zonen der Goden, die de dochteren der menschen aanzagen, dat zij schoon waren (2).

Zoo is ook in de kolonie ééne gemengde nakomelingschap ontstaan, van geslacht tot geslacht steeds voor hooger zedelijkheid vatbaar, en nu daarin bij den Europeër niet achterstaande, wier redelijke beschaving steeds vordert, en die bereids de stamvaders, uit welke zij gesproten zijn, ook dáárin evenzeer overtreffen, als thans menig edele Brit den Normandischen Baron, aan wiens onwettige vereeniging met de toen evenmin beschaaf-

(1) Schoon en dichtelijk is deze mythe voorgedragen door den Britschen dichter Thomas Moore, onder den titel: *The love of the Angels*, die zeker aan velen mijner landgenooten niet onbekend is.

(2) Naar de verklaring van den hoog geachten en geleerde Hoogleeraar van der Palm, in zijne Bijbelvertaling, de zonen of afstammelingen van Abel, en de dochters uit het geslacht van Kaïn afgestamd. Is dit wel anders dan de tijdelijke vereeniging tusschen de mannelijke afstammelingen van een zedelijk en godsdienstig hooger beschaafd geslacht met de vrouwen van het minbeschaafde ras?

de Angelsaksische vrouw zijne eerste voorouders hunnen oorsprong verschuldigd waren.

Bestond er nu van de zijde der Afrikaansche vrouw, door de vereeniging met den Europeaan geene kwetsing van zedelijkheidswetten, die hare rede nog niet kon bevatten, niet hoog zeker kon men die overtreding den vader uit de lagere standen der Europesche maatschappij toerekenen, die vroeger geleefd had, en ook in Europa in zijn vroeger beroep zou hebben blijven leven, zoo als zijne gelijken in Europa toen vrij algemeen leefden, zonder tot het begrip op te klimmen, dat de huwelijkswetten van de overige standen der maatschappij ook voor hem verbindend waren.

Ik meen te hebben bewezen, dat het een gevolg was der noodzakelijkheid, dat de bevolking der kolonie, behalve uit belijders van de Mozaïsche Godsdienst, bestond uit een' ongehuwden en grootstendeels weinig beschaafden Europeschen mannelijken stam, en uit eene Afrikaansche bevolking van beide geslachten, op nog veel lageren trap van redelijke beschaving.

De éénige mogelijkheid dan, die er zou hebben bestaan, om de onwettige, meer dan onzedelijke verbindtenissen van den Europeaan met de slavin te voorkomen, zonder die ineensmelting der rassen te beletten, die wij, dunkt mij, blijkbaar als doel van het Opperwezen in de Schepping leeren kennen, zou geweest zijn, indien zich de Europeaan door een wettig huwelijk aan de negerin had verbonden.

Maar ik aarzel niet het te zeggen, die verbindtenis zou nog onzedelijker zijn geweest, dan de wettelooze vereeniging der geslachten.

Daargelaten of men van dien echtgenoot op zijn' trap van beschaving kon verwachten, dat hij het sluiten eener wettige verbindtenis, ook van zijne zijde de verpligtingen zouden vervuld worden, die zij oplegt, kon men het zelfs van dien ruwen mensch niet vorderen, dat hij zich door een' onverbrekelijken band aan eene vrouw zou verbinden, die, welke ook den lagen trap zijner eigene beschaving ware, daarin nog zóó verre beneden hem stond, dat men haar de pligten, die het huwelijk ook haar oplegde, niet had kunnen doen begrijpen, veel minder hunne naleving verwachten; aan eene vrouw van wie hij noch onschendbare huwelijkstrouw, noch duurzame moederzorg voor het opgroeijend geslacht kon te gemoet zien; wier kinderen zijn' naam zouden hebben gevoerd, zonder dat hij hun vader was, en aan welke

hij toch vaderpligten en vaderzorg zou zijn schuldig geweest: eene vrouw dus, die hem, volgens de uitspraak van CHRISTUS zelven het ontwijfelbaarst regt zou gegeven hebben, zich gedurig van haar te doen scheiden; die zóó verre nog zelfs beneden hem stond in Godsdienstige, redelijke en zedelijke beschaving, dat hij juist in die omstandigheden heeft moeten geplaatst zijn, waarin hij was, om zelfs gedurende den kortstondigen duur harer schoonheid hare omhelzing te begeeren, die alleen zinnelijke hartstogt nooit het edeler gevoel der liefde kon kennen, of inboezemen, en wier tijdelijk schoon — dat alleen den man boeijen kon, waar geen overeenstemming van gevoelens bestond, geene veel onedeler beweegredenen hem aantrokken — in zeer korte jaren zou verdwenen zijn. En kon men van den minst beschaafden Europeaan niet verwachten, dat zich de zoo veel redelijker mensch door een wettig huwelijk aan dien dierlijken mensch voor het leven zou verbinden, met hoe veel minder regt kon men het van de jeugd verwachten, die op hooger trap van redelijke beschaving was geplaatst?

Nergens heeft zich beschaving met natuurstaat wettig verbonden (1); eerst dan werd dit zedelijk, wanneer bij opvolgende geslachten ook de vrouw voor de vervulling der zedelijkheidspligten van het huwelijk vatbaarheid verkregen had. Hoe zeldzaam zijn niet op Java de echtelijke verbindtenissen van den Europeaan, met het onvermengd Indisch ras, indien zij al bestaan; en evenzeer is dit het geval in de Engelsche bezittingen op het vaste land, en toch is én de Javaansche vrouw en de Hindosche een zedelijker wezen dan de oorspronkelijke Afrikaansche, omdat zij een veel redelijker wezen is; maar wat zou men denken van huwelijksverbindtenissen van den Europeaan, met de vrouwen der Alfoeren of Battas?

---

(1) Of zou men wanen, dat de zelve nog zoo weing beschaafde Normandische bevolking zich door wettige huwelijken aan de toen nog veel lager staande Angelsaksische hadden aangesloten; eerst vond dit slechts uit staatkunde en belang met vorstelijke erfgenamen plaats; maar zoo lang niet door veredeling van het ras de bijna dierlijke lijfeigene tot hooger beschaving was opgevoerd, was ook tusschen hen de betrekking niet anders, dan die bij alle nog minder beschaafde volken, en ook in onze koloniën is geweest. Tusschen het hooger beschaafde menschen geslacht en het nog in dierlijkheid verzonken ras, was aan het bestaan van wettige echtelijke banden niet te denken, ja ontadelde het den hooger beschaafden stam, en zou het onzedelijker geweest zijn dan de verbreekbare banden.

Zoo wel op Java als bij den Afrikaan heeft het gestrekt, om den Europeaan meer geacht te maken, bij den min verlichten mensch, dat hij zich door geen' wettigen band aan de vrouw op de lagere trappen van redelijke beschaving verbonden heeft, maar vooral is het gevolg geweest, dat nu bij den slaaf het huwelijk hoog geacht wordt, daar het in het tegenovergestelde geval in minachting zou zijn geweest; daarom geloof ik, dat de ongehuwde betrekking in de kolonie verre van te strekken, om den slaaf de zedelijkheid minder te doen achten, hem trapsgewijze voor de kennis van hooger regten, maar ook hooger verpligtingen, gevormd heeft, en de mogelijkheid heeft doen ontstaan, om langs den weg, door het Opperwezen gewild, hooger zedelijkheid bij toekomstige geslachten te bevorderen, opdat ook het nog minder redelijk schepsel, daartoe in volgende geslachten zou worden opgeleid; en indien men mij wilde tegenwerpen, dat het nimmer door de Voorzienigheid kon beoogd wezen, zijne heilige oogmerken door middelen te bevorderen, die met de zedelijkheid in strijd zijn, dan zou ik antwoorden, dat zeker niets verder van mijne overtuiging verwijderd is, dan deze uitlegging; maar dat ik juist daarom geloof, dat de pligten van zedelijkheid, die het Opperwezen aan zijne schepselen heeft opgelegd, geëvenredigd zijn én aan de mate der redelijke ontwikkeling, waarvoor zeker niet allen, in hunnen leeftijd, in gelijken graad vatbaar zijn, én aan de omstandigheden, waarin het zijne almagt en liefde heeft behaagd, hen over deze wereld te verspreiden en aan die oogmerken dienstbaar te maken, welke slechts zijne almagt kent, en zijne wijsheid leidt en bestuurt, en wanneer de Europeaan zijn' landgenoot in de Overzeesche Bezittingen uit dit oogpunt beschouwt en beoordeelt, dan zal hij over diens zedelijkheid een billijker en ook, naar mijn begrip, eene meer met de waarheid overeenkomstige gedachte koesteren.

HOOFDSTUK 9.

Algemeene beschouwing over het stelsel van quasi-onteigening en waarom ik vermeen, dat het aannemen daarvan, den ondergang der kolonie ten gevolge zou hebben.

In de hier voorafgegane Hoofdstukken stelde ik mij voornamelijk ten doel, het wederleggen van meeningen omtrent den kolonist, die ik achtte, dat aan ongenoegzame kennis van de kolonie, of verkeerd inzien van hare belangen, haren oorsprong verschuldigd waren, en vooral van die, welke ook door den Schrijver over q. o. als oorzaken van haren teruggang waren voorgesteld.

Wat het stelsel zelf betreft, waardoor die Schrijver meende dat de Emancipatie kon verkregen worden, zoo zou ik daarover nu gaarne het stilzwijgen hebben bewaard, omdat ik meen te weten, dat de Schrijver zelf er *thans* (1) de onuitvoerlijkheid van erkent; maar ik heb steeds beweerd, en ook vroeger, in den loop dezer beschouwingen, gezegd, dat het aannemen van dat stelsel, naar mijn begrip, den ondergang der kolonie moest verhaasten (2) en dat ik dit nader zou bewijzen, en dit verbiedt mij het geheel met stilzwijgen voorbij te gaan.

Het voorstel van den Schrijver, waarvan de voorwaarden en gevolgen hier nader zullen onderzocht worden, bestond uit hetgeen hij noemde eene *quasi-onteigening der bezittingen en*

---

(1) Tot het doen verwerpen van dat stelsel hebben mijne pogingen sedert bijna een jaar onvermoeid gestrekt, omdat ik mij van de noodlottige gevolgen overtuigd hield, die het, zoo wel voor Nederland als voor de kolonie, onvermijdelijk zou gehad hebben. Ik durf niet beweren in hoeverre die iets hebben bijgedragen om er de onuitvoerbaarheid van te bewijzen, maar én aan den vroegeren én aan den tegenwoordigen Minister van Koloniën, en ook aan verschillende particulieren belanghebbenden in deze zaak, heb ik dit, in woord of geschrift, deels reeds sedert de maand Junij van het verleden jaar, betoogd.

(2) Eerste Stuk, bladz. 6 en noot.

slaven (1), *gepaard aan eene gedwongen verpachting voor eigenaren, die niet geneigd waren, die in persoon te beheeren, waarvoor zij dan, onder legaal verband hunner geheele bezitting, een tijdelijk voorschot genieten zouden.*

De Schrijver zelf erkent, dat hij het stelsel van gedwongen verpachting alléén uit nood, en bij gebrek aan een beter, heeft te hulp genomen.

Hij betuigt voorts niets te hebben tegen het Stelsel van Centralisatie, maar er geen heil in te zien voor de belanghebbenden, omdat het ten doel heeft hen uit te koopen en buiten verdere bemoeijingen te houden (2). »Gaarne," zegt hij: »zagen wij de Centralisatie tot stand komen, maar die moest strekken, om de individuële welvaart te bevorderen, geenszins om, ten koste van individu's, eene onderneming te verrijken (3)."

Bedrieg ik mij niet zeer, dan neemt mijn voorslag van de wijze, om het invoeren van het Stelsel van Centralisatie in overeenstemming te brengen met het belang van alle geïnteresseerden, juist dat bezwaar weg, hetwelk de Schrijver hier tegen dat stelsel inbrengt, en juist datgene, wat hij verlangt om er zijn zegel aan te hechten, was er in opgenomen (4). Maar niet slechts dit, ook zelfs die voorwaarde, welke de Schrijver als onvermijdelijk beschouwt — hoezeer ik daarin met hem van gevoelen ver-

---

(1) Daarom noemde ik het pachtstelsel het *stelsel van quasi-onteigening.* — Ik acht het echter eene zeer reële onteigening, dat de eigenaar, zonder eenige vergoeding, afstand doet van het bezit zijner slaven, nagenoeg ²/₅ van zijne eigendoms-waarde, en begrijp niet, hoe de Schrijver dit eene *quasi-onteigening* noemt, en dat te meer, daar bij op eene andere plaats zelf het tegendeel erkent. Hij zegt toch bladz. 88: »Men stelle zich »niet voor eene compensatie voor de waarde van den slaaf te ontvangen;" gezwegen nog, wat van de waarde van den overigen eigendom wordt in een land waar geene andere arbeiders dan deze zijn, indien die arbeiders, gelijk men dit elders zag, weigeren tegen betaling van een billijk loon te arbeiden.

(2) Stelsel van q. o., bl. 91.

(3) Aldaar, bl. 92 en 93.

(4) Elders echter is het oordeel van de Schrijver over dat stelsel niet zoo gunstig, immers zegt hij bl. 83: »Niet in schoon klinkende theoriën »en hoog opgevoerde berekeningen van verbeterde fabrijken moet het »belang van Suriname gezocht worden, maar eenvoudiglijk in het her»stellen van den grondslag van deszelfs vroegere welvaart: het eigen »beheer door dadelijk belanghebbenden in den landbouw."

schil — de onmisbaarheid van het eigen beheer der landerijen, (1) wordt door mijn voorstel bevorderd, omdat het de strekking heeft, om den slaaf, niet op eene onregtmatige wijze in het bezit van eens anderen eigendom te stellen, maar in 16 jaren uit de werkelijk arbeidende bevolking dien onafhankelijken landbouwenden stand te vormen, die zich ook in Europa uit het vroeger lijfeigendom heeft ontwikkeld, maar ook even als daar, van schrede tot schrede vooruitgaande, en niet door de bestaande verhoudingen der maatschappij geweld aan te doen.

Zien wij nu welke uitkomsten het pachtstelsel belooft.

§ 1.

Wat het pachtstelsel den eigenaar aanbiedt.

Het pachtstelsel verzekert aan den eigenaar een ongevraagd, voor hem onvoordeelig en vooral tot geen nuttig doel strekkend voorschot, van *f* 250 per hoofd generale slavenmagt, betaalbaar in obligatiën, rentende 4 pCt., dat hij, naar het schijnt althans, welke ook de tijdelijke koers moge zijn, verondersteld wordt, tegen de volle nominale waarde in betaling te moeten aannemen (2).

---

(1) Niet het eigen beheer alleen, maar dat er daardoor gelden in den landbouw belegd worden, zal aanzienlijke vermeerdering der koloniale opbrengsten ten gevolge hebben; dan zeker komt het er op aan, dat die er door kundige landbouwers — hetzij die dan eigenaars of administrateurs zijn — in belegd worden, want ondoelmatige geldaanwending zou weinig beter dan geldverspilling zijn.

(2) Het is mij bewust dat deze verpligting later eenigzins anders is uitgelegd, maar zij is in het pachtstelsel niet anders voorgedragen. Immers, de Schrijver begint met als voorwaarde te stellen: Nederland kan geen hooger krediet geven, dan waarvoor de kolonie waarborg aanbiedt, bl. 87, en dan bepaalt hij die som op *f* 250 per hoofd generale slavenmagt, makende over 40,000 hoofden, waarop hij de generale magt schat, 10 millioen — en die som zal worden betaald in obligatiën à pari.

Daarop is dan ook de geheele berekening van de aflossing gegrond, zie bl. 93 en 94. Maar nu is een van allen waar: óf de maatregel is alleen uitvoerbaar als het 4 pCt. Effect 100 pCt. of meer waard is; óf als het minder, als het b. v., zoo als gepasseerde jaar, slechts 70 pCt. waard was, zou Nederland niet 10 maar 14½ millioen aan obligatiën moeten uitgeven, of de eigenaar zou slechts *f* 70 voor *f* 100 ontvangen,

Ik noemde dit voorschot voor den eigenaar onvoordeelig, en wie kan dit in twijfel trekken, daar hij maar 4 pCt. rente van zijne obligatiën trekt, en hij, zoo als later blijken zal, 5 pCt. van het aan hem verstrekte voorschot zal moeten betalen, maar wie ook het onvoordeelige van eene dusdanige leening voor den geldopnemer kon betwijfelen, de Schrijver zelf erkent, dat hij dit niet doet (1).

Ik zeide voorts, dat dit voorschot tot geen nuttig doel kon strekken en ook dit acht ik ten volle bewijsbaar, immers wie ontvangt een voorschot? de eigenaar, maar niet de pachter, en dat voorschot is eene rentegevende obligatie: wat invloed heeft dit nu op den landbouw? Zal het den onbemiddelden directeur, die eene plantaadje pacht, met een zwakke magt, in de mogelijkheid stellen, die magt te vergrooten? Zal het hem in staat stellen eene koffij- of katoenplantaadje in eene meer voordeel gevende kultuur aan te brengen, dat groote voorloopige uitgaven vordert? Ik zie niet in op wat wijze deze leening in het minste verband staat met de uitbreiding van den landbouw in de kolonie, noch dat men daarvan eenig ander gevolg kon wachten, dan dat het den eigenaren dwong, die als betaling aan te nemen en het verder aan het lot over te laten, wat er van hunne bezitting worden moet, en of er bij verpachting, nog iets voor te maken zou zijn, en dat het in plaats van eigenaren, waarvan sommigen nog de hand aan hunne bezittingen houden, pachters stelde, die, onbemiddeld zijnde, voor het overnemen der pachtwaarde wel geld uitloven, maar niet betalen konden, hetgeen dan den tot verkoop gedwongen eigenaar noodzaakte op krediet te verkoopen.

De bezittingen beheerd door menschen, die nog minder dan de vroegere bezitters gelden tot verbetering konden besteden, zouden dus niet minder in waarde zijn blijven teruggaan; velen daarvan zouden voor de schuld in executie worden genomen, en zoo

---

dus in wezentlijke waarde voor iederen slaaf niet *f* 250 maar slechts *f* 175 voorschot en hij zou toch het volle kapitaal moeten terug geven, en mogt dit ook niet de bedoeling zijn geweest, dan liep toch het voor hem nadeelig verschil van 1 pCt. rente, over het volle bedrag van een nominaal kapitaal.

(1) Op bl. 88 zegt de Schrijver, dat de eigenaar er bij winnen zal, hetzij hij zelf den eigendom beheert, of zijne bezittingen verpacht, *naar gelang hij bij de q. o. van zijn goed, een minder voorschot zal hebben ontvangen:* maar waarom dan in het geheel een voorschot voorgeslagen?

zou dan van lieverlede het grondbezit der kolonie al meer en meer aan Nederland zijn teruggekomen, en gevolgelijk ook, staande de Emancipatie, het gedwongen beheer over de slavenmagten, die nu het gouvernement, even als de vroegere bezitters, gedurende dien tijd verpligt was te onderhouden en de eigenaar kreeg niets boven het voorschot (1).

Dit geldelijk voorschot, waarvan ik hier de gevolgen heb voorgesteld, is dan alléén een schijnbaar voordeel, inderdaad, gelijk de Schrijver zelf erkent, en nadeel voor den geldopnemer, en zonder de minste nuttige strekking; en toch is het nog het éénige, dat de schijn had van een voordeel, dat het stelsel in vergoeding voor den eigendomsafstand der slaven aanbood.

Want wat de beloften betreft, dat de Regering zorg zal dragen, dat de arbeiders geregeld hare taak verrigten, en dat zij *zoo veel mogelijk* zorg zal dragen voor de handhaving der goede orde in het vervolg: men zal toch wel toestemmen, dat die niet onder de voordeelen behooren, welke als compensatie aan den eigenaar worden toegekend, daar de naleving hiervan wel het onmiskenbaarste belang van Nederland zelf, zoo wel als zijne heiligste verpligting, én jegens den kolonist én jegens den slaaf is.

En dat Nederland zijnen invloed zou aanwenden, om de kolonie van meer arbeiders te voorzien, is deels een hoogst onbepaalde en onzekere belofte, ten andere, mits die wèl worde uitgevoerd, in het onmiskenbaarste belang ook van Nederland. Maar op de voorwaarden die de Schrijver er aan verbindt, mag de kolonist wenschen, dat anderen zich met de beschaving, vooral van

(1) In dit opzigt zou dus het verschil tusschen dit stelsel en dat van Centralisatie, zoo als dat oorspronkelijk was voorgeslagen, alleen daarin bestaan, dat de eigenaars minder hadden genoten en de pachters gedwongen bankbreukig moesten worden; dat de regering iets minder had uitgegeven, maar ook zonder eenig voordeel voor de kolonie en zonder eenigen waarborg of voordeel voor het Vaderland. Nederland zou evenzeer als bij het stelsel van Centralisatie, maar nu trapsgewijs, in het bezit komen van een groot deel van de koloniale eigendommen, en nu alleen naar gelang die van onwaarde werden, en aan het Land evenmin voordeelen konden geven als aan hunne vroegere bezitters, zonder daarin nieuwe kapitalen te vestigen. Aan landbezit ontbreekt het Nederland in Suriname niet, en woningen, die gene bewoners vinden, en fabrijken, waarin geen voordeelig bedrijf wordt uitgeoefend, zijn beide gelijkelijk van onwaarde. En wat zou bij dat alles het lot én van de vrije koloniale bevolking, én van den slaaf worden?

nieuw over te brengen Afrikanen, belasten, want die zouden hem vrij wat meer kosten, dan zij op die wijs voor hem verdienen zouden, en op die voorwaarden, zal men niet vele particuliere fortuinen vinden, die het kunnen ondernemen.

Wij zullen in § 2 de voorwaarden zien, die de Schrijver aan dit voorschot, in het belang van den slaaf, meent te moeten verbinden, en daaruit kunnen afleiden of aanvoer van meer arbeiders voor den kolonist onder die bepalingen wenschelijk zou zijn.

§ 2.

Welke verpligtingen het daartegen overstelt, hetzij voor hem zelven of voor den pachter.

Om op het voorschot, in de vorige § vermeld, aanspraak te kunnen maken, worden óf den eigenaar óf den pachter de volgende verpligtingen opgelegd (1):

1o.) »Het persoonlijk beheer der pacht (2)."

Men zal erkennen, dat deze voorwaarde een bezwaar is, vooral daar bij het verdeeld eigendomsbezit zoo weinige afwezige eigenaren in de mogelijkheid zijn, aan die voorwaarde te voldoen, en het dus voor de meesten een' gedwongen verkoop van hun pachtregt *à tout prix* wordt (3).

2o.) »De terugbetaling van den besteden prijs aan de Rege»ring als een pachtloon, berekend in jaarlijksche termijnen over »een tijdvak van 11 jaren, met eene rente van 5 pCt., dus »1 pCt. meer dan die der obligatiën (4)."

---

(1) Wanneer er bij eene transactie als deze bezwarende bepalingen bestaan, drukken die — onverschillig of zij aan den eigenaar of aan den pachter worden opgelegd — op den eerste; omdat in het laatste geval de pacht minder waarde heeft.

(2) Stelsel van q. o., bladz. 98.

(3) Wel zegt de Schrijver, dat de quasi-onteigening de afwezige eigenaren, die niet geneigd mogten zijn zich tot het besturen der pacht naar de kolonie te begeven, in staat stelt om tot eene liquidatie te geraken, daar de zoodanigen den bepaalden prijs ontvangen en hun regt op de pacht aan anderen verkoopen; maar dan diende hij wel eerst te bewijzen, dat dit regt op de pacht, waarde had voor den soliden pachter, vooral bij de voorwaarden, die hij daaraan verbindt: hoe gezonken toch de eigendoms-waarde thans zij, wordt die zeker niet verhoogd, door er hoogst bezwarende voorwaarden aan te verbinden.

(4) Stelsel van q. o., bladz. 99 en 100.

Welke de billijkheids-motiven voor Nederland zijn mogen — hetgeen de Schrijver steeds schijnt te beschouwen, als had het bij het bestaan der kolonie niet het minste belang, en was haar dat gevolgelijk niet de minste opoffering waard — zoo is dit ontwijfelbaar, dat het eene bezwarende voorwaarde is voor den geldopnemer (1).

3°. »Goede behandeling der arbeiders."

Deze voorwaarde is allezins billijk, voor zoo verre die mogelijk is; niet als die den eigenaar of den pachter in de onmogelijkheid stelt, om aan de op zich genomen verpligting te voldoen; de Schrijver zal ons inlichten, wat hij daaronder verstaat.

»Bij afzonderlijke reglementen moet bepaald worden (2):

a) »Voeding, volgens de daarvoor aangegeven wetenschappe-»lijke grondslagen."

Zoo als ik meen bewezen te hebben in Hoofdstuk 7 van het Eerste Stuk, is deze alleen verkrijgbaar door eene aanzienlijke vermeerdering van uitgaven.

b) »De uitdeeling der kleeding."

Het spreekt van zelf, dat daarmede bedoeld wordt: gelijk-

---

(1) Ik beweer alléén, dat het eene onéreuse voorwaarde is, dat men geld opneemt tegen 4 pCt. en er 5 pCt. rente van betaalt, behalve nog de kosten van eene dubbele hypothecaire overdragt in 11 jaren, waaromtrent de Schrijver niet bepaalt wie die dragen zal. — Geenszins meen ik te zeggen, dat men in Suriname niet aan den kundigen en eerlijken planter of directeur geld tot 5 en 6 pCt. zou kunnen voorschieten, met volkomen vertrouwen, dat hij én aan zijne verpligtingen zou voldoen, én er zelf een welgesteld man bij kon worden; dit zou geheel strijdig wezen met hetgeen ik vroeger heb beweerd, en ook nog waarheid acht te zijn; maar die mogelijkheid is verbonden aan de volgende voorwaarden:

1. Dat de geldopnemer kundig en eerlijk zij.

2. Dat het te geven voorschot ten volle toereikend zij, om den ondernemer in staat te stellen tot de uitgaven die zijne onderneming vordert, en daardoor zijn belang en dus ook dat van den geldschieter te behartigen.

3. Dat hem geene voorwaarden worden opgelegd, die de voordeelen zijner onderneming vernietigen, en hem dus eerst zelven verarmen en ontmoedigen, en hem ook daardoor buiten staat stellen aan zijne verpligtingen te voldoen.

(2) Stelsel van q. o., blz. 102.

matige uitdeeling naar het thans op goede plantaadjen bestaande gebruik, anders ware de bepaling overbodig. Hoe billijk op zich zelven vordert ook die bepaling eene vrij aanzienlijke vermeerdering van uitgaven over het algemeen der kolonie, omdat nu die uitdeeling niet gelijkmatig plaats vindt; want eigenaren van verachterde bezittingen konden niet regelmatig daaraan voldoen.

c) »Regeling der uren van verpligten arbeid."

Die was geregeld door de bepaling van den dag, die 9½ à 10 arbeids-uren toeliet; de bedoeling van den Schrijver is blijkbaar die terug te brengen op 7½ arbeids-uren daags, zoo als dit thans in de Engelsche bezittingen schijnt te zijn geregeld (1). Dit wordt wel niet stellig gezegd, maar het blijkt toch genoeg uit de bepalingen omtrent den Afrikaan, die men wil overbrengen (2), dus eene vermindering van arbeid van 12 werk-uren per week voor iederen arbeider, eene volstrekt nuttelooze zaak, wanneer men die niet tot dagen bijeen voegt (3), en dan een werkverlies veroorzakende van 1½ oude werkdagen per week, en gevolgelijk eene in evenredigheid verminderde opbrengst van $\frac{2}{9}$ van het product.

d) »Inrigting der hospitalen en de verzorging van zieken, »kraamvrouwen en jonge kinderen."

Alle hoogstbelangrijke maatregelen op zich zelven, die men echter erkennen zal, dat dáár, waar zij behoefte zijn, ook vermeerdering van uitgaven vorderen.

e) »De godsdienstige opleiding door de zorg der pachters »aan den arbeider te geven."

De Schrijver spreekt *hier* alléén van de zorg der pachters, niet van de kosten, die een wetenschappelijk godsdienstonderwijs, zoo als hij dit zelfs voor den pas overgebragten Afrikaan vooronderstelt, vorderen zou (4).

---

(1) Stelsel van q. o. blz. 61.

(2) Aldaar, blz. 67. »De uren van den arbeid voor den aangevoerde vrijën »arbeider, worden zóódanig geregeld, dat de arbeider voldoenden tijd »over heeft, om tot voordeel nog eenig eigen werk te doen, of zijne »kennis uit te breiden."

Dit geldt nu wel alleen den pas overgebragten arbeider, maar wie zou het mogelijk achten, dat de slaaf, met dit voorbeeld voor oogen, zich aan een' langer duur van dagarbeid zou onderwerpen, en dat met zeer veel regt. Hij toch arbeidt meer in gelijken tijd en zijn arbeid is nuttiger.

Den nieuw aangevoerden Afrikaan moet men eerst nog zelven den landarbeid leeren.

(3) Door mij aangetoond in dit Tweede Stuk, blz. 150, de noot.

(4) Daar, bij hunne overige bezigheden, het geven van een wetenschap-

f) »De wijs van straffen door tusschenkomst der autoritei-»ten, onder bijvoeging van de bepaling, dat de regering het regt »zal hebben alle misbruiken, die in de huiselijke jurisdictie »zijn ingeslopen, af te schaffen (1)."

4e. Als laatste voorwaarde wordt er nog deze bijgevoegd: »Dat het den pachters ten pligt worde gesteld, om, onder aan-»leiding der regering, mede te werken tot het invoeren van »verbeteringen in landbouw en fabrijkwezen (2)." Wat de Schrijver daarmede bedoelt zegt hij iets later: »hij heeft het oog op het invoeren van den ploeg en de bemesting (3), en op het verlaten

---

pelijk en Godsdienstig onderwijs niet algemeen kan verwacht worden, van het landbouwend personeel, dat men zich voorstelt, en het evenmin staatkundig als billijk schijnt, dit op den duur te verwachtén van een bijzonder Godsdienstig Genootschap, welks leden het niet eens allen in onze moedertaal kunnen geven, en daar Nederland wordt vooronderstelaald niet met kosten te mogen worden bezwaard, is het natuurlijk, dat men uit de bepaling van de zorg voor het onderwijs, het gevolg afleidt, dat de bedoeling is, dat de pachter daarvoor den noodigen tijd niet alleen geeft, maar er ook de kosten van draagt, zoo lang de onderwezene die zelf niet dragen kan, dat is, zoo lang hij onder arbeidsverpligting ligt, zoo ook bepaalt het de Schrijver (bladz. 67) voor den Afrikaan.

(1) Voor zoo verre het kapitale, of slechts meer ernstige correctiën betreft heeft die bepaling sedert lang, indien niet als wet, dan toch als algemeen gebruik bestaan. De bedoeling kan dus alléén zijn, dat de pachter, die de werktaken moet opleggen en regelen, waar onwil of verzuim bij den arbeider bestaat, de tusschenkomst van eene verwijderde autoriteit moet inroepen, om daarvoor, zelfs met betrekking tot zijne huisbedienden, de straf toe te passen, en daardoor vervalt zijn geheel gezag en zullen de overtredingen zich tot in het oneindige vermenigvuldigen.

(2) Hoe doelmatig het ook op zich zelf zij, dat er verbeteringen in de kultuur kunnen worden ingevoerd, komt het mij voor geenszins hetzelfde te zijn den landbouwer, die voorondersteld moet worden kunde van zijne zaak te hebben, de kultuur, welke hij drijven zal, en de wijs, waarop hij die zal uitoefenen, te doen voorschrijven, en dat door een gouvernement, hetwelk in den regel moet vooronderstelaald worden, er niets van te weten, want niet altijd heeft men een' gouverneur, die, zoo als de Baron de Raders, den landbouw behartigt, en waar hebben de ondergeschikte beambten hunne kunde van kultuur opgedaan? Geheel iets anders toch is het wanneer, zoo als in onze O. I. bezittingen, het gouvernement duurzaam het beheer der kultuur op zich neemt, of het ook maar tijdelijk voert, zoo als ik het voor Suriname heb voorgeslagen, in dat geval toch kiest het daartoe een koloniaal landbouwkundig personeel.

(3) Dit zal het onderwerp van het volgende Hoofdstuk uitmaken.

»van sommige kulturen en het bijeentrekken der arbeidende »magt, ter bevordering van centrale fabrijken."

De voorwaarden dan, waarop de eigenaren dat voorschot zouden genieten, waren: 1º beperking van regten, 2º vermeerdering van uitgaven, 3º vermindering van inkomsten.

Ontwijfelbaar zijn de vorderingen van den Schrijver zoodanig, dat ieder weldenkend mensch begeeren zal, dat die, voor zoo verre daartoe mogelijkheid is en daaraan behoefte bestaat, hoe eer hoe beter in vervulling komen, maar juist in het belang van den slaaf moet men die vorderingen binnen de grenzen der mogelijkheid beperken, en niet den Europeschen kapitalist voorwaarden opleggen, die alle voordeelige geldbelegging in de kolonie onmogelijk maken. Edel is het naar de bevordering van een menschlievend doel te streven, maar wanneer de voordeelige uitkomsten slechts op gissing berusten en het bewezen kan worden, dat de gekozen middelen tot eene juist tegenovergestelde uitkomst leiden moeten, dan zijn het, naar de uitspraak van den Schrijver zelven, Utopiën (1), en dat de vorderingen van den Schrijver in die uitgestrektheid, die hij er aan hecht, niet slechts onuitvoerbaar zijn, maar aan de mogelijkheid van Europesche kolonisatie een einde maken, acht ik deels reeds te hebben bewezen, deels volkomen uit het antwoord te volgen, dat ieder denkend mensch op de volgende vraag geven zal: Bestaat er in geheel Europa één persoon, hij zij landbouwer, fabrikant of partikulier, die het mogelijk zou achten op gelijke voorwaarden ook maar één dienstbaar gezin te houden? Die den arbeider, welke nu ⅓ van het product der landerijën, als loon voor zijn' arbeid trekt, door vermindering van arbeid, verhooging van onderhoudskosten, enz., nog nagenoeg een ander derde zou toeleggen; terwijl hij hem het laatste ⅓ schenkt, door hem zonder losprijs vrij te geven? en kan men zich bij mogelijkheid een' toestand voorstellen, meer slaafsch dan die van den landbouwer, op wien deze verpligtingen zouden rusten,

(1) Stelsel van q. o., blz. 23. »Ondernemingen, die op bloote vooronder»stellingen zijn gegrond, zijn Utopiën." Wanneer ik echter den Schrijver een' Utopist noem, dan acht ik dit geene beschuldiging; men kan Utopist en tevens een zeer edel mensch zijn: wie bewees dit meer dan Bernardin de St. Pierre? Maar wanneer eene regering of eene maatschappij, de uit het hart of de verbeelding gevloeide Utopiën, voor uitvoerbare zaken aanneemt, zonder die aan een rationeel onderzoek der mogelijkheid ten toets te brengen, wie heeft zij dan bij eene noodlottige uitkomst te beschuldigen?

en die dan niet dat gezin uit zijne dienst kan ontslaan (1)? die van derden zou moeten afwachten, dat zij het tot eenen arbeid verpligten, dien hij zoo veel regt heeft van hen te vorderen, en die zich dan nog daarenboven de verpligtingen zou moeten laten voorschrijven door menschen, die hij althans meent, dat minder weten dan hij zelf, *wat* hij verbouwen zal en *hoe* hij het verbouwen zal.

En dit zijn toch de voorwaarden, die het pachtstelsel den pachter als pligt oplegt, niet omtrent één, maar omtrent 50 of 100 gezinnen (2).

Zoo veel als de Schrijver zelf stel ik belang in het welzijn van mijn Vaderland, in dat der kolonie en ook in dat van den slaaf, dien ik, op wat lagen trap ook van beschaving, voor mijn' natuurgenoot houd; — maar het is de overtuiging, dat dit welzijn slechts het gevolg kan zijn, van rationele middelen,

---

(1) De Schrijver noemt de vroegere directeuren: „afhankelijke wezens, al- »leen geschikt om den beul over de slaven te spelen." (Stelsel van q.o., blz. 81.) En toch waren die slechts afhankelijk, even als ieder lid der maatschappij dit behoort te zijn, van de over hen gestelde magten; en dat is ook het voorschrift van het Evangelie. Maar zijne pachters worden afhankelijk van de onder hen gestelde arbeidende magten. Kan men op redelijken grond vooronderstellen, dat eenig mensch, die bij mogelijkheid een ander bestaanmiddel geopend ziet, op die voorwaarden de pacht aanvaarde, met eene andere bedoeling, dan te leven zoo lang het voorschot duurt? Kan men zich vooral verbeelden, dat zonen en betrekkingen van eigenaars, of dat eenig door bezit van tijdelijke middelen onafhankelijk mensch, die over de verpligtingen, welke hij op zich neemt, kan oordeelen, zich daarmede belasten zal?

(2) Met regt merkt de Schrijver aan, dat het nieuwe stelsel van kultuur in de O. I. als met een' tooverslag contractanten derwaarts heeft gelokt. Maar dat stelsel dankt men aan de groote inzigten van een' doorkundig landbouwer en staatsman, den Graaf VAN DEN BOSCH, en de verpligtingen, die den contractanten werden opgelegd, waren niet die van het pachtstelsel; en wel verre van de ondernemers aan voor hen drukkende banden te leggen, verzekerde hun de bepaalde afkoopsom, de meest liberale ondersteuning, om de bezwaren, die, vooral in den aanvang, aan landontginning zijn verbonden, te boven te komen; daardoor hebben zich zelfs zij in den landbouw verrijkt, die vroeger geene landbouwers waren, en wel verre dat dit het Vaderland benadeeld heeft, mogt het daarvoor tot de meest gezegende gevolgen leiden. Vooral als men er niet aan hecht, om alleen de dadelijke winsten te berekenen, en niet gewoon is de heilrijkste vruchten, die een land uit het bezit van koloniën trekt, uitbreiding van handel en zeevaart, moedwillig voorbij te zien.

die mij het eerst de pen deed opnemen, om zijne stellingen te wederleggen.

Niet uit onnoodige werkvermindering, en vermeerdering der uitgaven voor den arbeider, alvorens hij die zelf kan bestrijden, kan die verhooging der koloniale inkomsten volgen; maar omgekeerd kan een stelsel, dat de verhooging daarvan waarborgt, het krediet doen herleven en de mogelijkheid daarstellen én om het lot van den arbeider te verbeteren, én om hem, door de Emancipatie, terstond van het wezen der slavernij te ontslaan, en hem trapsgewijze tot vrijën arbeider, regtmatig grondbezitter, en daardoor tot de redelijke kennis van hooger maatschappelijke regten en pligten op te leiden, en zijne zedelijke en godsdienstige beschaving te bevorderen. Die verhooging nu van het koloniaal inkomen neemt de Schrijver aan, dat een gevolg van zijn stelsel moet worden. Het erkend koloniaal zuiver inkomen van al de gezamentlijke bezittingen is thans $1\frac{1}{4}$ millioen; de bepalingen, die de Schrijver in het belang van den slaaf vordert, zouden dat overschot nagenoeg tot niets terugbrengen, zoo al niet een te kort veroorzaken. Om dus de uitgaven mogelijk te maken, moeten erkend bewezen inkomsten daar tegen overstaan, en dan nog bestaat er geene vergoeding voor de Emancipatie, tenzij die hooger waren, dan het tegenwoordig bedrag. Uit de berekeningen van den Schrijver zal blijken, welke waarborgen het door hem aanbevolen stelsel voor de verhooging der inkomsten oplevert.

§ 3.

Rekenkundige grondslagen, waarop de te verwachten voordeelen zijn gebaseerd.

Twee zaken waren noodig te bewijzen, om het stelsel, waarvan de Schrijver het herstel en den bloei der kolonie verwachtte, op rekenkundige grondslagen aan te bevelen. In de eerste plaats, dat het aan Nederland een' voldoenden waarborg opleverde voor het verleend krediet; ten andere, dat het pachtregt voor solide pachters eene waarde had boven het verstrekte voorschot; anders toch ware dit voorschot alleen te beschouwen als een afkoop, waarvoor de eigenaren hunne bezittingen afstonden, het aan het lot overlatende, of er van den verkoop van hun pachtregt nog iets kwam (1), en had Nederland voor

(1) Zeer weinige eigenaren zijn, zoo als ik reeds vroeger aanmerkte, in het

zijn voorschot geen' anderen waarborg dan de tegenwoordige waarde der bezittingen, onder de verpligting van de werkbare magt te onderhouden, overal waar behoeftige pachters in gebreke bleven, of wel den slaaf aan zijn lot over te laten, hetgeen zeker het middel niet zou zijn, om hem tot hooger beschaving op te voeren.

Om nu in de eerste plaats den waarborg te bewijzen, die de kolonie voor het door Nederland te verleenen krediet oplevert, geeft de Schrijver twee zeer uiteenloopende berekeningen van de tegenwoordige netto opbrengst der kolonie.

Volgens de eerste (1) bedraagt het bruto-revenu . .	ƒ 4,136,000
de uitgaven	- 2,450,000
blijft een zuiver revenu van .	ƒ 1,686,000.
Volgens de tweede (2) is het bruto-revenu .	ƒ 5,685,000
de uitgaven	- 1,938,070
blijft een zuiver revenu	ƒ 3,746,930.

geval van hunne bezitting zelven te kunnen pachten; de meesten zouden dus, in overeenstemming met den voorslag van den Schrijver, genoegen moeten nemen met het bepaalde voorschot te ontvangen en hun regt op de pacht, dat is dus op hunne bezittingen, te verkoopen aan anderen, die in de kolonie waren, of er zich heen wilden begeven, om onder de nieuwe orde van zaken, hunne fortuin te beproeven. Dit bewijst vooreerst, dat, gelijk ik vroeger zeide, het verstrekte voorschot grootstendeels in Europa zou blijven, en dus niet wel in de kolonie tot verbetering der kultuur kon worden aangewend. Maar wie zouden nu de koopers der pacht worden? Zal het de kundige, maar onbemiddelde kolonist zijn? Die kan, gelijk ik almede reeds aanmerkte, het pachtregt niet koopen dan op krediet; veel minder kan hij nog daarenboven gelden vinden, om verbeteringen in den landbouw in te voeren (1). Zal het dan een niet deskundige Europeaan zijn, die vertrouwen stelt in den staat van zaken? zal die zich, als hij kapitalist is, zelf naar de kolonie begeven, om beheer over eene zaak te voeren, waarvan hij geene kennis heeft, en waarom zou hij dan liever het regt van pacht koopen, dan vroeger den eigendom? Of zal het, zoo als de Schrijver zich ook schijnt voor te stellen, de kolonist zijn, uit de Engelsche bezittingen? Ja, indien hij däár, tengevolge van even verkeerde maatregelen eerst geruineerd is, en nu beproeven kan in onze koloniën door krediet zijne fortuin te herstellen, terwijl hij, bij mogelijke mislukking, toch niets verliest; maar nimmer als hij de verpligtingen kent, die hij op zich neemt en hij die als eerlijk man wil naleven, nimmer zoo lang hem bij mogelijkheid, een ander bestaanmiddel open is.

(1) Stelsel van q. o., *blz.* 96.

(2) Stelsel van q. o., *blz.* 97.

(1) Dit toch kon reeds de vroegere eigenaar alleen op persoonlijk vertrouwen, niet op hypotheek van koloniaal eigendom.

»Dit resultaat is," zegt de Schrijver: »vrij wat gunstiger »dan het vorig berekende," — *dat is onwederlegbaar* — »en wij zien »er geen bezwaar in, hetzelve als waarheid aan te nemen, uit »aanmerking, dat de onkosten op eene suiker-plantaadje, hier »tot grondslag genomen, veel meer bedragen dan op koffij- en »katoen-plantaadjen; terwijl het grootste gedeelte der revenuën »van Suriname in Nederland genoten wordende, niet met juist- »heid kan worden opgegeven (1)."

Ongelukkig voor Suriname en de goedbezitters, is dit laatste gedeelte van de aangehaalde plaats minder onwederlegbaar dan het begin; ik zal mij bepalen met daaromtrent aan te merken, dat onder de inkomsten het hoofd-artikel, de suiker, is berekend tegen *f* 24.— de 100 kilo; terwijl die in de eerste begrooting berekend is op slechts *f* 15.— de 100 kilo. — Dat de eerste begrooting en niet de tweede juist is, blijkt uit de opgaven van den Schrijver over Centralisatie, en die, welke in mijne begrooting is aangenomen. Die van den Schrijver over Centralisatie, meerjarigen doorslag over het geheel product der kolonie, bedroeg *f* 13.10 per 100 kilo, terwijl de mijne over slechts ééne plantaadje, in tienjarigen doorslag, circa *f* 15 aanwees, en dus met de eerste opgaaf van den Schrijver over q. o. overeenkomt (2).

---

(1) Toch wel de afschepingen van producten, zoo naauwkeurig als voor soortgelijke berekeningen gevorderd wordt, anders waren alle statistike berekeningen volstrekt zonder belang, en dat is iets, dat alleen hij beweren kan, die het gewigt daarvan niet begrijpt.

(2) Naauwkeuriger bedraagt de bij mij verkregene uitkomst, gelijk in mijne berekening is opgegeven (Eerste Stuk, blz. 64.) *f* 14,87⁵ per 100 kilo. Het verschil tusschen mijne uitkomst en die van den Schrijver over Centralisatie, heb ik reeds vroeger gemeend aan beter fabrikaat te moeten toeschrijven (Eerste Stuk, blz. 164, 1e noot), omdat het resultaat van dien Schrijver over meer plantaadjen, dus ook over de zoodanigen, die wegens gebrekkige fabrijk-inrigtingen onvoldoende kwaliteit suiker leveren, en daardoor niet gelijken prijs bedingen kunnen, berekend is; dit in aanmerking nemende, zal men in de merkwaardige overeenstemming van drie berekeningen, op verschillende tijden en wijzen toegepast, de meest voldoende bevestiging vinden, dat men, zoo ver menschelijke vooruitzigten dit gedoogen, op dien prijs rekenen kan, overal waar het fabrikaat in gewonen maar behoorlijken staat is. Onderzoekt men nu, van waar dit nog al in het oogvallend onderscheid ontstaat, dat dezelfde Schrijver in de eene berekening, over de algemeene baten eener kolonie, het hoofdproduct taxeert op *f* 15, in de andere op *f* 24 per 100 kilo, beide gelijkelijk netto gewigt berekend, dan komt men tot de hoogst mogelijke waarschijnlijkheid, dat de ¶, ver-

Maar de Schrijver neemt dan ook deze latere berekening niet aan, »want," zegt hij : »wij kunnen ons te vreden stellen, met de »eerste berekening, omdat zij aantoont, dat Suriname ruime »waarborgen aanbiedt voor de aflossing der schuld, waarmede »*(casu quo)* Nederland zich zou belasten."

Dit is volkomen waar, in 11 jaren toch beloopen de inkomsten, volgens den eersten en juisten grondslag, netto *f* 18,546,000.

De uitgaven voor terugbetaling van den borgtogt van Nederland, met de rente à 5 pCt. vorderen in gelijken tijd slechts	» 12,600,000.
latende een surplus van	*f* 5,946,000.

En die uitkomst biedt dus een' voldoenden waarborg aan voor het door Nederland verleende krediet, mits men die inkomsten niet vermindere. Maar ongelukkig brengt nu het stelsel van den Schrijver mede, zoo als ik heb aangetoond:

1°. Door vermindering van arbeid, eene vermindering gelijkstaande met ²/₉ van het vroeger product.

2°. Door kostbaarder voedingstelsel, meer behoorlijke uitdeelingen, betere hospitaal-inrigtingen, onderwijs, enz., verhoogde *uitgaven*. Daar de tot onderhoud noodige uitgaven nu, p. m., 1½ millioen per jaar bedragen, schat men die vermeerdering zeer laag, als men die op ½ millioen per jaar berekent ; over de 40,000 personen is dit slechts iets meer dan *f* 12 's jaars per hoofd ; alleen voor het veranderd voedingstelsel, als dit naar de verlangde opgaaf zou worden ingerigt, zou meer dan die som gevorderd worden.

Dit bewijst dus wel, dat, zal de kolonie waarborgen voor het voorschot opleveren, er andere bronnen voor bestaan moeten, en dat de verlangde en deels wenschelijke en nuttige verbeteringen, óf de koloniale bezittingen van onwaarde maken, óf het gevolg zijn moeten van verhoogde inkomsten.

De bronnen, waaruit die moesten vloeijen, moest dus de Schrijver bewijzen, en wat neemt hij nu, behalve deze fautive berekening, als zoodanig aan? Niet één' rekenkundigen grond meer, maar de volgende redeneerkundige gronden :

kregen door de suiker-plantaadjen, sub Bijlage lett. B, zijnde netto Amst. ℔ in de kolonie, door den Schrijver abusief voor gelijke netto ℔, in Nederland uitgeleverd, zijn aangezien, en dat hij de *f* 24, hetgeen de onzuivere waarde der 100 kilo te Amsterdam is, op die 100 netto kilo heeft toegepast, die proportioneel maar *f* 12,75 waarde zouden gehad hebben. (Stelsel van Centr., Bijl. B.)

a) De krachtige impulsie, die de kolonie zou ontvangen, door het dadelijk beheer van belanghebbenden:

Volgens de uitspraak van den Schrijver zelven (zie de noot op blz. 212) is dit eene Utopie, want het grondt zich alleen op eene vooronderstelling; overigens heb ik, zoo ik meen, in het hoofdstuk handelende over administratie bewezen, wat men van het eigen beheer meer dan van de administratie met grond kan verwachten; door dit hooger te stellen, zou ik gemeend hebben, zelf in Utopiën te vervallen (1). Bewees de Schrijver, dat zijne pachters bemiddelde menschen waren, die gelden in den landbouw belegden, dan zou zijne vooronderstelling ophouden eene Utopie te zijn, omdat dan die gelden evenzeer renten zouden afwerpen, als vroegere in den landbouw gevestigde kapitalen.

b) De tweede oorzaak, waaruit de Schrijver eene vermeerdering van inkomsten afleidt, is nog grooter Utopie dan de vorige. Zij is namelijk deze: de *mogelijke* aanvoer van Afrikaansche emigranten; om nu eene vermeerdering van het koloniaal inkomen te gronden op eene zaak, die nog maar alleen wordt vooronderstelde, *dat mogelijk zal plaats vinden*, is geen aannemelijke grond.

Ik meen bewezen te hebben, dat én de rekenkundige gronden, die de Schrijver daarvoor opgeeft, én de redeneerkundige gronden, waarop hij verwachtingen bouwt voor eene *mogelijke* toekomst, niet alleen geen de minste solide waarborg zouden zijn voor het krediet, dat, naar zijn oordeel, Nederland daarop had kunnen geven, maar dat het pachtstelsel of het stelsel van *quasi-onteigening* den waarborg zouden wegnemen, die het inkomen der kolonie

(1) Ik heb meer dan één' eigenaar in de kolonie gekend, en van nog meerderen gehoord, wier ondernemingen in den landbouw, door gebrek aan kunde, mislukten, en ook anderen, die, den landbouw in de kolonie zeer goed kennende, er in slaagden; maar ik twijfel of wel een der laatsten zijn inkomen bij eigen beheer hooger zou aanslaan, dan het door mij is berekend, dat is op $11\frac{1}{2}$ à 13 pCt. van zijn in de onderneming gevestigd kapitaal, in plaats van $9\frac{1}{2}$ à $10\frac{1}{2}$ pCt. bij administratie, dus voor eene plantaadje, die hem, met den slaveneigendom, *f* 300,000 kost, *f* 6,000 à *f* 7,000 jaarlijks inkomen meer, ingeval hij er zelf zijne kunde en vlijt aan toewijdt. Dat dit nu voor dien eigenaar eene waarde kan hebben, die het voor hem wenschelijk zou maken, als hij onverdeeld eigendomsbezitter was, in de kolonie te wonen, ontken ik niet; maar die waarheid is niet algemeen waar, zij is niet waar voor hem, die maar *f* 50/m. in zijne zaak heeft, en er slechts 2 pCt. van trekt; voor hem toch is het verschil slechts *f* 150 per jaar, als dat inkomen met 3 pCt. verhoogd wordt.

voor een te verleenen krediet thans nog aanbiedt, mits men het niet door onmogelijke eischen absorbere (1).

---

(1) Men heeft zich Nederland en de kolonie slechts als personen voor te stellen, om overtuigd te zijn, dat de waarborg, die de kolonie kan geven, zeer solide is, mits men die niet door ongepaste bepalingen den bodem insla. Men stelle zich, b. v., Nederland voor als een vader, wiens zoon — en dit is, dunkt mij, geen onjuist beeld — de kolonie, zich door oorzaken, waaraan hij zelf geene schuld heeft, in geldelijke verlegenheid bevindt. Die zoon toont zijn' vader door onwedersprekelijke bewijzen aan, dat hij een inkomen heeft van 1¼ millioen 's jaars, maar dat hij bij dat inkomen onmogelijk kan blijven bestaan; dat zijne zaken moeten verachteren en hij tot volslagen armoede vervallen zal, indien hij niet nog meer inkomsten uit zijne affaire kan maken. Hij bewijst evenzeer, dat die affaire toelaat om van daarin doelmatig belegde gelden, 10 pCt. rente te maken, en verlangt nu een kapitaal tegen 5 pCt. rente te kunnen opnemen, om dat in billijke termijnen af te lossen, onder waarborg van zijn tegenwoordig revenu; maar om dat krediet te vinden, behoeft hij den borgtogt van zijn' vader. Deze stelt ongetwijfeld het hoogste belang in het welzijn van zijn' zoon, die steeds, naar vermogen, en nog heden, tot den bloei van zijn geheel gezin heeft bijgedragen, en die, indien hij tot armoede verviel, niet alleen zou ophouden, daartoe in de mogelijkheid te zijn, maar zelfs ondersteuning behoeven zou; maar die vader heeft een talrijk gezin en mag de belangen zijner overige kinderen niet in de waagschaal stellen. Niet dus uit wantrouwen omtrent den zoon, maar omdat hij verantwoordelijk is, moet hij de meest mogelijke zekerheid vorderen. Hij twijfelt of het bestuur, dat door zijn' zoon over het werkvolk wordt gevoerd, doelmatig is, en wenscht daarin verbetering. Nu biedt de zoon aan, het beheer over zijne zaken, tot aan de geheele kwijting der schuld en de aflossing van den borgtogt, aan den vader over te dragen, mits het surplus der inkomsten door hem blijft genoten worden. De vader kan daardoor zijnen overigen kinderen den meest volledigen waarborg geven, dat de opgenomen gelden tot geene andere oogmerken dan tot uitbreiding der zaak strekken, en dus blijkbaar reeds daardoor tot verhooging der zekerheid van het onderpand dienen zullen; en ook, dat de dienstbaren zóó zullen worden beheerd en behandeld, als hij begrijpt noodig te zijn, om hen hunnen dienstpligt met ijver te doen vervullen. Is het in dat geval niet blijkbaar, dat het bestaand inkomen een zeer wezentlijke waarborg is, dat de gegeven zekerheid zoodanig is, als de meest gemoedelijke vader, die in het belang zijner overige kinderen kan vorderen? dat zijn en hun belang gelijkelijk gebieden den hulpbehoevenden zoon door zijn krediet te schragen, en dat hij geregtigd is, onder den zegen van het Opperwezen, daarvan de gunstigste uitkomsten te verwachten? En dit is, indien ik mij niet bedrieg, ook een beeld van hetgeen het stelsel van Centralisatie kon zijn, indien het met de door mij voorgeslagen wijzigingen verbonden werd.

Wat nog overblijft te onderzoeken is de rekenkundige grond voor hetgeen door den Schrijver wordt beweerd (1), dat de pacht der bezittingen, nadat de eigenaar het bepaalde voorschot zou ontvangen hebben, nog eene zeer wezentlijke waarde had voor den pachter, om hem, na het overnemen der schuldverpligting van den eigenaar jegens het gouvernement, voor de overname van het pachtregt eene billijke vergoeding aan dezen te doen aanbieden, en gevolgelijk een bewijs te leveren, dat hetgeen de Schrijver noemt eene *quasi-onteigening*, eene zeer wezentlijke onteigening tegen eene volstrekt onbeduidende vergoeding zijn zou (2).

---

(1) Stelsel van q. o., bladz. 98. »Onze Bijlage litt. B bewijst, dat »de pacht eener Surinaamsche plantaadje, *onder de gestelde voor-»waarde*, veel waarde voor den ondernemer heeft, daar zij hem in staat »stelt, boven het pachtloon, eene schuldvordering, bijna gelijk staande »aan de waarde van het goed, binnen den bepaalden tijd geheel af te »lossen, en dan nog eene aanzienlijke overwinst te behouden. Kan dus »een buiten de kolonie woonachtig eigenaar, die willens is tot liquidatie »te geraken, bij den prijs van zijn goed, het te min ontvangene beko-»men, bij het verkoopen van zijn regt op de pacht, dan behoeft men »niet beducht te zijn, dat zich daarvoor geene koopers zullen opdoen."

(2) Hoe onredelijk de door den Schrijver bepaalde onteigeningswaarde zijn zou, indien de goedbezitter, boven de door hem bepaalde som, niet nog eene aanzienlijke pachtwaarde kon bedingen, blijkt ten duidelijkste uit het volgende. Volgens de onteigeningswaarde van *f* 500 per hoofd, voorgeslagen door den Schrijver over Centralisatie, is het minimum der schaalprisatie *f* 175, het maximum *f* 750. (Stelsel van q. o., bladz. 92.) Ook hij zelf wil eene schaalprisatie (bladz. 88), die dan ook billijk is; de regeling daarvan is hier van minder belang; wij zullen dus gelijke verhouding als de vorige vooronderstellen; veranderde die verhouding, dan zou het slechts nadeeliger voor den een' en gunstiger voor den anderen worden, maar de uitkomst over het geheel bleef dezelfde. De Schrijver neemt nu voor den *quasi-onteigenings-prijs* aan, gemiddeld *f* 250 per hoofd, dat is de helft van den prijs, welke door den Schrijver over Centralisatie als billijke afkoopsprijs werd voorgeslagen. Had nu het pachtregt, bij verkoop, geene waarde, dan ontving de eigenaar der minst voordeel gevende plantaadje *f* 87,50 per hoofd slavenmagt, die der meest voordeel gevende *f* 375.—, in obligatiën rentende 4 pCt., vooronderstelde de volle kapitaalwaarde te hebben, dus over 300 hoofden de eerste *f* 26,250:—, rentende à 4 pCt., *f* 1050.—, de andere *f* 112,500.—, aan rente gevende, ook à 4 pCt., *f* 4500.—. Wat de eerste thans aan rente ontvangt, is mij onbewust, maar toch zeker, over 300 hoofden, meer dan dat bedrag; de tweede maakt nu, naar mijne berekeningen, p. m. *f* 26,000.— à *f* 30,000.—. Naar de berekening van den Schrijver zelven, sub Bijlage litt. B, *f* 58,000.— zuiver revenu.

Het moet dus wel bewezen zijn, dat het pachtregt voor eene goede

Dat dit pachtregt waarde *had*, is onbetwistbaar. Wat ik beweer is, dat het niet genoeg is te bewijzen, dat eene bezitting waarde heeft, om ook te bewijzen, dat zij tegen die waarde verkoopbaar is, want dan ware ook het eigendomsregt thans verkoopbaar; dat, daarenboven, de door den Schrijver voorgestelde bepalingen er de waarde aan ontnemen, die het nog heeft, en dat de door den Schrijver aangevoerde rekenkundige gronden, welke strekken moeten, om het bewijs te leveren, dat de koop van het pachtregt gretige koopers — *mits ook betalers* — vinden zal, even onjuist zijn, als die, welke aan Nederland den te stellen borgtogt moesten waarborgen.

Het bewijs nu, waarop zich de Schrijver grondt, is van te veel belang, om het niet woordelijk af te schrijven; het luidt, bladz. 91 en 92, aldus: »Wij laten hier achter, sub. Lª. B., »eene berekening volgen, *ten grondslag hebbende* een' te Suriname »gevestigde plantaadje-eigenaar, die op zijne suikerplantaadje »ongeveer 300 slaven heeft, en die belast is met eene hypothe»caire schuld zegge van *f* 300,000. De berekening, rustende »op de recente opbrengst dezer plantaadje, *en waarbij geheel* »*gevolgd zijn de voorwaarden van ons verpachtingstelsel*, toont aan, »dat de hier bedoelde planter binnen den gestelden tijd van elf ja»ren aan al zijne verpligtingen, zoo wel die voortspruitende uit »zijne hypothecaire schuld, als die wegens pachtloon, zal kun»nen voldoen, en op het einde van dien termijn zuiver over»houden *f* 251,750."

Daar tegenover stelt de Schrijver eene berekening gegrond op het Centralisatie-stelsel, aantoonende dat, volgens dit stelsel, een bezitter, die zich onder gelijke omstandigheden bevinden zou, in gelijken tijd nog met een' schuldenlast van *f* 75,000 zou bezwaard blijven, zonder het vooruitzigt er zich ooit van te kunnen ontdoen, *omdat hij uit het bezit van zijn goed is gesteld.*

De in cureijf gedrukte aanmerking is juist, maar geldt niet tegen het stelsel, voorgedragen onder de door mij voorgeslagen wijzigingen, omdat daarbij de eigenaar in het bezit,

---

waarde te verkoopen zij, of de *quasi-afkoopsprijs* is buiten alle billijkheids-verhouding; want een revenu van *f* 4,500.— in de plaats te bieden voor een inkomen van *f* 58,000.—, of al ware het maar voor een inkomen van *f* 25,000.— zou toch wel geen' schijn van aannemelijkheid hebben.

hoewel niet afzonderlijk, en ook tijdelijk niet in het beheer van het goed blijft, en dan besluit de Schrijver met de woorden: » Deze cijfers » zijn meer dan boekdeelen vol redeneringen. Met vertrouwen verwij- » zen wij naar dezelve ter inlichting van hen, die zich, zonder naden- » ken, door schoonschijnende theoriën zouden laten wegslepen."

Volkomen erken ik met den Schrijver, dat cijfers meer bewijzen dan redeneringen, maar daarom ook moet men zeer voorzigtig zijn, hoe die te bezigen, en vooral hoe er gevolgen uit te trekken, om niet met den besten wil den oppervlakkigen beoordeelaar te misleiden.

Wat bewijst de Bijlage B? Zij geeft op, dat eene bepaaldelijk aangewezen suikerplantaadje jaarlijks rendeert, 600 vaten suiker van 1600 à 1700 ℔ *netto* Amsterd. gewigt, gevende tegen den berekenden prijs van *f* 120 per vat per jaar . *f* 72,000.—
en 200 puncheons rum à *f* 80. . . . . . 16,000.—

jaarlijksch bruto revenu	*f* 88,000.—
af jaarlijksch onderhoud	30,000.—
blijft netto	*f* 58,000.—

Uit deze berekening nu trekt de Schrijver het, mijns inziens, zeer onjuist gevolg, dat het pachtregt van *alle bezittingen* in de kolonie eene zeer verkoopbare waarde boven de gestelde onteigeningsprijs heeft.

Ik zal mij geen' twijfel veroorloven aangaande de verediciteit der opgaven, van een' eigenaar, die mij niet genoemd wordt. Kostbare fabrijk-inrigtingen kunnen tot een verhoogd rendement bijdragen, daarentegen echter verhoogen zij evenzeer het kapitaal, dat in de zaak is gevestigd, en daarom zijn hooge opbrengsten nog niet altijd een bewijs, van meerder voordeelen voor den eigenaar.

Verre ook van te ontkennen, dat er nog andere omstandigheden zijn, die voor korter of langer tijd tot een verhoogd product kunnen bijdragen, heb ik vroeger getoond (1), dat het algemeen bekend is, dat vruchtbare en voor die kultuur nieuwe gronden, tijdelijk, een veel hooger suikerproduct afwerpen, en daarop heb ik, bij het invoeren der Centralisatie, gemeend eene verhooging van 10 pCt. op het algemeen product, voor een aantal jaren te kunnen baseren (2).

Maar dit alles plaats gevende, zoo bestaat er nog een zoo in het oog

---

(1) Eerste Stuk, bladz. 50.
(2) Eerste Stuk, bladz. 46.

loopend verschil, tusschen de opgave van de opbrengst in suiker van deze plantaadje, en die, welke als algemeen erkende uitkomst van goede plantaadjen bekend is, dat men eene vergissing moet vooronderstellen (1), en aannemen, dat de Schrijver hetgeen in de opgaaf netto ℔ waren, in de kolonie gewogen, voor netto ℔ in Nederland uitgeleverd heeft gehouden, en den prijs over het netto product in Nederland gemaakt, heeft toegepast op het gewigt in de kolonie (2).

---

(1) Volgens de Bijlage B, waarop zich de Schrijver beroept, zou voor iederen slaaf hoofdelijk p. m. 3300 Amsterd. of 1650 Ned. ℔ Suiker, *Netto*, berekend zijn. Het geheele product der kolonie is 15 millioen Ned. ℔ *Bruto*, ook volgens des Schrijvers eigen opgaaf; deze zijn gelijk, volgens Amst. verkoop-conditiën, met p. m. 10½ millioen Ned. ℔ Netto (Stelsel van Centr., bladz. 135), en dit is het product van p. m. 16,000 hoofden (Stelsel van Centr., bladz. 24), en over de geheele kolonie geeft dit, berekend over ieder hoofd der generale slavenmagt, slechts p. m. 930 Ned. ℔ *Bruto* = p. m. 650 Ned. ℔ *Netto*. Op plantaadjen echter, die in goeden staat zijn, rekent men op 1200 Ned. ℔ *Bruto* = 850 Ned. ℔ *Netto* gewigt, als gemiddelde jaarlijksche opbrengst, hoofdelijk over de generale slavenmagt omgeslagen (Stelsel van Centr., bladz. 24), en dit is dus maar p. m. de helft van het product dat de plantaadje, *Sub. Bijlage, Letter B, Stelsel van q. o.* aangehaald, gezegd wordt jaarlijks ook hoofdelijk over dezelfde magt te geven.

(2) Neemt men nu aan, dat het gewigt der 600 vaten van 1600 à 1700 ℔ Amsterd. gewigt, waarvan die Bijlage L°. B spreekt, was het netto gewigt op plantaadjen — dat ook reeds alleen door de opgaaf in Amst. ℔ waarschijnlijk is — dan bedraagt het Surinaamsch netto Amsterd. gewigt, gemiddeld 990,000 Amst. ℔ = p. m. 495,000 Ned. ℔ *Netto*, die echter in Nederland maar betaald worden, wegens verlies onder weg, tarra en rafactie, tegen p. m. 380,000 Ned. ℔ *Netto*. En hierover had nu de verkoopprijs moeten berekend zijn tegen ƒ 120 per vat van 800 Ned. ℔, dat is tegen ƒ 15 per 100 Ned. ℔ Netto (1), gevende alsdan voor dit hoofdproduct van deze plantaadje, in plaats van de daarvoor uitgetrokken som van ƒ 72,000. — slechts . . . . ƒ 57,000.—
en latende dus voor het zuiver jaarlijksch revenu daarvan, in plaats van de uitgetrokken ƒ 58,000. — slechts . . . . ƒ 43,000.—
Nog is deze opbrengst ruim ¼ hooger dan gemiddeld van goede plantaadjen berekend wordt, maar daargelaten, of ook in de overige berekeningen dezer plantaadje, nog meer soortgelijke abuizen zouden kunnen bestaan, zoo kan die hoogere opbrengst het gevolg zijn, én van bij uitstek vruchtbaren grond, nog nieuw in kultuur, én van betere fabrijk-inrigtingen, maar die dan ook hooger uitgaven veroorzaken, en dus niet

---

(1) Volgens het *Stelsel van Centralisatie, blz.* 134. Verkooprekening naar Amsterd. conditiën, 606 Ned. ℔ netto Surinaamsch = 461 Ned. ℔ netto Amsterd., eigentlijk zelfs maar ƒ 12,75 netto.

Niemand is meer geneigd dan ik, om te erkennen, hoe ligt zoodanige abuizen in berekeningen kunnen insluipen, vooral wanneer hij, die een vlugschrift uitgeeft, andere gewigtige bezigheden heeft, die zijne aandacht afleiden.

Maar minder vergeeflijk is het, om op slechts ééne berekening een stelsel van verhoogde uitgaven voor eene kolonie op te trekken (1), waarvan de mogelijkheid *alleen* op de juistheid van die berekening berust, en daarop met zoo veel zekerheid te wijzen als de Schrijver dit doet (2), omdat men daardoor zoo veel nadeel kan stichten, vooral wanneer men door zijne positie vertrouwen moet inboezemen.

Minder vergeeflijk is het vooral de stellingen van anderen, alléén op grond daarvan, te noemen: »schoon klinkende theoriën »en hoog opgevoerde berekeningen van verbeterde fabrijken (3)," eene beschuldiging, die des te vreemder klinkt uit de pen gevloeid van een' Schrijver, die eene opbrengst als waarschijnlijk

---

geheel in voordeel zijn; in alle geval is ook die hoogere opbrengst exceptioneel en geene basis van algemeene berekening.

En dat het geene vooronderstelling, maar eene zekerheid is, dat hier abuizen in de rekening bestaan, blijkt uit twee oorzaken:

1°. Uit de opbrengst per hoofd slavenmagt, als aangewezen in de vorige noot.

2°. Omdat de fout in deze berekening geleid heeft tot die in de 2e begrooting van het koloniaal product, waar zich de Schrijver op deze Bijlage I.a. B grondt, en daardoor, even abusief, de 15 millioen Ned. ℔ suikerproduct der kolonie tegen *f* 24 per 100 Ned. ℔, in plaats van, gelijk in de vroegere, tegen *f* 15 per 100 Ned. ℔, of *f* 120 per vat van 800 Ned. ℔, berekent.

Is deze dwaling belangrijk over het product van slechts ééne plantaadje, zij is het natuurlijk veel meer, toegepast op dat der kolonie; dáár toch is het verschil op *f* 3,600,000 = *f* 1,350,000, dus ruim een derde van de voor het hoofdproduct uitgetrokken som.

(1) Ook ik heb, wel is waar, mijne berekeningen op het product van slechts ééne plantaadje, echter in tienjarigen doorslag, gegrond. Maar ik zou die niet hebben geacht algemeen te mogen toepassen, ware de uitkomst niet nagenoeg overeenkomstig geweest met de berekeningen van den Schrijver over Centralisatie, loopende over het geheel der kolonie, en zelfs nog beneden het product gebleven, dat ook, volgens zijne opgaaf, de planters in de kolonie, van alle goede plantaadjen, algemeen in gemiddelden doorslag, sedert jaren hebben berekend en verkregen.

(2) Stelsel van q. o., bladz. 92.

(3) Stelsel van q. o., bladz. 83 en 92.

aangeeft, welke de helft hooger is, dan hij vindt bij dengenen wiens berekeningen hij wraakt (1).

Maar nog vreemder is het, dat de Schrijver niet begrepen heeft, dat, al ware zelfs de opgegeven berekening, in Bijlage B, zoo waar, als die, gelijk ik meen ten volle bewezen te hebben, abusief is, dan nog de gevolgtrekking, die hij daaruit afleidt, geheel zonder grond zou zijn, omdat het dan nog eene valsche stelling was, om de productie eener plantaadje, die eene zoo gunstige uitzondering zou maken, op die, welke algemeen verkrijgbaar is, dat er zich geene tweede in de geheele kolonie bevindt, die daarmede gelijk staat, tot grondslag eener algemeene berekening te nemen, en daaruit gevolgtrekkingen af te leiden, die niet slechts voor alle suikerplantaadjen, maar ook voor alle andere plantaadjen, in wat kultuur ook, van toepassing zouden moeten zijn. Immers, de Schrijver voert die berekening aan als een bewijs, dat de pacht eener Surinaamsche plantaadje veel waarde voor den ondernemer heeft (2), ziet dit nu slechts op die ééne plantaadje, dan bewijst het voor al de overige volstrekt niets.

Daarom acht ik de gevolgtrekkingen, uit dit voorbeeld afgeleid, volstrekt ongegrond, en beweer, *dat het met de pachtwaarde der bezittingen, in geen het minst verband staat;* en, *dat er zich evenmin het bewijs uit laat afleiden, dat het invoeren van het pachtstelsel de waarde der bezittingen niet algemeen vermindert* (3).

---

(1) De Schrijver over Centralisatie neemt aan als verkrijgbaar, door die algemeen in de kolonie in te voeren over 33,000 hoofden slavenmagt, welke hij voor de suikerkultuur berekent (bladz. 29, 30 en 144), bruto *f* 7,440,000 (bladz. 63, de posten suiker en alcohol). De Schrijver over q. o. berekent, dat die thans, zonder verbeterde inrigtingen, reeds bedragen over maar 16,000 hoofden, nu in de suikerkultuur werkende (1), *f* 4,060,000. Zie de tweede berekening van het koloniaal inkomen, volgens den Schrijver over q. o., de 1e, 4e, 6e, 8e en 9e posten; zelfs, na aftrek der aangewezen fout in de suikerberekening, van *f* 1,350,000, blijft dit nog over 16,000 hoofden *f* 2,710,000, dus hoofdelijk p. m. *f* 170; de berekening, sub Bijlage B, zou onverbeterd hoofdelijk *f* 293, en, na aftrek der fout, nog *f* 270 hoofdelijk aanwijzen, terwijl de berekening, die hij, als alleen op theorie berustende, meent te moeten afkeuren, slechts p. m. *f* 225 per hoofd aanwijst.

(2) Stelsel van q. o., bladz. 98. »Onze Bijlage litt B bewijst, dat de pacht »eener Surinaamsche plantaadje veel waarde voor een' ondernemer heeft."

(3) Wel beweert de Schrijver, dat de grondslagen van het pachtstel-

---

(1) Zie: Stelsel van Centralisatie, bladz. 24.

Hoe toch leidt de Schrijver uit het voorbeeld van maar ééne suikerplantaadje, en vooral van deze, het gevolg af, dat eene koffij- of katoenplantaadje, die nu ter naauwernood de hoogst noodzakelijke uitgaven bestrijden kan, althans geen noemenswaardig revenu geeft, nog hooge pachtwaarde heeft boven de voor de *q. o.* door den pachter gecontracteerde schuld, en dat dus die pacht (*à contant*) tot billijken prijs verkoopbaar zou zijn? Moet dat daarvan het gevolg worden, dat de man, die vroeger directeur heette, nu den naam van pachter draagt? Hij kan, het is waar, indien men er hem het noodige voorschot toe geeft, en hem aan geene bezwarende voorwaarden bindt, ook die plantaadje tot een' goeden, rentegevenden staat maken, maar dat kan hij evenzeer alle nog onbebouwde gronden; doch geeft dit daarom aan die gronden eene pachtwaarde, waarvan vroeger, op aanvrage, het eigendomsbezit voor niets werd afgestaan (1)?

En hiermede acht ik ook de door den Schrijver aangevoerde rekenkundige gronden voor het pachtstelsel, of stelsel van *q. o.*, ten volle wederlegd, en bewezen te hebben, dat hetgeen ik vroeger daaromtrent heb gezegd waarheid was, en dat stelsel eigenlijk geen stelsel, maar alléén eene Utopie was, welke aan te nemen zou zijn geweest, het onderschrijven van de ruïne der eigenaren, en van het verlies der kolonie voor Nederland.

---

sel, in de opgaven van de opbrengsten dier plantaadjen, geheel gevolgd zijn. Dit kan echter alleen zien op de berekeningen van aflossing van schuld en rente, voorkomende in de Bijlage sub litt. B, niet op de bezwarende verpligtingen den pachters opgelegd: 1°. omdat men niet wel kan vooronderstellen, dat bezwarende verpligtingen, welke nog geene wet zijn, uit verkiezing zullen gevolgd worden, en 2°. omdat de hoofdelijke opbrengst, reeds hoog, ook al reduceert men het netto tot bruto gewigt, nog verwonderlijker worden zou, als de arbeiders dáár 2½ uren per dag minder hadden gearbeid.

(1) Wilde men hierop aanmerken, dat gronden, welke in kultuur zijn, en waarop gebouwen staan, toch altijd iets meer waard zijn, dan onbebouwde grond, dan zou mijn antwoord zijn: ja, indien men er gelden tot verbetering kan inbrengen, en zich daardoor de gebouwen ten nutte en het werk der arbeiders op dien grond productief kan maken; neen, wanneer men dit niet kan, 'en toch met den last van het onderhoud der magt bezwaard is; en daarbij heeft de pachter, die niet voor niet, al betaalt hij geen' penning voor de pachtwaarde, want hij neemt de verpligting over, om het door den eigenaar genoten voorschot, met 5 pCt. rente, in 11 jaren af te lossen. Er zouden een aantal plantaadjen zijn, welke, als men geen geld had, om ze te verbeteren, tot dien prijs veel te duur waren.

HOOFDSTUK 10.

Iets over het invoeren van den ploeg en de bemesting, die de Schrijver den kolonialen landbouwer tot pligt wil maken; of *en in* hoe verre *dit voor de kolonie mogelijk en nuttig kan zijn.*

Onder de vele ontwerpen, om den landbouw in de kolonie eene meerdere uitbreiding te geven, is dikwijls door meer of minder deskundigen in den landbouw ter sprake gebragt, het invoeren van den ploeg en van bemesting, twee onderwerpen van het hoogste belang voor den landbouw, maar, naar mijn inzien, van eene zeer verschillende strekking.

Het invoeren van den ploeg heeft eene bezuiniging van handenarbeid, door eene goedkooper wijs van grondbearbeiding, ten gevolge; maar die ook niet volkomen zoo voldoende voor diep wortelende gewassen is. Het is hoogst aanbevelenswaardig in alle landen, waar gebrek is aan werkbare bevolking of waar arbeid duur is, mits echter de mogelijkheid er toe besta, en het ploegen niet duurder zij dan het gebruik van spade of delfschop.

Bemesting, daarentegen, verre van een middel van bezuiniging te zijn, is eene oorzaak van zeer verhoogde uitgaven. Zij is alleen nuttig in bijzondere omstandigheden, en daarom ook alleen als uitzondering aan te bevelen, hoezeer zij in die gevallen, waar er behoefte aan bestaat, niet slechts hoogst nuttig, maar niet zelden onmisbaar noodzakelijk is.

Ik zal deze beide in haren aard zoo verschillende middelen van grondverbetering, met betrekking tot het nut, dat zij voor de kolonie kunnen hebben, en de mogelijkheid om er die in te voeren, hier achtervolgend behandelen.

1. Het invoeren van den ploeg.

De zwakheid der arbeidende bevolking in Suriname laat wel geen' twijfel over of het invoeren van den ploeg in die kolonie zou een hoogst wenschelijke maatregel zijn, mits het zuiniger ware dan handenarbeid.

Er is dan ook reeds sedert jaren niet alleen daarover gedacht

en geschreven, maar werkelijk zijn in de kolonie op verschillende tijden proeven met den ploeg genomen, en doorgaans zijn mislukkingen daarvan het gevolg geweest (1).

Moet men nu dááruit afleiden, dat de ploeg te Suriname niet is in te voeren? Ik geloof neen. — Maar ik geloof, dat daaraan zwarigheden zijn verbonden, die men niet is te boven gekomen, doordien men heeft verzuimd te onderzoeken, waarin zij bestonden, en dewijl men gemeend heeft, dat het genoeg was een' ploeg en een' ploeger naar Suriname te zenden, om het gebruik van dat werktuig algemeen te maken.

Ik houd mij overtuigd, in de eerste plaats, dat, al wilde men daaraan veel meer ten koste leggen dan de zaak waard was, die zwarigheden alleen in duur van jaren zijn weg te ruimen, en dat men dan nog den ploeg, noch in alle lokaliteiten, noch voor alle kulturen met voordeel zal kunnen gebruiken; maar dat wel, zonder aanzienlijke kosten, die bezwaren door den tijd zijn weg te ruimen, zoo dat er over 15 of 20 jaren mogelijkheid zal bestaan, om den ploeg met voordeel in te voeren en die te kunnen gebruiken, voor een aantal kulturen, die thans niet, of althans niet algemeen bestaan, en die dan met meer voordeel konden worden ingevoerd.

De bezwaren tegen het invoeren van den ploeg zijn, naar mijn inzien, deze:

1. De kolonie bezit geen geschikt trekdier.

2. De koloniale bevolking kan niet ploegen, en vroeger kon doorgaans de kolonist er geen onderwijs in geven.

---

(1) Zoo, b. v., heeft men (ik meen in 1820) een' Hollandsch landbouwer overgezonden, om eene proef te nemen met den ploeg op de plantaadje *de Hoop* aan de rivier de Suriname. Toen de boer den grond en het trekvee gezien had verklaarde hij de zaak onmogelijk.

Ook in 1828 zijn, bij de komst van den Commissaris-Generaal VAN DEN BOSCH, proeven met den ploeg genomen op de plantaadje *de Goudmijn*, waarvan de uitkomst evenmin tot het in gebruik komen van den ploeg heeft geleid.

Later is mij verhaald, dat een eigenaar, maar met een' zeer ligten en draagbaren Amerikaanschen ploeg, proeven onder zijn eigen opzigt met beter gevolg had doen nemen, maar ook die waren, na zijn vertrek, in onbruik geraakt.

Voor den landbouwer echter behoeft het naauwelijks bewijs, dat dit meer eene grondroering, dan ploegen kon zijn; want het is niet de zwaarte van den ploeg, die het ploegen voor het trekdier bemoeijelijkt, maar de wederstandbieding van den grond, welke verschilt naar gelang men 6 of 9 duim breede en 4 of 6 of 8 duim diepe voren ploegt.

Noch de hitte van het klimaat, noch de zware grond zouden, mijns inziens, onoverkomelijke bezwaren zijn, tegen het invoeren van den ploeg, waren deze hinderpalen te boven gekomen.

Maar dan ontstaat in de eerste plaats de vraag: welk moet het trekdier zijn, het paard of de os? En dan bewijst alles, dat het paard daartoe volstrekt ongeschikt is (1).

Maar noch het paard, noch het Europesche ras van rundvee, zullen ooit met voordeel voor den landbouw in de kolonie gebezigd, en zelfs met groote kosten, niet in even korten tijd daaraan dienstbaar gemaakt kunnen worden, als men zal noodig hebben, om een voor het klimaat volkomen geschikt trekdier, dat er van jaar tot jaar zal vermeerderen, genoegzaam algemeen te maken, voor een begin van uitvoering, dáár waar men den ploeg behoeven zal.

Het paard is in de kolonie thans hoogst zeldzaam. Het vermeerdert er zijn geslacht evenmin als het rundvee, in gelijke verhouding als in Europa; dat is, de vruchtbaarheid houdt spoediger op, en daarbij neemt het ras af in grootte en kracht. Na slechts weinig geslachten zou een Surinaamsch paardenras

---

(1) Voor den Europeschen landbouw zelfs was dit lang eene twistvraag, die grondig onderzocht en voor Europa, ook door het algemeen gebruik, bijkans overal voor het paard beslist is, ondanks het meer kostbare van den paardenarbeid. Men kan dit breedvoerig behandeld vinden in het werk van Joh. Sainclair, *agriculture pratique et raisonnée, tom.* 2, *page* 597, 613.

Maar juist de voordeelen, die het paard in Europa daarvoor aanbevelen, bestaan in de koloniën niet, en daarom zou men dáár onfeilbaar den os verkiezen moeten, die dan ook het algemeene trekdier is der heete luchtstreek, zoo wel op het vaste land van Indië als in Java. Hetgeen in Europa het pleit voor het paard beslist, is dat het bij het ploegen sneller stap heeft — anders heeft de meerdere kracht en het gelijkmatige trekken van den os de voorkeur — vooral ook, dat het paard meer tot verre togten langs gebaande wegen geschikt is. Beide deze voordeelen vervallen in onze kolonie, de eerste, omdat het paard er niet te gelijk de hindernissen van zwaren grond en hitte overwinnen en den snelleren tred behouden kan, en dat, al ware dit ook voor het dier mogelijk, het nog voor den ploeger onmogelijk zou zijn; de tweede, omdat er in de kolonie geene gebaande, vooral geene straatwegen bestaan, en dat in oneffen en boschwegen de os ook voor goederen-transport de voorkeur zou verdienen.

Daarentegen zijn de voordeelen, die den os voor den landbouw aanbevelen, in de kolonie van dubbele waarde. In de eerste plaats vergenoegt hij zich met een grover voedsel, en ten andere verkrijgt men er meer dierlijke meststoffen door.

nagenoeg met het Javaansche gelijk staan, geschikt voor kortdurende snelle beweging op goede wegen, maar voor landbouw en goederen-transporten nagenoeg zonder nut.

Door onophoudelijken aanvoer over zee — uit wat land dan ook, hoogst kostbaar — zou dus in de steeds blijvende behoefte moeten worden voorzien, en de kosten zouden nog verhoogd worden door de gedurige sterfte, te meer, omdat men het dier óf vrij lang zonder nut zou moeten onderhouden, óf het terstond voor zwaren arbeid bezigen, onder eenen voor hetzelve volstrekt ongewonen graad van hitte.

Daarbij is ook het onderhoud van het dier, dat reeds in Europa verre van goedkoop is, nog oneindig kostbaarder in de kolonie. De voedzame grassoorten, waar vooral het paard zoo kiesch op is, ontbreken te Suriname nagenoeg geheel; het zoogenaamd paardengras (1) heeft, zoo als het nu althans in de kolonie groeit, niet de voedzame hoedanigheden van ons hooi, ook de haver moet worden ingevoerd. Wel kan men het paard volkomen met de maïs voeden, maar hoeveel paarden- en menschen-arbeid zal er dan gevorderd worden, alvorens men alleen in de voeding van het dier voorzien heeft? In Europa weet de landman zeer wèl, dat zijne paarden een groot deel van de jaarlijksche oogsten verbruiken (2). Zelfs is de oppassing van het paard, vooral ook wegens de talrijke insecten, die het dier, niet tijdelijk zoo als in Europa, maar het geheele jaar door lastig zijn, in de kolonie oneindig kostbaarder. Thans heeft bijna ieder paard, zal het wèl behandeld worden, een' aankomenden jongen tot oppassing noodig.

Het paard zal dan steeds noodwendig in de kolonie oneindig meer kosten dan in Europa, en de paardenarbeid in verhouding nog veel duurder zijn, omdat het dier naauwelijks het halve werk zal doen (2).

---

(1) Het paardengras, in het Engelsch *Guinea grass* genoemd, is de *panicum polygamum* van Linn.; het heeft, behalve de Botanische afscheiding, volgens het Linneesch stelsel, de hoogst mogelijke overeenkomst met de *holcus sorghum* of het *Negro Guinea corn;* de *durra* van *Abyssinië* is hetzelfde. (Loudon, *Encycl. of Agric.*, § 1211 en § 5180.)

(2) Men rekent in Engeland, dat voor het onderhoud van een paard, jaarlijks noodig is, het product van 5 acres land. Dat 2 paarden in het jaar 60 acres land kunnen bewerken, en dat dus ieder paard, tot onderhoud behoeft $^1/_6$ van het land dat het bebouwt. (Loudon, *Encycl. of agric.*, § 6755.)

(3) Men moet niet uit het oog verliezen, dat het alleen de verhouding van den

De trekos zal wel iets minder van onderhoud kosten, maar ook de voornaamste hoedanigheid missen, die hem, onder bijzondere omstandigheden, nog hier en dáár in Europa voor den landbouw aanbeveelt, de kracht namelijk, omdat ook het Europeesch runderras onder de heete luchtstreek afneemt.

Ik geloof dus, dai het invoeren van den ploeg in de kolonie, tot zóó lang niet slechts eene nuttelooze, maar zelfs eene verspillende zaak zou zijn, als men niet een voor het klimaat geschikt trekdier bezit. Maar tot het verkrijgen daarvan geloof ik, dat zeer wel de mogelijkheid bestaat, door het invoeren van den karbouw van Java, niet echter met het doel dat men zich dien terstond voor den ploeg zal ten nutte maken, want dan zou ik dien voorslag even hersenschimmig achten, als die om er het Europeesch trekdier toe dienstbaar te maken; maar ik acht het zeer mogelijk, dat men er dien over 15 of 20 jaren voor zal kunnen gebruiken, indien men er nu, om die mogelijkheid voor te bereiden, een twintig- of dertigtal jonge karbouwkalven invoert, die er, een gelijke klimaat vindende, wel niet zoo spoedig als het Europesche ras, maar even spoedig als in hun Vaderland zullen voortplanten, en er de aan hun ras eigene sterke trekkracht onverminderd zullen behouden (1).

---

prijs is, in welken handenarbeid staat tot paardenarbeid, die ook in Europa het paard voor den landbouw aanbeveelt. In Holland vindt de landman bij paardenarbeid zijn voordeel, omdat de werkman 16 st. daags kost. en het paard, naar gelang hij er dagelijks nuttig werk voor heeft, *f* 1.20 à 1.50; maar hij zou zich spoedig van zijne paarden ontdoen, als hem die *f* 3 daags aan onderhoud kostten, vooral als hij er dan maar het halve werk mede kon doen. Daarbij komt dan nog, dat men in de kolonie het paard hoofdzakelijk alleen voor den ploeg zou moeten onderhouden, immers zoo lang er geene wegen zijn, kan men er zich niet voor transporten van bedienen, en men zou het dus een groot gedeelte van het jaar moeten voeden zonder er nuttig werk van te kunnen vergen.

(1) De bezwaren, die men in dien overvoer vooronderstelt, acht ik meer ingebeeld dan werkelijk: waarom zou men niet in één jaar, met verschillende scheepsgelegenheden een dertigtal karbouw-kalven in behoorlijke evenredigheid van geslachten, op één- à tweejarigen leeftijd, naar Europa kunnen overvoeren, even goed als men buffels en zebus, en zelfs den olifant overbrengt? Men kon die daar een' korten tijd, naar gelang zij aankwamen, in de eene of andere diergaarde opnemen, tot zij van de vermoeijenis der eerste zeereis bekomen zijn, en ze dan op gelijke wijs successivelijk naar Suriname overbrengen. In de behoefte van het dier, om zich tijdelijk in het water te onthouden, kan op gelijke wijs worden voorzien, als men dit voor andere dieren, die ook daaraan behoefte hebben, voor den ijsbeer b. v., op de reis doet.

Ik ontken geenszins dat dit overbrengen kostbaar zou zijn, met betrekking

Dit middel werkt op tijd, maar het invoeren van het Europesche trekdier zou dit evenzeer doen, tenzij men, door groote kapitalen, op ééns in die behoefte voorzien wilde, en dan jaarlijks blijven completeren; maar dan zou het ploegen vrij wat duurder worden dan de handenarbeid; daarbij moet de bevolking nog eerst aan het dier en het dier aan de bevolking gewoon zijn (1), en ook die bevolking nog ploegen leeren (2), en eindelijk moet zelfs de behoefte van den ploeg nog eerst geboren worden; want voor de tegenwoordig bestaande kulturen, is de ploeg óf onnoodig óf ongeschikt.

Voor de katoen zou die mogelijk te gebruiken zijn, maar die kultuur lijdt nog onder zulke groote bezwaren, dat zij zich moeijelijk zal staande houden, eer men die te boven is.

De koffijheester zal waarschijnlijk als heester, dieper grondroering vorderen, dan de ploeg geven kan; want men ploegt al niet ligt met slechts éénen ploeg dieper dan 6 duim, wil men dieper ploegen, b. v., zoo als voor de suiker zou gevorderd worden, op 9 duim, dan worden er óf twee ploegen achter elkander gebruikt, óf de arbeid wordt voor een of twee paarden te

---

tot het aangevoerde getal; maar al moesten die *f* 300 per stuk aan aankoop en transport kosten, en er stierven nog 10 van op de reis, zoodat de 20, die in de kolonie kwamen *f* 450 per stuk kostten, dan was zeker *f* 9,000, op zich zelven, eene aanzienlijke uitgaaf voor dat aantal, maar eene niets beduidende som, in betrekking tot het doel; want dit zou eene bron van toekomstige welvaart voor de kolonie kunnen worden, terwijl de aanvoer van Europesche trekdieren, om in de behoeften voor den ploeg slechts gebrekkig te voorzien, in één jaar veel meer zou kosten, en zonder dat men er het minste blijvend nut van zou hebben. Volgens Raffles kost het volwassen dier in de Oost-Indië p. m. 20 à 25 Ropijën = *f* 25 à 30.

(1) De karbouw, die op Java door den inlandschen knaap of eene vrouw geregeerd wordt en er gedwee voor is, boezemt den Europeaan ontzag in en is schuw voor hem, omdat hij aan diens dagelijkschen omgang niet gewend is, en niet door hem wordt gevoed en verzorgd: ook om die reden, maar vooral om het meerder gemak in het transport, sloeg ik voor het dier op jeugdigen leeftijd over te brengen.

(2) Het is niet voldoende, zoo als men maar al te dikwijls bij zoodanige ontwerpen schijnt aan te nemen, een' arbeider met paard en ploeg naar het land te zenden, opdat hij er ploege. Het is geen onknappe boerenknaap, die, onder bestendig opzigt en teregtwijzing, in een jaar zóó veel van het ploegen leert, dat hij er zoo wat mede te regt kan, en dan zal nog de landman eerst de indeeling der akkers met den ploeg moeten maken. Het vordert vrij wat langduriger oefening, om een goed ploeger te worden.

zwaar, en vooral in dat klimaat, zal men in alle zware gronden, zoodra men meer wil doen dan enkel den bovengrond roeren, 4 paarden behoeven.

Voor de suiker in de lage, ingepolderde rivierlanden, waar die kultuur het meeste voordeel geeft, is de onmisbare bedelving der stukken een ander bezwaar tegen het gebruik van den ploeg, vooral bij diepe ploeging (1).

Eerst dan kan dus, immers naar mijn inzien, het invoeren van den ploeg voor Suriname nuttig zijn, wanneer men, in de eerste plaats, een voor het klimaat geschikt, en daarom goedkoop trekdier, zal bezitten, en de uitbreiding der Europesche landbouwende bevolking aanleiding zal geven, dat ook andere kulturen, vooral van plantaardige gewassen, zoo als rijst, maïs, indigo, tabak, enz., óf ondernomen óf meer uitgebreid worden, in lokaliteiten, welke, minder laag gelegen, ook niet die afwatering van den grond vorderen.

2. Over de mogelijkheid en het nut van bemesting voor Suriname.

Er is zeker naauwelijks één landbouwer in Europa, die niet bij eenig nadenken terstond zou toestemmen, dat bemesting, verre van als de ploeg eene bezuiniging te zijn, integendeel, een zeer kostbaar middel van grondverbetering is, dat alleen uit hooge noodzakelijkheid wordt ingevoerd en gebillijkt (2). Het is niet minder bewezen, dat het alleen in bij-

---

(1) De Europesche landbouwkundige zal volkomen begrijpen, hoe moeijelijk en kostbaar, voor die kultuur en onder dat klimaat, het ploegen zou worden, indien het al mogelijk ware, zonder ander trekdier dan het paard, als hij weet, dat het gewas 9 duim diepe grondbewerking vordert, dat de akkers smal en door diepe greppels gescheiden zijn, de grond veelal zware klei is en er ook dikwijls gewend moet worden.

De Engelsche Natie, die nimmer kosten ontziet, waar het bereiken van een groot doel wordt beoogd, heeft, naar mij verzekerd is, een' Professor in den landbouw den last opgedragen, om zich in Demerary van de mogelijkheid van het aanwenden van den ploeg op de suikerkultuur te overtuigen, en deze vond die hindernis zóó groot, dat hij haar onoverkomelijk achtte, tenzij men door onderaardsche waterleidingen den bovengrond gelijk kon maken, zoo dat men over de waterleidingen heen kon ploegen. Tot dus verre echter schijnt dat middel te kostbaar te zijn geoordeeld. Het is waarschijnlijk zoo wel dááraan, als aan het meer gematigd klimaat toe te schrijven, dat men op de eilanden, waar de grond bergachtig, en dus die diepe bedelving op korte afstanden geene behoefte is, wel, en in Guyana, in de polders, niet ploegen kan.

(2) De landman, die vruchtbaren grond, welke geene bemesting vordert, tot hoogen prijs huurt, zal, in den regel, veel eer tot welvaart

zondere omstandigheden nuttig is (1). Daarom ook is bemesting alleen voorwaardelijk aan te bevelen, waar die voor den grond en voor de kultuur, die men er in bedrijven wil, nuttig is, en mits die niet kostbaarder zij, dan de voordeelen, welke men er van te verwachten heeft, kunnen goedmaken.

Dat ook dit tweede een hoofdvereischte is, zal wel geen nader bewijs behoeven. Daarom is dan bemesting voordeel, dáár waar eene talrijke bevolking, de waarde der landerijën zoo veel heeft verhoogd, dat men met meer winst reeds uitgeputte gronden bewerken kan, mits die bemestende, dan nieuwe gronden aankoopen; en ook als lokale vestigingen het minder kostbaar maken, de jaarlijks terugkeerende kosten van bemesting te dragen, dan de noodige gebouwen op meer vruchtbare gronden over te brengen (2), en men ook niet met minder kosten, de kultuur, waarvoor de landen onvruchtbaar zijn geworden, kan verlaten, en die door eene andere kan vervangen, voor

---

geraken, dan hij, die schrale gronden tot veel goedkooper prijs huurt, omdat, hoe groot het onderscheid in prijs ook zijn moge, dat verschil, door het kostbare van het bemesten, meer dan opgewogen wordt. Dit alleen zou voldoende zijn, om te bewijzen hoe duur bemesting is voor den bijzonderen persoon, en hoe duur gevolgelijk, bij uitbreiding, een stelsel van bemesting voor een Land is.

(1) Wie zou er, b. v., aan denken de vruchtbare deltas van rivieren, waar het slib van eeuwen is opeengehoopt, te bemesten, ook al zijn die door inpoldering, van den vroegeren aanvoer van welige plantaarde afgesneden, alvorens uitputting der bestaande vruchtbaarheid de behoefte daarvoor aanwijze? Verre dat in zulk een geval bemesting aan het doel zou beantwoorden, is juist de te overvloedige vruchtbaarheid van zoodanige landen oorzaak, dat die niet voor allen plantengroei geschikt zijn, en men eerst die gronden door jaren achtervolgende kultuur van de meest uitputtende gewassen ten deele moet verarmen, eer die voor andere voortbrengselen, welke men er zou wenschen in te verbouwen, geschikt zijn. — Dit is evenzeer waar omtrent boschgronden, van eeuwen ouden groei, waar zich vruchtbare plantaarde heeft opeengehoopt, en het is ook onzen landman zeer wel bekend, dat welige graslanden, op vruchtbaren bodem, alleen bij verminderde vruchtbaarheid kunnen bemest worden, en dat graangewassen, die in te vruchtbaren grond groeijen, wel veel stroo, maar weinig graan voortbrengen,

(2) Waar fabrijken en gebouwen overkostbaar zijn, zou het voordeeliger kunnen wezen, die af te breken en op vruchtbaarder gronden over te brengen. Dit zou overal het geval zijn, waar de renten van het kapitaal, dat dit zou vorderen, minder bedroegen, dan de som, die men per jaar aan mest moest besteden.

welke de groeikracht van den grond nog niet is uitgeput (1).

Is dus vruchtbare grond in een land duur, of onverkrijgbaar, is daarentegen mest goedkoop, dan zal waarschijnlijk bemesting algemeen voordeelig zijn; overal waar het tegendeel plaats heeft, nadeelig (2).

En voor den plaatselijken bezitter zal het door lokale omstandigheden, door de mogelijkheid, om van zijnen grond, door andere kulturen, gelijke voordeelen te trekken, beslist worden.

Past men dit nu op de tegenwoordige omstandigheden der kolonie toe? dan ziet men, in de eerste plaats, dat over het algemeen vruchtbare gronden voor eene voordeelgevende kultuur steeds genoegzaam en kosteloos te bekomen zijn geweest, en dat, daarentegen, de meest vruchtbaarmakende meststoffen niet slechts zeer hoog in prijs, maar, in evenredigheid der behoefte, voor uitgeputte gronden onverkrijgbaar zijn (3).

---

(1) Zoo was het voor den Surinaamschen planter voordeeliger, gronden, die voor de kultuur der koffij onvruchtbaar geworden waren, tot kakaöplantingen aan te leggen, waartoe zij zeer geschikt waren, dan ze door bemesting een' koffijoogst af te dwingen.

(2) Daarom is in verschillende landen de bemesting eerst dan ingevoerd wanneer de omstandigheden er de behoeften van aanwezen. In de later bevolkte Staten van Noord-Amerika, zal men weinig grondbemesting, of zelfs verzameling van meststoffen, zien, die bij de hooge daghuren kostbaar, en voor den vruchtbaren grond slechts nutteloos, indien niet schadelijk zijn zou. Dat de mensch, aan weelde en overvloed gewoon geworden, echter ook in dit opzigt verkwistend te werk ging, en niet in tijds op de naderende toekomst bedacht was, zal ik geenszins ontkennen.

(3) Behalve die der landbouwende bevolking zelve, tegen welker verzameling, hoe nuttig anders, nog al bezwaren zouden bestaan, zijn de nuttigste en ook meest algemeen gebruikte dierlijke meststoffen — in eene kolonie, waar naauwelijks een veestapel bestaat, en waar dan nog de mest, zoo lang de voeding niet anders ingerigt kan worden, niet verzameld wordt — zoo goed als onverkrijgbaar. Wat nog verzameld zou kunnen worden, zou meest in de verwijderde bovenlanden zijn en duur van transport; maar nog een veel grooter bezwaar is dat transport op de plaats zelve, alsmede de gelijkmatige verspreiding over de stukken en de inlijving met den grond. Men heeft niet, zoo als in Europa, een trekdier, om den mest over den akker te brengen, geen' ploeg, om dien met den grond te vereenigen: dat alles dus zou duurder zijn. Alles bewijst dus ten volle, dat het creëren van een' voor het klimaat geschikten veestapel de mogelijkheid van het invoeren van ploeg en bemesting zou moeten voorafgaan. Alleen op koffijplantaadjen laat de afval eenige plantaardige bemesting toe, op stukken nabij de woning, echter zeer beperkt, en nog kostbaar, wegens het transport. Van de suiker wordt de afval meest voor brandstof gebezigd.

Past men het echter toe, op bijzondere en lokale omstandigheden, dan is er geen twijfel aan, of er zijn plantaadjen, die, wegens uitputting van gronden voor dezelfde kultuur, behoefte aan mestspeciën zouden hebben, en voor welke het nuttig zou zijn, dat daarin tot billijke prijzen kon worden voorzien, indien het, in dat geval, niet voordeeliger ware óf de kultuur naar elders te verplaatsen, óf die te veranderen, óf zelfs wel de onderneming geheel op te geven, omdat ook hier in de bestaande behoefte aan mest, óf niet óf alleen tot onmatig hooge prijzen kan voorzien worden.

Het blijkt dus, dat een planter, die in de noodzakelijkheid zijn zou, zijne gronden te bemesten, om gelijk product te maken als zijn buurman, daarvoor eensdeels de noodige meststoffen bezwaarlijk zou kunnen aankoopen; in de tweede plaats, dat, indien hij al in die behoefte kon voorzien, hij daarvoor eenen zeer aanzienlijken prijs zou moeten betalen, én voor den aankoop van den mest zelven én voor arbeidsloon, om dien ter benoodigde plaats aan te voeren, en dáár behoorlijk verspreid en met den grond vereenigd te krijgen. Daarom geloof ik, dat het er in vele gevallen voor dien planter verkieslijker zijn zou, zijne kultuur, als de bezwaren daartegen niet te groot zijn, op meer vruchtbare gronden over te brengen; of, waar dit niet kan, die met eene andere, al ware die ook iets minder opbrengend, te verwisselen; of eindelijk, eene onderneming op te geven, waarvan voor hem de voordeelen door de meerdere uitgaven verslonden zouden worden; daar hij toch zijn product voor gelijken prijs moet kunnen leveren, als zijn buurman, die nog een' veel vruchtbaarder grond dan hij bewerkt, *en die niet, even als in Europa, daarvoor ook in evenredigheid óf hooger kopprijs, óf meer huur betaalt.*

Maar daarom ook is het een der voordeelen, die het stelsel van Centralisatie aanbiedt — vooral voor bezitters van uitgeputte gronden, en die in onproductive kultuur zijn — dat zij de noodzakelijkheid dier uitgaven daardoor vermijden, en den nu nutteloozen arbeid hunner slaven, op vruchtbaren grond kunnen toepassen; en is dit te gelijker tijd, hetgeen hen vergoedt voor den minderen onteigenings-prijs, dien zij, uit aanmerking daarvan, in billijkheid, voor hunne bezittingen erlangen zouden.

Wat dan betreft de mogelijkheid van het algemeen invoeren van bemesting in de kolonie, meen ik te hebben bewezen, dat er, voor alsnog, bij den overvloed van vruchtbare gronden, geene

behoefte bestaat, tot het aannemen van eene zoo kostbare en thans nog, durf ik zeggen, onuitvoerbare zaak; dat men die mogelijkheid wel voor de toekomst kan doen geboren worden, maar dat die moet uitgaan van het doen ontstaan van een' veestapel, die de noodige dierlijke meststoffen kan opleveren, en die gevoed en gehouden wordt, op eene wijs, waardoor de mest niet overal verstrooid, maar bijëen gehouden wordt (1); eindelijk, dat, wanneer men daarvoor, althans ten deele, een runderras verkiest, dat voor het klimaat geschikt is, men ook eene tweede zwarigheid zal hebben overwonnen, die thans nog daarmede gepaard is, namelijk de moeijelijkheid van het plaatselijk transport, en het vereenigen van den mest met den grond, terwijl uit de kruising van een Javaansch runderras met het Europeesch, welligt een middenras ontstaan kan, in de kolonie geheel genaturaliseerd, en daarom in allen opzigte voldoende aan hare behoeften.

In het volgende Hoofdstuk hoop ik te bewijzen, het naauw verband waarin een veestapel zou staan, of te brengen zijn, met een ander onderwerp van het allerhoogste belang voor de kolonie: het overbrengen van eene landbouwende Europesche kolonisatie.

---

(1) Plantaardige en minerale bemesting ga ik met voordacht stilzwijgend voorbij. Zelfs in landen, waar sterke bevolking weinig vruchtbare gronden meer ongebruikt liet, was het slechts bij uitzondering en uit behoefte, dat men er zijne toevlugt toe nam, en dan zijn er uitzonderingen geweest, waar dit, wèl toegepast, zeer voordeelig was. Zoodanige uitkomsten zijn hier en dáár van kalkbemesting verkregen, maar hadden ook dikwijls, na ettelijke vruchtbare oogsten, langdurige uitputting van den grond ten gevolge. — Dit durf ik met gerustheid beweren, dat zij, die het meest spreken, over de mogelijkheid niet alleen, maar ook over het nut, dat er in gelegen zou zijn, om te Suriname bemesting op eene eenigzins beduidende schaal in te voeren, het minst met den landbouw aldaar bekend zijn, en dat zij het eerst zouden verlegen staan, als zij hunne eigene theoriën daar eens zelven in toepassing moesten brengen.

HOOFDSTUK 11.

Over de mogelijke middelen tot herstel van den bloei der kolonie.

Behalve het invoeren van de Centralisatie, onder de door mij daaraan gehechte voorwaarden, acht ik dat verschillende middelen daartoe kunnen dienstbaar worden gemaakt, en onder deze, in de eerste plaats, de aanvoer van arbeiders uit Afrika (1), ten einde, zoo veel mogelijk, datgene te herstellen wat blijkbaar — en dit erkennen zelfs de sterkste voorstanders van den maatregel — de koloniën, door het afschaffen van den slavenhandel, verloren hebben, zonder echter een' handel weder in te voeren, die thans even onmogelijk als onwenschelijk zou zijn.

Deze overvoer moet dus ten doel hebben: het herstellen van den handel met Afrika, en het daardoor heropenen van de middelen, om dat werelddeel te beschaven door den aankoop van slaven aldaar. Deze echter, hoezeer zij, naar mijn gevoelen, den naam van slaaf zouden moeten behouden, zouden van het oogenblik, dat zij gekocht waren, inderdaad ophouden het te zijn, en van dien tijd af alleen zijn arbeiders, gedurende een' vooraf bepaalden tijd tot arbeid gedwongen, onder gelijke wetsbepalingen gebragt als het gouvernement van Nederland raadzaam had geoordeeld, gedurende den termijn der Emancipatie, of het apprenticeship, ook voor de vroegere slavenbevolking vast te stellen, terwijl het product van hunnen arbeid strekken zou: 1. Om den voor hen betaalden aankoopprijs, met billijke renten, aan hunnen losser te voldoen. 2. Om in hun onderhoud te voorzien. 3. Om ook aan den gebruiker een billijk inkomen te verschaffen van de gelden, die hij in zijne onderneming heeft gevestigd. 4. Na

---

(1) Het verkrijgen der Emancipatie ten gevolge der Centralisatie, acht ik ten volle uitvoerbaar te zijn, zonder dat een enkel Afrikaan daartoe zou behoeven te worden aangevoerd. Kan men echter door den tijd dien aanvoer op goede grondslagen bewerkstelligen, dan zou dit natuurlijk eene groote uitbreiding van den kolonialen landbouw ten gevolge kunnen hebben.

aflossing der schuld het deel dat daartoe vroeger had gestrekt, om voor hen te worden opgelegd, tot aankoop van reeds in kultuur zijnde gronden.

De mogelijkheid en wenschelijkheid dat zulks geschiede aan te wijzen, zal het onderwerp zijn der volgende §.

---

§ 1.

Mogelijkheid van het vermeerderen der arbeiders, door aanvoer uit Afrika, op wederzijds billijke grondslagen.

Dat men op de bereids ingeslagen wijze niet tot de afschaffing van den slavenhandel geraakt, bewijst de ondervinding, en dat het nagenoeg met eene onmogelijkheid gelijk staat, de ontzettende opofferingen op den duur vol te houden, die door Europa en vooral door Groot-Brittanje daaraan zijn gebragt, schijnen, zelfs in Engeland, de ijverigste voorstanders van dien maatregel thans te erkennen (1).

Maar daarenboven meen ik bewezen te hebben, dat, al kon men den overvoer van slaven naar Amerika geheel beletten, men dan nog niet nader aan het doel maar verder daarvan verwijderd zou zijn; omdat men dan de slavernij en den slavenhandel in Afrika had opgesloten en verzwaard, door die tot den onbeschaafden menschenstam te beperken, en een middel had afgesneden, waardoor dat werelddeel had kunnen beschaafd worden: de uitbreiding namelijk van zijne handelsbetrekkingen, met meer beschaafde volken (2).

Van de behoefte voor zijne koloniën, tot aanvoer van arbeiders uit Afrika, was de regering van Engeland zóó zeer doordrongen, dat zij den overvoer van den vrijën Afrikaan, tijdelijk tot arbeid verpligt, en dus staande dien tijd pandeling, voor de Britsche West-Indische koloniën vrij stelde (3).

---

(1) Stelsel van q. o., bladz. 47.

(2) Hoofdstuk 3.

(3) De pandeling of manghiri kende men ook op Sumatra, zoo als weleer bij den Israëliet. Hij werd dienstbaar voor schuld, waarvoor zijn arbeid was verbonden. Vroeger, onder het Engelsch gouvernement op Benkoelen, was hij niet veel anders dan slaaf. Onder het bestuur van den Heer Raffles voerde deze verzachtingen in hunnen toestand in. (*Brieven over Benkoelen en Padang, door den Luit.-Kolonel* Naucis.) De staat, dien ik voor

Blijkbaar is die invoer, door Engeland ondernomen, mislukt (1), doordien Engeland alleen vrijë menschen wilde koopen. Eigentlijk vrijë menschen, telt Afrika niet veel, tenzij men de vrijheid van den natuurstaat bedoele, die men in het minder bekende binnenland welligt nog hier of dáár zal aantreffen; maar sedert den handel met den Europeaan, heeft meer ongelijkheid in de verdeeling der bezittingen, den betrekkelijk vrijën stand der Caboseërs, meer uitgebreid; deze stand verkoopt zich evenmin als de vrijgegeven slaaf in de West-Indiën, en evenmin als deze, heeft de Caboseër veel lust tot arbeid, maar wel wil hij de arbeiders, die hem als slaaf dienen, hetzij dan de verarmde landgenoot, of overwonnen vijand aan anderen verkoopen, onverschillig binnen- of buitenslands, waar hij er de beste markt voor vindt. Die te koopen liet echter het stelsel van Engeland niet toe.

Maar was het nu in het belang der menschheid een wenschelijke of daarmede strijdige maatregel, dat men hun die slaven afkocht? dat men de eeuwigdurende slavernij, die op hen drukte, terstond ophief, en hen, wel is waar, onder eenen tijdelijken arbeidsdwang bragt, maar die ten hoogste in hun eigen belang was, als strekkende om hun de eerste beginselen van beschaving aan te brengen, door hen aan orde en regelmatigen arbeid te onderwerpen, tot dat ook zij leerden begrijpen, dat arbeid het belang, zoo wel als de pligt van den mensch is.

Was het onmenschlievend, hun dien dwang op te leggen, terwijl zij voor dien arbeid in voeding en onderhoud een ruim loon genoten, waarop de niet arbeidende mensch geen regt heeft, en dat hem ook niet ten deel wordt: volkomen voorziening in al hunne behoeften door voeding en onderhoud, en daarenboven

---

den Afrikaan, staande zijn tijdelijk pandelingschap, hier wil voorslaan, zou althans niet minder gunstig zijn, dan die van den Sumatraan, na het invoeren der verzachte wetsbepalingen, en zijne arbeidsbetaling veel hooger. De tijdelijke toestand van den pandeling, zou, behalve in naam, en het onderscheid in aanmerking genomen, waarop de mensch op verschillende trappen van beschaving kan worden bestuurd, niet veel verschillen van dien, welken, nog geene 25 jaren geleden, de naar Amerika vertrekkende onbemiddelde Europeaan, ter kwijting van zijne vrachtschuld, vrijwillig op zich nam.

(1) (*Opmerkingen over den Afrikaanschen slavenhandel, bl.* 32, 33.)
Nog in het afgeloopene jaar deelden de nieuwspapieren (zie Eerste Stuk, bl. 39, noot 3) het berigt mede, dat door drie schepen, in de Engelsche West-Indiën aangekomen, slechts één vrijë arbeider uit Afrika was overgebragt.

afkoop van den voor hen betaalden losprijs? en was het zoo onzedelijk hen tot dien arbeid te dwingen, door zoodanige middelen als een verlicht Europeesch bestuur, in overeenstemming met de voorschriften der menschelijkheid, voor menschen op hunnen trap van beschaving gepast oordeelde?

Naar mijne overtuiging verbeterde men grootelijks den toestand van dien mensch, en bewees men hem dus eene weldaad; en daarom achtte ik een ontwerp, dat de strekking had, om den slaaf in Afrika te koopen, ten einde hem in het pandelingschap te doen overgaan, niet slechts verre van hersenschimmig te zijn, maar in alle opzigten aan de vorderingen der menschelijkheid te voldoen, en het meest doelmatige middel om de beschaving van den Afrikaan te bevorderen (1).

Met dat ontwerp van dien Schrijver, kon ik mij, uit overtuiging, volkomen vereenigen, niet echter met de bepalingen, die hij daaraan wilde verbinden, en die het, mijns inziens, volstrekt onuitvoerbaar maakten.

Wie toch zou zich kunnen belasten met dien overvoer op de door den Schrijver daaraan verbondene voorwaarden? welk volk zou rijk genoeg zijn, om de kosten daarvan op eene groote schaal te dragen? Zeker niet Nederland in zijne tegenwoordige omstandigheden, maar inderdaad niet ééne natie, hoe bloeijend ook, zonder de zwaarste misrekeningen te maken.

Volgens het ontwerp van den Schrijver, zouden twee magtige natiën daartoe met Nederland te zamen werken (2). Het schijnt echter, dat hij zelf daarin eenige zwarigheden voorzag (3), en voor dat geval, sloeg hij voor Nederland de afzonderlijke Emancipatie der slaven, gegrond op eene *quasi-onteigening*, voor, waarbij hij echter mede op de voordeelen van dien aanvoer rekende.

---

(1) Dit ontwerp weet ik niet, dat vroeger is voorgeslagen, dan in de *Opmerkingen over den Afrikaanschen slavenhandel;* althans mij werd het daardoor het eerst bekend.

(2) Dit plan van vereeniging herinnerde mij de fabel van den reus en den dwerg, welke te zamen een verbond sloten, waarvan al de voordeelen voor den reus waren, al de slagen den dwerg ten deel vielen.

(3) »Zou die vereeniging van drie mogendheden," zoo vraagt de schrijver, in de *Opmerkingen over den Afrikaanschen Slavenhandel*, blz. 69: »onder de vrome wenschen moeten afgeschreven worden?" enz. »De tijd," dus antwoordt hij zelf, »moet het leeren." Er zijn sedert nog geene twee jaren verloopen, en de tijd heeft het reeds geleerd.

Volgens dit ontwerp zou de aankoop van slaven, als vroeger, geoorloofd zijn; dan, meent de Schrijver, zouden eerlijke handelaren zich in aanraking met Afrika stellen, terwijl de regering, door ambtenaren, in eene menschlievende behandeling bij het aan boord brengen en gedurende de reis voorzien zou.

Tot zoo ver zijn wij het volkomen eens. De overvoer van den Afrikaan, moet op eene menschelijke wijs geschieden, en, zoo als ik vroeger gezegd heb, behooren de bepalingen tot voorbeeld te worden genomen, die Amerika, voor de derwaarts aan te voeren emigranten, zoo met regt gevorderd heeft. Zal dit echter niet slechts op het papier waarheid zijn, dan moet het ook kunnen bekostigd worden; en zal eene regering zich met het toezigt daarover belasten, dan dient zij dat ook wel op de reis te kunnen doen, en zou zij voor dien handel wel het regt tot aanstelling der scheepsbevelhebbers mogen bedingen, in allen geval moeten ook daarvoor de middelen worden aangewezen (1). Maar nu beweert de Schrijver verder, dat die arbeiders, in onze kolonie overgebragt, in 6 jaren den losprijs tot hunnen aankoop gevorderd, met eene billijke rente daarvan, kunnen verdienen, en dat wel, niettegenstaande men van hen maar $^2/_3$ van den arbeid zal vorderen, ten einde zij in dien tijd daarenboven én hunne kennis uitbreiden én ook nog voor zich zelven zullen arbeiden; en dat dit mogelijk zij, terwijl men dat onderwijs voor hen zal bekostigen, hen staande dien tijd beter zal voeden, kleeden en verzorgen dan vroeger, hetgeen alles niet kan geschieden dan tegen verhoogde uitgaven. Dit nu geloof ik, dat even onuitvoerbaar is, als hen in dien tijd die beschaving mede te deelen, welke de Schrijver vooronderstelt verkrijgbaar te zijn. Ik acht het, integendeel, onmisbaar, dat de

(1) Zeker zouden bij een' geoorloofden handel, in onze meer beschaafde eeuw, niet ligt de vroegere gruwelen zich herhalen; maar het is toch ontwijfelbaar, dat, bij vrijë concurrentie, zucht tot handelwinst al spoedig de menschlievende bepalingen, met betrekking tot scheepsruimte en onderhoud, zou zoeken te ontduiken, en dat dit niet wel anders te voorkomen is. Mogt ooit een zoodanig ontwerp uitvoerbaar worden geacht, dan mogt men wel eene gewoonte invoeren, vroeger bij de Portugezen in gebruik, die den schepen, welke dien handel dreven, eenige oude slaven uit de koloniën aan boord gaven, ter voeding en oppassing hunner landgenooten, staande de reis. Het strekt wel ten bewijze, dat het lot van den slaaf in zijn vaderland niet zoo veel gelukkiger is dan dat in de koloniën, dat het genoeg was om den Afrikaan zijne blijmoedigheid aan boord terug te geven, wanneer hij van den landgenoot kon vernemen welk lot hem te wachten stond.

Maatschappij, of de natie, welke dat op eene uitgebreide schaal zou beproeven, er de treurigste financiële uitkomsten van zou onderdervinden, en dan nog zonder het minste blijvend nut te hebben gesticht.

Het is, in de eerste plaats, de vraag, wat ieder Afrikaan kosten zou, dien men, onder de gevorderde bepalingen, in de kolonie zou aanbrengen.

Dat het toezigt in Afrika, meer scheepsruimte en de doelmatige behandeling en voeding aan boord, nog al kosten zouden vorderen, is onbetwistbaar, en dit zou althans niet strekken om den prijs van de arbeiders te verminderen. Vroeger was die prijs, indien ik wèl ben onderrigt, bij vrijë concurrentie nagenoeg *f* 400 door elkander berekend (1).

Ik zie dan niet in, dat er gegronde redenen bestaan, om aan te nemen, dat, zal men de mildere bepalingen voor den overvoer werkelijk ten uitvoer leggen, de arbeiders, die men wil aanvoeren, zoo veel minder kosten zouden, dan toen die bepalingen niet bestonden; het zou veeleer in de rede liggen te vooronderstellen, dat die duurder zouden zijn.

Om echter te gemoet te komen aan alle aanmerkingen, die, wegens het te hoog opvoeren der berekening van de kosten van aanvoer zouden te maken zijn, wil ik eens aannemen, dat men den Afrikaan zal inkoopen, en alle kosten van aanvoer, voeding en opzigt zal kunnen bestrijden, en dat de aldus aangevoerde bevolking, over de generale massa berekend, en met inachtneming van het aangehaalde in de vorige noot, hoofdelijk slechts zal kosten *f* 240, door elkander, bij aankomst in de kolonie, of *f* 300 dooreen oud en jong, die beschikbaar blijven (2), en

(1) Ik heb, uit aanmerking daarvan, de waarde van iederen persoon der generale slavenmagt, van een eigendom, door elkander op *f* 500 berekend; omdat er, even als in elke maatschappij, een aantal sterven, zonder dat men van hunnen arbeid voordeel heeft. Men verrekent zich als men meent, dat dit verschil door de geborenen wordt opgewogen, want behalve dat de sterfte in de kolonie tot dusverre de geboorten heeft overtroffen, worden er geene arbeiders, maar kinderen geboren, en sterft er de mensch, even als overal elders, op iederen leeftijd. Het verlies van een' arbeider van 12 tot 35 jaren wordt niet vergoed door de geboorte van een kind, dat men eerst 12 jaren lang onderhouden en leeren moet, eer men er een' arbeider van gevormd heeft.

(2) Men kan wel niet vooronderstellen, dat de Schrijver met den aanvoer van Afrikanen alleen mannelijke bevolking bedoelde, daar dit een' invloed op de verhouding der seksen in de kolonie zou hebben, die ze-

dat van die generale arbeidsmagt, even als nu, 60 pCt. nuttigen arbeid zal doen (1).

Ik zal verder nog aannemen, dat er in een land geene vroegere slavenbevolking bestaat (2), en dat er een gelijk aantal Afrikanen in dusdanige kolonie werd aangevoerd, als waarop nu in Suriname het getal der landbouwende bevolking nagenoeg geschat wordt, die ik, om eene ronde som te nemen, op 30,000 hoofden generale bevolking zal rekenen.

Eindelijk zal ik vooronderstellen, dat zij, door hunnen arbeid in verschillende kulturen verdeeld, in gelijken tijd gelijke productie geven zullen, als de tegenwoordig bestaande magten (3).

---

ker de zedelijkheid niet bevorderen zou. Worden er ook vrouwen aangevoerd, dan spreekt het van zelf, dat men zeer onmenschlievend zou handelen, met niet ook de kinderen te koopen; dat men alleen menschen beneden de huwbare jaren koopen zou, kan ook niet wel de vooronderstelling zijn, omdat men arbeiders en dus volwassen bevolking moet hebben, en men dit ook niet in Afrika naar willekeur regelen kan. Men moet dus wel aannemen, dat de arbeiders, even als vroeger, zullen zijn eene gemengde bevolking, verschillend in sekse en jaren niet alleen, maar ook dikwijls van onderscheidene stammen en volken. Zeker zal, ten gevolge der genomen zorgen en spoediger reis, het verlies van levens minder zijn dan voorheen, maar de gewone sterfte, die overal het lot van den mensch is, en die althans niet vermindert door de overplaatsing in een ander land, blijft bestaan. Dat er ook, even als voorheen, een aantal menschen zullen worden aangevoerd, die, hetzij wegens verborgen ziekten, hetzij door andere oorzaken, nimmer arbeiders worden van welke men eenige dienst heeft, maar die steeds ten koste van den Europeschen gebruiker onderhoud genieten, is even gewis.

(1) Dat die arbeid niet terstond even nuttig zou zijn behoeft geen bewijs, waar zou men onder de pas aangevoerden, die bekwame ambacht-negers vinden, welke de kolonie nu bezit? Dat er ook slechts, even als nu, 60 pCt. van het geheel zal arbeiden en slechts 40 pCt. te veld trekken, is even onbetwistbaar; immers zal men, even als vroeger, kinderen en bejaarden hebben, en ook, bij uitbreiding der werkzaamheden, in evenredigheid ambachtslieden en bedienden behoeven.

(2) Het spreekt van zelf, dat dit slechts fictief is, om de berekening te verduidelijken, anders toch zou een overvoer van 30,000 Afrikanen, naar een land, waar vroeger geene werkbare bevolking bestond, onder gelijke voorwaarden als deze, volstrekt hersenschimmig zijn. Men kon die dan ook even goed in Afrika laten en hen dáár beschaven.

(3) Blijkbaar is ook die vooronderstelling verre van waarschijnlijk. Immers de werkman, die het werk nog leeren moet, zal niet in gelijken tijd gelijken arbeid verrigten, als hij, die reeds daarin geoefend is. Inderdaad, zal dus de pas in de kolonie overgebragte Afrikaan, een' tijd lang minder, en minder goeden arbeid leveren dan de reeds bekwame

Dit alles eens aannemende, dan zullen die 30,000 hoofden kosten . . . . / 9,000,000.—
renten à 10 pCt. in 6 jaren, maar verminderende door de jaarlijksche aflossingen . . . » 3,150,000.—
Zij kosten nu aan voeding en onderhoud per jaar hoofdelijk / 46.30, dus de 30,000 in 6 jaren (1) . . . . » 8,334,000.—

In 6 jaren moeten dus de verdiensten zijn: / 20,484,000.—.

Het bruto revenu *uit de productie* van den arbeid der landbouwende bevolking alleen (2), heeft vroeger bedragen circa 4 millioen per jaar dus over gelijke 6 jaren . / 24,000,000.—
Afgetrokken de uitgaven in gelijken tijd als boven . . . . » 20,484,000.—

Blijft bruto revenu in 6 jaren, na de betaling van het arbeidsloon. . . . . . / 3,516,000.—.

Dit laat dan, onder gelijke bepalingen als vroeger, uit de werkverdiensten van den pandeling beschikbaar, na afloop der 6 jaren, ruim 3½ millioen. Uit die som zouden alsdan de jaarlijksche kosten van onderhoud der benoodigde gebouwen, fabrijken en beplantingen (3) moeten worden bestreden, en wel

slaaf; maar wilde de Schrijver beweren, dat zij alleen voor de meer winstgevende kultuur der suiker zouden gebruikt worden, dan zouden, even als bij het Stelsel van Centralisatie is aangenomen, fabrijken daarvoor aangebouwd en nieuwe gronden ontgonnen moeten worden, en drie van de zes jaren waren verloopen, eer men van de nieuwe arbeiders eenig product trok.

(1) Zie Tweede Stuk, bladz. 99, de berekening over de generale magt, per hoofd / 46.30; de verbeterde voeding en onderhoud is dan echter niet berekend; een en ander zou dezen post nog circa met de helft verhoogen.

(2) Alleen de productie door den arbeid der 30,000 landbouwende slaven verkregen, niet die van de particuliere slaven aan Paramaribo, noch de opbrengst van belastingen, welke te zamen ¼ millioen bedragen, komen in deze berekening in aanmerking.

(3) Zonder die beplante gronden, fabrijken en gebouwen, zonder dat bestaand en bekostigd opzigt, zal men toch wel niet vooronderstellen, dat die 30,000 Afrikanen, uit eigen vrijën wil, den hiertoe noodigen arbeid zullen verrigten, of dat hun arbeid even productief zal zijn, en dat het daartoe voldoende zou wezen, dat men die uit Afrika in Amerika overbragt.

verre dat er voor den kolonist — hij mogt eigenaar of pachter zijn — eene billijke rente voor zijn in fabrijken en gebouwen belegd kapitaal, als belooning voor zijne moeite zou overblijven, zou er jaarlijks een nadeelig saldo bestaan.

Ik meen dus meer dan bewezen te hebben, dat, althans onder de door den Schrijver aangenomene bepalingen, die alle verhooging van uitgaven vorderen, de aanvoer van Afrikanen geen voordeel, maar eene ruïne voor de kolonie zou zijn; en dat dit alles zonder het minste nut voor de arbeiders of voor de beschaving van Afrika zelf zou zijn, heb ik vroeger op meer dan ééne plaats betoogd, en heeft het Engelsch apprenticeship, zelfs op den reeds veel meer beschaafden en onderwezen slaaf toegepast, voldoende getoond. De Schrijver spreekt van uitbreiding van de kennis van den Afrikaan, maar welke mate van redelijke kennis vooronderstelt hij dan dat deze bezit? Die, welke de slaaf in onze koloniën nu verkregen heeft, is grootstendeels het gevolg van zijne slavernij onder den Europeaan, maar die zal men in Afrika slechts dáár vinden, waar gelijke oorzaak, gelijke gevolgen had, rondom de Europesche kantoren, maar van dáár zal men ook niet vele arbeiders aanvoeren.

Wil men echter den Afrikaan als pandeling dáár overbrengen, met het doel om hem te beschaven en hem binnen weinige jaren te ontheffen van de levenslange slavernij, die in zijn Vaderland zijn lot zou zijn geweest, dan geloof ik, dat de verhoogde inkomsten der kolonie, die de Centralisatie zou waarborgen, ook dit mogelijk maken, maar onder geheel verschillende bepalingen (1). Het pandelingschap, b. v., wordt eerst 4 jaren (2) na de Centralisatie ingevoerd, en de verpligte ar-

---

(1) Alleen echter onder die voorwaarden, dat de losprijs van den Afrikaan, dooreen gerekend, niet meer behoeft te bedragen dan *f* 450, en dat men voor *f* 360 die bevolking in onze kolonie kan aan wal zetten, met inachtneming van die voorzorgen en kosten, welke het vervoer, in het belang der menschelijkheid, zoo gebiedend vordert. Ik heb in mijne berekening dien hoogeren prijs aangenomen, omdat ik dien, bij de voorzorgen, die de aanvoer vereischen zou, meer waarschijnlijk acht; kan men echter den Afrikaan voor minder prijs van de slavernij vrij koopen en in de kolonie aanbrengen, dan zou daardoor de berekening zoo veel te gunstiger worden.

(2) Deze voorwaarde acht ik geenszins onverschillig. Niet voor dat men over den uitslag van een' zoo hoogst belangrijken maatregel als de Centralisatie kan oordeelen, en weet, dat de voormalige slaaf zich in zijn'

beid duurt gelijken tijd als de Emancipatie der tegenwoordige slaven, dat is: 12 jaren werkt de pandeling voor onderhoud en aflossing van schuld, daarna 4 jaren voor onderhoud en tegen loon, ter verkrijging van eigendomsbezit, en nog 4 jaren tegen verpligte en in billijkheid gewaardeerde levering van eigen grond; dan blijft hij nog 10 volgende jaren vrijë arbeider, maar verpligt door landarbeid in de behoeften van zijn gezin te voorzien, op straf van onder de laatst voorafgegane beperking terug te keeren.

Berekend over gelijke 30,000 hoofden bevolking, en kostende, hoogstens, bij aanvoer *f* 360 en de bruikbare *f* 450 per hoofd, dooreen, dan zou die aflossing in 12 jaren vorderen een kapitaal van *f* 13,500,000.—

renten à 10 pCt., maar verminderende door de jaarlijksche aflossingen	» 8,775,000.—
Onderhoud in 12 jaren	» 16,668,000.—
te zamen	*f* 38,943,000.—.

Maar dan zou ook, ten gevolge van den arbeid in meer productive kultuur, het bruto inkomen, over een gelijk aantal arbeiders berekend, in 12 jaren, ruim *f* 72½ millioen bedragen (1); latende dus, na aftrek der *f* 39,000,000, in 12 jaren tijds, een surplus van ruim *f* 33,700,000, of ruim *f* 2,800,000

overgangstaat volkomen gelukkig en tevreden gevoelt, zou ik het wagen voor te slaan, daarmede een' anderen, welligt nog belangrijker maatregel in verband te brengen; alleen dan acht ik, dat het geraden kan zijn, nieuwe, nog min beschaafde bevolking in te voeren, wanneer men op den bijstand der thans aanwezige rekenen kan. Vooral zou het onregtvaardig zijn, de oude bevolking aan langer arbeids-uren daags te onderwerpen, dan de nieuw aangevoerde, en onmogelijk, al wilde men de magten afgescheiden houden, dat reeds op zich zelf onuitvoerbaar is, en daarbij al het nut zou wegnemen, dat de vroegere bevolking ter beschaving der nieuwere hebben kan. Even onregtvaardig en onraadzaam zou het zijn, dat de nu aanwezige bevolking eerst later dan de nieuw aangevoerde van den arbeidspligt zou ontheven worden, of in verbeterden toestand overgaan. Steeds moet de reeds aanwezige arbeids-bevolking bevoorregt zijn boven de nieuw aangevoerde, dan zal zij gewillig de hand leenen, om ook die aan haren pligt te houden, en waar de vroegere bevolking een goed voorbeeld geeft, zal de later aangevoerde bijna zonder dwang volgen, mits zij verre weg de minst talrijke zij.

(1) Zie Eerste Stuk, bladz. 64, waar, over 31,000 *hoofden berekend*, voor de bruto-productie *f* 6.238.595 's jaars is uitgetrokken; dit bedraagt dan over de hier berekende 30,000 *arbeiders*, *f* 6,056,705 per jaar.

per jaar bruto inkomen, doch waarvan nu het arbeidsloon voldaan is.

En dan nog is het de arbeider aan wien, in het gezamentlijk product, *la part du lion* is toebedeeld (1).

Maar het onderhoud van den arbeider blijft dan ook gelijk aan dat, wat het nu algemeen op goede plantaadjen is, dat van zelf mede brengt, dat het genoegzaam en goed is, en dat daaronder ook is begrepen, die behoorlijke verzorging in ziekte en zwangerschap, welke dáár nu reeds bestaat, en die, als gevolg van verhoogde inkomsten, algemeen kan worden, maar die het ook slechts dáárdoor worden kan; het is echter ook tevens onder voorwaarde, dat de arbeider tot de vroegere werktaken verpligt zij en daartoe gedwongen worde, tenzij hij daaraan vrijwillig voldoe.

Acht men het nu onmenschlievend, den Afrikaan onder deze of soortgelijke bepalingen naar de kolonie over te brengen, dan geloof ik dat die overvoer eene hersenschim zal blijven; want dat het Nederlandsch of eenig ander Gouvernement of Maatschappij of particulieren, het op eene eenigermate ruimer schaal ondernemen zouden, den Afrikaan naar de West-Indiën over te brengen, om hem dáár te hunnen koste te beschaven, acht ik onwaarschijnlijk, en dat hij dáár beschaafd zou worden, geloof ik evenzeer bewezen te zijn, als ik meen bewezen te hebben, dat de thans dáár zijnde slaaf, het er geworden is, hoezeer dan ook niet ten gevolge van eenig boekonderrigt. Hij zou er spoediger beschaafd worden door het voorbeeld van zijn' reeds meer gevormden landgenoot, mits men den aanvoer niet onbepaald vrijstelt, maar dien overeenkomstig de bestaande behoefte regelt (2). Men

(1) Men zal, zoo ik vertrouw, toestemmen, dat op den duur, onverschillig of men voor anderen of voor zich zelven werkt, *arbeid óf niet betaald kan worden, óf moet kunnen betaald worden, uit de waarde van hetgeen er door geproduceerd wordt; dat zoo wel hij, die den arbeider werk geeft, als de arbeider zelf, daarin eene billijke belooning moet vinden, en laatstelijk, dat de verhouding geheel in het voordeel van den arbeider is, wanneer het arbeidsloon meer bedraagt, dan het halve aandeel in de bruto-productie.*

(2) Ik acht het gebiedend noodzakelijk, dat men dien aanvoer van Afrikanen slechts in het klein beginne, om dien van jaar tot jaar uit te breiden. Te veel aanvoer gelijktijdig, vooral in den aanvang, zou eer de oude magten bederven, en reeds verkregene beschaving doen terug gaan, dan de nieuw aangekomene verbeteren; het zou meer aanleiding geven tot de noodzakelijkheid van te straffen, en zelfs oorzaak kunnen worden van onwil en verzet.

kan den pandeling, naar gelang zijner vatbaarheid, des Zondags aan een algemeen Godsdienst-onderrigt, met den reeds aanvankelijk onderwezen slaaf, laten deel nemen. Dit onderrigt zou echter, naar mijn begrip, voor hem moeten worden voorafgegaan, door hem onze taal te leeren spreken en verstaan (1).

Daardoor kan men hem dan, in eene taal, die er woorden voor heeft, tot het leeren kennen van het Opperwezen, van de pligten van den mensch jegens Hem, jegens de maatschappij, of jegens elkander onderling, een eenvoudig en daardoor voor hem bevattelijk onderrigt mededeelen, dat zich dan later zou uitbreiden, totdat hij ook de vatbaarheid kreeg, om tot de bewijzen op te klimmen, waarop een meer leerstellig onderwijs berust.

Het is mogelijk, dat ik dwaal, maar het is mijne overtuiging: dat men, op die grondslagen den aankoop van den Afrikaan vrijstellende, hem zelfs eene weldaad bewijst; dat men daardoor de beschaving in Afrika bevordert; voor het moederland nieuwe handelswegen opent; den bloei der kolonie van jaar tot jaar doet toenemen; dat men dus de beschaving — maar eene Godsdienstige en redelijke beschaving — zal uitbreiden, en de bevolking tot het aannemen van een op redelijke overtuiging gegrond Christelijk geloof zal voorbereiden. Ik meen dan ook dat daardoor zich datgene kan laten verwezentlijken, waarvan ik hiervoren (*bladz.* 54 *van dit Stuk*) gesproken heb, niet het op nieuw invoeren van den afgeschaften slavenhandel, en het weder ophalen van een onbruikbaar geworden gebouw, maar het optrekken op de oude grondslagen van een nieuw gebouw, berekend naar de behoefte van hoogere beschaving, en dat slechts zóó lang zal behoeven te bestaan, tot dat in de kolonie de *verpligte* door *vrijwilligen* arbeid is vervangen, en in Afrika de mensch, ten gevolge van hooger beschaving, ophoudt slaaf te kunnen zijn.

---

(1) Ik bedoel hiermede alleen, dat de pandeling het Hollandsch moet leeren spreken, zoo als het kind het van de moeder leert, niet dat men er hem een grammaticaal onderwijs in moet geven; dit zal hij met eenige meerdere moeite even goed leeren, als nu de gebrekkige hulptaal, vooral als men vier jaren vroeger een' aanvang maakt met de nu aanwezige bevolking, op gelijke wijze, die taal te leeren. De tegenwoordige Godsdienst-onderwijzers zijn, hoezeer geene Nederlanders, doorgaans genoegzaam met onze taal bekend, om daarin het Godsdienst-onderrigt voort te zetten.

§ 2.

Europesche kolonisatie; in hoeverre die uitvoerbaar is, en op welke grondslagen die rusten moet, om er zich de gewenschte gevolgen van te kunnen voorspellen.

Toen in het jaar 1843—44 dit onderwerp bij de toen aanhangige onderneming veel ter sprake was, bewees iemand, die in de zaak toen eenig belang scheen te stellen, mij de eer, mijn gevoelen te willen hooren, en vroeg, of ik oordeelde, dat de Europeaan in dat klimaat kon werken; welligt zal die zich nog te binnen brengen, dat ik toen antwoordde: »Ja! indien de vraag is, of de Europesche landbevolking er eenige uren daags geen' al te zwaren veldarbeid verrigten kan, en daardoor kan hij voor zijn gezin een genoegzaam onderhoud verdienen, om, levende op de wijs van den inlander en zich vergenoegende met inlandsche voeding, te bestaan, en dan het best in de hooger gelegene en meer gezonde districten. Neen! als de vraag is, of hij er gelijken arbeid kan doen als in Europa, of gelijken arbeid als de Afrikaan in het klimaat, waaronder hij geboren is (1)."

Datzelfde is nog heden mijn gevoelen (2), en ik zie niet in,

---

(1) En de Afrikaan kan evenmin in onze winterkoude even hard werken als onder de evennachtslijn.

(2) Behalve dat hetgeen ik zelf daarvan had gezien, mij dus deed oordeelen, meen ik ook, dat dit door schrijvers wordt bevestigd, aan wie men noch plaatselijke, noch algemeene kundigheden ontzeggen zal, en die het zelfs soms in ruimeren zin toepasten, zich daarbij beroepende niet op theorie, maar op hetgeen door ondervinding bewezen was. Met betrekking tot de O.-Ind. wordt dit gezegd in het Werk van den Heer C. S. W., Grave VAN HOGENDORP, resident te Batavia, bladz. 256—259.

De gevoelens van dien schrijver, omtrent de Europesche kolonisatie op Java zijn blijkbaar dezelfde als die, welke zeer onlangs door onzen tegenwoordigen Minister van Koloniën in de Vergadering der Kamer zijn voorgedragen, voor zoo verre het geldt landbezit in het groot, met beschikking over den arbeid van den Javaan, onder vaste bepalingen.

Dit echter ligt hier voor Suriname buiten het bestek, maar dezelfde schrijver zegt, bladz. 259:

»De landbouw in het klein, is onder de heete luchtstreek voor den »Europeaan onuitvoerlijk; hieromtrent zijn alle gevoelens eenstemmig," en hij beroept zich, ter bevestiging hiervan, op het getuigenis van een' der warmste

dat de onlangs in Suriname ondernomen kolonisatie dit wederspreekt, of tot heden nog als eene welgeslaagde proef zou aan te merken zijn; evenmin echter zie ik daar een bewijs in, dat men die als eene mislukking beschouwen moet (1).

---

voorstanders der Europesche kolonisatie, den Heer DE HAAN, en in de 108e noot op eene geheel mislukte proef in 1743 met Europesche gezinnen genomen, in de districten Tangerang, Nambo en Tjandjor, en te Samarang met uit Europa overgekomen boeren en gepensionneerde militairen, aan wien men 100 à 150 morgen lands hoofdelijk, en een voorschot voor last- en trekdieren gaf, zonder dat één der kolonisten in den landbouw een bestaan kon vinden; en wat Suriname betreft, vindt men in de Reis van den Baron VON SACK, Deel 1, bladz. 132 en 133, den insgelijks mislukten uitslag vermeld van den overvoer der Paltzers.

Wel is in een onlangs uitgegeven geschrift beweerd, dat men die mislukking als ware het gewenscht, en daardoor veroorzaakt had; echter is daarvoor niet een enkel bewijs bijgebragt, en dan acht ik eene zoo wreede beschuldiging niet aannemelijk, te minder, wanneer gelijke uitkomsten in de Oost-Indiën toonen, dat ook dáár die kolonisatie evenzeer was mislukt, waar men die blijkbaar heeft willen begunstigen.

(1) De zaak is van te hoog belang om er den oorsprong en de gevolgen niet ernstig van te onderzoeken.

De kolonisatie in Saramacca is, zoo ik wèl ben onderrigt, ondernomen, niet zoo als nog velen gelooven, door de Regering van Nederland, maar door Predikanten van de Afgescheiden Hervormde Gemeenten, en bekostigd, deels door de belijders van gelijke gevoelens, deels uit bijdragen van belangstellende menschlievendheid, en ook door die Predikanten geleid, welke er, onder de verpligtingen der wet, alleen het bestuur over voerden, en dus voor de gevolgen verantwoordelijk waren. De Nederlandsche Regering deed in dit opzigt niets, dan voor de leiders daarvan, de gevraagde inlichtingen verkrijgbaar te stellen, en, naar vermogen ook door financiële voordeelen eene onderneming te begunstigen, die om vele redenen voor Nederland van zoo hoog belang kon worden. Eerst toen het later bleek, dat de bestuurders dier onderneming, hoe welwillend en ijverig werkzaam, hunne beschikbare middelen niet juist beoordeeld, en, te veel vertrouwd hadden op gunstige rapporten, omtrent den invloed, dien het klimaat op den arbeidenden Europeaan zou hebben, en daardoor teleurstelling en beduidende sterfte volgde, toen vorderden menschlievendheid en belangstelling in het lot van den natuur- en landgenoot, de onmiddellijke tusschenkomst en hulp van het Gouvernement, zelfs met tijdelijke terzijdestelling van geldelijke berekening; en toen heeft zich die ondersteuning welligt tot boven de daarvoor beschikbare middelen moeten uitbreiden.

Wat toen die kolonisatie gekost heeft is mij onbewust, maar, naar mijn gevoelen, komt het in dit geval voor Nederland op eenige tonnen gouds meer of minder niet aan, omdat het eene uitgave was, door

Ik weet dat door ingezetenen der kolonie, en niet zonder billijke reden, de wensch is uitgedrukt, om de Europesche landbouwende kolonisatie zoo spoedig mogelijk te zien toenemen (1), en ik meen in de voorlaatste noot bewezen te hebben, dat ik geen onberedeneerd tegenstander daarvan ben. Ik geloof ook zoo veel liefde voor mijn Vaderland te hebben als men in redelijkheid van elken burger kan verwachten, en zoo veel goeden wil voor de kolonie als eenig Nederlander, die er een tijdelijk verblijf hield en er zoo veel goeds genoot als ik; maar meer nog dan voor een' van beiden, heb ik liefde voor de waarheid, en die vordert van mij de verklaring: dat ik het gemakkelijker acht dit te wenschen dan het te bewerkstelligen, en dat, om het mogelijk te maken, men den Nederlandschen kolonist belangrijke gunsten zal moeten toestaan, die de zaak ook voor hem aannemelijk maken, en dat hij in het tegenovergestelde ge-

---

menschlievendheid ten pligt gemaakt, en door de behoefte van het oogenblik gebiedend gevorderd, en ook, omdat, wat de gevolgen betreft, eenige tonnen schats meer, zelfs uit een financieel oogpunt beschouwd, hoogst nuttig besteed zijn. — Beschouwt men toch de daartoe gestrekt hebbende uitgaven slechts financieel, dan zou, als de doelmatigheid der uitgaven moest beslist worden, door de voordeelen, die deze kolonisatie tot dus verre heeft afgeworpen, ƒ 1000 of ƒ 10,000, daaraan ten koste gelegd, zoo wel verkwisting zijn als eenige tonnen gouds; maar oordeelt men naar de gevolgen, die de kolonisatie in de toekomst hebben kan; heeft die tijdelijke ondersteuning het wegsterven van een nog grooter aantal kolonisten voorkomen; heeft zij belet dat eene aangevangen onderneming, niet als hopeloos werd opgegeven, en de reeds daaraan ten koste gelegde gelden, niet nutteloos verkwist waren; heeft zij daarbij het groote vraagpunt, althans gedeeltelijk, toestemmend beslist, en het bewijs geleverd, dat het mogelijk is, dat de Europeaan zich genoegzaam aan het klimaat gewenne, om er eenigen nuttigen veldarbeid te kunnen doen; heeft men, eindelijk, door die uitgaven de kern behouden eener Europesche bevolking, welke zich kan uitbreiden: dan zijn, ten gevolge daarvan, voor Nederland hoogst gewigtige voordeelen voor de toekomst voorbereid, dan gaf het ook in dit opzigt een voorbeeld aan Europa, en dan acht ik, tegenover die uitkomsten, eenige tonnen gouds meer daaraan ten koste gelegd, hoogst nuttig besteed.

En die gevolgen geloof ik, dat men van de kolonisatie, en van de daaraan, zoo wel door de ondernemers zelven, als door het Nederlandsch Gouvernement, gebragte opofferingen voor de toekomst mag vooruit zien, mits men den kolonist blijve ondersteunen, waar daaraan behoefte bestaat, en hem in staat stelle tot meerdere welvaart te komen.

(1) In de Brochure aangehaald in de noot op bladz. 169 hiervoren.

zal veel meer in zijn belang zal handelen, door Noord-Amerika tot zijn toekomstig Vaderland te kiezen.

Als men niet maar alleen met woorden wil schermen, en waarheid wil zoeken waar die te vinden is, dan zal men, naar mijn oordeel, indien niet eene op overtuiging gegronde en redelijke vaderlandsliefde, zeker de meeste gehechtheid aan den grond, waarop hij leeft, bij den min beschaafden mensch vinden, omdat voor hem de verplaatsing moeijelijker wordt. Hij toch moet alles, wat hem van verwijderde landen gezegd wordt, op goed geloof aannemen, terwijl de beter onderrigte mensch de getuigenissen kan beoordeelen en de voor- en nadeelen overwegen. De eerste moet daarvoor eene vreemde taal aanleeren, de meer beschaafde doorgaans niet, en hoe duur wordt dat aanleeren in een vreemd land niet dikwijls betaald? — Daarom is de min beschaafde mensch meer aan den grond gehecht, en besluit hij niet zoo ligt zich in een vreemd land te vestigen.

Maar naauwelijks zullen berigten uit Noord-Amerika, van menschen die hij kent en gelooft, hier meer algemeen bekend worden, waarvan de inhoud zal zijn: »Kom maar tot ons over; wij »wonen in een vruchtbaar land, dat bij den dag in welvaart »toeneemt, en waar wij aan niets gebrek hebben, dan aan men»schen, en het liefst zien wij Nederlanders rondom ons; wij »kunnen daar hetzelfde werk doen, als vroeger in ons Vaderland, »hetzelfde voedsel hebben, onder elkander dezelfde taal spreken; »onze maatschappelijke en burgerlijke inrigtingen naar onzen zin en »overeenkomstig onze nog eenvoudige zeden en behoeften regelen; »in één woord: wij scheppen daar een nieuw Nederland rond»om ons; en als wij ons dáár door hen, die ons lief waren, konden »omringd zien, zouden wij weinig ander onderscheid tusschen dit en »ons vroeger Vaderland kennen, dan de vermindering der belastin»gen,'' of al wat behoefte gevoelt aan verplaatsing, zal den wensch voeden daar heen te gaan. Die wensch zal dadelijk worden ten uitvoer gelegd, door hen, die er de middelen toe bezitten, en deze zullen ook de minder bemiddelden, wier hulp zij noodig hebben, daartoe in staat stellen, terwijl het ook niet aan onderstand van dáár uitgaande, ontbreken zal, zoodra de welvaart der eerst aangekomenen zal toenemen, hetgeen zich niet lang zal laten wachten. En inderdaad heeft Nederland noch belang noch regt, om het tegendeel te wenschen, tenzij het de middelen bezitte, zijnen ingezetenen, hetzij hier, hetzij in hare overzeesche bezittingen, gelijke voordeelen te verzekeren; want wie zouden de landverhui-

zers zijn? Arbeiders, die hier geen genoegzaam werk kunnen vinden, om met een gezin te bestaan, en die daarom gedeeltelijk door de algemeene weldadigheid moeten onderhouden worden? Dat die zich in een land verplaatsen, waar zij niet slechts leven, maar tot welvaart geraken kunnen, is wenschelijk, maar geen verlies voor het Vaderland. Meer gegoeden, die het doen, omdat zij vooruitzien, dat zij hier gelijkelijk de armoede te gemoet gaan? Ook te hunnen opzigte kan voor Nederland regt noch belang het medebrengen, te wenschen dat zij van dag tot dag armer, en eindelijk ook op kosten van den Staat moeten onderhouden worden.

Het zou ook ongegrond zijn zich voor te stellen, dat zoodanige emigratie de bevolking merkbaar zou doen afnemen, of zelfs dat daardoor, meer dan zeer voorbijgaande, een tijdelijk gemis aan kundige arbeiders van den eenen of anderen stand zou ontstaan, of dat grondeigendom, door gebrek aan huurders, beneden de werkelijke waarde dalen zou. De kundige landman, die verhuist, zal slechts door een' ander verplaatst worden, en naar gelang daaronder min geoefenden zijn, zullen ook die zich trapsgewijze vormen, en waar ruimte ontstaat, zal die óf uit naburige provinciën, óf uit het naburig land worden aangevuld, want gebrek aan arbeiders geeft verhoogd loon, en dat, wederkeerig, geeft vraag naar arbeid. Hetzelfde is met de huurwaardijën het geval; zoo lang die, ten gevolge van emigratie, dalen, is dit slechts een bewijs dat de vroegere waarde fictief was, en dáárdoor eensdeels gedurige wanbetaling veroorzaakte, en desniettegenstaande eene ongenoegzame vergoeding was voor den huurder, omdat den verhuurder te veel was toebedeeld; herstelt zich de schaal tot billijke prijzen, de landerijën zullen wel altijd gereede huurders, en dan ook prompte betalers vinden.

In Ierland bestaat volksverhuizing sedert jaren, als *gevolg* van armoede en wanhoop, maar zij was er niet omgekeerd de *oorzaak* van. In weerwil van volksverhuizing en typhus lijdt Ierland niet aan gebrek aan bevolking. Ook de Heer van Hogendorp brengt, in zijn vroeger door mij aangehaald werk over de Oost-Indiën, een voorbeeld bij, uit een der Hebriden bij Schotland ontleend, bewijzende, dat, ondanks eene aanzienlijke volksverhuizing, de bevolking steeds aanwies.

Nederland heeft er alleen dan groot belang bij, om hare ingezetenen te behouden, als voor hen de mogelijkheid bestaat, om, hetzij hier of in de overzeesche bezittingen, tot welvaart te

komen, want eene talrijke bevolking is dan alleen een zegen voor een land, als het tevens eene bloeijende en gelukkige bevolking is, en ook hiervan strekt het ongelukkige Ierland ten waarschuwend voorbeeld.

Het is mijne overtuiging, dat de vestiging eener Nederlandsche landbouwende volkplanting in Suriname — hoe wenschelijk voor Nederland en voor de kolonie, wanneer het eene bloeijende en welvarende volkplanting wordt — voor Nederland nadeelig en voor de kolonie gevaarlijk is, indien het eene behoeftige volkplanting blijft; maar dat zij voor den landbouwenden emigrant, geenszins gelijke voordeelen aanbiedt, als die in Noord-Amerika; dat men dus door aan haar te verleenen gunsten de uitkomsten moet gelijk maken, en dat men alleen op dien grond, Nederlanders tot emigratie naar onze koloniën kan en mag aanmoedigen, en verwachten kan er steeds gunstige uitkomsten van te verkrijgen; dat eene emigratie, op dien voet tot stand gebragt, in den aanvang uitgaven vordert, die wel door een land of eene souvereine magt, maar bezwaarlijk door bijzondere Maatschappijën kunnen gedragen worden, omdat er voor een land, voordeelen aan verbonden zijn, die voor eene Maatschappij niet, althans minder bestaan, en omdat zij voor een land waarborgen oplevert, die zij voor eene Maatschappij ook niet, of slechts gebrekkig, kon hebben; maar dat een land die bekostigen kan, en dat wel onder de meest solide waarborgen voor zijne ingezetenen, mits men dien waarborg slechts dáár zoeke, waar die alleen kan bestaan, in den bloei en den aanwas dier bevolking zelve; dat men die dus niet zelf onmogelijk make, door die bevolking te verarmen, met haar bezwarende voorwaarden op te leggen, en dat men de middelen niet voorbij zie, die de kolonie zoo ruimschoots aanbiedt, om eene Europesche landbouwende bevolking tot bloei en welvaart op te voeren.

Het zal wel naauwelijks eenig bewijs vorderen, dat het voor Nederland van weinig belang kan zijn, of eene verarmde bevolking, die men er toch alléén met groote kosten kan overplaatsen, in hare West-Indische bezittingen een even kommervol bestaan blijft voortslepen. Zoo wel de kosten van overvoer, als die van bestuur, welke dit blijvend zou vorderen, en die noodzakelijk hooger dan in Nederland zijn zouden, waar die inrigtingen reeds bestaan, en toch ten behoeve van anderen moeten blijven bestaan, zouden de daarvan gehoopte voordeelen meer dan wegnemen.

Voor de kolonie zelfs zou de kolonisatie, mijns inziens, ook indien zij verkrijgbaar ware, meer gevaarlijk dan voordeelig zijn, want eene meer beschaafde armoedige bevolking, acht ik voor een land nog gevaarlijker dan eene minbeschaafde, en slechts oorzaak te kunnen zijn van wanorde en onrust.

Dat de kolonisatie in Suriname voor den Nederlandschen emigrant niet gelijke voordeelen aanbiedt, als die naar Noord-Amerika, is dunkt mij blijkbaar. Men kan den Europeaan in de kolonie wel vruchtbare gronden schenken (1), maar hij vindt dáár noch het klimaat, noch dezelfde spijzen weder, waaraan hij gewoon was; en het grootste bezwaar is nog, dat hij er door zijn eenig overgebleven kapitaal — kracht en lust om te arbeiden — niet gelijke voordeelen trekken kan, als in de gematigde luchtstreek, omdat hij er noch gelijken tijd daags veldarbeid kan doen, noch, in een' zelfden duur van tijd, even veel of even zwaren arbeid kan verrigten als in Europa (2).

---

(1) *Het schenken van grond, in een land waar grond geene waarde heeft, bevoordeelt meer het land dat geeft, dan den persoon die ontvangt.* Hij, die land ontvangt en niet meer ontvangt dan hij noodig heeft, om er, bij handenarbeid, van te bestaan, is en blijft behoeftig; maar een land, dat uitgestrekte grondeigendommen heeft, die geene waarde hebben, zal, naar gelang het er van wegschenkt, waarde geven aan zijne overige eigendommen, en die waarde zal aanzienlijk vermeerderen als het de voorwaarden zóó regelt, dat eene nijvere bevolking er tot welvaart komt. Noord-Amerika bewijst dagelijks de waarheid van deze stelling.

(2) Wel heb ik in vroeger aangehaalde geschriften gelezen (1), dat de Europesche landbouwende kolonisten een request hebben ingediend, waarin wordt gezegd, dat zij te Suriname voortdurend zeer goed kunnen arbeiden; maar dat drukt niets meer uit, dan hetgeen ik ten volle erken, dat zij in de kolonie eenigen landarbeid kunnen doen, niet dat zij er even langdurigen, of even veel kracht vorderenden arbeid, in gelijken tijd, doen kunnen, als in Europa, of als de onder dat klimaat geboren Afrikaan. Ware dit gezegd, ik zou het op grond van bestaande uitkomsten tegenspreken. Aan de Europesche bevolking zijn, per gezin, ter cultivatie afgestaan twee akkers grond, en het blijkt uit de ingezondene rapporten, dat niet de helft dier gronden in behoorlijken staat van kultuur is (2). Daarentegen bewijst de algemeen in de kolonie verkregene uitkomst, dat 100 hoofden generale slavenbevolking, waaronder dus slechts 40 zijn, die landarbeid verrigten, in de suikerkultuur 118 akkers land bearbeiden, en daarbij het fabrijkwerk doen, dat nagenoeg met $^1/_6$ van den veldarbeid kan gelijk staan, zijnde dus in het geheel $137^2/_3$ akkers, circa = $3^5/_6$ akker per hoofd. In de veel gemakkelijker banannen-kultuur bewerkt de

---

(1) Noot, bladz. 169.

(2) Verslag van den Heer LIEMAN omtrent de kolonisatie in de rivier Saramacca.

Daarom geloof ik niet, dat de Nederlandsche landverhuizer zich bij verkiezing in de heete luchtstreek zal verplaatsen, terwijl hij op nagenoeg gelijke voorwaarden, landbezit kan verkrijgen in een hem meer eigen en meer gunstig klimaat.

Wat toch zou den verarmden Nederlander aansporen, om, zonder geëvenredigde vergoeding, aan eene vestiging in onze West-Indische koloniën de groote en blijvende voordeelen op te offeren, die voor hem in Noord-Amerika verkrijgbaar zijn (1)? Zal het de liefde wezen voor het beminde plekje grond, van hetwelk hij zich toch moet losscheuren? van voor hem dierbare betrekkingen, die hij evenzeer met zijn gezin moet vaarwel zeggen? en moeten er offers gebragt worden uit gehechtheid aan het algemeene Vaderland, is het dan van den verarmden landgenoot, die het verlaat met het voornemen om er niet weder te keeren (2), dat men die verwachten kan? en zou dat de huisvader voor zijn gezin kunnen verantwoorden?

Ik geloof dan, dat, indien Nederland er belang in stelt, dat eene Vaderlandsche landbouwende kolonisatie zich in zijne over-

---

slaaf, berekend over de generale magt, 3 akkers, dat is dus over de 40 pCt. veldmagt 7½ akker. Kon nu de Europeaan daar gelijken arbeid als de slaaf verrigten, waarom kan hij dan in kulturen, die zeker minder zwaar zijn dan die der suiker, naauwelijks één' akker onderhouden, en dat nog wel, nadat reeds de zwaarste arbeid, die der ontginning, door anderen vóór hem is verrigt? Het hoogst, dat ik voor den Europeaan mogelijk acht, is 6 uren daags veldarbeid, en dan in gelijken tijd minder krachtinspanning, en dus ook minder bearbeiding van land, hoogstens dus in één jaar de halve landbearbeiding van den slaaf, of 1⅝ akker in suiker en 3½ akker in bananen, en voor andere kulturen, naar evenredigheid van het moeijelijke der kultuur en der bestaande hulpmiddelen, in die der koffij, b. v., kan hij meer, in die der maïs, zonder ploeg, welligt minder grond dan in die der suiker bewerken.

(1) Ik noem hier meer bepaaldelijk onze West-Indische bezittingen, omdat door de meerdere rijzing van grond, in de Oost-Indische meer verschil van luchtgestel bestaat, en er op Java en Sumatra in de hooglanden plaatsen moeten zijn, waar het klimaat vrij nabij met dat van Zuid-Europa overeenkomt. Bergen van 6,000 voet hoogte tusschen de keerkringen, hebben de temperatuur van Sicilië (LOUDON, *Encycl. of Gardening*, § 917.), en er zijn op Java bergtoppen van 10,000 voet. Ook de Heer NAHUYS roemt het gematigd klimaat in de bovenlanden van Java en Sumatra, in het aangehaalde Werk op bladz. 167.

(2) Dit toch is het doel van eene bevolking, die zelve het land bearbeidt, niet het tijdelijk verblijf in eene kolonie, dat den vroegeren kolonist mogelijk was, wiens verdiensten het gevolg van ruime kapitaalbeleggingen waren.

zeesche bezittingen, vooral in de West-Indiën vestigt, het daarvoor ook tijdelijke offers moet kunnen en willen brengen, en tegen de nadeelen, die daaraan voor den kolonist verbonden zijn, voordeelen overstellen, die er ruim tegen opwegen, en dat eene kolonisatie zonder dat wel op den duur eene hersenschim blijven zal, of dat alleen gebrekkige proefnemingen altijd nadeelige resultaten zullen ten gevolge hebben, die deels door de kolonisten, deels door hen zullen betaald worden, die er hunne gelden aan toevertrouwen.

Maar ik geloof ook, dat die aanmoediging door een land kan worden verleend onder de zekerste waarborgen. Ieder eerlijk en werkzaam arbeidersgezin bezit in het arbeidsvermogen van zijne gezamentlijke leden een kapitaal, dat, waar de mensch niet in ongunstige omstandigheden is geplaatst, als het doelmatig wordt aangewend, genoegzame renten moet kunnen opleveren, om dat gezin een ruim onderhoud, overeenkomstig zijn' stand, te verzekeren, en van welk kapitaal het hooger inkomen maken en dus spoediger tot welvaart komen zal, naar gelang de omstandigheden, waarin het geplaatst wordt, gunstiger zijn.

Om het nu dáár in staat te stellen, dat kapitaal doelmatig aan te wenden en om te gelijker tijd de voordeelen op te wegen, die het elders zou kunnen genieten, zal men, in de eerste plaats, het verarmde gezin, bij verplaatsing naar onze koloniën, moeten te gemoet komen door *ruime schenkingen*, gepaard aan *een genoegzaam voorschot op billijke voorwaarden*, op securiteit van dat kapitaal (1), opdat de kolonist door *die beide vereenigde kapita-*

(1) Op één gezin dien regel toe te passen en op dat vertrouwen voorschotten te doen, zou eene gewaagde speculatie zijn, omdat bijzondere omstandigheden kunnen tusschen beiden treden, deels buiten, deels door eigen schuld, van den kolonist, die dit onzeker zouden maken. Dit is echter niet het geval met eene kolonisatie, vooral niet, wanneer die in geen te ongunstig oord wordt gevestigd, en er geen zwaarder arbeid van verlangd wordt, dan zij onder het haar ongewone klimaat verrigten kan. Gedeeltelijke mislukkingen en tegenspoeden, kunnen en zullen ongetwijfeld plaats vinden, maar zij beletten niet den goeden uitslag van het geheel; al veroorzaakten al eens verschillende redenen het totaal verlies van het voorschot aan $^1/_{10}$ der overgeplaatste bevolking, dan zou dit nog weinig invloed hebben op de algemeene uitkomst. Het komt er alléén op aan, dat die bevolking er tot bloei en welvaart kome, om de securiteit van het voorschot van jaar tot jaar te zien verbeteren, en de voordeelen ook voor den geldschieter, mits *die* het Moederland zij, van jaar tot jaar te zien aanwassen. Het is daarbij blijkbaar, dat, indien het de bevolking slechts voorspoedig gaat, er geen voorschot onnut is besteed, dat tot grond-

len (1) op vruchtbaren grond, in een ander klimaat, aan te wenden, daarvan vruchten trekke, die hem in staat stellen de opgenomen gelden met de renten af te lossen, en zelf tot welvaart te komen, zonder dat hij zwaarder arbeid behoeft te verrigten dan het klimaat toelaat.

De redenen, waarom ik acht dat geheel Nederland, en niet eene bijzondere Maatschappij, zich met de bezwaren zou moeten belasten zijn:

1o. Omdat een land waarborgen bezit, voor de zekerheid der schuld, die geen particulier of zelfs geene Maatschappij kan hebben, en omdat er voor een land — dat is voor de ingezetenen in het algemeen — voordeelen aan verbonden zijn, die evenmin het deel eener Maatschappij zijn kunnen.

De waarborg voor het voorschot is, dat het den kolonist wèl ga, dan worden renten en aflossing geregeld betaald. Een land kan zich daarvan verzekeren door eene billijke wetgeving, het aanstellen van een goed plaatselijk beheer, en door het vermijden van drukkende belastingen; maar kan het al die souvereine regten aan eene Maatschappij wegschenken? zoo niet, wat wordt er dan van den waarborg dier Maatschappij, als een ander dan hij het regt heeft zijne schuldpligtigen in de middelen om hem te voldoen te bemoeijelijken, en zich wel eens in de noodzakelijkheid gebragt ziet daartoe zijne toevlugt te nemen.

In de 2e plaats heeft een land, althans in het bedoelde geval Nederland, het algemeene grondbezit eener kolonie, en uit de vermeerdering van de waarde van dien grond, zoo wel als de uitbreiding van het handelsvertier, ten gevolge der kolonisatie, moet de vergoeding der schenking gevonden worden, terwijl de kosten van beheer later door eene ligte grondrente op de bezittingen moet worden gedekt.

Deze vermeerdering van grondwaarde nu, kan alléén het deel van den grondbezitter worden, en zou bijgevolg eene Maatschappij slechts dan kunnen bevoordeelen, wanneer aan haar uitgestrekte bezittingen eerst in eigendom werden afgestaan.

Eindelijk 3o. al de voordeelen, verkregen door uitbreiding van handel en vertier, die door den tijd het onmisbaar gevolg eener

---

verbetering gestrekt heeft, want wat den eenen kolonist onvoltooid moest laten, zou door anderen of door opvolgende kolonisten, gaarne als waarde, tegen billijke schatting aanvaard worden.

(1) Het ééne bezit het gezin in zijn vermogen om te arbeiden, het andere in het verstrekte voorschot.

kolonisatie moeten worden, reeds bij het ontstaan een' aanvang nemen, en zich met haren bloei van jaar tot jaar uitbreiden, worden evenzeer genoten door de ingezetenen van het Moederland in het algemeen, en kunnen, zonder een handelsmonopolie, geheel niet, en ook in dat geval, nog maar ten deele, door eene Maatschappij genoten worden, en laatstelijk, zal het bestaan eener Europesche kolonisatie, trapsgewijze andere kostbare uitgaven verminderen; want eene bevolking, op die grondslagen gevestigd, zou al spoedig door eigen middelen in de eenvoudige behoeften voorzien, die haar eigen bestuur vordert, en bij uitbreiding sterk genoeg worden, om, althans in gewone gevallen, geene voortdurende bezetting uit het Moederland ter verdediging te behoeven.

Om die redenen acht ik, dat voor Nederland alléén een redelijke waarborg in de kolonisatie kan gelegen zijn; dat die alléén voor geheel het land duurzame en steeds toenemende voordeelen kan afwerpen, en dat daaruit ook volgt, dat wel het land, maar niet de particulier of eene Maatschappij zich met vertrouwen op eenen gunstigen uitslag, daarmede kan belasten.

Laten de omstandigheden van een land niet toe, dat dit op eene uitgebreide schaal geschiede, dan brengt het de noodzakelijkheid mede, zich tot een kleiner begin te bepalen, iets hetgeen mij voorkomt, verre de voorkeur te verdienen, boven het bekrimpen van den onderstand aan de kolonisten, om een grooter aantal te kunnen overvoeren. Aan 10 gezinnen de middelen te verstrekken, om tot welvaart te komen, zal in mijn oog verre de voorkeur verdienen boven het aanvoeren van 100, die er gebrek moeten lijden, en nog nuttiger acht ik eene doelmatige ondersteuning aan de reeds aanwezige kolonisten, dan nieuwe gezinnen uit te zenden, aan welke men niet de gevorderde middelen zou geven. Wel zal hierdoor de zwarigheid blijven bestaan, dat een aantal Nederlandsche gezinnen inmiddels genoodzaakt kunnen zijn een' anderen weg te kiezen, en dat men de landverhuizing naar Noord-Amerika gaande weg zal zien toenemen en zich niet altijd tot de alleen behoeftige standen bepalen, maar reeds het welslagen van slechts 50 gezinnen in Suriname zou voldoende zijn, om daaraan een tegenwigt te geven.

De gunsten, die ik zou achten, dat men den kolonist moest verleenen, om de emigratie voor hem aannemelijk te maken, en waarvoor ik geloof, dat de volkplanting de meest voldoende waarborgen zou kunnen geven, zijn:

1°. Eene schenking van p.m. *f* 400 per gezin, gerekend te bestaan uit een gehuwd paar, benevens de kinderen, die, door elkander, op twee volwassene personen per gezin geschat worden.

2°. 25 akkers land in vrijën eigendom eerst belastbaar na 25 jaren, en dan slechts tegen eene matige, vooruit te bepalen en onveranderlijk verklaarde grondrente, en nog 25 aangrenzende akkers (1) voor den kolonist op aanvrage beschikbaar, zoodra het blijkt, dat de eerste 25 zijn ingesloten en ¹/₅ daarvan in cultivatie is (2).

3°. Een voorschot aan ieder gezin van *f* 1000, de eerste 5 jaren renteloos en de volgende 20 jaren tegen 5 pCt. aflossing, maar met eene klimmende rente van 5 tot 10 pCt. van het onafgeloste kapitaal alle 4 jaren 1 pCt. verhoogende (3).

---

(1) De reden, dat ik voor den kolonist zoo veel meer grond aanvraag, dan hem nu is gegeven, is geenszins omdat ik vooronderstel, dat hij dien meerderen grond geheel in bewerking kan nemen, maar omdat vooral hij bij de onderneming winnen, en betrekkelijk rijk worden moet, door de vermeerdering zijner grondwaarde; overigens zal ik later nog eene tweede oorzaak opgeven, waarom hij meer grond behoeft. Men verbeelde zich ook niet dat, ten gevolge dier grootere gronduitgifte, de bevolking noodzakelijk te verre verspreid zou moeten worden, daar dit meer van eene behoorlijke indeeling afhangt.

(2) De spoedige plantengroei zal den kolonist in staat stellen, vóór het tiende jaar, zijn' grond volkomen ingesloten te hebben. Naar de verschillende gronden kan men daarvoor de *Citrus Limonia Tamarindus Indica* of *Cactus Tuna* gebruiken. De eerste geeft van zaad, in 8 jaren, ondoordringbare heggen, de laatste, van stek, in nog korter tijd; zij wordt daarvoor algemeen op de West-Indische eilanden gebezigd, en bij de verdeeling van het eiland St. Christoffel, tusschen Spanje en Frankrijk, vormden die heggen de éénige grensscheiding tusschen de bezittingen dier beide volken.

(3) Deze wijze van betalen stelt den kolonist volkomen in staat, om aan zijne verpligtingen te voldoen, en waarborgt aan het land de terugbetaling van het voorschot, met 5 pCt. rente in 25 jaren, de vergoeding inbegrepen voor het renteloos voorschot in de 5 eerste jaren.

Het oogmerk zou niet zijn die som aan de gezinnen zelven in handen te geven, de schenking zou alleen strekken, om den vrijën overtogt en uitrusting, naar bepaalde voorschriften, te bekostigen, en het noodige huisraad en gereedschap ook in de kolonie te verstrekken; die som zal men wel niet te ruim gesteld achten, daar die ook tevens eenige algemeene uitgaven moet dekken. Het voorschot zou dienen, om, bij arrivement, te kunnen leveren, de toegelegde bezittingen, behoorlijk uitgemeten en afgepaald, de helft omgeven door een pad, ter breedte van twee Rijnlandsche roeden, van opgroei en wortels gezuiverd; mitsgaders twee akkers, daarvan op dezelfde wijze gezuiverd, en voor de helft in wortelge-

4°. Het bekostigen van het algemeen bestuur, staande de eerste 25 jaren, alsmede het voorzien in het godsdienstig en wetenschappelijk onderrigt en de geneeskundige hulp, onder voorwaarde echter, dat de benoemingen door de regering werden gedaan, en de kolonisten zich aan de algemeene wetten onderwierpen, die deze noodig zou achten, bijzonder voor hen verpligtend te maken, en die natuurlijk verbindend worden voor ieder, die ze vrijwillig aanneemt.

Behalve een voorschot van ƒ 100,000 zouden dus voor Nederland die voorwaarden over iedere 100 gezinnen vorderen, eene schenking van ƒ 40,000 en eene jaarlijksche uitgave proportioneel aan de uitbreiding der bevolking (1); waartegen zou overstaan:

1°. Ontlasting van 100 hulpbehoevende gezinnen, die nu nuttige leden van den staat worden.

2°. Vermeerdering der waarde van het koloniaal grondbezit, in evenredigheid van den aanwas der bevolking in de kolonie, en verhoogde waarde voor wat reeds bestaat.

3°. Vermeerdering in gelijke evenredigheid van handel en industrie in Nederland.

4°. De grondbelasting, na afloop der 25 jaren te heffen, op het uitgegeven land boven het bedrag tot eigen voorziening der kolonisatie in de kosten van beheer.

Voor den kolonist zouden dàn aan de kolonisatie voordeelen verbonden zijn, die ruim zouden opwegen tegen hetgeen hij in een meer gunstig klimaat vinden kan, zoo als: kosteloos bezit van grond, ten deele reeds voor hem ontgonnen en beplant, benevens vrijë over-

---

wassen of banannen, naar den aard der gronden aangeplant; voorts tot aanbouw van eene geschikte woning en schuur voor ieder gezin, hetzij van palissaden of bamboes, waartoe óf de woningen der best gehuisveste Indianen, die vroeger ook de eerste planterswoningen zijn geweest, óf de woning van het Javaansch dorpshoofd, tot model konden dienen; en vooral ook tot aankoop van het benoodigde vee en pluimgedierte in de kolonie zelve, voor zoo verre die in de behoefte voorzien kan, en verder uit de meest nabij gelegen koloniën aan te vullen en laatstelijk voor het onderhoud der gezinnen, het eerste jaar, grootstendeels met voedingmiddelen uit Europa, en het tweede jaar nog voor de helft van het vroeger rantsoen, of voor zoo verre daaraan behoefte mogt zijn.

(1) De jaarlijks daartoe gevorderde uitgaven zouden voor de eerste 100 à 200 gezinnen welligt met ƒ 10,000 te bestrijden zijn, en bij meerdere uitbreiding geene geheel proportionele verhooging vorderen; en zij zouden trapsgewijs afnemen, naar gelang de kolonist tot meerdere welvaart komende, verlangen zou zelf in die behoeften te voorzien, tegen het regt van het benoemen tot de betrekkingen.

togt en de noodige uitrusting, en daarbij een voorschot tegen de halve interest, die in de kolonie in billijkheid door den geldschieter gevraagd kon worden, terug betaalbaar in termijnen en op voorwaarden, die hem tot de aflossing volkomen in staat stellen, terwijl zijne welvaart bij den dag toeneemt. Mijns erachtens zouden dusdanige voorwaarden een aantal behoeftige, maar vlijtige en bekwame landbouwende en ambachtsgezinnen in Nederland het als eene gunst beschouwen in de kolonisatie te mogen deelnemen; en dit moet het ook zijn, want geene bedelaars huishoudingen, maar alleen zoodanige huisvaders, die, mits men er hen toe in staat stelt, door landarbeid in de behoeften van een gezin kunnen voorzien, moeten daarin worden opgenomen, zonder dat zou het voorschot vruchteloos verstrekt zijn, en de terugbetaling er van niet volgen; zelfs ambachtslieden zouden in het eerst nog maar in zeer kleine verhouding nuttig kunnen zijn.

Door hieraan eene schenking te verbinden van den dubbelen grondeigendom voor gezinnen van landbouwers, die de reis zelven wilden bekostigen, en van den tiendubbelen grondeigendom voor hen, die ook het benoodigd voorschot niet verlangden — zich overigens echter aan gelijke wetsbepalingen als alle andere kolonisten onderwerpende — zou men al spoedig de bevolking zien toenemen, ook door min bemiddelde gezinnen, die hier verarming te gemoet zien, terwijl de uitbreiding der bevolking ook plaatselijk weldra andere bronnen van bestaan dan alleen landbouw openen zou. En onder die voorwaarden acht ik dat eene kolonisatie kan plaats vinden, wederkeerig voordeelig én voor Nederland én voor den kolonist, zonder dat men van den laatste een' arbeid behoeft te vergen, dien het klimaat niet toelaat, mits men de middelen niet voorbij zie, die de kolonie en ruimte aanbiedt.

Mijns erachtens heeft men het tot dus verre uit het oog verloren, dat ook in Europa de landbouw zich in twee groote afdeelingen splitst, die elkander de hand reiken, namelijk: veeteelt en akkerbouw. Waarschijnlijk is dit een gevolg geweest van de ondervinding, dat onze Europesche veerassen in de kolonie ontaarden, en er niet in dezelfde proportie vermenigvuldigen.

Reeds heb ik in het vorige hoofdstuk op een middel gewezen, waardoor een voor het klimaat geschikt rund en trekdier kan worden ingevoerd en voortgeplant (1), en welligt een in-

(1) Deze invoer van den karbouw zou te belangrijker zijn, daar het dier zeer goede boter en melk geeft, en die waarschijnlijk, door beter voe-

landsch dier aan de behoefte van den landbouw door den tijd zou kunnen worden dienstbaar gemaakt (1); alsmede hoe van de eerst genoemde diersoort, vooral door kruising met het Europeesch rundergeslacht, een ras zou kunnen gewonnen worden, dat aan de behoeften der heete luchtstreek ten volle beantwoordde, even als in Engeland, door Bakewell en anderen, de verfijnde veerassen verkregen zijn.

De uitbreiding van eene voor het klimaat geschikte rundersoort zou tevens de weidegronden verbeteren, en bij het ontstaan van behoefte daaraan ook de bemesting mogelijk maken, van die gronden, welke aan den kolonialen akkerbouw zijn dienstbaar gemaakt.

Men behoeft echter geenszins op den toekomstigen aanvoer van dat dier te wachten, om de veeteelt tot de hoofdbron der welvaart eener kolonisatie te maken; aanvankelijk kan daaraan de in de kolonie aanwezige rundveestapel worden dienstbaar gemaakt; maar behalve dat, bezit de kolonie, ongerekend zeer goede en voedzame land- en watervogels, twee veesoorten, die aanvankelijk volkomen aan de behoefte kunnen voldoen. In de eerste plaats het schaap, dat er wel niet het woldragend dier is gebleven, dat het in Europa was, maar waarvan het vleesch, zelfs op eene Europesche tafel, voor eene lekkernij zou gehouden worden, en het varken, dat mede een vleesch oplevert, hetwelk, in deugd ten minste, met het Europeesch kalfsvleesch gelijk staat, en, naar het vrij algemeene oordeel van den kolonist, dit nog overtreft.

Beide deze artikelen kunnen niet alleen bij vermenigvuldiging in eene hoofdbehoefte, voeding eener Europesche kolonisatie, ruim voorzien, maar belangrijke voorwerpen van uitvoer en handel worden, en evenzeer bezit Suriname in ruimte de middelen, om, bij uitbreiding van den veestapel, haar te voeden, mits men zich die slechts ten nutte maakt. Reeds kan als bewijs daarvan strekken, dat het Europeesch runderras, hier en dáár in de bovenlanden, beter en zwaarder, dan in de benedenlanden wordt geweid. De grassoorten der heete luchtstreek, hoezeer thans

---

ding, nog verbeteren zou. Dat de boter van den karbouw in kleur niet die van onze inlandsche rundersoorten, in onze weiden verkregen, evenaart, heeft zij slechts met alle boter gemeen, die ook van ons inlandsch ras in de heete luchtstreek verkregen wordt. Vergelijk de meermalen aangehaalde Brieven van den Heer Nahuys, bladz. 99.

(1) De Tapir of Buffel van Suriname is ook op Sumatra bekend en wordt ook dáár mak, als men hem jong opkweekt. Zie de Brieven van den Heer Nahuys, bladz. 23. De hoedanigheid van het vleesch zou welligt veel van de voeding afhangen.

in deugd onze Europesche geenszins evenarende, geven, mits behoorlijk in kultuur gebragt, goede weiden (1), hetgeen door de bemesting, vooral in de bovenlanden, hier en dáár door irrigatie zou kunnen worden bevorderd, en behalve dat groeijen er een aantal wortelgewassen en vruchtsoorten, waarvan de kultuur niet zeer bewerkelijk is, en die alle voor de aan het klimaat eigen geworden veesoorten uitmuntende voedingmiddelen zijn (2); terwijl laatstelijk het bezit van trekdieren, ook in daarvoor geschikte localiteiten, het gebruik van den ploeg voor den Europeschen volkplanter evenzeer zou mogelijk maken, als het dit voor den inlander op Java is, en daardoor de gelegenheid geven om rijst, maïs en andere halmgewassen, niet slechts tot voedsel voor den mensch, maar ook om jong door het vee afgeweid te worden, te verbouwen, zonder dat die kulturen gelijken arbeid als nu van hem vorderen zouden.

Niets belet, naar mijn oordeel, dat eene Europesche kolonisatie onder de heete luchtstreek zich aanvankelijk meer de veeteelt dan den akkerbouw tot hoofddoel stelle, dat zich bij haar de laatste bepale tot den verbouw van het noodige voor eigen voeding, en van dat bijvoeder voor het vee, waaraan behoefte mogt bestaan, waarmede dan zou kunnen vereenigd worden, den verbouw van een zoodanig winstgevend product, als best met den grond, dien zij bebouwt, overeenkomt, en dat zij goed zou kunnen

(1) Zoo, b. v., is het Surinaamsch Paardengras op Jamaïca een zóó nuttig veevoeder geworden, dat men dáár den verbouw er van, in belang, het naast bij acht te komen bij die der suikerkultuur, en dat op de markten van dat eiland het rundvleesch beter, overvloediger en minder duur is dan op die in Engeland. Nog eene andere grassoort, algemeen groeijende in de moerassen van de West-Indiën, de *panicum hirtellus*, daar *scotch grass* genoemd, is er zoo productief, dat van een acre 5 paarden gevoed worden. (Loud., *Encycl. of agric.* § 1211.) Deze beide grassoorten worden op Jamaica de klaver der West-Indiën genoemd. (Aldaar § 1263.)

(2) Onder de wortelgewassen, behalve de vroeger aangehaalde *Dioscorea Satva* of *Yams*, de soorten van de geslachten *Arum* en *Caladium*, die te Suriname onder de benaming van *tayers* en *napjes* bekend zijn, vooral ook de *convolvulus batattas* of zoete aardappel, welks inderdaad uitmuntende smaak, door den nieuwen kolonist, zoodra ook hij zal zijn teruggekomen van een daartegen opgevat vooroordeel, evenzeer op prijs zal gesteld worden, als zij dit door den vroegere vrij algemeen geworden is. Onder de vruchtsoorten is, behalve de onschatbare bananne, ook de vrucht der Goyava, tot het geslacht Psidium behoorende, een voor het vee zeer geschikt voedingmiddel.

bewerken, mits op eene zeer kleine landuitgestrektheid (1).

Kan dan de kolonist ook in onze West-Indische bezittingen van de veeteelt eene hoofdbron van zijn bestaan maken, dan vereenigt dit, mijns inziens, zeer groote voordeelen: 1°. Komt de veehouder doorgaans spoediger tot welvaart, dan de landman, die veldvruchten verbouwt. 2°. De veeteelt vordert wel meer land (2), meer oordeel welligt, maar ook slechts $^1/_3$ van den arbeid, die tot den akkerbouw noodig is. Daarom schijnt mij die door de natuur zelve als hoofdbron van bestaan voor den Europeaan in de heete luchtstreek te zijn aangewezen. 3°. De veeteelt brengt veel arbeid mede, die minder zwaar is, en te Suriname deels in open schuren of bij de woning kan plaats vinden, waardoor ook onder dat klimaat, vrouw en kinderen tot onderhoud des gezins, iets nuttigs kunnen bijdragen. En 4°. De aangroei van den veestapel, waarover de kolonist, zoo lang hij onder schuldverpligting is, maar ten deele beschikking moet hebben, is een blijvende en van jaar tot jaar toenemende borgtogt voor den geldschieter.

Om al deze redenen dan, twijfel ik bijna niet of het voorbijzien van den regel — dat de Europeaan, wil hij in de heete luchtstreek, door den landbouw in het klein, dus door dien zelf te bedrijven, tot welvaart komen, zich op het meer ge-

---

(1) Ik heb vroeger (bladz. 256) aangetoond, dat ieder werkbaar Europeaan in de kultuur der banannen, en evenzeer in die van sommige wortelgewassen, slechts 3 akkers grond kan verbouwen, zoo als ieder werkbare slaaf er $7\frac{1}{2}$ verbouwen kan en verbouwt. Een akker banannen zal, door elkander gerekend, een gezin het noodige voedsel geven, en enkele wortelgewassen meer. — Hij houdt dus 2 akkers over, die ik echter maar op $1\frac{1}{2}$ zal terugbrengen, omdat de verzorging van het vee ook eenigen, hoewel *van hem* zeer weinig tijd zal vorderen. Vooronderstellende, dat hij nu nog een' akker verbouwt met veevoeder, en nog $\frac{1}{4}$ akker in vruchtboomen aanplant, dan blijft er $\frac{1}{4}$ akker over voor de kultuur van een of ander product, het zij dan tabak, de conchenille-plant, indigo of oliegevende planten, of welke andere kultuur de geaardheid van den grond het best toelaat. Een grooter deel van zijn' grond, van boom- of struikgewas gezuiverd, zal hij alleen als veeweide houden, en een ander deel voor timmer- en brandhout, zonder daaraan meer moeite te doen dan de insluiting van het land en het zuiveren van het onderhout, waardoor ook dat een geschikt toevlugtsoord voor het vee, staande de middaghitte wordt.

(2) Dit is eene der oorzaken, waarom ik meende, gelijk ik reeds (blz. 261, noot 1) heb gezegd, voor den kolonist meer uitgestrektheid van grondbezit te moeten aanvragen.

makkelijk gedeelte daarvan, de veeteelt en niet op den akkerbouw behoort toe te leggen — eene der hoofdoorzaken is geweest, van de mislukkingen, die tot heden Europesche kolonisatie aldaar ten gevolge hadden; ook van die, welke door den Graaf VAN HOGENDORP voor de Oost-Indiën zijn vermeld (1), en geloof ik, dat die zwarigheid door het voorgestelde is weg te nemen (2), vooral in de meest gematigde oorden dier luchtstreek in de hooglanden op Java en Sumatra, maar dat zij het ook is in de bovenlanden van Nederlandsch Guyana, en dat het ook dáár van den kolonist zelven zal afhangen, of hij tot welvaart geraakt, mits hij er onder die voorwaarden worde overgeplaatst, die hem dáár tot welgesteldheid kunnen brengen (3).

Mogt men echter vermoeden, dat mijn ontwerp den geldschieter geene voldoende zekerheid aanbiedt, dan zou ik verwijzen naar een bestaand voorbeeld, dat der kolonisatiën van Brittanje in Nieuw-Holland.

Die bezittingen liggen, ik erken het, onder eene meer gematigde luchtstreek, maar zij zijn dan ook in den aanvang niet door eene nijvere bevolking, maar door veroordeelde misdadigers bevolkt, en toch heeft dit niet belet, dat zij tot bloei en welvaart gekomen, en voor het Moederland eene bron van onschatbare voordeelen geworden zijn, en dit wel nog langen tijd blijven

---

(1) In de meer gematigde bovenlanden van Java zou daarbij, mijns inziens, de Europeaan meer kunnen arbeiden en ook voordeel kunnen trekken van den verbouw van een aantal groenten en vruchten, en de aankweeking van diersoorten aan het gemiddeld gematigd klimaat eigen.

(2) In de binnenlanden van onze vroegere kaapkolonie, de achterroggevelden en de carroo, waar, volgens de beschrijvingen van den Heer LICHTENBERG en vele anderen, die deze leerden kennen, het klimaat zeker minder gematigd is, dan in de hooglanden op Java, en zelfs in de Surinaamsche bovenlanden, is de Europesche kolonisatie geslaagd, maar daar was, vooral in den aanvang, veeteelt, niet graanbouw, het hoofdbestaan der bevolking en heeft slechts de eerste de laatste in het aanzijn geroepen.

(3) Kan men het betwijfelen of de werkzame kolonist, die 5 jaren tijd had gehad om zijn' veestapel uit te breiden, en die ½ akker in winstgevende kultuur verbouwde, zou na verloop van dien tijd in staat zijn, om met zijn gezin boven eigen onderhoud meer dan *f* 160 per jaar, uit land en veestapel te verdienen, en dat is het hoogste, hetwelk hij voor rente en aflossing betalen zou, zonder anderzins belast te zijn.

zullen (1). Het is deze kolonisatie, die ik mij ten voorbeeld stelde (2) zonder de verschillende omstandigheden der beide landen uit het oog te verliezen, of te vooronderstellen, dat minder vermogende natiën verstandig zouden handelen, met aan hunne ondernemingen eene gelijke uitbreiding te willen geven, maar ik meen daarin te zien een bewijs, dat kolonisatie, op soortgelijken grondslag ondernomen, de welvaart eener bevolking kan verzekeren en aan land, dat vroeger van onwaarde was, omdat het niet werd gebruikt, eene hooge waarde kan bijzetten (3);

---

(1) Ook omtrent deze bezittingen wordt thans beweerd, dat zij, verre van voordeelig voor het moederland te zijn, er jaarlijks bijdragen van behoeven. Dit is mogelijk, ik ben ook verre van te beweren, dat de liberale schaal, waarmede Engeland steeds een doel, dat het eenmaal als groot en nuttig erkend heeft, poogt te bevorderen, niet wel eens overdreven is, maar men mag evenmin, mijns erachtens, voorbijzien de aanzienlijke voordeelen, die daardoor zijn verkregen, en waartegen die opofferingen in het niet wegzinken. Daardoor toch heeft dit land het onzedelijk en onrustig deel harer bevolking niet slechts uit zijn midden verwijderd, en belet ten laste der rustige bevolking te bestaan, maar deed het dit op de edelste wijze, door aan de zoodanigen onder hen, die nog voor verbetering vatbaar waren, nieuwe bronnen van bestaan en welvaart te openen. Daaraan dankt dit land het bezit van een werelddeel, dat trapsgewijze ontgonnen en beschaafd wordt; een uitgebreid en steeds toenemend handelsverkeer met dit werelddeel; zijn onbetwist overwigt in de Indische zeeën; de voordeelen der walvisch- en robbenvangst, voor Engeland daardoor grooter dan voor andere natiën, en de groote uitbreiding, die zijn handel op China gekregen heeft, en welke door die kolonisatie bevorderd zijn. Voor dusdanige voordeelen kan een land zich eenige opofferingen getroosten, zonder dat die als schadelijk te beschouwen zijn.

(2) Eene omstandige beschrijving daarvan vindt men bij Péron (*Voyage aux terres Australes, Tome* 2, *chap.* 40. *Tableau des colonies Anglaises aux terres Australes en* 1802). In 1788 werden de eerste volkplanters ontscheept, en 14 jaren later bedroeg de bevolking reeds meer dan 13,000 zielen, waaronder 3,000 vroeger veroordeelden, toen reeds tot vrijheid gekomen, en 1,100 daar geboren kinderen.

(3) In 1817 telde de stad Sidney reeds 1700 inwoners, en was er het acre land, voor aanbouw van percelen, 100 tot 500 £ waard (Cybele, *Tijdschrift voor Land- en Volkenkunde*, 7e *stuk*, *bladz.* 135). Dit is, ik erken het, eene Engelsche berekening, en men mag er zich niet op gronden, om eene gelijke uitkomst voor eene Hollandsche kolonie te voorspellen; dat echter ook dáár eene bloeijende bevolking genoeg is, om het grondbezit in waarde te doen rijzen, bewijzen de verkoopprijzen van ledige erven te Paramaribo, in tijden van vroegeren bloei. Hetzelfde No. van het hier aangehaalde Tijdschrift (bladz. 140) geeft

en meer wordt, mijns inziens, niet gevorderd, om aan te toonen, dat eene bloeijende bevolking de onfeilbaarste waarborg zou zijn, niet slechts voor de terugbetaling van het verstrekte voorschot, maar ook dat de door een land gedane schenkingen met woeker zouden worden terugbetaald (1).

§ 3.

Mogelijke verbeteringen in den landbouw in de kolonie.

In het vorig Hoofdstuk heb ik, bij het beoordeelen der mogelijkheid en doelmatigheid van het in gebruik brengen van den ploeg en van het bemesten der gronden, te kennen gegeven, dat, naar mijne overtuiging, het invoeren van een voor het klimaat geschikt trekdier moest voorafgaan, om dit uitvoerbaar te maken. Vooral acht ik dit van het hoogste belang te zijn, indien men ooit in de kolonie eene zelve den landbouw bedrijvende Europesche bevolking wil vestigen, omdat het daarvoor de gelegenheid vergrooten zal, om de kultuur meer en meer af te wisselen en uit te breiden.

Maar hoe meer de kolonist tot welvaart zal komen, hoe meer hij naar uitbreiding van grondbezit zal verlangen. Mijns inziens zou het van het hoogste belang zijn voor Nederland, dit alsdan, even als in Noord-Amerika, tot een' matigen vooraf be-

---

een onwedersprekelijk bewijs der waarheid van hetgeen ik in de noot 1 (bladz. 268) heb gezegd. De kosten der kolonie, het transport der gedeporteerden medegerekend, bedroegen niet de helft van hetgeen alleen het onderhoud der gedeporteerden in Engeland zou gekost hebben.

(1) Deze § was reeds door mij ter perse geleverd en gedeeltelijk afgedrukt, eer ik kennis kon dragen van de belangrijke redevoering, door Z. Ex. den Minister van Koloniën in de Tweede Kamer der Staten Generaal, den 21sten Mei 1849 uitgesproken, en medegedeeld in de Amsterd. Courant van den 23sten daaraanvolgende, en die, naar het mij voorkomt, omtrent de gevolgen der kolonisatie aan de Saramacca, bevestigt wat ik aangaande de verwachtingen, die men ten dien opzigte billijkerwijs kon voeden, in de noot op bladz. 131 en 132 hiervoren heb uitgedrukt. Mijne denkbeelden in deze §, betreffende Europesche kolonisatie in het algemeen, zijn ter neder geschreven, zonder dat ik de minste kennis droeg van de grondslagen, op welke partikuliere ingezetenen — zoo als uit die redevoering blijkt — die thans bereids zoeken te bevorderen, of soortgelijke door eigene middelen zoeken te ondernemen.

paalden en onveranderlijken prijs voor allen, die het aanvroegen, verkrijgbaar te stellen.

Die uitbreiding van welvaart en grondbezit zou echter te gelijker tijd de behoefte doen gevoelen, aan vermeerdering van arbeiders, maar ook daarvoor zouden alsdan reeds een aantal mogelijkheden bestaan.

Deels zou in die behoefte voorzien worden, door eene der oorzaken, die ze deed ontstaan, uitbreiding der eerst gevestigde familiën; in de tweede plaats door de aankomst van nieuwe emigranten, waaronder er welligt al spoedig zijn zouden, die, wetende dat de arbeid hunne krachten niet te boven ging, liever op billijke voorwaarden tegen bepaald loon zouden willen werken, dan iets voor eigen rekening te ondernemen; voor zoo verre dit niet het geval mogt zijn, kon het bevorderd worden, door het overbrengen, op kosten van den staat, van eene jeugdige bevolking, waartoe dan zelfs die behoeftige kinderen van beide geslachten konden gekozen worden, die hier ten laste van den meer gegoede, door de publieke armenkassen, moeten onderhouden worden; deze — onder voogdij van den staat van 6 à 8 tot 12 à 14 jaar onder de kolonisten ingedeeld, onder bepaling van verpligten arbeid, tegen genot van een allezins genoegzaam onderhoud en onderrigt, ook in den kolonialen landbouw of wel in een of ander nuttig bedrijf, van dien tijd af en tot hun 18e jaar een gering loon daarenboven genietende, onder vooruitzigt van alsdan bij goed gedrag op gelijke voorwaarden, als de vroegere kolonist tot landbezit te kunnen geraken — zouden al spoedig eene aanzienlijke vermeerdering van bevolking vormen, die boven de oudere nog het voorregt zou hebben, beter aan het klimaat te zijn gewend; daardoor zouden tevens de gelden, thans hier tot hun onderhoud noodig, bespaard worden, en aan de van ouds hier te lande bestaande inrigtingen van liefdadigheid weder ruimere bijdragen toevloeijen, wier afnemen niet door de verminderde weldadigheid van het Nederlandsche volk, maar door de te zeer vermenigvuldigde aanspraken op hunnen bijstand veroorzaakt werd.

Nog kon het welligt een middel worden tot uitbreiding der bevolking, indien de regering van Nederland besluiten kon, niet de kolonie, als eene tweede Botany-bay, tot verzamelplaats van het uitschot der maatschappij te maken, maar de straf op eenige delicten, vooral in landelijke districten meer voorkomende, in verpligten arbeid in de kolonie, gedurende eenige jaren, te veranderen. Die straf zou, behalve tijdelijk bannissement, alleen

tot arbeid, voor een' korter of langer termijn, in het vroeger uitgeoefend beroep noodzaken, onder genot van volkomen vrijheid daar te lande, behalve het toezigt der policie. Verder tegen gelijke voeding en onderhoud als de dienstbare stand daar genoot, en op voorwaarde van bij goed gedrag, na geëindigde straftijd, of wel uit verkiezing als loonbedienden werkzaam te blijven, of, nadat zij de kosten van het vervoer heen en terug naar Europa hadden inverdiend, derwaarts terug te keeren, of eindelijk, op gelijke voorwaarden als aan vroegere kolonisten waren verleend landbezit te erlangen.

Eindelijk, indien inmiddels de overvoer van Afrikanen als pandelingen, nuttig en mogelijk was geoordeeld, kon ook daarvan een gedeelte aan den Europeschen grondbezitter, op vooraf te regelen voorwaarden, tijdelijk in huur worden afgestaan, tegen het loon dat zij verdienen moesten, om hunnen losprijs in te werken en zelven landbezitters te worden (1).

Een ander middel, om tot de welvaart der kolonie mede te werken, acht ik gelegen te zijn, in het zich ten nutte maken ook van den arbeid der Europesche vrouw, en, voor zoo verre dit behoudens den tot het noodig onderwijs gevorderden tijd geschieden kan, ook der aanwassende jeugd: daarvoor echter moet de arbeid in evenredigheid zijn met hunne krachten. Dat voor die kunne en jaren het klimaat, minder nog dan voor den Europeschen man inspanning van krachten, in den veldarbeid gedoogt, is blijkbaar, maar juist het toeleggen op verdienste uit veefokkerij geeft reeds gelegenheid, dat ook dit deel der bevolking, behalve door de eenvoudige zorg voor de huishouding, op eene

(1) Wel zou daardoor eene verhouding plaats grijpen, die ik in het voorafgaande Achtste Hoofdstuk als onwenschelijk heb afgeschetst, namelijk: het te zamen wonen eener gehuwde Europesche en eener Afrikaansche bevolking; maar het zou nu zijn, onder geheel veranderde omstandigheden. Vroeger was in Nederland de gehuwde bevolking afkeerig van zich te verplaatsen, thans heeft zij daaraan behoefte. Nu zou die Afrikaansche bevolking zich tot slechts weinige dienstbaren bepalen, omdat vooral de veeteelt een min talrijk personeel dan de akkerbouw vordert, en de Afrikaan zou dus geenszins hetzelfde overwigt als vroeger over de Nederlandsche bevolking hebben. Hier zou slechts tijdelijk nagenoeg dezelfde betrekking bestaan, die duurzaam bestond tusschen den kolonist in de kaapkolonie en den dienstbaren Hottentot, terwijl die na geëindigde dienstjaren, door eene gelijke verhouding zou vervangen worden, als thans bestaat, tusschen de Europesche en vrijë Afrikaansche bevolking, in die Staten van Noord-Amerika, waar de slavernij heeft opgehouden te bestaan.

nuttige wijs tot de behoeften der gezinnen kan bijdragen. De zorg voor de melkerij, de voeding van vee en pluimgedierte vordert noch veel krachtinspannenden arbeid, noch blootstelling aan de lucht gedurende de grootste hitte van den dag. Eenvoudige werktuigen tot het bereiden der katoen (1), het ontbolsteren van rijst

---

(1) Ik acht dit niet strijdig te zijn met den vroeger door mij geuiten twijfel, of het wel in het belang van Nederland zijn zou, het fabrikaat der suiker in onze koloniën in zóó verre te perfectionneren, dat er geene latere bewerking door Nederlandsche fabrijken gevorderd werd, omdat voor het raffineren der suiker kostbare fabrijken in Nederland bestaan, die dan nutteloos zouden worden, nadat eerst, met gelijke kosten, soortgelijke in de kolonie waren opgerigt. De thans in Nederland bestaande katoenfabrijken zijn betrekkelijk weinig in getal. Onder de weinige fabrikanten zouden er welligt gevonden worden, die, bij mindere aanmoediging, het in hun belang zouden achten, hunne fabrijkinrigtingen over te plaatsen in een land, waar het ruwe product, zonder vrachtkosten, verkrijgbaar is; waar de arbeider, door min kostbaar onderhoud, bij veel lager arbeidsloon, even goed is betaald, en de fabrikant, althans voor zoo verre de behoeften van Nederland zelf betreft, daardoor met andere landen, onder even gunstige omstandigheden volkomen concurrent is. Zeker zou althans een deel der arbeiders voor den vereenvoudigden arbeid in de kolonie nuttig bruikbaar zijn, en daarin én tot onderwijzers verstrekken kunnen, én een ruim en zeker middel van bestaan en welvaart vinden. Mijns erachtens zou het daarbij eene onnatuurlijke vordering zijn, de bevolking eener kolonie den last op te leggen, haar ruw product, en dan nog wel voor eigen behoefte, in een ander land te laten fabriceren, waar arbeid duurder moet betaald worden en het fabrikaat nog daarenboven door heen en retourvracht bezwaard wordt. Iets anders komt het mij voor te zijn, een ruw product naar het Moederland uit te voeren, om het voor de dáár bestaande behoefte der bewoners en den uitvoer naar andere landen te fabriceren.

Ik geloof ook niet, dat men aan de hier volgende woorden van een' geacht staat-huishoudkundigen Schrijver dien zin kan hechten:

»De meerderheid eener kolonie, die wijselijk bestuurd wordt, boven die »welke het niet zijn, bestaat in het verbruiken van eene grooter menigte »van door het moederland voortgebragte voorwerpen, welke de vruchten »van zijne nijverheid, van zijn' grond of van zijne kapitalen zijn, en in »het opleveren daarentegen van eene menigte producten van haren land»bouw en kostbare koloniale goederen, welke het moederland niet van »zijn' noordelijker grond bekomen kan." (J. B. Say, *Cours complet d'oeconomie pratique.)*

Behalve toch, dat reeds uit het slot ten duidelijkste blijkt, dat die Schrijver daar beöogt eene kolonisatie, zoo als die vroeger in de heete luchtstreken bestond, niet de zoo geheel verschillende, welke eene emi-

of maïs door ligte handmolens, enz., konden door den tijd medewerken, om ook die kulturen te bevorderen, zonder van hare sekse of jaren een' hare krachten te bovengaanden arbeid te vorderen. Mogt de Europesche kolonisatie in de West-Indiën meer uitbreiding erlangen, dan zou ik, in verband daarmede, in het aanleggen van een' doelmatigen plantentuin en eene diergaarde een derde middel meenen te zien, om welvaart en bloei spoedig en op eene in evenredigheid van het nut weinig kostbare wijze, algemeen te bevorderen.

Reeds zeer vroegtijdig werd het nut van soortgelijke inrigtingen door alle volken, die koloniën bezaten, erkend en werden die in hunne Oost- en West-Indische bezittingen aangelegd (1).

Thans wordt dit nut door velen betwijfeld; dikwijls heeft men, en niet altijd zonder grond, beweerd, dat de voordeelen er van niet aan de kosten beantwoordden. Zoo is er buiten twijfel een tijd geweest, dat onze plantentuinen en diergaarden te Batavia en aan de Kaap, zich niet meer slechts tot het praktisch nuttige, of zelfs tot het bevorderen van een alléén wetenschappelijk doel bepaalden, maar zich, vooral wat de laatsten betrof, ook tot datgene uitbreidden, wat in dien tijd voor Europa nog

---

gratie uit Nederland zou doen ontstaan, en die onder de latere, slechts met de Nederlandsche en Anglo-Noord-Amerikaansche te vergelijken is; zoo is ook de katoen geen voortbrengsel van Nederland, alleen zijn de daarvan in dat land vervaardigde stoffen voortbrengselen van Nederlandsche kapitalen en industrie; blijkbaar worden de voordeelen, zoo het die werkelijk geeft, nog slechts door kunstmiddelen verkregen, en zouden dezelfde kapitalen, in gelijke ondernemingen in de kolonie gevestigd, meer voordeelig belegd zijn.

(1) Ook in dit opzigt betwistte Nederland aan andere volken niet alleen den voorrang, maar strekte het hun in meer dan één opzigt ten voorbeeld. Reeds omstreeks het midden der 17de eeuw had het zijn' plantentuin te Batavia, en minder dan eene eeuw later ook aan den zuidelijken uithoek van Afrika. Aan beiden werden successivelijk diergaarden verbonden, iets dat mij niet bewust is, dat toen nog in de koloniën van andere natiën gevolgd werd. Ook te Paramaribo bestond en bestaat, als ik mij niet bedrieg, nog heden een hortus. Die van Cayenne bestond in 1650, en successivelijk werden er in de Spaansche, Fransche en Britsche Antillen, op de eilanden Trinidad, St. Vincent, Martinique en Jamaica aangelegd, waarvan de tweede, en ook vooral die bij Kingstown, op het laatstgenoemd eiland beroemd zijn geweest. De laatste had het voordeel van gelegen te zijn aan de helling van eenen 6000 voet hoogen berg, en genoot daardoor een meer gematigd klimaat en ook eenigermate een verschil van temperatuur.

vreemd en wetenswaardig was. Deze uitbreiding vorderde aanzienlijke uitgaven, die toen zeker verre van nutteloos besteed waren, maar die in tijden van minder bloei, en voor landen waar geen groote aanwas — in het eerste slechts verwisseling — der beschaafde bevolking bestond, bezwarend werden, en aanleiding gaven tot tijdelijken teruggang en daardoor tot het miskennen van het nut dier inrigtingen.

Zoo was ook staande mijn verblijf te Suriname, het vrij algemeen gevoelen van den kolonist, dat de toen dáár bestaande plantentuin, geenszins eene zoo nuttige strekking had, dat die aan de kosten beantwoordde, en tijdelijk mag daaraan wel eens veel waar zijn geweest. Ontwijfelbaar echter had men er in vroegeren tijd menig belangrijk voordeel aan te danken gehad. Dáár heeft, mijns inziens, eene tegenovergestelde oorzaak, te groote inkrimping en bezuiniging namelijk, tot de nadeelige gevolgen aanleiding gegeven. Zoo verre mij althans bewust is, kon men niet wel van den in mijn' tijd met het beheer belasten opzigter, iets meer dan praktische bekwaamheid verwachten, en was het dus volstrekt niet bevreemdend, indien van de ongenoegzame middelen, die hem ter dienst stonden, nog minder algemeen nuttige uitkomsten werden verkregen, dan men van een meer wetenschappelijk beheer had mogen verwachten, waarvan toch de vrucht behoort te zijn, van de bestaande middelen het hoogst mogelijk voordeel te trekken.

Maar hetgeen vooral oorzaak was van het miskennen van de waarde van soortgelijke inrigtingen, was het voorbijzien van het uitgebreide nut, dat men daaraan, zoo wel in het moederland, als in de koloniën eens te danken had, omdat zij — in dit opzigt aan de ware menschlievendheid gelijk — hare weldaden ongezien en ongemerkt verspreiden en slechts langzaam, maar ook blijvend nut stichten, terwijl men maar al te veel gewoon is niet slechts in het oog loopende, maar ook onmiddellijke voordeelen te verlangen.

Behalven de bijdragen tot bevordering der plantenkunde in Europa, waaraan in Nederland de botanische tuinen van Leiden en Amsterdam die aanzienlijke uitbreiding dankten, welke hen toen wereldberoemd maakten, was men ook aan de te Batavia en aan de Kaap bestaande diergaarden een deel der rijke bijdragen verschuldigd, die zoo wel aan de toen in Europa bestaande verzamelingen van levende diersoorten, als aan de kabinet-

ten van natuurlijke Historie in ons Vaderland eenen welverdienden Europeschen roem schonken, en door een en ander werd in Nederland de beoefening der planten- en dierkunde algemeen veraangenaamd en bevorderd. Aan die inrigtingen en aan hare wederkeerige wisseling met de in ons Vaderland bestaande, hebben handel en zeevaart eene groote uitbreiding te danken gehad, door den verbouw van enkele stapelproducten, daardoor verkregen en alom verspreid.

Zoo werd de koffijplant, na uit Arabië in den Amsterdamschen kruidtuin, toen onder het bestuur der gebroeders COMMELYN, te zijn opgenomen, omstreeks 1720 aan Suriname geschonken, en ongeveer twintig jaren na den invoer, want ook hier is het jaar niet met volkomene zekerheid bekend, verkreeg reeds de uitvoer een belang, dat 60 jaren lang altijd klimmend bleef en zich niet slechts tot Nederlandsch Guyana bepaalde, maar zich over verschillende West-Indische bezittingen uitbreidde.

Het suikerriet is evenmin als de koffij in Nederlandsch Guyana inheemsch, maar niet met zekerheid laat het zich bepalen, of men den invoer aan eenen toen reeds bestaanden plantentuin, veel minder aan welken men dien te danken heeft, en de oorsprong eener zoo rijke bron van welvaart is onbekend gebleven (1). Toen later de opbrengst van het in kultuur zijnde riet zoo aanmerkelijk afnam, dat men die teelt wilde opgeven, werd in 1792 à 1794 suikerriet van elders ingevoerd (2), en dit was zóó veel meer opbrengend, dat niet slechts die kultuur is blijven bestaan, maar zich weldra aanzienlijk heeft uitgebreid (3).

(1) Hoogst waarschijnlijk komt het mij voor, dat de eerste volkplanters het uit Cayenne aanbragten en het in den plantentuin aldaar uit Afrika was opgenomen. Deze plant en de banannen zijn in Suriname sedert den eersten aanvang der kolonisatie verbouwd.

(2) Ook hier is weder de juiste plaats en zelfs het bepaalde jaar van dien aanvoer onbekend gebleven; de een noemde het het Moluksche riet, anderen beweerden dat het van Otaheite afkomstig was; daar er echter, voor zoo verre mij bewust is, nooit eene vaart van Suriname op Otaheite bestond, en die op Batavia, en althans op de meer verwijderde Moluccos, zoo ver ik weet, niet algemeen was, meen ik, dat er veel waarschijnlijkheid bestaat, dat men ook dien invoer aan de tusschenkomst van een' of anderen plantentuin, hetzij dan in het Vaderland, te Batavia, of in de naburige W.-Indische kolonie, waar het vroeger uit de oorspronkelijke groeiplaats was opgenomen, te danken heeft.

(3) Ik acht het waarschijnlijk, dat een hernieuwde aanvoer van buitenlandsch riet, en vooral wanneer die kon plaats vinden uit een land,

Ongerekend deze beide stapelproducten was de kolonist te Suriname, en elders in de West-Indische bezittingen, ongetwijfeld een groot gedeelte der boom- en plantensoorten, die hij tot nut en veraangenaming van het leven heeft aangekweekt, en vooral die, welke zijne tafel van overvloedige en smakelijke vruchten voorzien, aan de deels in Europa, deels in de koloniën aangelegde plantentuinen verschuldigd, en is hunne onderlinge mededeeling en verspreiding door deze tuinen begunstigd (1).

---

waar het zaad tot rijpheid komt, hetgeen dus het natuurlijke groei-oord der plant zou aanwijzen, nogmaals de opbrengst verhoogen zou, omdat het mij altijd is voorgekomen, dat eene plant van geslacht tot geslacht uit stek voortgekweekt, door duur van jaren, zijne natuurlijke eigenschappen gedeeltelijk verliezen moet.

(1) Zoo, b. v., is de sierlijke Konings-palm, *oreodoxa regia* — waarvan thans de Hortus te Amsterdam planten bezit, en ik den botanischen naam het eerst door den geachten hortulanus dier inrigting leerde kennen — te Suriname alleen dáár te vinden, waar die geplant is, en nog zoo weinig is die algemeen bekend, dat hij, naar het schijnt, in 1820 nog niet in Engeland was ingevoerd en daarom de geslachtsnaam in de *Encycl. of Botany* van LOUDON niet gevonden wordt. Ook de kokos-palm, waaruit de Javaan eene olie trekt, die algemeen wordt gebruikt, vindt men in Suriname nergens inheemsch, zelfs niet in hare anders natuurlijke groeiplaats langs de zeekust; alleen op plantaadjen waar die geplant is vindt men die, naar het mij voorkomt, nog maar al te zeldzaam, en de bestaande boomen zouden waarschijnlijk ligt te tellen zijn. De *mauritia flexuosa* of Maurits-palm, hoogst waarschijnlijk uit Brazilië afkomstig en door MARCKGRAAF verzameld en verspreid, en die dus niet van den geachten Surinaamschen gouverneur MAURITIUS, zoo als wel eens ten onregte is voorondersteĺd, maar van den edelen Graaf MAURITS VAN NASSAU, destijds Gouverneur van Brazilië en onvermoeid begunstiger der wetenschap, zijn' naam ontleent, vindt men evenmin in het wild groeijende, behalve alleen in die streken, waar hij het eerst is aangeplant; dáár echter geeft hij het bewijs dat het klimaat hem niet geheel oneigen is, daar hij zich door het gevallen zaad voortplant, de mindere gewassen rondom zich onderdrukt, en aan sommige gedeelten der kolonie, vooral aan de bovenrivieren Cottica en Commewyne hier en dáár een eigenaardig en schilderachtig voorkomen bijzet. Evenzeer schijnen van vreemde herkomst de zoo algemeen nuttige en prachtige soorten van het geslacht *Musa*, eigen aan Mexico en Paraguay, aan Afrika, Oost-Indië en Otaheite; maar, zoo verre bekend is geworden, niet aan Nederlandsch Guyana, althans niet aan het onderzochte en meer bekende gedeelte. Ook het bamboesriet schijnt evenmin in de kolonie inheemsch, zoo als ik meen, reeds vroeger te hebben aangemerkt. Maar vooral vindt men de in Suriname meest geachte tafelvruchten zelden in het wild groeijende en schijnen die grootstendeels van vreemde herkomst. Ontwijfelbaar is dit het geval

Kan men het dan voorbij zien, dat, indien al eens deze inrigtingen, hetzij dan ten gevolge van te groote uitbreiding, of van inkrimping of ondoelmatig beheer, tijdelijk niet aan hunne bestemming beantwoord hebben, de voordeelen, die zoo wel uit de in ons Vaderland als in de koloniën bestaande, door Nederland en zijne koloniale bezittingen verkregen en sedert ruim anderhalve eeuw genoten zijn, meer dan daartegen opwegen, en dat die alleen daarom dikwijls zijn voorbijgezien, omdat zij zich langzaam en ongevoelig hebben verspreid?

Ik geloof, dat dusdanige inrigtingen, alle aanbeveling en begunstiging verdienen, en vooral de welvaart eener zelve arbeidende Europesche bevolking krachtdadig bevorderen zouden, en dat de daartoe gevorderde kosten ten nuttigste zouden zijn aangewend, mits men die slechts niet uitbreidde boven, maar evenmin liet voortkwijnen, waar die beneden de bestaande behoeften zijn. Mijns inziens zal praktisch, niet wetenschappelijk nut hoofddoel moeten wezen, en behooren dusdanige inrigtingen in den aanvang slechts de beginselen te zijn, waaraan later, bij toenemende bevolking en beschaving, meer uitbreiding ter bevordering van kennis en wetenschap kan gegeven worden. Voor een begin zou, dunkt mij, daarbij beöogd moeten worden:

1°. Het kultiveren van eene bepaalde gronduitgestrektheid, die niet groot zou behoeven te zijn, met erkend nuttige ge-

---

met de beide soorten der broodvrucht, *Artocarpus incisa* en *integrifolia*; de eerste vooral, de echte broodvrucht van Otaheite, bestaat in de kolonie, maar is verre van algemeen te zijn, en hetzij het aan den grond, de wijze van bereiden of andere oorzaken ligt, zij geniet en verdient er tot heden niet den lof, door den beroemden Cook en zijne geleerde togtgenooten aan de vrucht der Zuidzee-eilanden toegekend, en is ook daarom waarschijnlijk tot hiertoe alleen als bijzonderheid aangekweekt; maar ook de volgende vruchtsoorten schijnen evenzeer aan Suriname vreemd te zijn, en tijd en oord van herkomst onbekend, namelijk: *Laurus persea*, de advokaat, *Achras sapota*, de sabetille, *Spondias citherea*, de Pomme de cythère, *Annona squamosa*, de kaneelappel, en welligt ook den zoo bijzonder op de beschrijvingen van den O.-Ind. Durio gelijkende *Annona muricata*, of zuurzak, hoezeer deze laatste gezegd wordt op de W.-Ind. eilanden inheemsch te zijn; zelfs de *Mammea Americana*, of zoogenaamde Amerikaansche mammy, weet ik niet dat ergens in het wild groeijende gevonden is. Engelsche schrijvers oordeelen, dat de oranje, citroen en limoenen en alle tot de *aurantiaceae* behoorende vruchtsoorten, zoo wel als de *punica granatum*, of granaatappel, door de eerste ontdekkers van Amerika, de Spanjaarden, in de nieuwe wereld zijn overgebragt.

wassen, maar die, om deze of gene oorzaak, tijdelijk waren verlaten, ten einde, des gevorderd, die kulturen in veel korter tijd te kunnen algemeen maken.

2°. Het verzamelen en in geringe mate ook het aankweeken van inlandsche boom- en plantensoorten, die zich, hetzij wegens de vrucht, wegens hooge geneeskundige kracht of andere erkend nuttige eigenschappen, voor de kultuur aanbevelen, met het doel, om die eigenschappen nader te onderzoeken en een' eersten aanbouw bij den kolonist te bevorderen, maar dan ook verder de verspreiding aan zijne zorgen over te laten. Het bijeenbrengen en vergrooten van dien voorraad zou, bij den spoedigen wasdom in de kolonie, zeer weinig kostbaar zijn; gaarne zou de oudkolonist daartoe naar vermogen bijdragen, en van boschnegers en Indianen was, door kleine belooningen, veel wat nog minder bekend is uit de bovenlanden te verkrijgen.

3°. Het opnemen van enkele in het land inheemsche diersoorten, met het doel, om de kennis daaraan te bevorderen, en die aan de behandeling van den mensch te gewennen, en, waar dit noodig wordt geoordeeld, tot eene eerste verspreiding onder de bevolking bevorderlijk te zijn.

4°. Wisseling van hetgeen in de kolonie bijeengebragt, of op aanvrage uit Nederland verkrijgbaar was, met wetenschappelijke inrigtingen in ons Vaderland, en door tusschenkomst van deze ook met andere Nederlandsche bezittingen in de heete luchtstreek, of, voor zoo verre dit in een enkel geval wenschelijk mogt zijn, ook door die bemiddeling met andere soortgelijke Europesche inrigtingen.

Door aan een en ander de voorwaarde te verbinden van zich vooreerst uitsluitend, vooral met betrekking tot het dierenrijk, te bepalen tot datgene wat het land zelf oplevert, of wat, van elders aangevoerd, dáár zijn gewoon klimaat terug vindt, en dan in beide gevallen alleen tot datgene, waarvan men een bepaald nut voorziet, geloof ik, dat het slechts van een doelmatig bestuur afhangt, om de voordeelen eener dusdanige inrigting verreweg overwegend boven de gevorderde kosten te maken (1).

(1) Niet het in de hand werken van de natuur, maar alleen het tegennatuurlijk afdwingen van hare gaven, is oorzaak van groote kosten. Het onderhoud, de oppassing en opsluiting van verscheurende diersoorten en roofvogels vordert, in den tegennatuurlijken staat, waarin die gehouden moeten worden, aanzienlijke uitgaven, welke in een voor hen oneigenaardig klimaat nog aanmerkelijk door sterfte worden verhoogd. Ook

Welligt zou men in het eerst kunnen volstaan, met het onderhouden van het reeds bestaande, en met daaraan, voor zoo verre het mogt blijken noodig te zijn, eenige meerdere uitbreiding te geven, en dit onder een meer wetenschappelijk beheer te brengen. Wenschelijker echter zou het mij voorkomen, indien eene Europesche bevolking mogt tot stand komen, eene zoodanige inrigting ergens in de bovenlanden der kolonie verplaatst te zien, waartoe de aankoop van eene of andere verlaten houtplantaadje met een dertigtal arbeiders, althans

---

in dat geval vordert het bewaren van plantensoorten, gedurende den winter, kostbare inrigtingen ter verwarming en verzorging. Die kosten kunnen nuttig zijn besteed, maar alleen dáár, waar de weelde van den bezitter dit veroorlooft, of het uitbreiden van kennis, bij eene talrijke en beschaafde bevolking, doel is, maar niet voor eene beginnende kolonisatie; het tegenovergestelde is het geval met het overbrengen van een nuttig huisdier of plant, in het voor hun geschikte klimaat, waar het geslacht vermeerdert; het veroorzaakt alleen de kosten van overvoer van weinige, om een land met eene nuttige diersoort of plant duurzaam te verrijken, en dit vordert geene buitengewone kosten van voeding of onderhoud. Het voorbijzien hiervan heeft, naar mijn begrip, tot meer dan ééne nadeelige uitkomst geleid, waarvan de voorbeelden talrijk zijn. Zoo, b.v., heeft de Nederlander de hem bekende soorten van pluimgedierte in zijne kolonie, in Oost- en West-Ind., willen overbrengen, in plaats van die, welke de natuur opleverde, huiselijk te maken, en die met den rijkdom van andere landen, onder gelijke luchtstreek, te vermeerderen, en het gevolg is geweest, dat alleen de kalkoen en het parelhoen, uit warmer klimaat afkomstig, er geslaagd zijn; maar dat het Europeesch hoen er slecht is. Zou men geene betere hoendersoorten verkregen hebben door zoodanige als latere natuuronderzoekers en het kostbaar ornithologisch werk van den Heer TEMMINCK, als eigen aan Java en den O.-Ind. Archipel hebben leeren kennen, aan zijne behoefte dienstbaar te maken? Hetzelfde is waar met betrekking tot de duif. De paauw van Europa is in Suriname ingevoerd, maar vermenigvuldigt er niet; had men er die van de Oost-Indië ingevoerd, die prachtige vogel zou er reeds sedert lang inheemsch en een sieraad der bosschen zijn, en met veel minder kosten dan uit de Oost-Indië kon dan van dáár, in de behoefte voor Europesche verzamelingen of kabinetten worden voorzien. Zoo was ook de gehechtheid aan de groenten der noordelijke luchtstreek oorzaak, dat men de soorten, aan de luchtstreek eigen, minder leerde kennen, aankweeken en door kultuur veredelen, waaruit men welligt hetzelfde gevolg zou hebben verkregen, waaraan men in Europa insgelijks alleen de verbeterde en verfijnde soorten te danken heeft. Van de jaarlijks naar de kolonie ingevoerde moeskruidzaden, zijn er slechts enkelen voor het klimaat min of meer geschikt; het best slagen er nog, behalve de soorten van het geslacht *phaseolus*, de onder den grond groeijende wortelgewassen.

tegenwoordig, bij de geringe waarde dier effecten, geen groot bezwaar kon zijn. Naar bevind van zaken kon men daaraan, indien het noodig werd geoordeeld, door vereeniging van een deel van de arbeiders uit het vorig etablissement of van de gouvernementsslaven, eenige meerdere uitbreiding geven, en zoodanig effect onder het beheer stellen van een' of ander bekwaam directeur, met de localiteit en omgang met den arbeider bekend, en dien, aan hem ondergeschikt, een paar kolonisten toevoegen, die eene praktische kennis van den Europeschen land- en tuinbouw hadden. Het voeren van de correspondentie en het houden van een algemeen toezigt over het geheel zou dan aan een' deskundige moeten worden toevertrouwd, die men welligt onder de nieuwe kolonisten zelven zou kunnen vinden.

Behalve de mogelijkheid tot eene spoedige uitbreiding van eene of andere kultuur lieten zich, mijns inziens, van zoodanige inrigting, in verband met eene Europesche kolonisatie de volgende voordeelen verwachten.

De Europesche kolonist moet in de heete luchtstreek, zal hij daar in eigen landbouw een bestaanmiddel en eene bron van welvaart vinden, daartoe geraken deels door de toenemende waarde van zijn' grond en den opgroei, ten gevolge van den aanwas der bevolking rondom zich, en verder uit die takken van landbouw, die de minste krachtinspanning vorderen, en deze zijn de veeteelt en het verzamelen van boomvruchten; aanzienlijke uitbreiding van den akkerbouw kan eerst na lange voorbereiding en in volgende geslachten, voor hem aldaar een middel van bestaan worden.

Hiertoe nu biedt eene dusdanige inrigting op eene weldadige wijze de hand; van een aantal planten, die het land zelf bezit, zal, bij het meer algemeen bekend worden hunner eigenschappen het product worden ten nutte gemaakt. Daardoor zal de kultuur van den Europeaan zich, even als in andere landen, niet op één, maar op een groot aantal voorwerpen bepalen en de grond zal die gewassen voortbrengen, waarvoor hij het best geschikt is. De conchenille en andere verfplanten, de tonkaboon, vanille, enz. zullen alle voorwerpen van kleine kulturen worden, die, vereenigd, belangrijk zullen zijn, zonder nogtans, door overdrijving eener uitsluitende kultuur, de prijzen der artikelen aan de Europesche markten te drukken. Andere nuttige boom- en plantensoorten zullen insgelijks worden vermeerderd, en daarom, door den een' vroeger door den ander' later, ver-

schillende oliën, zeep, gom, lak, vernis, harst, touw, alle voorwerpen, welke het plantenrijk in de kolonie overvloedig en somtijds van de kostbaarste soorten oplevert, bereid of verzameld worden. Die vruchtsoorten, welke thans nog zeldzaam zijn, zullen meer algemeen worden gemaakt, hun nut op veelsoortige wijs worden beproefd en die het waardig zijn, zullen spoedig het burgerregt verkrijgen (1); op die wijs zal iedere partiële bezitting van den kolonist met den dag in waarde toenemen en de algemeene securiteit voor den geldschieter daardoor vergrooten.

Deze uitbreiding van veelsoortige kultuur zou daarbij voor eene Europesche bevolking een aantal bestaanbronnen, en ook andere standen dan den landbouwer alleen, een vooruitzigt tot welvaart in de kolonie openstellen; verwerijën, potaschfabrijken, oliemolens, zeepziederijën, lijmkokerijën, taanderijën en touwslagerijën, het bereiden en inmaken van inlandsche vruchtsoorten ter verzending en een aantal andere bronnen van bestaan, zouden overal ontgonnen worden, die allen den weg openstelden, om een Europeesch werkbaar personeel nuttig te plaatsen, en die ook weder een ambachtspersoneel vorderen zouden, en binnen maar weinige jaren zou er welligt geene aanmoediging meer noodig zijn, om den Nederlander, die er behoefte aan had, tot vestiging in eene bloeijende en gezonde kolonie te bewegen (2), waar hij, wel is waar, niet gelijken arbeid als in de noordelijke landen verrigten, maar waar hij toch, bij minder arbeid, met een gezin bestaan en het leven genieten kan. Weldra zou die

---

(1) Onder anderen de uitmuntende soorten van nootvruchten, die het boogland oplevert, en waarvan de boom, die ze voorbrengt, nog onbekend schijnt, niettegenstaande de vrucht reeds sedert den aanvang der kolonie, te Paramaribo, door Indianen of Boschnegers werd aangebragt; hetgeen die den naam van bokken of Indiaansche noten deed verkrijgen. Ook deze zouden weldra door den Europeschen kolonist op waarde geschat en verbouwd, en hoogstwaarschijnlijk eens een uitvoer-artikel worden.

(2) In een gezond gedeelte, vooral van de bovenlanden, der kolonie overgeplaatst, en, tot dat hij aan het klimaat gewoon is, met eenige zorg behandeld, acht ook ik de gezondheid der kolonie, zelfs voor den Europeaan, eene vrij algemeen bevestigde zaak te zijn, onder die voorwaarden nogtans, dat men van hem geen' arbeid vordere in de heete daguren, of langduriger en meer krachtinspanning vereischende dan onder die luchtstreek, voor den bewoner van noordelijke landen, op den duur mogelijk is.

bevolking al meer en meer aangroeijen (1), de behoefte aan binnenlandsche gemeenschap zou het aanleggen van eenvoudige wegen bevorderen en binnenlandsche handel zou zich ontwikkelen, terwijl de verschillende productiën, zoo wel aan den kusthandel als aan den handel met Nederland, eene voorheen nimmer gekende uitbreiding zouden geven.

Ook de ten gevolge dier inrigtingen van elders aangevoerde en voor het klimaat geschikte gewassen zouden dien rijkdom vermeerderen, hetgeen geschieden kan, hetzij door het zaad in het land, van waar de plant afkomstig is, te verzamelen en over te zenden (2), hetzij door den invoer der planten zelven, om

(1) Wel heeft men soms beweerd, dat eene aanzienlijke emigratie de bevolking van Nederland te veel zou kunnen verminderen, en zijn landeigenaren bevreesd geworden, dat het hun dientengevolge aan arbeiders of huurders voor hunnen eigendom zou kunnen ontbreken. Ik acht deze vrees geheel van grond ontbloot. Geene landbouwende bevolking, en vooral geene Nederlandsche, zal zich uit het Vaderland naar elders verplaatsen, dan gedwongen door de behoefte om een bestaanmiddel te vinden; en in dat geval is die verplaatsing, én voor haar zelve, én voor het land dat zij verlaat, een voordeel; vooral als zij dat middel in zijne eigene bezittingen vinden kan. Indien er al eens, tengevolge daarvan, voor een oogenblik plaatselijk eene behoefte aan arbeiders of huurders daardoor ontstaan mogt, zou die weldra door toevloed, hetzij uit de nabij gelegene provinciën, hetzij uit omliggende landen, vervuld worden; omdat het een bewijs zou zijn, dat de mensch dáár door arbeid kon bestaan. In plaats van verlies zou Nederland daardoor het getal harer onderdanen zien verdubbelen, omdat ook de kolonist niet ophoudt dit te zijn. In het vroeger reeds door mij aangehaalde werk van den Graaf VAN HOGENDORP, over de Oost-Ind., bladz. 268, komt eene noot voor, ontleend aan de statistieke tafelen van Sir JOHN SAINCLAIR, die een merkwaardig bewijs daarvan geeft. Het eiland Skye, een der Hebriden, op de kust van Schotland, had in 1755 eene bevolking van 11,000 zielen, en verloor in de daarop volgende jaren 8,000 daarvan door emigratie naar Noord-Amerika, en bij de volkstelling in 1766 bedroeg de bevolking 14,000 zielen.

Ierland levert een ander, wellígt nog meer in het oogloopend bewijs. Ondanks de sedert jaren bestaande emigratie, deportatie en typhus is de klagt dáár, niet over gebrek aan bevolking, maar over bestaande overbevolking, niet omdat grond en industrie de bestaande bevolking niet zou kunnen voeden, maar omdat er de arbeidende stand, uit gebrek aan een voldoend bestaanmiddel, van werkeloosheid tot onverschilligheid en hopeloosheid gezonken is. (Vergelijk: bladz. 254, regel 12 tot 38.)

(2) Het onkostbaarste middel om een aantal nuttige plantensoorten uit eene onzer koloniën naar eene andere over te voeren, om de verspreiding het spoedigst te bevorderen, en ook die plant het best aan het nieuwe Vaderland te gewennen, is ontwijfelbaar, overal waar de mogelijkheid

die in de kolonie aan te kweeken en onder de bevolking te verspreiden (1), terwijl harerzijds de kolonie ook voor andere landen nuttige bijdragen zou kunnen leveren (2).

bestaat, dat, wat tot dus verre het minst algemeen gebezigd is, de overvoer van het zaad, of waar dit niet geschieden kan, van jong plantsoen. Dat men tot dus verre meer algemeen het kostbaarder, onzekerder en de spoedige verspreiding min bevorderlijk middel, overbrengen der plant zelve verkoos, was zeker ten deele een gevolg van het gebrekkige in sommige dier inrigtingen, maar vooral van het niet genoegzaam verband onderling, waardoor niet overal de zaden behoorlijk ingezameld, doelmatig ter verzending ingepakt, en van eenig berigt nopens grond en groeigewas voorzien, afgescheept, of bij ontvangst behoorlijk op waarde geschat en verzorgd werden.

(1) Dat alle gewassen uit gelijke luchtstreek in het eene halfrond, ook in het tegenover liggende onder gelijken aardgordel, onverschillig of de ligging boven of beneden de evenachtslijn is, inheemsch kunnen worden, mits men er slechts den voor hen geschikten grond en kultuur aan geeft, is een algemeen door landbouwkundigen erkende regel, waarop alléén een merkbaar verschil van temperatuur, het gevolg eener meer verhevene ligging boven de zee, eene uitzondering maakt. Ten overvloede is dit ook reeds door onderlinge mededeeling van elkanders producten voor onze Oost- en West-Indiën bewezen.

De tot het geslacht der *aurantiaceae* behoorende Pompelmoes, *Citrus decumana*, b.v., is waarschijnlijk uit Afrika afkomstig, en thans aan onze Oost- en West-Indische bezittingen gemeen; zoowel in onze Oost- als West-Indiën wordt de invoer van dien vruchtboom aan zekeren Kapitein Straddock toegeschreven (1). Zoo bezit thans de Oost, de West-Indische *Vanilla aromatica*, en Suriname de meest geachte Oost-Indische specerijën, die er, zoo als ik later zal aantoonen, bij doelmatige kultuur volkomen slagen kunnen, hetgeen, vooral wat de kaneel betreft, niet onverschillig voor Nederland is. — Maar de vele geachte tafelvruchten van Java, de *garcinia mangostona* of *mangoustan*, de *nephelium lappaceum* of *ramboutan* en een aantal andere nuttige of wenschelijke plantensoorten zijn er nog niet of weinig bekend, en konden er den bestaanden rijkdom vermeerderen.

(2) Ook Suriname bezit ongetwijfeld nog een aantal vruchten en gewassen, die voor Java, indien al geene behoefte, toch voor den Europeaan eene niet onwelkome vermeerdering van genot zouden zijn. Ik durf wel niet met zekerheid beweren, dat b.v. de West-Ind. soorten van het geslacht *passiflora* op Java nog onbekend zijn, maar ik vond die niet opgegeven bij schrijvers, die van de O.-Ind. tafelvruchten gewag maken, en zeker verdienen de Surinaamsche *marcusas* vooral *P. quadrangularis* en *P. laurifolia*, zoo wel voor sierplanten als om het genot der vrucht, eene plaats in den Javaanschen tuin, en zal ook dáár de Europeaan de vrucht naar waarde schatten.

(1) Zie voor de O.-Ind. de vroeger aangehaalde Fransche vertaling van het werk der Heeren Raffles en Crawfurd, bladz. 89; voor de W.-Ind. dat van den Baron von Sack, 2de deel, bladz. 179.

Vooral echter zou eene zoodanige inrigting het welzijn eener Europesche bevolking verhoogen, door de aan het land eigene, maar nog wilde diersoorten aan de zorg en behandeling van den mensch, maar ook aan zijn meesterschap te onderwerpen, en door dat, wat de natuur aan het land alleen zóó lang schijnt ontzegd te hebben, als daaraan geene behoefte bestond, aan te vullen door aanvoer uit overeenkomstige klimaten van voor zijne nieuwe bevolking nuttige diersoorten, die er gelijk in hun vroeger vaderland vermenigvuldigen.

Daardoor verheft zich de beschaafde mensch tot datgene wat hij behoort te worden, tot Heer, maar ook verzorger en weldoener der hem omringende schepselen, aan welke door de Voorzienigheid in den grooten band, die de natuur omvat, een' rang beneden hem is aangewezen.

Aan de wederzijdsche inwisseling, zoo wel van planten als van diersoorten tusschen onze ver van elkander verwijderde bezittingen, zouden de in ons Vaderland bestaande wetenschappelijke inrigtingen gaarne de hand leenen, en hunne reeds zoo nuttige strekking zou daardoor eene groote uitbreiding ontvangen (1). Wederkeerig zouden de koloniale inrigtingen de strekking hebben, om hetgeen voor hen wenschelijk was met minder moeite en kosten verkrijgbaar te maken (2). Eindelijk zouden ook nog die inrigtingen dat gevolg hebben, dat eene kolonie, hare eigene rijkdommen kennende, niet meer van den nabuur zou ontvangen, wat zij in overvloed bezit en vroeger zelve aan hem geschonken heeft (3).

---

(1) Door het mededeelen van datgene, waaraan voor de koloniën behoefte bestond en hetgeen zij zelven bezitten, of zich van elders verwerven zouden, en vooral ook door tijdelijke opneming en verzorging van hetgeen uit de ééne kolonie naar de andere werd overgezonden.

(2) Wel kunnen de koloniale inrigtingen, althans die in de West-Indië, niet de strekking hebben om kostbare en voor zich onbelangrijke diersoorten te onderhouden, maar dit zou geenszins beletten, dat zij het opvangen en verzenden van de zoodanige, die door eene wetenschappelijke inrigting hier te lande zouden verlangd worden, op aanvrage bevorderlijk konden zijn, en zoo wel de zoölogische als plantentuinen nog door menige belangrijke bijdrage konden verrijken.

(3) In 1843 werden door den Franschen oorlogsschooner *la Colombe*, voor het Gouvernement te Suriname, uit Cayenne de volgende planten aangebragt en naar den post Groningen in Saramacca verzonden, ten einde ten behoeve der nieuwe bevolking te worden aangekweekt (zie Haarl. Courant van 16 Jan. 1844), welke voor een gedeelte algemeen in de kolo-

Ik meen te hebben bewezen, dat de kosten van zoodanige

---

nie verspreid en waarvan enkelen er zelfs inheemsch waren: de overige, zoo als uit de onderstaande opgave blijkt, waren daar sedert jaren genoegzaam in voorraad, om de kultuur zoo spoedig uit te breiden als de behoefte dit vorderen kon.

De bedoelde planten waren: 1°. *Myristica moschata* of muskaatnoot: deze groeide en gaf sedert jaren zijne vruchten in den tuin van Mevrouw de Wed. DE BAIZE aan Paramaribo. 2°. *Canella aromatica*, de kaneel; hiervan bestond reeds in 1829 vrij talrijk plantsoen op de plantaadje *Mijn Vermaak*, in Saramacca, toen behoorende aan den Heer F. BEUDEKER, en heb ik, die plantaadje met den eigenaar bezoekende, ook de schors gezien en geproefd, die mij is voorgekomen in kleur en smaak nagenoeg gelijk aan goede Cylonsche te zijn, en toch groeide die er niet in den baar eigen' grond, zijnde, volgens LOUDON, die van den kaneeltuin te Colombo, door den scheikundige DAVY onderzocht en bevonden te zijn nagenoeg zuiver quartz zand (*Encycl. of Bot.* bladz. 332) 3°. *Caryophyllus aromaticus*, de kruidnagel; hiervan bestonden sedert 1795—1797 boomen op de plantaadje *Victoria*, en ook een jaarlijks vruchtgevende boom op de plantaadje *Het Vertrouwen*, aan de Commeweyne, men behoefde slechts de zoogenaamde moernagelen van den boom te verzamelen, en terstond te zaaijen om er jaarlijks plantsoen van te hebben. 4°. *Piper nigrum*, de O.-Ind. peper; in 1829 zag ik die, op de plantaadje *Hamburg*, in Saramacca, in vrucht; deze plant schijnt zich zóó zeer in het klimaat van Suriname en het district waar die gezaaid was te schikken, dat men die reeds aan dezelfde rivier bij de plantaadje *Johanna Catharina*, in het wild in het bosch groeijende heeft gevonden, iets dat den landbouwkundige niet verwonderen zal, die de voortplanting en verspreiding der specerijachtige besvruchten door de vogelen kent, en die weet, dat ook de druif eenmaal aan Frankrijk vreemd, aldaar ingevoerd, en op gelijke wijs is voortgeplant en genaturaliseerd. 5°. *Bambusa arundinacea;* deze was, gelijk ik vroeger reeds aanmerkte, in de kolonie wel niet inheemsch, maar toch op verschillende plaatsen genoegzaam vermenigvuldigd, om er in korten tijd bosschen van te hebben. 6°. *Calamus Viridis rotaug* was de zeer bekende Surinaamsche tasplant. 7°. *Elaïs guineënsis* is de in Suriname algemeen verspreide en welbekende maripa-palm; wel mag zich de kolonist hebben verwonderd, die hem zoo wèl bekende plant uit Cayenne te ontvangen, te meer daar het een geschenk van Suriname aan die kolonie, en dit vroeger bij de Franschen zoo wèl bekend was, dat hunne Schrijvers, onder anderen BOMARE in zijn woordenboek, er den naam aan gegeven hebben van *Dattier de Suriname.* Het is, even als vele palmsoorten, eene zeer oliegevende plant, waaruit men dan ook in de West-Indische eilanden op gelijke wijs als elders van de olijf, door persing en opgieting van kokend water eene olie trekt; in Suriname wordt alleen het blad door de Negers tot slaapmatten geweven en van de pit worden ringen gemaakt.

Dit zijn al de namen der toen ingevoerde planten; alleen wordt nog gesproken van het zaad eener *Basella*, een gewas, dat het meest met onze

etablissementen, mits die in overeenstemming blijven met de bestaande behoefte der bevolking, door de daarvan te verwachten voordeelen oneindig overtroffen zouden worden.

Ik heb gepoogd in deze § de middelen te schetsen, door welke, naar mijne overtuiging, de uitbreiding en den bloei eener Europesche kolonisatie in Suriname zou kunnen bevorderd en bespoedigd worden; ik acht die echter geenszins voorwaarden zonder welke de laatste onmogelijk zou kunnen bestaan. Dit alleen beschouw ik als een onmisbaar vereischte daartoe, dat de Nederlander door voor hem voordeelige voorwaarden tot die onderneming worde aangemoedigd, en dat hij in die takken van landbouw zijn voordeel zoeke, die hem niet, om te kunnen bestaan, tot een' arbeid noodzaken, welke onder dat klimaat zijne krachten te boven gaat.

Of onder gelijke bepalingen ook niet vooral de boven- en hooglanden van onze O.-Ind. bezittingen voor eene Europesche, zelve landbouwende bevolking, bronnen van bestaan en welvaart zouden kunnen opleveren, zullen zij het best kunnen beslissen, die persoonlijk met de localiteit dier landen bekend zijn. Voor zoo verre men, op grond van hetgeen daaromtrent is bekend gemaakt, zich een oordeel mag veroorloven, komt het mij voor, dat vooral Java daarvoor nog geschikter moet zijn dan Suriname, omdat, 1°. de bovenlanden, althans de bergtoppen van Java, eene temperatuur genieten, die minstens gelijk moet staan, met het zuidelijk deel der gematigde luchtstreek, Sicilië, Noord-Afrika, Perzië, Madera, Cachimir, de Kaap de Goede Hoop en de Societeits-Eilanden dus met den schoonste aardgordel, en dat, gevolgelijk, dat klimaat geschikt is, niet

melde overeenkomt: wat het gebruik betreft, is het eene bladgroente, die, bij de schaarschheid van groente in Suriname nog wel eens niet het minst nuttige der bezending voor den kolonist kon zijn; zij kan er echter ook wel door den tijd een lastig onkruid worden.

Ik heb deze noot geplaatst om te toonen, dat er eenige wetenschappelijke kennis gevorderd wordt, om te weten, welke planten men in eene kolonie behoort in te voeren, en hoe daardoor noodelooze moeite en dikwijls evenzeer nuttelooze kosten kunnen voorkomen worden, en dat, als er aan dien invoer, voor zoo verre die de specerijën betreft, de minste behoefte was, de bestaande hortus niet aan het doel beantwoordde; vooral echter tot staving van hetgeen ik in de noot bladz. 283 heb beweerd, dat de voornaamste specerijën der Molukken, de peper van Sumatra en bijzonder ook de kaneel van Ceylon, bij doelmatige kultuur, in de West-Indiën volkomen kunnen slagen.

slechts om den Europeaan meer tot eigen arbeid in staat te stellen dan de benedenlanden, maar daarenboven om bijna alle dier- en plantensoorten van die gewesten te vereenigen (1).

(1) Indien het eene waarheid is, hetgeen ik in eene vroegere noot, bladz 283, zeide — en waarvan ik in de vorige meen eenige bewijzen te hebben bijgebragt, en dat ook in den landbouw als regel is aangenomen — dat onder gelijke hemelbreedte, nagenoeg zonder uitzondering, alle gewassen verkrijgbaar zijn, die in het tegenovergestelde halfrond, op gelijke breedte groeijen, onverschillig of die landen ten noorden of ten zuiden van den evenaar gelegen zijn (Loudon, *Encycl. of Agricult.* § 1729), en indien, volgens de opgave van den Baron von Humboldt, bergen, onder de keerkringen gelegen, die 600 vademen hoog zijn, het klimaat van Sicilië hebben (§ 1732 van hetzelfde werk), dan moeten ook op Java bergen zijn, van nagenoeg die zelfde temperatuur; en dit wordt dan ook bevestigd, zoo wel door de berigten van den Heer Nahuys, vroeger aangehaald, als door de dáár verkregene producten. Reeds toch zijn, volgens den Graaf van Hogendorp, rogge en tarwe op Java verbouwd geworden, in het gebergte van Tanger, niet ver van Passaroewang; de eerste, wel is waar, met ongunstig gevolg, maar de laatste sedert 50 jaren onverbasterd, en tot een bedrag van 700 à 800 pikols per jaar. Er kan dus wel naauwelijks eenige twijfel bestaan, of Java moet een klimaat bezitten dat den verbouw toelaat van al de edelste vruchtsoorten van Zuid-Europa, Azië en Amerika, en waar behalve de annanas, de perzik, de oranje-appel, de vijg en de druif, ook de edelste Persische meloen-soorten (*Hort. Transanct*., *vol.* 2, 3 et 4) zich met de *Dimocarpus-litchi* en *Mespelus Japonica*, de *litchi* en *loquat* van China, laten vereenigen; waar de moerbezie van China de zijdeteelt toelaat, en ook die van Otaheite gelijkelijk kan groeijen. Het is de echte groeiplaats van de maïs, die, wat den breedte-graad betreft, eenigermate tusschen de rijst en de tarwe haar vaderland schijnt te hebben. Gelijkelijk is het dat van den aardappel, die dan ook reeds, tevens met andere Europesche vruchten en groente-soorten, de aardbezie, bloemkool en erwt, zelfs op min verhevene ligging, kan verbouwd worden. En dat zelfde klimaat moet ook de edelste dierenrassen, het paard van Arabië, de geit van Cachemir, het schaap van Spanje en zelfs het rundvee van zuidelijk Europa kunnen voeden. Wat men er bereids heeft verkregen, bewijst wat er zich, met volharding en kunde, verkrijgen laat. De zijdeteelt was er reeds eenmaal in 1735, onder den Gouverneur Zwaardekroon, met goed gevolg, ingevoerd, maar is later verwaarloosd (van Hogendorp, bladz. 239 à 245). De druif van Japan is er als tafelvrucht door de Chinezen verbouwd, maar niet voldoende voor wijn: geeft zij die echter op Japan? Er zijn, volgens denzelfden schrijver, proeven genomen met den wijnstok, onder den Gouverneur-Generaal du Bus, en het schijnt, dat tot dus verre zijne verwachting vervuld is, en dat die geene voldoende uitkomst hebben opgeleverd; maar die zelfde schrijver meldt ons ook, dat men daarvan eene gedwongene kultuur had ge-

2°. Omdat op Java reeds eene arbeidende bevolking bestaat, gewoon onder den Europeaan tegen loon te werken, en het dus welligt niet onmogelijk zou zijn, onder zoodanige bepalingen als de regering te hunnen nutte geraden zou vinden in te stellen, die noodige en niet zeer talrijke arbeiders voor de Europesche bevolking, tegen eene billijke huur te verschaffen, die hij voor den landbouw in het klein behoeven zou. 3°. Omdat de Javaan reeds land- en akkerbouw kent en den ploeg gebruikt. En eindelijk, 4°. omdat dit eiland ook reeds het daartoe noodige trekdier bezit. Indien tegen die blijkbare voor-

maakt: en was dat wel de weg om die bij den Europeschen volkplanter, die liever zulke gewassen verbouwde, waarvan hij een zeker voordeel trok, aan te moedigen? De Engelschen zouden op het eerste okshoofd goeden wijn eene premie van eenige duizende fst. hebben uitgeloofd; en was dit dan te duur betaald voor een land, dat daardoor welligt geheel Indië van wijn kon voorzien, en eenen handel het aanzijn geven, die schatten afwierp? Wat zich daarentegen van eene gedwongene kultuur verwachten laat, heeft men aan den onwil en de zorgeloosheid kunnen zien, waarmede onder Napoleon, die van den mangelwortel in Nederland werd gedreven. De vulcanische aard der bergen op Java kan geen beletsel zijn tegen den groei eener plant, van welke eene der edelste soorten, de *lachryma Christi*, op den Vesuvius wast. Maar met dien wijnstok, met de soorten van Malaga, van den Griekschen Archipel, van Noord-Afrika en Madera behoorden proeven te worden genomen, en dan, zoo veel doenlijk, op verschillende berghoogten en in verschillende gronden (1). Ook de perzik bestaat reeds, volgens den Heer van Hogendorp, op Java, maar is er niet van goede hoedanigheid. Op Ceylon schijnt Dr. Roxburgh, die ze dáár ingevoerd heeft, beter geslaagd te zijn. Ook hier kan de mislukking welligt aan soort en grond zijn toe te schrijven; men beproeve die, welke niet in Nederland, maar alleen in zuidelijk Europa tot rijpheid komen, en die de Franschen Paviës noemen, in onderscheiding van de Pêches, en de Brugnons in plaats van de Nectarines. Die, welke in het klimaat van Marseille niet smeltend worden en moeijelijk zonder kunstwarmte rijpen, dat zij wel in zuidelijker landen doen, zullen zoo veel te meer kans hebben op Java goede vruchten te geven. In één woord, er bestaan, dunkt mij, te menigvuldige bewijzen, dat nagenoeg alle kulturen der heerlijkste luchtstreken zich op dat eiland laten vereenigen, om er niet met de uiterste volharding naar te streven een zoo wenschelijk doel te bereiken.

(1) Aan den meer gematigden zuidhoek van Afrika zijn de meer dunschillige druifsoorten van Midden-Europa geslaagd, en de Kaapwijn stamt af van den Chasselas, de Constantiawijn van de Ritzlinger Rijndruif; in warmer landen hebben de meer dikschillige druifsoorten, onder den algemeenen naam van muscadeldruiven bekend, en waarvan vooral die van Alexandrie, in Egypte, beroemd is, meer kans om te slagen. Hunne bijzondere eigenschappen zijn eene dikker schil en meer suikerdeelen.

deelen niet bezwaren overstaan, welke onoverkomelijk zijn, welk een land zou Java dan kunnen worden, als zich op die wijs in de hoogste gedeelten van dat vruchtbare eiland eene Nederlandsche bevolking vestigde, welke trapsgewijs toenam, en men die, al ware het eerst slechts door begaanbare bergwegen, met het benedenland in gemeenschap kon brengen, en zij daardoor voor hare voortbrengselen eene markt bij de bewoners van het benedenland kon vinden? als er op die wijs nut kon worden getrokken van een' grond, thans niet of slechts schaars bevolkt, door eilanders aan een warmer klimaat gewoon, en welligt alleen nog langs bergpaden genaakbaar, die tot heden niet dan door het wild gedierte en den eenzamen rhinoceros betreden worden. Zeker, indien daartoe eene mogelijkheid bestond — en de bergtoppen van den Mont-Blanc en den St. Cenis zijn wel door de volharding van den mensch toegangbaar gemaakt en bevolkt — dan moet die eene groote tijdelijke opoffering waardig zijn, want grooter uitkomst voor een land zou wel niet te verkrijgen wezen, dan zich daaruit liet voorzien.

Deze mijne gedachte omtrent de mogelijkheid en doelmatigheid, om in de hooglanden van Java eene Europesche, zelve den landbouw bedrijvende bevolking over te brengen, is, ik erken het, in deze beschouwingen eene uitweiding, die door velen als eene Utopie zal worden beschouwd, en het is mogelijk, dat het dit is. Ik vertrouw echter, dat het groote belang, hetwelk het voor Nederland hebben kon, indien zij gegrond ware, mij die ten goede zal doen houden, en dat de gronden, die ik voor mijn gevoelen heb opgegeven, door plaatselijk deskundigen niet als zoo onwaarschijnlijk zullen worden aangemerkt, dat zij het veroordeelen zullen, dat ik die met bescheidenheid voorgedragen, en aan hun meer bevoegd oordeel onderworpen heb.

Even als in het voorafgaande Stuk dezer Beschouwingen, verzoek ik de aandacht van den Lezer nog bij een' korten terugblik op het in dit Tweede Stuk verhandelde, en vooral op hetgeen onmiddellijk met de mogelijkheid eener Emancipatie in verband staat, te mogen bepalen, en ook een woord te rigten tot een' Schrijver, wiens bedoelingen ik altijd regt deed, hoezeer ik zijne stellingen en berekeningen voor dwaling hield.

Eerst echter zij mij een woord van verontschuldiging vergund, dat de uitgave van dit Tweede Stuk veel langer vertraagd is, dan men uit de vroegere aankondiging heeft moeten verwachten, en ik toen voor waarschijnlijk hield. Ik kan den Lezer, die mij de eer bewijst, daarin eenig belang te stellen — waarvan ik enkele vereerende blijken mogt ontvangen, die door mij op hoogen prijs geschat zijn — de verzekering geven, dat de uitgave zoo spoedig is gevolgd, als druk en correctie dit hebben toegelaten en ik ben mij niet bewust van eenig tijdverzuim of nalatigheid in dit opzigt.

Maar er zijn mij onder het afdrukken nu en dan, tijdelijke geschriften in handen gekomen, die somtijds een woord ter beantwoording vorderden; vooral ook vond ik mij onder het bewerken der sedert lang in gereedheid gebragte bouwstoffen dikwijls tot eene meerdere uitbreiding gedrongen, dan vroeger mijn voornemen was. Nu eens kwam mij dit, ter verduidelijking van een denkbeeld, dan weder dat, tot het aanvoeren van bewijsgronden, onmisbaar voor, en nu en dan heb ik, even als in het vorige Stuk, aan de zucht toegegeven, om eene landbouwkundige stelling op te nemen, die ik meende, dat minder algemeen

bekend was, of eene gedachte te uiten, die ik voor waar hield en waarvan ik mij verbeeldde dat het onderzoek nuttig kon zijn. Aan een en ander schrijve men het dan ook alleen toe, dat dit Stuk, in vergelijking met het vorige, eene uitbreiding heeft gekregen, die de grenzen overschrijdt van het gebruikelijke formaat; maar eenmaal mijn ontwerp van indeeling gevormd hebbende, liet zich dit niet voorkomen, zonder den inhoud aan het formaat op te offeren, en dus, als ware het, band en letter van het boek af te snijden, opdat het in de gemoderniseerde boekenkast passen zou. Dezelfde oorzaak heeft mij genoodzaakt den prijs van dit Tweede Stuk hooger te stellen dan dien van het Eerste.

Ik durf mij echter vleijen de zaak, die ik hoopte te bevorderen — kennis, namelijk, aan de belangen der kolonie — door dit oponthoud niet benadeeld te hebben. In de eerste plaats kan noch mag ik aan mijn schrijven dat gewigt hechten, dat eenige weken vroeger of later bekendmaking, van zoo veel belang zouden kunnen zijn. Zeker heb ik vertrouwd nu en dan iets te hebben voorgedragen, dat nuttig kan zijn, en stellingen te hebben wederlegd, die, naar mijne overtuiging, ongegrond waren, en daarom tot nadeelige uitkomsten moesten leiden; maar om die reden kwam het mij voor van meer belang te zijn, dat, hetgeen ik voordroeg, waar werd bevonden, en door bewijzen was gestaafd, die den toets van een onpartijdig onderzoek konden doorstaan, dan dat het met spoed en overhaasting werd voorgedragen. Zelden toch leveren de snelst groeijende boomsoorten het nuttigst en meest duurzaam timmerhout; maar het is ook waar, dat de laatste eerst later hun voordeel geven, en dat het niet de planter zelf is, die hopen mag er het nut van te zien.

Ik heb in dit Stuk vooral die denkbeelden pogen te wederleggen, welke ik meende bijgedragen te hebben, om den Nederlandschen kolonist in Europa uit een oogpunt te doen beschouwen, dat mijns inziens onjuist was, en dat tot eene beoordeeling leidde, welke minder ongunstig zou geweest zijn, had men daarbij steeds én de eeuw, waarin hij leefde, én de omstandigheden, waarin hij was geplaatst, gekend en in aanmerking genomen.

Die denkbeelden waren op den voorgrond gesteld, door een' Schrijver, wiens stellingen en berekeningen te wederleggen, in de eerste plaats het doel van dit Tweede Stuk uitmaakten. Ik heb geen' twijfel gekoesterd, aangaande de opregtheid zijner

bedoelingen, en ik houd mij dientengevolge overtuigd, dat zijne verzekeringen, op meer dan ééne plaats gegeven, dat hem alleen het bevorderen van het belang der kolonie en het doen kennen der waarheid ter harte ging, meer dan ijdele woorden waren (1). Maar dan ook meen ik regt te hebben te verwachten, dat de Schrijver het in anderen niet zal misbillijken, dat zij, naar hunne overtuiging, door het ten toets brengen en, waar de zaak het vordert, door het wederleggen zijner stellingen, dat doel pogen te bevorderen; dat hij, die zelf op meer dan ééne plaats aandringt, op de noodzakelijkheid, om door een' algemeenen maatregel eene rationele Emancipatie te bevorderen(2), niet dan op zeer gewigtige gronden een' daartoe strekkenden voorslag kan afkeuren, maar dat hij dit vooral niet doen kan, zonder in stellige tegenspraak met zich zelven te zijn, omtrent een voorstel, dat al de bezwaren wegneemt, die hij in het stelsel van Centralisatie afkeurt, en verklaart de éénige redenen te zijn, waarom hij het zijne goedkeuring onthoudt (3).

Men achte mij echter niet zóó zeer bevooroordeeld en met eigene denkbeelden ingenomen, dat ik wanen zou, dat al de door mij ontwikkelde denkbeelden onverdeelden bijval vinden, en ook hen overtuigen zouden, die vroeger eene tegenovergestelde meening waren toegedaan; of dat ik verblind genoeg zou zijn van niet te begrijpen, dat dikwijls het verschillende oogpunt, waaruit men eene zaak beschouwt, tot eene verschillende beoordeeling kan aanleiding geven, die wederzijds ter goeder trouw is, maar dan ook komt het mij voor, dat het openhartig voordragen van stellingen en gronden het best tot de kennis der waarheid voert.

Men moge dan met mij in denkbeeld verschillen omtrent slavernij en slavenhandel en omtrent de meest doelmatige wijs om den nog onbeschaafden natuurmensch tot hooger beschaving op te voeren; men moge het betwijfelen of zachtheid, meer dan doelmatige strengheid, dien mensch tot eene betrachting van pligten zal dwingen, waarvan ook zijn welzijn afhangt: het voordragen van mijne gedachten deswege kan nimmer ten nadeele strekken. Hoe belangrijk toch die onderwerpen op

---

(1) Opm. over den Afr. slavenhandel, bladz. 70, en stelsel van q. o., bladz. 82.

(2) Stelsel van q. o., bladz. 82, 91 en 107.

(3) Zie deze Beschouwingen, Tweede Stuk, bladz. 204.

zich zelven zijn mogen, en hoezeer zij in een naauw verband staan met de Emancipatie, zij hebben op den daartoe strekkenden voorslag geen' onmiddellijken invloed; alleen het handhaven der tucht heeft dit, in zoo verre daarvan het behoud van arbeid, orde en algemeene veiligheid afhangt. Dat dit voorwaarden zijn, zonder welke geene maatschappij kan bestaan, zal geen redelijk denkend mensch betwijfelen, en waar een verlicht en menschlievend gouvernement zich overtuigd acht, dat zachtheid kan worden aangewend, strengheid kan worden vermeden, zal het ongetwijfeld aan de eerste de voorkeur geven (1).

Ook de in den loop dezer Beschouwingen voorkomende stellingen, waarbij ik de voorgedragen denkbeelden omtrent het stelsel van administratie wederlegde, en bewijzen aanvoerde van het ongegronde der beschuldiging, dat door den kolonist niets zou gedaan zijn, om den slaaf zedelijk en redelijk te beschaven; dat ook bij de beoordeeling der zeden, zoo wel bij hem als bij den kolonist, evenzeer de tijd als de lokale betrekkingen geheel waren uit het oog verloren (2), staan met de Emancipatie in geen onmiddellijk verband, hoezeer zij als wederlegging van ingebragte beschuldigingen tegen den kolonist in deze beschouwingen behoorden.

Hetzelfde geldt ook omtrent verschillende onderwerpen, als: de mogelijkheid van het in gebruik brengen van ploeg en bemesting, dat ik afhankelijk acht van het vooraf invoeren en vermenigvuldigen van een voor het klimaat geschikt trekdier; de voorwaarden waarop arbeiders uit Afrika, niet als slaven, maar als pandelingen zouden zijn aan te voeren; het overbrengen eener Europesche kolonisatie, waarvan ik de aanmoediging en uitbreiding zoo wenschelijk voor de kolonie acht,

---

(1) Ook mij zou men miskennen, indien men meende dat ik niet overtuigd was, dat men het redelooze dier, en dus zoo veel te meer den nog slechts weinig beschaafden mensch, beter door zachtheid leiden dan door strengheid dwingen zal. Maar eene talrijke onbeschaafde bevolking geloof ik niet dat zich op dezelfde wijs als eene reeds beschaafde laat regeren, en ik geloof, dat men daarover de magt moet behouden streng te zijn, om te minder genoodzaakt te worden die gestrengheid toe te passen; want ik acht het meer dan strengheid, ik acht het wreedheid te zijn, wanneer men, om zacht te besturen, het behoud van orde en wet in de waagschaal moet stellen.

(2) In Hoofdstuk 7 en 8 dezer Beschouwingen zijn deze onderwerpen behandeld.

maar begrijp dat die ondersteuning behoeft, zal men zich daarvan eene gunstige uitkomst beloven, en dat het eene voorwaarde is, door het klimaat aangewezen, dat zij in zoodanige takken van den landbouw, die minder krachtsinspanning vorderen, veeteelt, ooftkultuur en vermeerdering van landwaarde en boschgroei, de hoofdbronnen van hare welvaart vinden: al deze onderwerpen, door mij in Hoofdstuk 10 en 11 breedvoerig behandeld, mitsgaders eenige gedachten omtrent de middelen die ter beschikking staan, om de welvaart dier bevolking te verhoogen, hoezeer, mijns inziens, voor den bloei eener kolonie en in de tegenwoordig omstandigheden voor Nederland van het allerhoogste gewigt, zijn geene onafscheidelijke voorwaarden van eene Emancipatie; ik durf mij echter vleijen, dat men mijn doel om door deze beschouwingen het welzijn der kolonie bevorderlijk te zijn, niet zal miskennen, en dat ook deskundigen zich hier en dáár met mijne denkbeelden zullen kunnen vereenigen, en er somwijlen eene bijdrage in zullen vinden, die van minder algemeene bekendheid was.

Wat met dien voorslag in meer onmiddellijk verband stond, was het bewijs, dat het tegenwoordig inkomen der kolonie noodwendig moest verhoogd worden, zou eene afschaffing der slavernij worden voorbereid, zonder dat die de ruïne der Europesche bevolking en het verlies der kolonie ten gevolge had, en dat die verhooging, gelijk ik meende bewezen te hebben, onder het behoud van den thans bestaanden arbeid, door het algemeen maken der suikerkultuur of de Centralisatie kon verkregen worden (1), dat die arbeid niet was eene onbillijke vordering of oververging der menschelijke kracht, maar dat er algemeen (2) van den slaaf niet meer werd gevorderd, dan de Europeaan bij vrijën arbeid verpligt is te doen, wil hij met zijn gezin bestaan, en dat het waarheid was wat ik deswege vroeger zeide (3), dat die arbeid beter dan in Europa werd beloond, en niet strenger werd gestraft (4); dat ook het

(1) Eerste Stuk, Hoofdstuk 3.

(2) Uitzonderingen bestaan ook elders, en voorbeelden, dat men van den arbeider meer werk vergde dan redelijk was, en dat hij, om met een gezin te kunnen bestaan, zich daaraan wel moet onderwerpen, zullen in Europa vooral niet minder talrijk zijn dan in de kolonie.

(3) Eerste Stuk, bladz. 38 noot en bladz. 98.

(4) Hij, die onbevooroordeeld de mogelijkheid nagaat om eene bevol-

aandeel dat de kolonist uit de productie heeft genoten, geenszins die woekerwinst was, welke men hem heeft toegeschreven, daar het niet meer bedroeg dan de billijke renten van uitgezette kapitalen, waarop zelfs in den Europeschen landbouw de landbouwer aanspraak heeft, en dat men, door die te verminderen, de ontginning van koloniën, voor den Europeaan onvoordeelig en dus onmogelijk zou maken. Dit een en ander meen ik in Hoofdstuk 5 en 6 bewezen te hebben, terwijl ik in Hoofdstuk 9 meen te hebben aangetoond, dat zich van de voorgedragene quasi-onteigening geenszins gelijke uitkomsten als van het stelsel van Centralisatie lieten verwachten.

Dit is de zakelijke inhoud der in dit Tweede Stuk behandelde onderwerpen en indien mijne overtuiging mij niet misleidt, meen ik, in den loop dezer Beschouwingen, de mogelijkheid bewezen te hebben, om den slaaf binnen een niet zeer ver verwijderd tijdperk, op eene rationele wijs, tot den stand van vrijën arbeider en tot het verkrijgen van eigendomsbezit op te voeren, zonder het bijzonder eigendom of het bezit der kolonie in de waagschaal te stellen.

Het ontbinden der slavernij zoo wel als het algemeen invoeren der suikerkultuur, die de daartoe gevorderde verdubbeling van productie binnen den kortst mogelijken tijd waarborgde, op grondslagen, welke zich aan eene bereids verkregene ondervinding lieten toetsen, konden echter alleen het gevolg zijn van eenen algemeen werkenden maatregel (1), en deze vorderde bijzondere

---

king tot arbeid te noodzaken, die men er door ontbering niet toe dwingen kan, zal, als hij het niet opzettelijk wil voorbijzien, erkennen, dat de behandeling van den arbeider in de laatste 25 jaren trapsgewijze aanmerkelijk is verzacht. De meerdere beschaving van den Nederlander in Europa was ver van in de kolonie onvruchtbaar te blijven, en zelfs de beschuldigingen tegen den kolonist, hebben in dit opzigt een gunstig gevolg gehad: moge men slechts daarbij steeds met kennis van zaken handelen, en daardoor voorkomen, dat overdrijving niet tot betreurenswaardige uitkomsten leide.

(1) Zie: Stelsel van Centralisatie, bladz. 9, 10 en 21. *Volmaakte eenheid van beginsel, doel en werking* was daartoe, volgens dien Schrijver, eene onmisbare voorwaarde. In Hoofdstuk 6 van het Eerste Stuk dezer Beschouwingen heb ik de gronden opgegeven, waarom men, naar mijn begrip, van partiële ondernemingen, hoe nuttig ook op zich zelven, geenszins eene gelijke algemeene uitkomst kan verwachten.

opofferingen (1). Van den eigenaar werd hiertoe gevorderd, dat hij den losprijs van den slaaf uit eigene inkomsten betaalde; daartegen echter stond, in den door mij gedanen voorslag over: de zekerheid althans voor een deel van zijn inkomen door den borgtogt van Nederland; verhooging van dat inkomen, voor hen wier bezittingen in verachterden staat waren, en voor allen het vooruitzigt van het duurzaam behoud eener gelijke rente als vroeger hunne in den landbouw belegde kapitalen afwierpen, alles door een verhoogd koloniaal inkomen gewaarborgd. Van Nederland werd daartoe gevorderd een borgtogt, maar ook bevorderde de maatregel blijkbaar den wensch van het algemeen, en was die in het belang zijner eigene bevolking, terwijl de gevorderde borgtogt, reeds gedekt bij het behoud van het thans bestaand en erkend inkomen der kolonie, werd verdubbeld door de daarin op nieuw belegde kapitalen (2), en die waarborg nog verhoogd werd, door het eigen beheer tot dat de borgtogt zou zijn vervallen, en de slaveneigendom had opgehouden te bestaan. Om in zoodanigen borgtogt voor de bevolking van Nederland een bezwaar te zien, zou men, mijns inziens, het belang dat handel, scheepvaart en fabrijken van het Moederland bij

(1) Dat er zonder opoffering nimmer een einde kan komen aan de slavernij, is te blijkbaar om eenig bewijs te vorderen. Ook dan, wanneer de eigenaren morgen hunne slaven vrij gaven, was dit onmogelijk, zonder dat zij een gedeelte hunner bezittingen opofferden en Nederland een deel zijner bestaanmiddelen verloor. Geen daartoe strekkend voorstel is, voor zoo verre mij bewust is, ooit gedaan of kan ooit geschieden. De vraag is slechts wie die opoffering doen zal? Groot-Brittanje erkende het als pligt voor de natie: zal men het in Nederland van den particulier vorderen? Maar iets anders is het, die opoffering dragelijk en minder bezwarend te maken, en dat kan zij, dunkt mij, voor allen worden op de wijs, zoo als zij in den loop dezer Beschouwingen is voorgedragen.

(2) Omdat hier op nieuw een millioen in den kolonialen landbouw wordt belegd, dat, zoo als (zie de noot bladz. 136) naar algemeene landbouwkundige regelen is bewezen, op gelijke wijs renten moet afwerpen als alle in den landbouw belegde kapitalen; maar dat dit te meer doen moet, omdat dit het middel wordt, om ook de thans daarin onproductief belegde gelden renten te doen afwerpen. De noot op bladz. 213 geeft, zoo ik mij niet bedrieg, een bewijs, dat het bestaande koloniaal inkomen, althans onder de daaraan verbonden voorwaarden, eene zoo solide contra-guarantie zijn zou, als onder bestaande omstandigheden in redelijkheid kon verlangd worden.

het bezit eener kolonie en de uitbreiding der algemeene welvaart hebben, geheel moeten miskennen (1).

Maar iedere algemeen werkende maatregel vorderde nog eene

---

(1) Wel is door bekwame staatslieden betoogd, dat men de toekomst niet moet bezwaren; maar ongetwijfeld paarde zich daaraan het denkbeeld van lasten, die niet voor de toekomstige geslachten voordeelen moesten afwerpen. Nimmer toch kon eene groote onderneming, waarvan de vruchten op tijd en toekomst moesten werken, worden tot stand gebragt, alleen op kosten van het levende geslacht. Geen zich pas ontwikkelend land is tot hoogen bloei en welvaart geraakt, zonder in het belang van het algemeen groote werken te ondernemen; maar hetzij die gestrekt hebben, om, door het aanleggen van onvermijdelijke waterkeeringen, of zelfs, waar dit gevorderd werd, door den aanbouw van vestingen, de veiligheid der bevolking te verhoogen, of door maritime etablissementen, of het scheppen eener marine, aan handel en zeevaart uitbreiding te geven, of om door wegen, kanalen of wetenschappelijke inrigtingen binnenlandsche welvaart te vermeerderen, en hetzij die ondernemingen van de Regering van een Land of van particulieren uitgingen, altijd moest wel de toekomst, die mede de voordeelen genoot, ook in de lasten deelen, en alleen noodelooze of verkwistend bestede uitgaven, zijn voor de toekomst drukkend. Ongetwijfeld zijn de lasten, waaronder het nu levende geslacht gebukt gaat, deels een gevolg van inrigtingen door de voorgeslachten, soms uit behoefte, soms ter uitbreiding van welvaart ingesteld, maar het geniet ook daarvan de voordeelen, en zonder deze zouden noch de vaderlandsche grond tegen zee en rivieren beveiligd zijn, noch handel en zeevaart dien bloei of die uitbreiding hebben gekregen, welke zij eenmaal hadden, noch de beschaving op dien trap staan, welken zij in Nederland heeft bereikt. Maar zou het nu mogelijk zijn een bestaand geslacht, dat de lasten van vroegere ondernemingen draagt, uitsluitend te bezwaren, ook met die, welke grootstendeels ten nutte der toekomst moeten strekken?

Bedriegt mij mijne overtuiging niet, dan zal men de volkeren arm en minder beschaafd vinden, naarmate zij minder in de gelegenheid waren groote ondernemingen voor de toekomst te beginnen, of het nut daarvan miskenden, of wel het keerpunt hunner ware grootheid dáár waar zij die voorbij zagen. Reeds de als mensch en vlootvoogd welligt eenige DE RUITER, beklaagde zich in zijne brieven, dat men hem steeds met te geringe middelen tegen een' overmagtigen vijand overstelde, en daardoor belette voor het Vaderland de vruchten in te oogsten van overwinningen, voor het dierbaarste wat eene natie bezit, het leven zijner dapperen verdedigers, gekocht.

Ook de particuliere ondernemer kan naauwelijks iets ten nutte der nakomelingschap ondernemen, zonder die ook met een deel der kosten te bezwaren. Hij, die eene boschplanting aanlegt, maakt den grond niet slechts voor het levend, maar ook voor volgende geslachten renteloos, omdat eerst de latere nakomelingen er de vruchten van zullen plukken.

opoffering, die, namelijk, van het belang van sommige particulieren aan het algemeen belang, en welligt is dit de hinderpaal, die het bezwaarlijkst is te boven te komen.

Het afstaan van het particulier beheer vorderde hier en dáár de opoffering van hetgeen den bijzonderen eigenaar als zijn belang, in allen geval als voor hem wenschelijk, beschouwde, en dit is ongetwijfeld een zwaar offer, en dat men, zonder eene schadeloosstelling te zijnen genoegen, naauwelijks in billijkheid van hem verwachten kon. Hij toch is maar een deel van het algemeen, en waar dus het algemeen belang tot offers dwingt, dienden die ook in billijkheid voor allen, naar evenredigheid, gelijk te zijn.

Wel had ik gemeend, en ook nog bestaat bij mij de overtuiging, dat indien eene Emancipatie op den door mij gedanen voorslag was tot stand te brengen, de belangen van den particulier in de koloniën zich daarbij op eene wijs lieten regelen, welke alle billijke vorderingen kon bevredigen, en dat het alléén van de statuten eener op te rigten Maatschappij afhing, dat ook op de individuële belangen van bijzondere geregtigden in Europa in billijkheid werd acht geslagen: het komt mij echter voor, dat men niet algemeen in dit gevoelen deelt.

Toch zou het, mijns inziens, te bejammeren zijn, indien men althans gelooft, dat uit eene ineensmelting der belangen, dat groot en algemeen nut kon ontstaan, dat het eenen rationelen overgang van de slavernij tot den staat van vrijheid ten gevolge had, zonder van Nederland, van de kolonie of zelfs van de eigenaren offers te vorderen, die niet door daar tegenoverstaande voordeelen werden opgewogen, er alsdan niet een middel zou te vinden zijn, om het algemeen belang te bevorderen, zonder het regt van bijzonderen eigendom te krenken.

Of echter die mogelijkheid bestaat, en, indien zij bestaat, wat daartoe het middel kan zijn, dit kon, dacht mij, alléén beoordeeld worden door de belanghebbenden onderling, die bezitters zijn van Surinaamsche eigendommen of regten.

Daartoe was het, mijns inziens, een vereischte, dat, zou er iets ten nutte der kolonie worden gedaan, de thans verdeelde bezitters van eigendomsregten zich tot een gemeenschappelijk doel vereenigden, en op het nut daarvan heb ik niet slechts in woord en geschrift reeds den eersten Junij van het verleden jaar de aandacht van enkele belanghebbenden in onze koloniën gevestigd, maar blijkbaar is ook hetzelfde denkbeeld bij verschillende eigenaren in West-Indische belangen ontstaan. Zoodanige

vereeniging is in Engeland, volgens het verslag der dagbladen tot stand gekomen (1), en de eensgezindheid, die in Engeland kan bestaan, om een nuttig doel het aanzijn te geven, zal toch wel voor Nederland geene onuitvoerlijke Utopie zijn? immers, hoe uiteenloopend de belangen zijn mogen der eigenaren van regten in onze Nederlandsche West-Indiën, die van de zoo veel meer uitgestrekte en uiteengelegene Britsche bezittingen zullen wel geene mindere bezwaren aanbieden. Vooral ook wilde ik hierop de aandacht vestigen, omdat hetgeen in dit opzigt in Nederland reeds was gedaan, voordat die Engelsche maatregel hier bekend was, ten volle het bewijs levert, dat het denkbeeld daarvan bij Nederlanders was ontstaan, en dat zij het niet van den nabuur hebben overgenomen. Van eene zoodanige vereeniging van belanghebbenden lieten zich, mijns inziens, de meest wenschelijke uitkomsten te gemoet zien. Daardoor alléén werd het mogelijk opofferingen, die tijdelijk moeten gedragen worden, om een groot en algemeen nut te stichten, naar billijkheid te regelen. Ieder Nederlandsch minister zou zich gaarne door de tusschenkomst eener zoodanige vereeniging omtrent hare belangen zien inlichten; éénheid van doel en werking tusschen den Staat en de Natie zou daardoor bevorderd worden, en dwaalbegrippen zouden worden bestreden, door menschen, aan wier onafhankelijke positie men geene onedele bijoogmerken zou toeschrijven, en wier zaakkennis het vermoeden zou verwijderen, van alléén uit vooroordeel zich tegen elke heilzame verbetering aan te kanten.

Verschil van denkbeelden en gevoelens kan en moet er, ten nutte der menschheid, blijven bestaan, om de kennis der waarheid te bevorderen; maar iedere poging, welke de strekking heeft den

(1) Blijkens volgende annonce: »De belangen der West-Indische »grondbezitters zullen bevorderd worden door eene associatie, die den »naam van Koloniale Associatie zal dragen. De Heer Henry Marshall »zal, als zijnde daartoe uiterst geschikt, de leiding daarvan op zich »nemen, ten gevolge van het verzoek van een groot aantal invloedrijke »personen, wier belangen aan de koloniën verbonden zijn. Eene der »grootste beweegredenen bij den Heer Marshall is het aanzoek, dat »wijlen Lord George Bentinck meermalen aan hem deed, zijne krachten »en talenten aan zulk een onderwerp te wijden."

Een iets vroeger in hetzelfde N°. geplaatste annonce is van nagenoeg gelijken inhoud.

(Overgenomen uit de *Amsterd. Cour. van* 20 *Febr.* 1849.)

band tusschen Regering en Onderdanen naauwer zamen te knoopen, kan, naar mijn gevoelen, niet anders dan bevorderlijk zijn aan het algemeen welzijn, dat alleen dáár kan bereikt worden, waar Regering en Volk hetzelfde doel beoogen.

Eendragt van doel bij vrijheid van denkbeelden, was éénmaal, en is, zoo ik vertrouw, nog heden het beginsel van den Nederlander; daarop grondde zich zijn volksbestaan, en daardoor werd, ondanks de geringe uitgestrektheid van den vaderlandschen grond, Nederland eens groot en magtig. Zal dat steeds het denkbeeld blijven, waarin onze landzaat zijn behoud zoekt? Het zou dwaasheid zijn zich te vermeten uitspraak te doen over eene vraag, die alleen de toekomst vermag te beslissen; maar nog geeft Nederland daarvan een voorbeeld aan andere volken, en nog oogst het, in vergelijking met deze, daarvan de benijdenswaardigste vruchten in. Geen volk vindt ook daarvan in de herinneringen aan het verledene grooter aansporing, of biedt grooter waarborgen aan voor de toekomst. Nog prijkt in het wapen van Nederland, als zinnebeeld van dien eendragtsband, de bundel pijlen; op den bondstrik, die hen aanéén hecht, rust nog het wapen van zijn' Vorst en leest men de zinspreuk van diens doorluchtig stamhuis: »Je maintiendrai." Die zinspreuk is nog zeer onlangs, bij zijne plegtige inhuldiging, door den geëerbiedigden Koning bezworen, en het volk van Nederland heeft daaraan beantwoord door betuigingen van liefde en trouw, die ook van zijnen kant nimmer ijdele beloften waren.

ERRATA.

EERSTE STUK.

Bladz. 21, regel 10, staat: *laatste*, lees: *eerste*.
" 28, — 14, staat: *die weet ik*, lees: *dit weet ik*.
" 43, — 24, staat: *per uitgeleverd netto* ƒ, lees: *per* 100 *Ned.* ƒ.
" 127, — 16, in de noot, staat: *Jan.*, lees: 6 *Jan.*

TWEEDE STUK.

Bldaz. 28, ondersten regel, staat: *zijn*, lees: *waren*.
" 61, regel 1, staat: *eigene administratie*, lees: *eigen beheer*.
" 66, in de noot 1, reg. 2, staat: *het kapitaal*, lees: *een kapitaal*.
" 75, in de noot 1, reg. 12, staat: Pome, lees: Ponse.
" 76, regel 3, staat: *laatste*, lees: *eerste*.
" 76, — 4, in de noot, staat: *papaga*, lees: *Papaya*.
" 78, — 5, staat: *alles*, lees: *alléén*.
" 80, — 11 en 12, in de noot, leze men aldus: *Dáár, intusschen, was het aantal dier ongelukken hoogst zeldzaam. Op eene arbeidsbevolking van 20,000 zielen in de suikerkultuur, geloof ik niet*, enz.
" 83, — 14, staat: *genieten.*, lees: *genieten?*
" 87, — 9 en 10, staat: *algemeen*, *en*, lees: *er algemeen*.
" 96, — 25, *behoeften*, lees: *behoefte*.
" 96, — 5, in de noot, staat: *regering en onderhoud*, lees: *regering*.
" 128, — 13, staat: *openie*, lees: *opinie*.
" 129, — 13, staat: *dan*, lees: *dat*.
" 135, in de noot 3, reg. 1, staat: *niet meer*, *maar minder*, lees: *niet minder*, *maar meer*.
" 136, in de noot 1, reg. 11, staat: 1 *tot* 2 *dollars*, lees: 2 *tot* 4 *dollars*.
" 175, regel 14, staat: *tegenoverstellingen*, lees: *tegenover stellingen*.
" 196, — 28, staat: *middelden*, lees: *bemiddelden*.
" 230, — 31, staat: (2), lees: (3).
" 231, bovenste noot, reg. 3, staat: *omdat*, lees: *indien*.
" 261, regel 12, staat: 5 *tot* 10 *pCt.*, lees: 6 *tot* 10 *pCt.*
" 269, in de noot, staat: *bladz.* 151 *en* 152, lees: *bladz.* 251 *en* 252.
" 267, in de noot 3, regel 4, staat: *f* 160, lees: *f* 127.

Ic. van der Smissen,
BESCHOUWINGEN
OVER DE
KOLONIE SURINAME.

Ic. van der Smissen,
BESCHOUWINGEN
OVER DE
KOLONIE SURINAME.

Ic.v.d.Smissen,
BESCHOUWINGEN
OVER DE
KOLONIE
SURINAME.
I.

Ic.v.d.Smissen,
BESCHOUWINGEN
OVER DE
KOLONIE
SURINAME.
II.

